

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MOLLACIKZÂDE MEHMED RÂ'İF'İN *ZİYÂU'L-FU'ÂD FÎ*
ŞERHİ BÂNET SU'ÂD İSİMLİ KASİDE-İ BÜRDE ŞERHİ
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK-İNDEKS)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ömer Said GÜLER

Danışman:
Prof. Dr. Orhan BİLGİN

İSTANBUL

2016

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**MOLLACIKZÂDE MEHMED RÂ'İF'İN *ZİYÂ'U'L-FU'ÂD FÎ
ŞERHİ BÂNET SU'ÂD* İSİMLİ KASİDE-İ BÜRDE ŞERHİ
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK-İNDEKS)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ömer Said GÜLER

Danışman:
Prof. Dr. Orhan BİLGİN

İSTANBUL

2016

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 010114YL06 numaralı Ömer Said GÜLER'in hazırladığı "Mollacıkzâde Mehmed Râ'if'in *Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerhi Bânet Su'âd* İsimli Kasîde-i Bürde Şerhi (İnceleme-Metin-Sözlük-İndeks)" isimli Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, 17/05/2016 günü 11:00-12:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

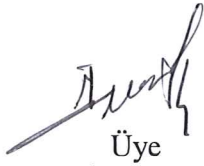
Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Prof. Dr. Orhan BİLGİN
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Mesut ŞEN
Marmara Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. İsmail DURMUŞ
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

17 / 05 / 2016

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ömer Said GÜLER

17.05.2016

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Ömer Said GÜLER
Üniversite : İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Eski Türk Edebiyatı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XV + 267
Mezuniyet Tarihi : 17 / 05 / 2016
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Orhan BİLGİN

MOLLACIKZÂDE MEHMED RÂ'İF'İN ZİYÂ'U'L-FU'ÂD FÎ ŞERHİ BÂNET SU'ÂD İSİMLİ KASÎDE-İ BÜRDE ŞERHİ (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK- İNDEKS)

Türkçe şerh edebiyatı kapsamında ortaya konan literatür, Anadolu sahasında şekillenen edebî gelenek içerisinde ciddi bir yekun teşkil etmektedir. Bu literatür daha ziyade, Osmanlı Türklerinin beslendiği Arap ve Fars edebî gelenekleri içerisinde ön plana çıkan klasik metinler merkezinde şekillenmiştir. Bu hâliyle klasik Türk edebiyatı içerisinde kendisine hususi bir yer edinen şerh literatürü, İslâm medeniyet tarihi içerisinde ortaya konan edebî muhtevanın, Türk edebî geleneği tarafından tevarüs edilmesi olgusunun somut örneklerini göstererek ilmî ve içtimaî sahalarda olduğu gibi edebî sahada da geleneğin farklı dillerle bir süreklilik oluşturduğu hususuna işaret etmektedir. Ka'b b. Zühayr tarafından Hz. Peygamber'e sunulan ve sonrasında Kasîde-i Bürde ismiyle iştihar eden şiir de bu gelenek içerisinde çokça şerh edilen eserlerden biridir.

Bu tez çalışmasında Kasîde-i Bürde'ye XIX. yüzyılda Mollacıkzâde Mehmed Râ'if Efendi tarafından yazılan *Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerhi Bânet Su'âd* isimli şerh metni incelenmiş ve eserin tam transkripsiyonlu metin neşri yapılmıştır. Çalışmanın amacı, İslâm tarihinin ilk edebî ürünlerinden biri olan Kasîde-i Bürde üzerine yazılan ve henüz üzerinde durulmamış bir metnin inceleme ve neşrini üstlenerek son yıllarda mahiyet ve

gaysine daha ciddi araştırmalarla vurgu yapılan Türk Şerh edebiyatı sahasında devam eden çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Anahtar Sözcükler:

Kasıde-i Bürde, Ka‘b b. Züheyr, Mollacıkzde Mehmed R‘if, *Ziy‘u‘l-Fu‘d f Şerhi Bnet Su‘d*, edeb Şerh geleneği

ABSTRACT

Name and Surname : Ömer Said GÜLER
University : İstanbul 29 Mayıs University
Institution : Social Science Institution
Field : Turkish Language and Literature
Branch : Classical Turkish Literature
Degree Awarded : Master
Page Number : XV + 267
Degree Date : 17 / 05 / 2016
Supervisor : Prof. Orhan BİLGİN

**SHARH OF QASÎDAT AL-BURDAH NAMED ZİYÂ'U'L-FU'ÂD FÎ SHARH
BÂNAT SU'ÂD BY MOLLACIKZÂDE MEHMED RÂ'İF (ANALYSIS-TEXT-
DICTIONARY-INDEX)**

The literature that exposed within Turkish commentary tradition constitutes critical amount inside literary tradition which shaped in Asia Minor. These works, which were shaped around the classics of Arabic and Persian literatures, influenced Ottoman Turks. Under those conditions, the commentary tradition, which has an unique place in Turkish literature, demonstrates continuity not only in field of social and religious sciences but also in the case of literature, thus proving that it inherits the great classics of Islamic Civilization. Qasîdat al-Burdah, which was presented to the Prophet Muhammed (peace be upon him) by Ka'b b. Zuhayr, is one of the most expounded literary works in this tradition.

This masters thesis analyzed Mollacıkzâde Mehmed Râ'if's commentary on the Qasîdat al-Burdah in the early 19th century and publishes the full transcript of the text from an original manuscript for the first time. The goal of this study is to analyze a commentary on the Qasîdat al-Burdah, one of the very first literary work in Islamic history, that has not studied yet, and also to underline the purpose and the content of

one of the most serious works in the field of Turkish commentary literature by publishing it in this thesis.

Key Words:

Qasîdat al-Burdah, Ka‘b b. Zuhayr, Mollacıkzâde Mehmed Râ‘if, *Ziyâ‘u‘-Fu‘âd fî Sharh Bânat Su‘âd*, Turkish literary commentary tradition

ÖNSÖZ

Klasik Türk edebiyatının arka planı ve dayandığı ilmî-edebî geleneklerin fark edilip, edebiyat ve medeniyet tarihi içerisindeki kritik irtibatların kurulması noktasında şerh edebiyatı literatürü kayda değer bir rol üstlenmiştir. Merkeze aldığı eserler, sair ilmî uğraşlar tarafından da dikkat çekici bulunan edebî şerh geleneği, yöntem bakımından söz konusu disiplinlerden de ciddi ölçüde istifade etmiştir. Esasında medeniyet tarihimiz içerisinde şerh geleneğinin ilk adımlarını kelâm, fıkıh, felsefe, tasavvuf gibi disiplinler atmış ve bu anlama çabasının usûlüne ilişkin belirgin ve kuşatıcı bir çerçeve çizerek edebî-estetik metinlerin şerhi meselesine de yardımcı olabilecek bir örneklem ortaya koymuştur. Bu takip çizgisi de tarih içerisinde ilmî ve edebî geleneklerin birbirinden etkilenecek gerek muhteva gerekse yöntem bazında sıkı bir etkileşim içerisinde girdiklerini ortaya koymakta; böylece birinin diğerini bilgi ve yöntem açısından beslediği, ötekininse edebî ve estetik açıdan diğerine katkıda bulunduğu bir destekleme mekanizmasının oluşturulduğunu gözler önüne sermektedir.

Bahsedilen bu etkileşimin geriden gelen diğer uçları ihmal edilip edebî gelenek, bizzat kendisini kuran ve kendi belirlediği rotada bir başına yoluna devam eden bir olguymuş gibi meseleye yaklaşmak ise gerekli ilgilerin tam kurulamadığı muallak bir zemin oluşturmakta, bu durum da en nihayetinde bir yöntem problemini beraberinde getirmektedir. Edebî geleneği, içerisinde filizlendiği ilmî gelenekten bağımsız bir şekilde değerlendirmek şeklinde kısaca ifade edilebilecek olan bu problemlili yöntem, gelenek içerisinde doğan yorum biçimlerini göz ardı etmesi dolayısıyla, tek çare olarak modern kuramlara başvurmakta ve ilgisiz birtakım yöntem teklifleri sunarak eldeki

birikimi bir başkasına ait anlama ve yorumlama geleneğiyle yargılama tavrını ihdas etmektedir. Şüphesiz ki bu durum, edebî geleneği incelerken onu besleyen arka planı fark etmek ve edebî eserlerin bu arka plandan istifade ederek kurduğu geleneği tarih ve önem sırasına göre takip etmekle aşılabilecektir. Bu da edebî eserleri bu gözle tetkik etme bilincinin yerleşmesi durumuna bağlıdır.

Bu tez çalışmasında biz, yorum geleneği içerisinde mülâhaza edilebilecek olan edebî şerh literatürünü icmalî de olsa nazari olarak bu gözle ele almaya çalıştık ve İslâm edebiyat tarihi içerisinde en çok şerh edilen metinlerden biri olan Ka‘b b. Züheyr’in “Kasîde-i Bânet Su‘âd” isimli eserine, bir Osmanlı kadısı olan Mollacıkzâde Mehmed Râ‘if Efendi tarafından 19. yüzyıl başında yazılan şerh metninin ilmî neşrini yaparak, takip ettiği usûle ilişkin bazı tespitlerde bulunmaya gayret ettik. Kuşku yok ki bir yandan geleneği bir bütün olarak ele alan yaklaşımların kuvvet kazanması, bir yandan da edebî metinlerin ilmî neşirlerinin yapılmasıyla edebiyatımızın, medeniyet tarihi içerisinde büyük bir boşluk doldurduğu çok daha sağlıklı bir şekilde idrak edilebilecektir.

Bu vesileyle çalışma boyunca kıymetli vakitlerini ayıran ve metnin tamamını birlikte mülâhaza ettiğimiz, aynı zamanda Arap edebiyatı tarihi ve şerh edebiyatı hakkında değerli bilgilerini benimle paylaşan tez danışmanım Prof. Dr. Orhan Bilgin hocama; Arabî ibarelerin irab edilmesi hususunda yardımlarını esirgemeyen hocam Fahreddin Kabave’ye; arşiv ve mezartaşı çalışmalarında yardımcı ve öğretici vasfıyla yanımda bulunan ağabeyim Muhammed Said Güler’e; manevi yardım ve desteklerini bir an olsun eksik etmeyen eşim ve aileme müteşekkir olduğumu beyan etmek isterim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR.....	xiii
GRAFİKLER.....	xv
İNCELEME / GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞERH MEFHUMU ve GELENEKLE KURULAN İRTİBAT.....	2
1.1. Tarif ve Mahiyeti Bakımından Şerhler.....	2
1.2. Edebîlik ve Sürekliliğin İşleyişi Bağlamında Şerh-Beyan İlişkisi.....	6
1.3. Klasik Şiirin İşleyiş ve Muhteva Yapısının Şerhlerle Olan İlişkisi.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKÇE ŞERH EDEBİYATI: ALTYAPI ve TAKSİM.....	12
2.1. Türkçe Edebî Şerhleri Besleyen Altyapı.....	12
2.2. Şerh Literatürünün Taksimi.....	13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KASİDE-İ BÜRDE ve TÜRKÇE ŞERHLERİ.....	14
3.1. Kasîde-i Bürde'nin Şerh Edilmesi.....	14
3.2. Bürde Hadisesi.....	16
3.3. Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri.....	19

3.3.1. XVII. Yüzyıl Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri.....	19
3.3.2. XVIII. Yüzyıl Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri.....	20
3.3.3. XIX. Yüzyıl Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri.....	20
3.3.4. XX. Yüzyıl Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri.....	21
3.3.5. Şârihi Belirsiz Diğer Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri.....	21

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MOLLACIKZÂDE MEHMED RÂ'İF'İN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ ve KASÎDE-İ BÜRDE ŞERHİ.....

4.1. Hayatı, Ailesi ve Vazifeleri.....	21
4.2. Eserleri ve İlmî Kişiliği.....	25
4.2.1. <i>Manzûme-i Ferâ'iz-i Sirâciyye</i>	26
4.2.2. <i>Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerh-i Bânet Su'âd</i>	28
4.2.3. <i>Kasîde-i Bür'e Tahmîsi</i>	28
4.3. Mollacıkzâde İçin Bir Mersiye.....	30
4.4. Mollacıkzâde'nin <i>Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerhi Bânet Su'âd</i> İsimli Kasîde-i Bürde Şerhi.....	31
4.4.1. Sebeb-i Teşrîh ve Tevsîm Bölümü.....	31
4.4.2. Kaynaklar ve Atıflar.....	32
4.4.3. Gidişat ve Muhteva.....	33
4.4.4. Şerh Usûlü.....	37
4.4.4.1. Lafız Odaklı Hazırlık Aşamasında Takip Edilen Usûl.....	38
4.4.4.2. Mana Odaklı Netice Aşamasında Takip Edilen Usûl.....	46
4.4.5. Yazma Nüshanın Tavsifi.....	48

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. METİN KISMINDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM.....

METİN	56
SÖZLÜK	137
İNDEKS	176
KAYNAKLAR	180
FAKSİMİLE	186

EKLER	252
ÖZGEÇMİŞ	267

KISALTMALAR

AÜ	: Ankara Üniversitesi
AÜİFD	: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.md.	: adı geçen madde
a.mlf.	: aynı müellif
a.g.tz.	: adı geçen tez
a.y.	: aynı yer
b.	: bölüm
Bkz.	: bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	: cem'i / çoğulu
C	: cilt
dnş.	: danışman
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
GAS	: Geschichte des Arabischen Schrifttums
HAT	: Hatt-ı Hümayun
haz.	: hazırlayan
İSAR	: İslam Tarih ve Kültürünü Araştırma Vakfı
ist.	: istinsah
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
MEB	: Millî Eğitim Basımevi
mm	: milimetre
MÜ	: Marmara Üniversitesi
nakl.	: nakleden
nr.	: numara
OSAV	: Osmanlı Araştırmaları Vakfı
s.	: sayfa
S.	: sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TALİD	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
thk.	: tahkik
trc.	: tercüme
trk.	: terkim / rakamlandırma

TTK	: Türk Tarih Kurumu
TY	: Türkçe Yazmalar
v.	: vefatı
v.dğr.	: ve diğçerleri
vd.	: ve devamı
vr.	: varak
vs.	: vesaire
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
YL	: Yüksek Lisans

GRAFİKLER

GRAFİK I	8
GRAFİK II	9
GRAFİK III	10
GRAFİK IV	23
GRAFİK V	52

**MOLLACIKZÂDE MEHMED RÂ'İF'İN ZİYÂ'U'L-FU'ÂD FÎ
ŞERHİ BÂNET SU'ÂD İSİMLİ KASÎDE-İ BÜRDE ŞERHİ**

(İNCELEME)

Giriş

“Açmak, yarmak” karşılığına gelen lügat manasından, başlı başına bir telif türüne dönüşerek terim anlamını kazanan şerh mefhumunu etraflı bir şekilde kavramak, gerek ilmî gerekse edebî geleneğin mahiyet ve işleyiş yapısını anlayabilmek adına oldukça kritik bir önem taşır. Her bir aşamasında büyük bir titizlik gerektiren bu anlama sürecinin adımlarıysa; bir şerhin ne olduğu, niçin ortaya konulduğu ve nasıl bir boşluk doldurduğu, muhatap aldığı metinlere karşı nasıl bir yaklaşım içerisine girdiği ve en nihayetinde de nasıl bir yöntem izlenerek inşa edildiği sorularının sorulması ve bunlara verilecek somut cevaplarla ortaya konabilir.

Belirtilen bu gidişata göre evvela bir telif türü olarak şerhin tarif ve mahiyetiyle başlamak, hemen ardından şerhin gayesinin ne olduğunu ve muhatap aldığı esere karşı nasıl bir tavırla yaklaştığını kavramak ve son olarak da nasıl bir yöntem izlenerek oluşturulduğunu incelemek şeklinde bir sıralama ortaya çıkar. Şerhlerin gaye ve yöntem itibariyle çok çeşitlilik arz etmesine binaen bu mahdut inceleme içerisinde gaye ve usûle ilişkin meseleler üzerinde durmayacağımızı belirtelim. Nitekim birçok şerh, gaye ve yöntem itibariyle müstakil olup, kendine özgü birtakım yollar takip etmektedir. Bu

bakımdan bunları aktarmak yerine daha kısa açıklamalarla meseleye değinerek girişte, daha ziyade şerhlerin mahiyeti meselesi üzerine eğilmenin daha uygun olacağını düşünüyoruz.¹

1. ŞERH MEFHUMU ve GELENEKLE KURULAN İRTİBAT

1.1. Tarif ve Mahiyeti Bakımından Şerhler

Mecazi kullanımı yaygınlaşan bazı kelimeler, hakiki anlamlarını ikinci plana bırakarak mecazi kullanımı esas kullanım haline dönüştürür ki bu durum şerh kelimesi için de geçerli olan bir açıklamadır. Bu yüzden etimolojik izahlar ile ikinci planda kalan hakiki kullanımları bir kenara bırakarak, bir ıstılah olarak şerhin ne olduğunu birkaç kaynak vasıtasıyla aktarmak suretiyle tarif ve mahiyet üzerindeki sorgulamamıza başlayabiliriz.

Ahmed Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmâni*'si şerh için “sözü açıp teşrîh, tefsîr, tavnîh etmek, te'lîfin müşkilâtını hal ve tefsîr etmek, dilim dilim yarar gibi bir metni telvîh etmek”²; Şemseddin Sâmî'nin *Kâmûs-ı Türki*'si “bir kitâbın ibâresini yine o lisânda veya bir lisân-ı âharda tafsîl ve îzâh ederek müşkilâtını açmak”³; Mehmed Salahî'nin *Kâmûs-ı Osmâni*'si “bir şeyin mahfî ve müşkil olan dekâik ve gavâmızını îzâh ve tefsîr için söylenen sözler ve bu yolda yazılan kitâblar”⁴ karşılıklarını vermiştir.

¹ Edebî şerhlerin gaye ve yöntemlerine ilişkin birkaç değerlendirme için bkz. M. A. Yekta Saraç, “Şerhler”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, II, (İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006), s. 123-126; Sadık Yazar, “Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011), s. 58-61 ve 71-85; Ömür Ceylan, “Sebeb-i Teşrîh”, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2007), s. 315-321; Hülya C. Taşçı, “Türkçe Edebî Şerhlerde Amaç ve Yöntemler”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX / Metin Hâlleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh*, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2014), s. 82 vd.

² Ahmed Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmâni*, (İstanbul Mahmud Bey Matbaası, 1306), s. 1191.

³ Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türki*, I, (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317), s. 773.

⁴ Mehmed Salahî, *Kâmûs-ı Osmâni*, IV, (İstanbul Mahmud Bey Matbaası, 1322), s. 67.

Birkaç tarîfin ardından zihinde genel hatlarıyla ve iktifa edilebilecek ölçüde beliren şerh tasavvurunun, tanımlar içerisinde yer alan tefsir, tavzih, teşrih, telvih, tafsil, telif, hal, izah gibi diğer kelimelerin de teferruatlı tarifleriyle daha kuvvetli bir görünüm kazanacağını düşünebiliriz. Tanımların ardından zihnimize oluşan tasavvur, doğrudan doğruya mahiyeti bize vermese de onu anlamamız hususunda bize yardımcı olur. Peki mahiyet derken tam olarak ne kastediyoruz, bu nokta üzerinde duralım.

Vahiy eksenli bir tecrübe olarak İslâm medeniyeti içerisinde izah ve açıklama, oldukça temel ve kritik bir noktayı teşkil eder. Vahyin bir peygamberle beraber gönderiliş hikmetlerinden biri de ilâhî buyruğun insanlar tarafından kolayca anlaşılabilmesi adına, sözün eylem olarak tatbik ve uygulama formunu göstermek, yani metni fiilî olarak şerh etmekten ibarettir. Bu doğrultuda peygamberin inancı, sözleri, amelleri, hükümleri ve yaşayışı, ilâhî kelâmın nasıl anlaşılması gerektiği hususunda insanlara rehberdir.

Peygamberin ardından dinin yaşanabilirliği, ona ait olan bütün her şeyin belirli bir usûl çerçevesinde ve mukayyet bir formda sistemleştirilmesi ile temin edilebilir ki, İslâm medeniyet tecrübesinde bunun karşılığı, İslâmî ilimlerin teşekkül sürecine tekabül eder. Bu da tedvin faaliyetleri olarak isimlendirilen ilk dönem içerisinde ortaya konan metinlerin oluşum süreci şeklinde tecessüm eder. Bu süreç hadisten kelama, fıkhıtan lugavî ilimlere kadar uzanan farklı uğraşların sistemleşmesini ihtiva eden bir kurulum olarak karşımıza çıkar. Bütün bu süreç boyunca peşinde olunan esas maksat ise sürekliliği muhafaza etme gayret ve düşüncesidir.

Tarîfin ardından mahiyeti üzerine yoğunlaşacağımız şerh mefhumunu incelerken de bu süreklilik düşüncesini gözden kaçırmamak gerekir. Nitekim kendinden önceki bir

metni ele alarak değerlendiren bir başka metin, manayı açmak ve müşkülleri halletmek gibi maksatların üstünde bir başka üst maksat olarak geleneğin sürekliliğini temin vazifesini de görür; velev ki ikincil metin o sahaya dair hiçbir “yenilik” getirmemiş bile olsa. Bu anlamda şerhler, bazı metinleri daha iyi anlamaya yardımcı olacak bir istifade mercii oldukları gibi, en az bunun kadar da bazı ilke ve hükümlerin tasdik ve kabulünün devam ettirildiği, yaşatıldığı ve böylelikle sürekliliğin mukayyet bir formda temin edildiği bir kanal olarak karşımıza çıkmış olur. Bu minvalde şerhler, ilmî/edebî birer faaliyet oldukları kadar geleneğin sürekliliğini sağlayan âmiller olarak da okunabilir ki, mahiyete ilişkin soruşturmamızın uzandığı nokta da tam olarak buraya dayanmaktadır.

Gelenek içerisinde kabul gören varlık, bilgi ve yöntem altyapısının ikincil metinler yani şerhler vasıtasıyla ileri bir döneme taşındığını söyleyebiliriz. Uç bir örnek olarak, ele alacağı kaynağa tamamen muhalif bir tavır içerisinde olsa da ikincil metinlerin, asıl metinlerle aynı ontolojiye dayandığını ifade etmemiz mümkündür. Şârih tarafından şerhin ne maksatla yazıldığına dair ifade edilen beyanlar, şerhin gaye ve işlevine atıfta bulunarak ortaya konacak eserin işlevini gösterdiği gibi, eserin bizzat kendisi, daha umumi bir nazarla birtakım müsellemlerin ve ortak kabullerin devam ettirildiğine işaret ederek metnin bir başka gizli işlevini daha ortaya koymuş olur. Mutabakat esasına dayalı olan bu işaret, gelenek içerisinde ortaya konan muhtevanın işleyiş biçimini değerlendiren bir göze kritik bir fonksiyon olarak görünür.

Bir metne her asırda farklı bir şerhin yazıldığını düşünelim. Bu vaziyet bize ne söyleyecektir? Bu soruya birçok cevap bulabiliriz. İlk olarak bu metnin ilerleyen süreç içerisinde de ilmî, edebî vs. olarak alakayı celp edici, kıymetli ve dikkate değer bulunduğu sonucunu çıkarabiliriz. Eserin, yeni dönemde gündeme gelen meseleleri de

gözeterek yeniden ve derinlikli olarak ele alındığı, asrın anlayış ve idrakine uygun bir dille yeniden kurulumunun sağlandığı şeklinde bir yoruma da ulaşabiliriz. Varacağımız bir diğer yargıysa ikincil metnin yani şerhlerin, ister yepyeni şeyler ortaya koysun, ister bir tekrardan ibaret olsun, netice itibariyle bir şeylerin varolmaya devam ettirilmesi sorumluluğunu yüklediğini ortaya koyar. Burada dikkatlerden kaçmaması gereken nokta ise varlıktaki sürekliliğin bilgidaki yenilikten çok daha değerli bir pozisyonda yer aldığı hususudur. Bu hiyerarşi de -bu konuda en yaygın temayüllerden biri olarak beliren- yeni bir şey anlatmadığında şerhlerin, pek de önemi olmayan bir üretime dönüştüğü şeklindeki nakıs yaklaşım ya da menfi tutumu haksız çıkaracak bir mahiyet arz etmektedir. Nitekim aslolan, bir şeyin varolması ve varlığını muhafaza etmesi iken, düşünceye yeni boyutlar kazandırarak bilgi değeri taşıması ise bunun ardından gelebilecek olan ikinci bir aşamayı temsil eder. Şu durumda İslâm, Yahudi, Hıristiyan vs. oluşunda herhangi bir ayırım söz konusu olmaksızın bir medeniyet tarihi içerisinde ortaya konan ikincil metinler/şerhler, o medeniyetin varlık, düşünce ve akide hususundaki zamansal devamlılığını temin etmeye muktedir olabiliyorsa, bunların sürekli yeni bir şey ortaya koymama durumlarında bile kıymetinde herhangi bir azalma söz konusu olmayacaktır. Kaldı ki şerhler özelinde bu durum, sadece varlık itibariyle sürekliliği sağlamaktan ibaret değildir. Şerh, aynı zamanda varlıktan sonraki ikinci bir aşama olarak bilgi üzerine odaklanmak ve ona katkılarda bulunmak gibi diğer bir boşluğu daha kapatabilecek bir değer ifadesidir. Yine de bu aşamanın, ikinci aşama olarak yorumlanması gerektiği hususunu da dikkate almak gerekir.

Bu hususun ardından, diğer bir başlık altında, mahiyeti hakkında kısa bir değerlendirmede bulunduğumuz şerh faaliyetinin, edebîliğin işleyişi içerisinde nasıl bir

yer edindiği ve nasıl bir boşluk doldurduğu hususuna açıklık getirerek meseleye devam edelim. Bu geçiş başlığında, hem inceleme alanımızın edebiyat ve edebî gelenek olması, hem de ele alacağımız şerh metninin edebî bir metin olması dolayısıyla edebîlik ve süreklilik arasındaki irtibatı somutlaştırmamız anlamlı ve faydalı olacaktır. Bu irtibatın, İslâm edebiyatlarının mahiyeti hususunda bir düşünce kazandırma potansiyelinde olduğunu da düşünebiliriz.

1.2. Edebîlik ve Sürekliliğin İşleyişi Bağlamında Şerh-Beyan İlişkisi

İslâm medeniyeti bağlamındaki düşünce ve edebiyat geleneği içerisinde, bir eserin edebîliği hususunu incelerken beyan mefhumunu mutlak surette dikkate almamız gerekir. “Mânâ-yı vâhidin tarîk-i muhtelifi ile îrâdî”⁵, yani tek bir anlamın birden fazla yolla ifade edilmesi anlamına gelen beyan; 1) teşbih, 2) mecaz (istiare + mecaz-ı mürsel), 3) kinaye şubeleriyle⁶, sınırlı malzemedен oluşan dil imkanlarını genişleterek bir anlamın belki de dokuz on farklı manaya gelmesine zemin hazırlama vazifesi görür. Edebîliğin esasını teşkil eden unsur da dil malzemesi içerisindeki hakiki anlamlar üzerinde gerçekleştirilen işte bu genişletme hareket ve faaliyetidir. Bu minvalde, işleyiş itibarıyla bir eseri edebî yapan temel unsurun beyan olduğunu ifade etmemiz de mümkündür. Bu kısa açıklamanın hemen ardından meseleyi şerhle ilişkilendirmeye çalışalım.

Birçok işlevinin yanı sıra dildeki mana çeşitliliğini artırma vazifesini de gören ve bunu da sınırlı bir malzemeyi kullanarak gerçekleştiren beyan ilminin söz konusu işleyiş yapısına göre inşa edilmiş olan bir edebî metin, tam da şerh faaliyetinin dört gözle

⁵ Âşık Çelebi, *Meşâ'iru's-Şu'arâ*, Millet Kütüphanesi: Ali Emîrî Tarih, nr. 772, vr. 3b.

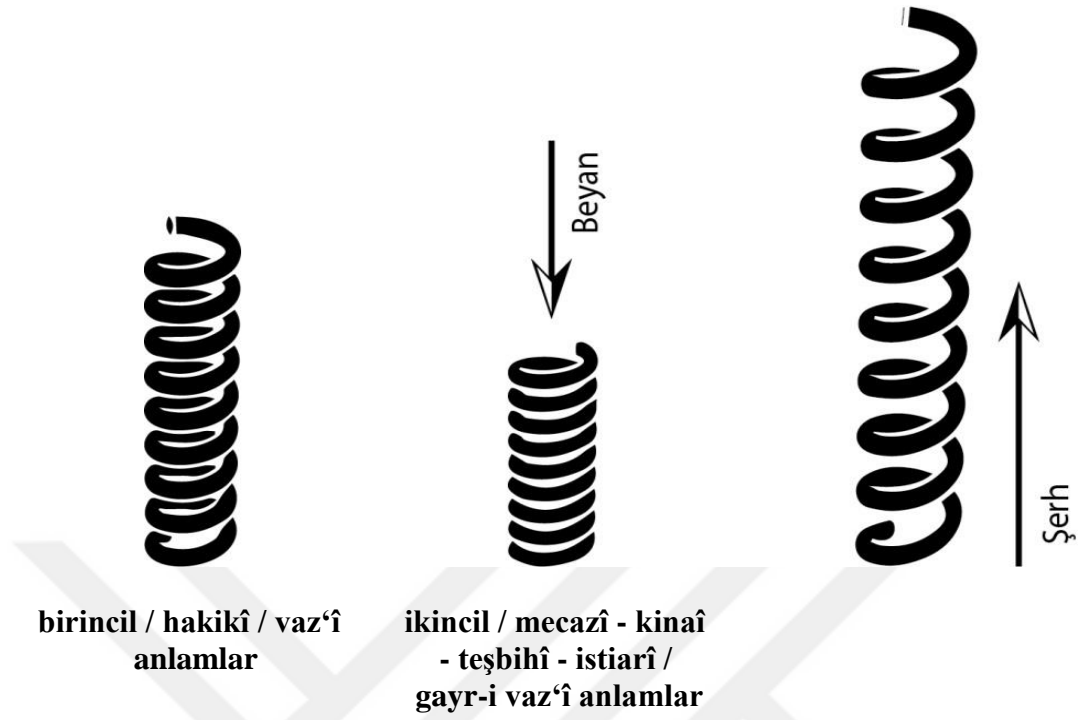
⁶ Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâğâ*, (Kahire: Matbaatu's-Sa'âde, 1914), s. 206.

beklediği bir malzeme olarak karşımızdadır.⁷ “Zira bir metnin şerh edilmesi için ince anlamlar gizlemesi ve mecazi kullanımlara imkan verecek şekilde yazılmış olması gerekir.”⁸ Bu bakımdan bir şerhten beklenen ve onun tarifinde yer alan, “bir şeyin mahfi ve müşkil olan dekâik ve gavâmızını îzâh ve tefsîr için söylenilen sözler”⁹ anlamının, edebî eserler üzerinde gayet münasip bir karşılığı olduğu söylenebilir. Son tahlilde, beyan tarafından gizlenen, vuzuhtan koparılan, sıkıştırılan, kabzedilen bir anlamın şerh tarafından daha büyük bir kuvvetle ve çoğaltılarak yeniden ortaya çıkarıldığını ifade etmemiz de anlamlı bir hâle gelmektedir. Açıklamaya çalıştığımız bu durumu şöyle bir grafikte ifade edebiliriz:

⁷ Kâtip Çelebi'nin, şerhi iktiza eden haller arasında zikrettiği kısımların üçüncüsü de böylesi bir metne işaret etmektedir. [Kâtip Çelebi, *Keşf el-Zunûn*, I, (İstanbul: MEB, 1971), s. 37.] *Keşfü 'z-Zunûn*'da geçen bu kısım, aynı ibarelerle, *Mahzenu'l-Ulûm* isimli eserde, “kütüb-i müellefede bazı elfâzın *me'âni-i te'viliyyeye* ihtimâli, veyahut *elfâz-ı mecâziyye* ve *delâlet-i iltizâmiyye* bulunması...” şeklinde ifade edilmiştir. [Seyyid Abdülzâde Mehmed Tâhir-Sarkis Orpilyan, “Şerh-i Kütüb”, *Mahzenu'l-Ulûm*, (İstanbul: Şirket-i Mürettibiyye Matbaası), 1308, s. 60 (vurgular bize ait).]

⁸ Ozan Yılmaz, “Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü”, *TALİD/Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 2007, s. 272.

⁹ Mehmed Salahî, a.y.

Grafik I: [Beyan-şerh ilişkisi açısından anlamın dinamikliğini gösteren bir temsil]¹⁰

Burada nazmın tabiatının, nesre nazaran muğlaklık ve müphemliğe çok daha açık oluşunun da önemli bir etkisi vardır. Eserin edebî oluşu, üstüne üstlük nazım oluşu, kapalılığı daha da artırarak şerhin gerekliliğini daha somut bir şekilde ortaya koyacaktır.

Tam da bu kısımda beyanın şerhi gerektirmesi ile doğan bu organik ilişkinin, anlamların statikleşmesi probleminden kurtarıcı bir sorumluluk üstlendiğine de şahit oluruz. Bir şerh, çoğalan anlamları -ya da anlam ihtimallerini- zikrederek dil ve anlam geleneğinin dinamik bir şekilde varlığını sürdürebilmesine katkıda bulunur. Nitekim kelimeler, asırlara göre birtakım anlam değişikliklerine uğramakta, bazı manalarını yitirerek yeni anlamlar da kazanabilmektedir.¹¹ Bu bakımdan yeni bir şerh ya da tercüme eser, bu yeni anlamların duyurulması noktasında önemli bir taşıyıcı

¹⁰ Kullanılan terimler için bkz. İbrahim Özdemir, *İslâm Düşüncesinde Dil ve Varlık*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2006), s. 142.

¹¹ Bkz. Mertol Tulum, *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, (Ankara: TDK Yayınları, 2011), s. 2.

konumundadır.¹² Bu durumu, yukarıda bahsettiğimiz süreklilik mefhumunun niteliğini artırıcı bir unsur olarak düşünmemiz de mümkündür.

1.3. Klasik Şiirin İşleyiş ve Muhteva Yapısının Şerhlerle Olan İlişkisi

Bu noktaya geldiğimiz bir anda, birbirini tamamlayıcı unsurlar olarak, klasik şiirin işleyiş ve muhteva yapısının iki ayrı ilimden neşet ettiğine atıfta bulunmamızda da fayda vardır. Nazmın işleyiş biçimini oluşturan beyan ile -genel görünümüyle- nazmın muhteva yapısını oluşturan tasavvufun bir araya gelerek, özellikle de Fars ve Türk klasik edebiyatlarında, klasik şiirin esas malzemesini teşkil eden mazmunlar sistematüğini yahut remzî dili oluşturduğunu söylememiz mümkündür.¹³ Bu itibarla bu ilişkiyi şu şekilde ifade edebiliriz:

Klasik şiirde:

- İşleyiş yapısı \Rightarrow Beyan \Rightarrow anlamın çeşitliliği
- Muhteva yapısı \Rightarrow Tasavvuf \Rightarrow anlamın derinliği

Beyan \oplus Tasavvuf \Rightarrow Mazmunlar Sistematüğü / Remzî Dil

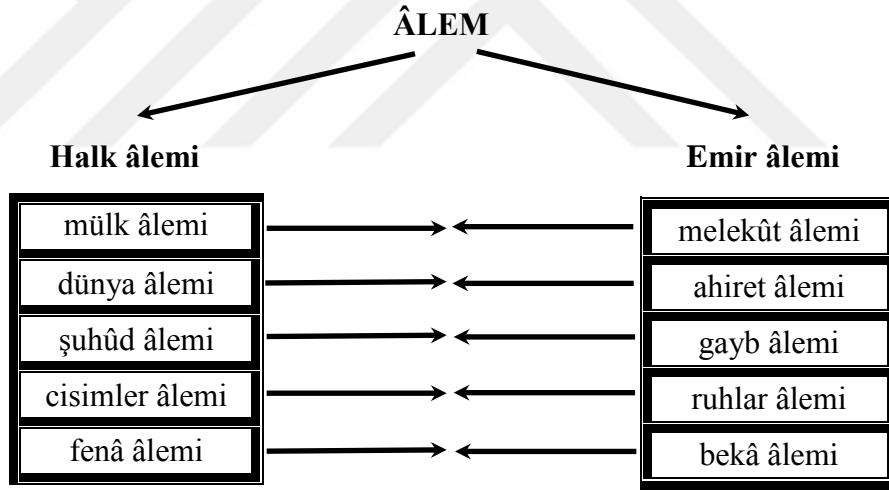
Grafik II: [Klasik edebiyatlarda nazmın işleyiş ve muhteva yapısı ile beyan-tasavvuf birlikteliğini gösteren bir grafik]

Bu birlikteliğin bir neticesi olarak şerh, beyanla sağlanan çeşitlilik ve tasavvulla sağlanan derinliğin imtızacı ile oluşan izah ihtiyacına cevap verebilecek yerinde bir

¹² Bu nokta-i nazarla asırlara göre sözlük hazırlama şeklindeki sözlükbilim çalışmaları bağlamında, edebî şerhlerin verimli bir malzeme dökümü sunduğunu da ifade edebiliriz.

¹³ Burada bir ara ifade olarak “genel görünümüyle” ibaresini kullanmamızın sebebi, cümledeki yargının, klasik şiirin muhteva itibarıyla tamamıyla tasavvuftan ibaret olduğu şeklinde anlaşılması içindir. Bu noktada Walter Andrews’ın şu cümlesinin yerinde bir tespit olduğunu görebiliriz: “[D]ivan şiirine bir bütün olarak bakıldığında, bu şiirin herhangi bir tasavvuf sistemini olduğu gibi aktardığı söylenemez, ama söz konusu geleneğin, tasavvufî bir varoluş görüşünü yansıttığı görülmektedir.” [Walter G. Andrews, *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı*, trc. Tansel Güney (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), s. 83 vd.]. Annemarie Schimmel’in bu anlamdaki bir ifadesi için bkz. Annemarie Schimmel, *Tasavvufun Boyutları*, (Adam Yayıncılık, 1982), s. 250.

karşılık olarak belirir. Nitekim beyanın, yukarıda değindiğimiz, anlamı örterek şerh ihtiyacına kapı aralama hususiyeti gibi tasavvufi muhtevaya sahip olan edebî ürünlerde de anlamın gizlenmesi ve bu gizlilik sonucu metnin, şerh ve izahata ihtiyaç duyması meselesi söz konusu olacaktır. Annemarie Schimmel’in, tasavvufi şiirlerde anlamın açık olmamasının özellikle istendiği, böylelikle varlığın iki düzeyi -hatta bazen üçüncü bir düzey de eklenmektedir¹⁴- arasındaki salınımın kasıtlı olarak üretildiğine yönelik ifadeleri¹⁵, bu aşamada dikkatimizi çeken bir husustur. Schimmel’in değindiği varlığın düzeyleri arasındaki salınma durumu, lafızların kuşandığı anlamların salınımını da beraberinde getirmektedir. Varlık düzeyleri arasında anlama da etki eden bu salınım durumu ise şu şekilde gösterilebilir:

Grafik III: [*Varlık düzeyleri arasındaki geçiş yahut salınımı temsil eden bir şema*]¹⁶

¹⁴ Schimmel’in atıfta bulunduğu bu üçüncü varlık düzeyi, mülk ve melekût âlemlerinin haricinde, doğrudan doğruya ilâhî varlık mertebesine tekabül eden *lâhût* âlemidir. Bu ise genellikle kelâmcılar, sûfiler ve filozoflar arasında yapılan bir varlık katmanı [*merâtibu'l-vücûd*] taksimidir. [Bkz. Recep Şentürk, “Çok Katmanlı Varlık: Merâtibu'l-Vücûd (Multiplex Existence)”, *Açık Medeniyet*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), s. 237.]

¹⁵ Schimmel, a.g.e., s. 250.

¹⁶ Kullanılan terimler için bkz. Ömer Mahir Alper, *Varlık ve İnsan: Kemalpaşazâde Bağlamında Bir Tasavvurun Yeniden İnşası*, (İstanbul Klasik Yayınları, 2010), s. 92.

Esasında bu iki farklı varlık boyutunun nazım içerisinde işlenmesi ve yukarıdaki ayırım üzerinden edebî geleneğin şekillendirilmesi durumu, dile getirilmesi güç, belki de olanaksız olan anlamların remzî ve işarî yollarla, yani birtakım göstergelerle ifade edilmesi şeklindeki pratik bir düşüncenin ürünüdür. Bu doğrultuda, birinciler dâl ve ikinciler de medlûl olmak üzere; mülk âlemi ile melekût âlemi, dünya âlemi ile ahiret âlemi, şehâdet âlemi ile gayb âlemi, cisimler âlemi ile ruhlar âlemi, fenâ âlemi ile bekâ âlemi gibi karşıt mefhumlar arasındaki gel-git hareketinin, edebî/beyanî dili tasavvufî malzemeye beslediğini ifade edebiliriz. Buradan hareketle varmamız gereken nihai netice ise halk âleminde mevcut olan mefhumların zikredilerek emir âlemindeki manaların kastedilme durumunun, şerhi gerekli kılan yönü teşkil etmesi noktasıdır. Son tahlilde beyan ve tasavvuf ortaklığıyla kurulacak böylesi bir eserde yer alan ve varlık düzeyleri arasındaki alışverişi ifade eden bu irtibat ve ilişkiyi belirgin kılarak muhatabı mecazdan hakikate geçirmeye yardımcı olacak bir vasıta ihtiyacının, şerh faaliyetine işaret ettiğini söylememiz mümkündür. *Lema'ât, Mesnevî, Gülşen-i Râz, Pendnâme, Hâfız Divanı* gibi tasavvufî mahiyet arz eden eserler üzerine yazılan şerhlerin de bu anlamda, söz konusu irtibat ve ilişkinin belirgin ve usûle uygun bir şekilde ifade edilmesi gayesini temsil ettiklerini düşünebiliriz. Üstelik bu eserlerin işleyiş yapısındaki çeşitlilikten daha ziyade muhteva yapılarındaki derinlik, esere yapılan şerhlerin de aynı şekilde derin olabilecekleri ihtimalini netice verir. En nihayetinde bu gibi eserlere yapılan şerhler her şeyin çözüldüğü ve dâllerin medlûllerle buluşturulduğu nihai bir aşamayı değil, dâllerin medlûllere işaret ettiğini gösteren ve bunların arasını yakınlaştıran bir üst aşamayı temsil eder. Diğer türlü bir gidişatta ise eserin bütün hususiyetini kaybetme durumu söz konusu olabilir ki, bu da birçok anlamı ihtiva eden bir metni soyarak çoraklaştırmak, dolayısıyla anlamsızlaştırmak manasına gelecektir.

Giriş itibariyle üzerinde durmaya çalıştığımız teorik meselelerin ardından, bu kısımda da kısaca Türkçe şerh edebiyatını oluşturan altyapı ve literatür taksimine değineceğiz. Bu esnada literatür bilgisi sunan kaynaklara atıflarda bulunduktan sonra tez konumuzun bir Kasîde-i Bürde şerhi olması hasebiyle Türkçe Kasîde-i Bürde şerhleri üzerinde durarak incelememize devam edeceğiz.

2. TÜRKÇE ŞERH EDEBİYATI: ALTYAPI ve TAKSİM

2.1. Türkçe Edebî Şerhleri Besleyen Altyapı

Arap, Fars ve Türk dillerinde verilmiş edebî eserler üzerine yazılan Türkçe şerhlerden oluşan literatür, Türk edebiyatının umumi dairesi içerisinde ciddi bir yekun teşkil eder. Bu yekun, klasik edebiyat geleneği içerisinde nazım dışı faaliyetlerin istisnai olmadığını göstermeye yetecek derecede hacimli bir literatüre tekabül eder.

Böyle bir edebî geleneğin vücut bulmasında klasik ilim sistemi ve eğitim müfredatı içerisinde edinilen tecrübe ve birikimin göz ardı edilemeyecek bir ehemmiyeti vardır. Dil hususunda tebahhur ederek Arapça ve Farsça eserleri şerh edebilecek, hatta bu dillerde telif dahi verebilecek derecede kelime ve gramer birikimi elde eden, bununla beraber diğer başlıklarda değindiğimiz beyan ve tasavvufun yanı sıra sair ulûm-i İslâmiye hususunda da yeterli donanıma sahip olan şârihler, gelenek içerisinde temayüz etmiş klasik eserleri şerh ederken bu müktesebatı da bir şekilde ortaya koyar. Üstelik bu durum, şerh edilen metnin tek bir sahayı hedef alan bir metin olması halinde bile kendisini göstermekten geri kalmayarak şerh esnasında ilmî geleneğe ait bilgi ve yöntemin birçok cihetini görmemize olanak sağlar. Bu durum, edebî gelenekle ilmî gelenek arasında ayrılmaz bir ilişki olduğunu ve bu gelenekler arasında ciddi ve derinlikli bir alışveriş düzeyinin kurulmuş olduğunu gösterir. Buna binaen medeniyetin

varlık görüşü etrafında şekillenen ilim geleneğinin, şerh edebiyatının oluşumuna zemin hazırlayan ve bu bağlamda ona altyapı oluşturan bir pozisyonda yer aldığını ifade edebiliriz. Bir adım daha ileri giderek şerh edebiyatının divan şiiri geleneğine nazaran ilmî ve edebî gelenekler arasındaki ilişki düzeyini çok daha belirgin bir şekilde yansıttığını da söyleyebiliriz.

İlim geleneği ile edebî gelenek arasındaki bu münasebet, şerhlerin sadece sanatsal ve estetik boyutlu ürünler olmadığını, aynı zamanda ilmî bir değere sahip olduğunu da gösterir. Nitekim bütün uğraşların varlık, bilgi ve yöntem düzeyinde birbirine sıkıca bağlı olduğu böylesi bir gelenek içerisinde ilmî olanla edebî ve estetik değer taşıyan uğraşları birbirinden ayırmak mümkün olmadığı gibi anlamlı da değildir. Burada fark etmemiz ve kısaca belirtmemiz gereken kritik husus ise bu iki geleneğin birbiri olmadan var olamayacağı; birinin öbürünü bilgisel açıdan, ötekini ise diğerini estetik ve edebî açıdan beslemesi ve zenginleştirilmesi noktasıdır.

2.2.Şerh Literatürünün Taksimi

Klasik Türk edebiyatı bünyesinde yer alan şerh edebiyatı literatürünü, kaynak metinlerin dillerini dikkate almak suretiyle birkaç şekilde taksim etmek mümkündür. Bu literatürü;

- a) Arapça metinlere yapılan Türkçe edebî şerhler
- b) Farsça metinlere yapılan Türkçe edebî şerhler
- c) Türkçe metinlere yapılan Türkçe edebî şerhler

şeklinde üç kısımda değerlendirmek mümkün olduğu gibi,

- a) Arapça ve Farsça metinlere yapılan Türkçe şerhler

b) Türkçe metinlere yapılan Türkçe şerhler

şeklinde iki başlık halinde ele almak da mümkündür.

Farklı kaynaklarda bu literatür, başka şekillerde de taksim edilmesine rağmen muhteva, tür ve biçim gibi hususiyetlerden ziyade kaynak dilleri esas alan taksim, kabaca da olsa daha ayırıcı olacağını düşünebiliriz.

Bu tasnifteki her bir maddede bir nazım biçiminin daha fazla öne çıktığını söylemek mümkündür. Nitekim şerh edilen Arapça eserlerin hemen tamamının kaside¹⁷, Farsça eserlerin daha çok mesnevi¹⁸, Türkçelerin ise ağırlığı gazel olmak üzere çeşitli bazı nazım parçalarından ibaret olduğunu görürüz.¹⁹ Arap, Fars ve Türk klasik edebiyatlarının her birinde en fazla kullanılan nazım biçimlerini de göz önünde bulundurduğumuzda bahsettiğimiz durumun anormal olmadığını fark edebiliriz.

Bir başka husus olarak, yukarıdaki tasnife göre hem şerh edilen eserlerin sayısı, hem de literatürün hacmi itibariyle ilk sırayı Farsça metinlere yapılan Türkçe edebî şerhlerin alacağını da ifade edebiliriz.

3. KASİDE-İ BÜRDE ve TÜRKÇE ŞERHLERİ

3.1. Kasîde-i Bürde'nin Şerh Edilmesi

¹⁷ Kasîde-i Bürde, Kasîde-i Bür'e, Kasîde-i Tantarâniyye, Kasîde-i Hamriyye, Kasîde-i Münferice, Kasîde-i Mudâriyye, Kasîde-i Rûhiyye gibi. Bu eserlere yazılan Türkçe şerhlerle ilgili bkz. Yılmaz, a.g.m., s. 291-294; Yazar, a.g.tz., 537 vd.; Ceylan, a.g.md., s. 566 vd.

¹⁸ Farsça eserlere yapılan Türkçe şerhlerle ilgili bkz. Muhammed Emin Riyâhî, "Farsça Metinlere Şerh Yazılması", *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*, trc. Mehmet Kanar (İstanbul: İnsan Yayınları, 1995), s. 223-225; Yazar, a.g.tz., s. 263 vd.; Yılmaz, a.g.m., s. 278-291; Ceylan, a.g.md., s. 566.

¹⁹ Türkçe eserleri muhatap alan Türkçe şerhler içinse bkz. Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2007). Ceylan, kitabının önsöz kısmında çalışmalarını Türkçe eserlere yazılan Türkçe şerhleri incelemek suretiyle sınırlandırdığını belirtmiştir. (s. xi) Bu sahaya yönelik literatüre yönlendirme açısından söz konusu çalışmaya başvurulabilir.

Türkçe edebî şerh literatürü içerisinde ele alınan Farsça eserlerin başında Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si geldiği gibi²⁰ Arapça eserlerin başındaysa Ka'b b. Züheyr'in *Kasîde-i Bürde*'si²¹ ile Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bür'e* (ya da *Kasîde-i Bürde*)²² isimli eserleri gelir. Şüphesiz ki yüzyıllar boyunca birçok defa şerh edilen bu eserler sadece dil ve edebiyat sahalarında değil, içtimai olarak da derin tesirler uyandırmıştır. Öyle ki bu eserler sadece dil ve edebiyat âlimlerince değil, farklı sahalarda tebahhur etmiş âlim ve sûfiler tarafından da birçok defa şerh edilmiş, böylelikle bu gibi eserlerin tesiri daha geniş bir mecraya yayılma fırsatı bulmuştur.²³

Elbette ki bu eserlerin şerh edilmesinin bir gelenek halini almasında, eserlerin dil ve edebiyat hususundaki yetkinliklerinin büyük bir payı olduğu gibi, en az bunun kadar etkili olan manevi yönlerinin de belirleyici olduğunu burada ifade etmek gerekir. *Kasîde-i Bürde* için konuşacak olursak; Hz. Peygamber'in dinlediği, beğendiği ve ödüllendirdiği bir eser olması göz önünde bulundurulduğunda, böyle bir eserin edebî geleneği ve içtimai kültürü şekillendirmeye hakkı olduğu belirgin bir şekilde ortaya çıkmış olur. Bu, bir ruhsat olarak telakki edilebileceği gibi aynı zamanda bir sorumluluk olarak da düşünülebilir. Nitekim Peygamber'in sözleri, fiilleri, tavır ve ahvali gibi, beğendiği şeyler de ümmet tarafından sevilip beğenilecek ve el üstünde tutularak aktarılmaya çalışılacaktır. Buna örnek olarak şair Ebû Câfer el-İlbîrî'nin

²⁰ Riyâhî, a.g.e., s. 223.

²¹ Bu konuda yapılan bir tez çalışması için bkz. Muhammet Osman Ünal, "Kasîde-i Bürde (Bânet Sü'âd) İle İlgili Yapılan Çalışmalar (Tespit ve Tanıtım)", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005), s. 100-106.

²² Bu konuda yapılan bir tez çalışması için bkz. Ebubekir Sıddık Şahin, "Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleleri", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1997).

²³ *Kasîde-i Bürde'nin Arap kültürüne tesirleri, lügat ve nahiv âlimlerinin yanı sıra sûfî büyükleri tarafından da şerh edildiği ile ilgili olarak bkz. Seyyid İbrahim Muhammed, Kasîdetu Bânet Su'âd li-Ka'b b. Züheyr ve Eseruhâ fi't-Turâsi'l-'Arabiyye*, (Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî), 1986.

Ayrıca kasidenin tasavvuf geleneği üzerinde tesirleri ile ilgili olarak bkz. a.mlf., "Kasîde-i Bürde li-Ka'b b. Züheyr ve Mekânetuhâ fi't-Turâsi's-Sûfî", *Elif*, 5, (Kahire, 1983): s. 49-72.

İskenderiye'deki bir hocasından naklettiği hadise zikredilebilir. İlbîrî'nin naklettiğine göre bir âlim ilim meclislerini Hz. Ka'b'ın kasidesiyle başlatmakta olup, kendisine bunun sebebi sorulduğunda o zat, "Bir keresinde [rüyamda] Resûlullâh'ı gördüm ve O'na, 'Ey Allah'ın Resûlü, Ka'b kasidesini senin önünde mi okudu?' diye sordum. Resûlullâh, "Evet, ben o kasideyi severim ve onu seveni de severim' buyurdular. Ben de o kasideyi her gün okuyacağıma Allah'a söz verdim" şeklinde cevap vermiştir.²⁴

Netice itibariyle Hz. Peygamber tarafından güzel bulunan bir edebî eserin sonraki dönemde, asır ve coğrafya farkı olmaksızın bütün bir ümmetin dikkatini çekmesi ve onları cezbetmesinin gayet tabii bir duruma işaret ettiği söylenebilir. Muhammed Hamidullah, kasidenin, bütün Müslüman milletlerin dillerine tercüme edildiğini ifade etmiştir.²⁵ Bunun yanı sıra kasideye yazılan şerhlere ait kapsamlı literatür taramaları ve bibliyografya çalışmaları incelendiğinde eserin, başta Arapça olmak üzere Farsça, Türkçe, Kürtçe, Çağatayca, Urduca dillerinde geniş bir şerh edebiyatı literatürü oluşturduğu görülecektir.²⁶

3.2. Bürde Hadisesi

²⁴ Ahmed b. Muhammed el-Makkarî et-Tilimsânî, *Nefhu't-Tıyb min Ğusni'l-Endelûsi'r-Ratîb*, II, (Beyrut: Dâru Sâdir, 1968), s. 689 nakl. Ahmet Murat Özel, "Ka'b b. Zühre ve İmam Bûsirî'nin Kasîde-i Bürde'lerinin Klasik Edebiyatımız ve Kültürümüzdeki Yansımaları", III. İslami Türk Edebiyatı Sempozyumu, 25-26 Nisan 2014, İstanbul, s. 2

²⁵ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, trc. Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyân Yayınları, 2004), b. 730.

²⁶ Kasîde-i Bânet Su'âd'a yazılan şerhlerle ilgili tespit edebildiğimiz en kapsamlı bibliyografya çalışmaları için bkz. Fuat Sezgin, *GAS (İstidrâkât 'alâ Târîhi't-Turâsi'l-'Arabîyye: Kısmu's-Şi'r ve Fıkhul-Luga)*, VII, Arapçaya trc. Muhammed Naîmî-Kâsım Naîmî (Cidde: Dâru İbni'l-Cevzî, 1422), s. 54-84 [58 adet şerh]; Ebu'l-İd Tâhir el-Fakhî, "Bânet Su'âd ve Şurûhuhâ", *Âlemu'l-Kütüb*, 31-34/4, (Riyad: 2010): s. 475-496 [49 adet şerh]; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-Şurûh ve'l-Havâşî*, I, Mecma'u's-Sekafî, (Abudabi: 2004), s. 376-387 [110 adet şerh]; Süleyman Tülücü, "Ka'b b. Zühre ve Kasîde-i Bürde'si Üzerine Notlar I", *AÜİFD*, S. 5, (Erzurum: 1982): s. 165-169 [75 adet şerh].

Kasîde-i Bürde'nin hangi sebebe binaen söylendiği ve şairin Hz. Peygamber'le yüzleşmesi ilgili olarak yaşanan hadiseler zinciri, İslâm tarihlerinde aktarılmış olduğu gibi -birkaç farklı tarikle- hadis kayıtlarında da yer almaktadır.²⁷

Muallakât-ı Seb'a şairlerinden Züheyr b. Ebî Sül mâ'nın oğlu ve aynı zamanda da râvisi²⁸ olan Ka'b b. Züheyr'in, hicretin 9. senesinde Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek Müslüman olması ve kasidesini okumasını konu alan bu haber, farklı uzunluk ve kapsamlarda İbn İshâk, Ebân b. Osman, İbn Hişâm, İbn Kuteybe, İbnu'l-Esîr, İbn Kesîr gibi birçok kaynak tarafından nakledilmiştir. Bunlar arasında hadiseyi en kapsamlı ve ayrıntılı olarak anlatan kaynak ise ilk dönem İslâm tarihlerine en mühim kaynaklardan birini teşkil eden ve İbn İshâk tarafından zikredilen kayıtlardır.²⁹ Dolayısıyla Bürde hadisesini, İbn İshâk temelli olarak anlatan kaynaklar arasındaki İbn Hişâm'ın *es-Sîretu'n-Nebeviyye*'si ile İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye* isimli eserine dayanarak aktarabiliriz. Bunlara ek olarak İbnu'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-Târih*'inden de istifade ederek meseleyi anlatmaya başlayabiliriz.

Ka'b b. Züheyr, kardeşi Büceyr'le birlikte Peygamber Efendimizi görmek ve insanlara neler anlattığını işitmek üzere Medine'ye doğru yola çıkıp Ebraku'l-Azzâf³⁰ denilen mevkie ulaştı. Ka'b, beraberinde götürdükleri koyun sürüsüne refakat etmek için burada kalıp beklerken Büceyr ise Resûlullâh'ın yanına giderek orada Müslüman oldu. Bunu haber alan Ka'b, hem kardeşi Büceyr'i hem de Efendimizi hicveden birkaç

²⁷ Kasîde-i Bürde'nin senedinin zikredildiği bir kaynak olarak bkz. Câsir Halil Ebû Safiyye, "Bânet Su'âd / Dirâsâtu'n-Nakdiyye", *Mecelletu'l-Ebhâsi'l-Yermûk*, C-4, S. 1, (1986): s. 63-95 [64-67 arasında].

²⁸ Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1973), s. 23.

²⁹ Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, (İstanbul İSAR Vakfı Yayınları, 2008), s. 167.

³⁰ Medine'ye yaklaşık olarak 70 km. uzaklıkta bir mahal.

beyit yazarak Medine'ye gönderdi. Efendimiz bu şiiri işitince Ka'b'ın öldürülmesini emretti.³¹

Resûlullâh, Tâ'if'ten döndükten sonra Büceyr, kardeşi Ka'b'a bir mektup ileterek Hz. Peygamber'in, kendisini hicveden şairlerin öldürülmesi emrini verdiğini, bu minvalde Abdullah b. Ziba'râ es-Sehmî ve Hubeyre b. Ebî Vehb gibi Mekkeli şairlerin kaçışıp saklandıklarını haber vererek kendisinin de ya gelip özür dilemesini yahut uygun bir yer bulup saklanmasını salık verdi.³²

Hakkında ölüm fermanı çıkarılmış olan Ka'b için bundan sonra oldukça sıkıntılı bir süreç başladı. Sığınacak emin bir yer bulamadığı gibi insanlar onu daha da korkutmaya ve onun artık bir ölü olduğunu söylemeye başladılar.³³

Bunun ardından çember kendisi için iyice daralan Ka'b'a, kardeşi Büceyr'den ikinci bir mektup daha geldi. Bu mektupta Ka'b'ın huzura gelip teslim olması, Hz. Peygamber'in Müslüman olan kimseleri önceki amellerinden sorumlu tutmadığı yazılıydı.³⁴ Bunun üzerine kasidesini hazırlayıp bir sabah vakti Mescid'in yolunu tutan Ka'b, namaz bitince Resûlullâh'ın yanına doğru gitti, elini eliyle buluşturup kendisini tanıttı, eman dileyerek kasidesini okumaya başladı.³⁵

O sırada Ensâr'dan bir kimse öne atılıp Ka'b'ı öldürmek için Efendimiz'den izin istediye de Resûlullâh buna müsaade etmedi, onun pişman ve tövbe etmiş olarak

³¹ İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih (İslâm Tarihi / el-Kâmil fi't-Târih Tercümesi)*, II, trc. Beşir Eryarsoy (İstanbul: Bahar Yayınları, 1985), s. 254.

³² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye (Büyük İslâm Tarihi)*, V, trc. Mehmet Keskin (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), s. 48.

³³ A.g.e., s. 49.

³⁴ İbnu'l-Esîr, a.g.e., s. 254.

³⁵ İbn Kesîr, a.g.e., s. 49 vd.

buraya kadar geldiğini söyledi.³⁶ Kasideyi dinledi ve sırtındaki hırkayı çıkarıp Ka‘b’a giydirdi. Bu hırka, daha sonra Hz. Muaviye tarafından satın alınmak istendiyse de Ka‘b, bu hususi ihsanı satmayı reddetti. Hz. Muaviye hırkayı, Ka‘b’ın vefatından sonra onun varislerinden yirmi bin dirhem karşılığında satın aldı ki, sonraki dönemde halifelerin yanlarında bulunan hırka işte bu hırkadır.³⁷

Bürde hadisesi, İslâm tarihlerinde yer aldığı gibi ilk dönem şüara tabakatında³⁸ ve ilm-i beyâna dair eserlerde de zikredilmiş³⁹, ilerleyen dönemlerde ise bu hadiseye kısa da olsa temas etmek bir gelenek hâlini almıştır. Fars ve Türk klasik edebiyatlarına ait şüara tezkirelerinin mukaddimelerinde Ka‘b b. Züheyr ve Kasîde-i Bürde’sinden teberrüken bahsedilmesi de hadisenin, edebî geleneğin önemli bir parçası hâline geldiğine işaret etmektedir.⁴⁰

3.3. Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri

Tez olarak inceleyeceğimiz eserin, Ka‘b b. Züheyr’in Kasîde-i Bürde’sine yapılan Türkçe bir şerh olması hasebiyle burada bu kasideye yazılan diğer Türkçe şerhlerin bir listesini vermemiz de uygun olacaktır. Kütüphane taramaları sonucunda tespit edebildiğimiz Türkçe şerhleri, literatür bilgisi sunan kaynakların bilgilerini tadil etme gayreti ve yüzyıllara göre tasnif etmek suretiyle şu şekilde sıralayabiliriz:

3.3.1. XVII. Yüzyıl Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri

³⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretu’n-Nebeviyye*, II, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1992), s. 938.

³⁷ İbnü’l-Esîr, a.g.e., s. 256.

³⁸ Bkz. İbn Kuteybe, *Kitâbu’s-Şi‘r ve’s-Şu‘arâ*, I, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Dâru’l-Hadîs, 2006), s. 153-155.

³⁹ Bkz. Abdulkâhir el-Cürcânî, *Delâilu’l-İ‘câz*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir, (Kahire: Şirketu’l-Kuds, 1992), s. 22-23.

⁴⁰ Birer örnek için bkz. Devletşah, *Tezkiretu’s-Şu‘arâ (Tezkire-i Devletşah)*, I, trc. Necati Lugal (Ankara: MEB, 1963), s. 51-53; Âşık Çelebi, *Meşâ‘ir-i Şu‘arâ*, Millet Kütüphanesi: Ali Emîrî Tarih, No: 772, vr. 10a.

- 1) Fâ'iz Ebû Edhem Mehmed, *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁴¹
- 2) Nişancı (Hâce-i Hasoda / Vakanüvis) Abdurrahman Abdi Paşa, *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁴² (57 beytin şerhi)

3.3.2. XVIII. Yüzyıl Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri

- 1) Raûfî, Seyyid Ahmed Üsküdârî, *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁴³ (59 beytin şerhi)
- 2) Abdî, Abdülbâkî b. Ahmed, *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁴⁴ (57 beytin tercüme şerhi)
- 3) İsmüddin Mustafa b. Abdullah b. Sâlim el-Üsküdârî, *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁴⁵ (57 beytin şerhi)

3.3.3. XIX. Yüzyıl Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri

- 1) Mollacıkzâde Mehmed Râ'if b. Muhammed Besîm b. İshâk, *Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerhi Bânet Su'âd*.⁴⁶ (56 beytin şerhi)
- 2) Necib Efendi (İmâret-i Mısıryye Nâzırı), *İs'âd / Bânet Su'âd Şerhi*.⁴⁷ (58 beytin şerhi)
- 3) Urmiyeli Eyüp Sabri Paşa, *Azîzü'l-Âsâr / Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁴⁸ (57 beytin şerhi)

⁴¹ Mısır Millî Kütüphanesi: Türkçe Yazmalar, nr. Talat 79.

⁴² Süleymaniye Kütüphanesi: Ayasofya, nr. 4086; Esad Efendi, nr. 2754; Hacı Mahmud Efendi, nr. 3765; Halet Efendi, nr. 798/2; Hasan Hayri-Abdullah Efendi, nr. 16/2; Hasan Hüsnü Paşa, nr. 1013/2 (*Şerh-i Kasîde-i Lâmiyye* adıyla kayıtlı); Lâleli, nr. 3657/7; Mihrişah Sultan, nr. 197/2; Ömer İşbilir, nr. 24; Şazeli Tekkesi, nr. 97/1; Yazma Bağışlar, nr. 4229/1; Beyazıt Devlet Kütüphanesi: Veliyyüddin Efendi, nr. 2131; Millet Kütüphanesi: Ali Emîrî Edebiyat, nr. 78; Ali Emîrî Edebiyat, nr. 340; Ali Emîrî Şerhiyye, nr. 733/3 (Abdurrahman Paşa'nın oğlu Abdullah tarafından istinsah edilen nüsha). [Abdurrahman Paşa'nın, eserini padişaha sunmasıyla ilgili tarihî malumatı kendi ifadelerinden okumak için bkz. Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'-nâme*, haz. Fahri Ç. Derin (İstanbul: Çamlıca, 2008), s. 183.]

⁴³ Süleymaniye Kütüphanesi: Esad Efendi, nr. 924/7; Fatih, nr. 5333/5; Halet Efendi ve Eki, nr. 104; Hasan Hüsnü Paşa, nr. 1013/1; Laleli, nr. 3657/3; Nuruosmaniye, nr. 4005; Nuruosmaniye, nr. 2222/3; Hacı Selim Ağa Kütüphanesi: Kemankuş, nr. 482; İzmir Millî Kütüphane: Türkçe Yazmalar, nr. 1561.

⁴⁴ Süleymaniye Kütüphanesi: Hacı Mahmud Efendi, nr. 3527/2 (Her ne kadar eserin serlevhasında *Manzûme-i Terceme-i Kasîde-i Ka'b b. Zühayr* ibaresi bulunmakta ise de kasidenin her beyti beşer beyit ile tercüme edilmiş olduğundan buna şerh demek icap eder. Ayrıca bu nüsha müellif nüshasıdır.); Kılıç Ali Paşa, nr. 784/2.

⁴⁵ İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi: Türkçe Yazmalar, nr. 3065/1 (Müellif hattı); Süleymaniye Kütüphanesi: Esad Efendi, nr. 2758/1; Yahya Tevfik, nr. 314/1.

⁴⁶ Süleymaniye Kütüphanesi: Halet Efendi, nr. 340. [Bu tez çalışmasında incelenerek neşredilen eser]

⁴⁷ Hicaz Vilayet Matbaası, Mekke 1314.

- 4) İskilipli Arapzâde Mehmed Emin Efendi, *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁴⁹ (58 beytin şerhi)

3.3.4. XX. Yüzyıl Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri

- 1) Burhaneddin Hüseyin b. Ebi'ş-Şeref Nasîrüddin, *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁵⁰
2) İsmail Kaya, *Bürde Kasidesi / Tercüme ve Şerhi*.⁵¹ (58 beytin tercüme ve şerhi)

3.3.5. Şârihi Belirsiz Diğer Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhleri

- 1) *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁵²
2) *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁵³
3) *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*.⁵⁴

Listenin ardından incelememize konu olan *Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerhi Bânet Su'âd* isimli şerhe geçebiliriz. Metin kısmından evvel eserin muhtevası, usûlü ve şekilsel özellikleri üzerinde durularak çalışmanın yöntemi hakkında bilgi verilecek olup, bunlardan da evvel kasidenin şârihi ve eserin müellifi olan Mollacıkzâde Mehmed Râ'if'in hayatı, ailesi, vazife ve eserleri üzerinde duracağız.

4. MOLLACIKZÂDE MEHMED RÂ'İF'İN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ ve KASİDE-İ BÜRDE ŞERHİ

4.1. Hayatı, Ailesi ve Vazifeleri

Son dönem Osmanlı âlim ve şairlerinden biri olan Mollacıkzâde Mehmed Râ'if Efendi, Rumeli Kazaskeri Mollacıkzâde İshak Efendi'nin (v. 1195/1781) oğlu olan Müderris

⁴⁸ Şeyh Yahya Efendi Matbaası, İstanbul 1291. [Eser üzerine yüksek lisans tezi yapılmaktadır. Zeynep Cevahir Altıntaş, "Eyüp Sabri Paşa'nın Kasîde-i Bürde Şerhi", (Yüksek Lisans Tezi, İÜ)]

⁴⁹ Bahriye Matbaası, İstanbul 1302.

⁵⁰ Matbaa-i Kerimiye, Kazan 1318.

⁵¹ Madve Yayınları, İstanbul 1986.

⁵² Mısır Millî Kütüphanesi: Türkçe Yazmalar, nr. Talat 877.

⁵³ Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, nr. 2132/2.

⁵⁴ Süleymaniye Kütüphanesi: Mehmed Sefayihî, nr. 15.

Muhammed Besîm Efendi'nin küçük oğludur.⁵⁵ Sülale, Mollacık Mehmed Efendi evlâdı olduğundan Mollacıkzâde ailesi olarak iştihar etmiş ve bu isimle anılır olmuşlardır.⁵⁶ Mehmed Râ'if ise Mollacıkzâde er-Rûmî ismiyle meşhurdur.⁵⁷ Yenişehir-i Fenâr kadılarında olup⁵⁸, Hanefî mezhebine mensup bir âlimdir.⁵⁹

Mehmed Râ'ifin kendisi, dedesi ve amcalarına bakarak Mollacıkzâde ailesinin genel itibariyle bir kadı/kazasker ailesi olduğunu ifade edebiliriz. Mollacıkzâde İshak Efendi, sonrasında oğlu Atâullah Efendi ile torunu Mehmed Râ'if'in bulunacağı mevki olan Yenişehir-i Fenâr kadılığı (1170/1756) vazifesinde bulunmuş, daha sonra sırasıyla Edirne pâyesi (1173/1760), Mısır mollalığı (1175/1761-62), Mekke mollalığı (1176/1763), İstanbul kadılığı (1183/1769) ve Anadolu kazaskerliğinin (1189/1775) ardından en nihayetinde Rumeli kazaskerliğine yükselmiştir (1194-95/1780).⁶⁰ Amcaları Ahmed Muhtar Efendi ile Atâullah Efendi de aynı şekilde Anadolu ve Rumeli kazaskerliği vazifesinde bulunmuşlardır.⁶¹ Esas itibariyle meşhur Mollacıkzâdeler, Cizye Muhasebecisi Mollacık Mehmed Efendi oğlu Mollacıkzâde İshak Efendi ve oğullarından müteşekkil olan bu kazasker ailesidir. Mollacık Mehmed Efendi, eşi Ayşe

⁵⁵ Ârif Hikmet, *Tezkire-i Şu'arâ*, haz. Sadık Erdem (Ankara: TTK, 2014), s. 72 vd. Ârif Hikmet Bey, tezkiresinde, Mehmed Râ'if'in amcalarını da zikreder. Burada anılan zâtlar, babası Besîm Efendi'nin ağabeyi Ahmed Muhtâr Efendi ile küçük kardeşi Atâ (Atâullah) Efendi'dir. (s. 72) Sicill-i Osmânî, Atâullah Efendi'yi İshak Efendi'nin ikinci oğlu olarak kaydetmiştir. Bkz. Mehmed Süreyya, "Atâullah Mehmed Efendi (Mollacıkzâde)", *Sicill-i Osmânî*, III, haz. Nuri Akbayar (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), s. 336.

⁵⁶ Bkz. Mehmed Süreyya, "Mehmed Efendi (Mollacık)", *Sicill-i Osmânî*, III, s. 1011-1012.

⁵⁷ Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemu'l-Mü'ellifin*, III, (Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1993), s. 289.

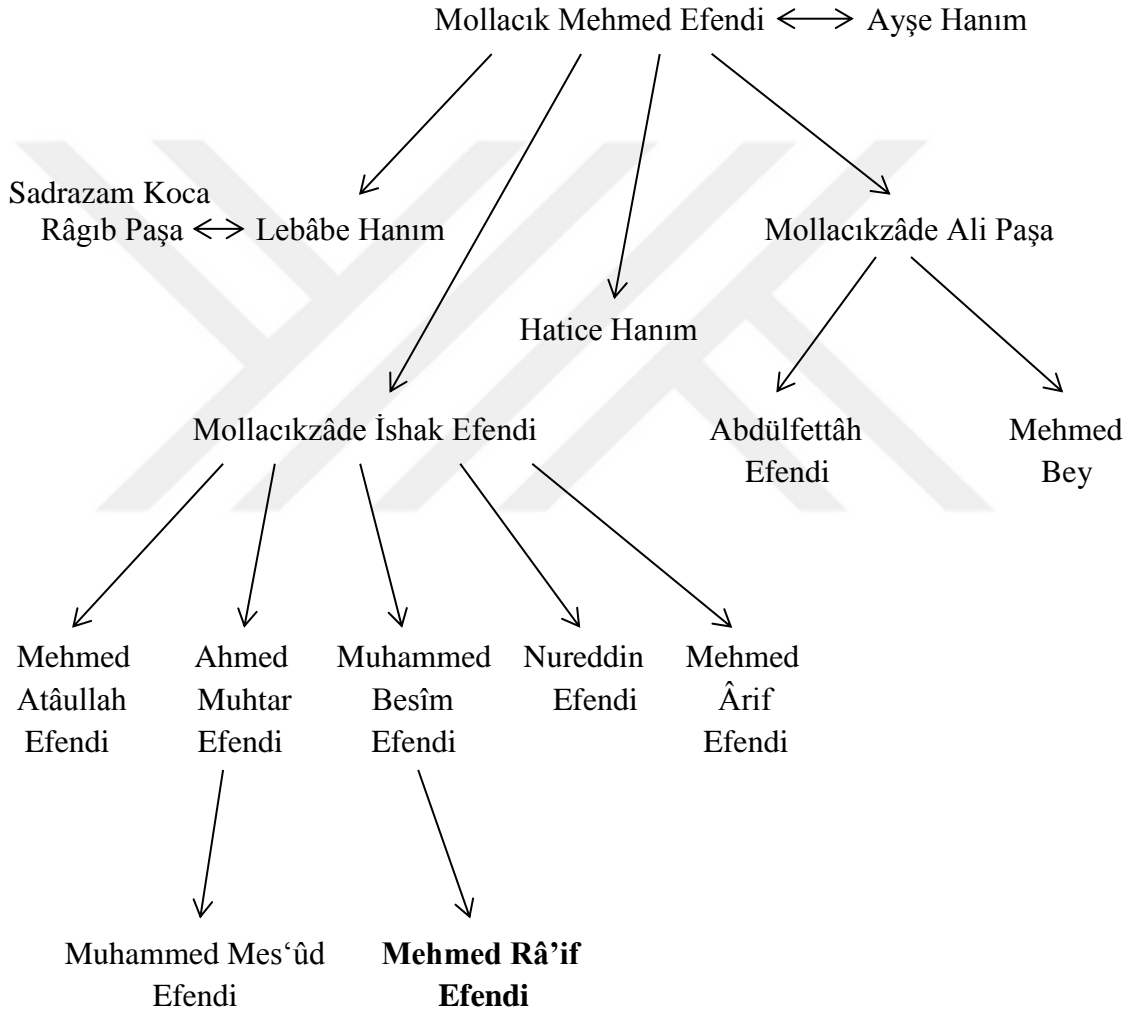
⁵⁸ Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, I, haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı (Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001), s. 300.

⁵⁹ Kehhâle, a.g.e., s. 289.

⁶⁰ Mehmed Süreyya, "İshak Efendi (Mollacıkzâde)", *Sicill-i Osmânî*, III, s. 805; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, "İshak Efendi", IV, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1981), s. 410.

⁶¹ Bkz. Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi, *Târih-i Şânîzâde (Şânîzâde Tarihi)*, I, haz. Ziya Yılmaz (İstanbul: Çamlıca, 2008), s. 605-606; Mehmed Süreyya, "Atâullah Mehmed Efendi (Mollacıkzâde)", *Sicill-i Osmânî*, I, s. 336; Mehmed Süreyya, "Muhtar Ahmed Efendi (Mollacıkzâde)", *Sicill-i Osmânî*, IV, s. 1101.

Hanım, oğlu İshak Efendi ve kerimesi Lebâbe Hanım⁶² Beyazıt-Süleymaniye yolu üzerindeki Kaptan İbrahim Paşa Camii haziresinde medfûndurlar. Ahmed Muhtar Efendi, eşi Esmâ Hanım ve oğlu Muhammed Mes'ûd Efendi'nin bir arada yer aldığı İshakefendizâdeler'in aile sofasıysa Karacaahmet'te yer almaktadır.⁶³ Eksik isimler olmakla birlikte sülale kütüğünü şu şekilde gösterebiliriz:

Grafik IV: [Mollacıkzâde Ailesinin Şeceresi]

⁶² Lebâbe Hanım, III. Selim dönemi devlet adamı ve Osmanlı'nın en meşhur sadrazamlarından biri olan, aynı zamanda büyük bir kütüphane vakfeden meşhur Koca Râgıb Paşa'nın zevcesidir. [Bkz. Bahaeddin Gürfirat, *Kapudân İbrâhim Paşa Câmii Hazîresinde Medfûn Olan Zevât*, 1964, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY09868, vr. 9a.] Dolayısıyla Sadrazam Koca Râgıb Paşa, Mollacık Mehmed Efendi'nin damadı, İshak Efendi'nin de kayınbiraderidir.

⁶³ Necdet İşli, "Karacaahmet Mezarlığı", *TDVİA*, XXIV, s. 377.

Şiir ve inşâda mahir olduğu nakledilen⁶⁴ Mollacıkzâde Mehmed Râ'if Efendi'nin ulema zümresi içerisine dahil olması ise 1210 senesi Muharremi'ne (1795) tekabül eder.⁶⁵ İstanbullu olup⁶⁶, bir müddet Rumeli kazaskeri kassâmlığı hizmetinde vazife almış olan Mehmed Râ'if⁶⁷, daha sonra Yenişehir-i Fenâr kadısı olmuş⁶⁸, vazifesine başladıktan 3 ay sonra 1240 (1824-25) tarihinde vefat ederek⁶⁹ aynı şehirde bulunan Şahoğlu Câmii haziresine defnedilmiştir.⁷⁰

Her ne kadar Mollacıkzâde'nin tam da vefat ettiği tarih dolaylarına ait, Yenişehir'deki Türk mimari eserlerini gösteren ve yirminin üzerinde caminin işaretlendiği bir harita⁷¹ mevcut ise de, kayıtlarda zikredilen Şahoğlu Camii'nin ismi bu haritada yer almamaktadır. Bu durum, o tarihte şehirde aslında daha fazla eser olduğu görüşünü destekleyen bir bilgi olabileceği gibi, adı geçen caminin, haritanın merkezinde yer alan Şeyhoğlu Camii olma ihtimali de söz konusudur. Diğer birkaç ihtimal ise mezkûr caminin, haritada yer alan Ömer Ağa Camii yahut arşiv kayıtlarına dayanan saha çalışmalarıyla tespit edilen Şeyhzâde Elhâc Ömer Mescidi⁷² olarak anılan bir başka eser olabileceğidir. Nitekim Ârif Hikmet, şârihin defnedildiği caminin Ömer Dede

⁶⁴ Ârif Hikmet, a.g.e., s. 73.

⁶⁵ A.g.e., s. 73.

⁶⁶ Mehmet Nâil Tuman, a.g.e., s. 300.

⁶⁷ Mehmed Râ'if'in Ağa Kapısı kassamı vazifesinde bulunduğu dair, ekler bölümünde sureti aktarılmış olan bir arşiv belgesi için bkz. BOA, *HAT*, nr. 1553/50, 29 Zilhicce 1235 [7 Ekim 1820]; Mehmed Süreyya, "Râif Mehmed Efendi (Mollacıkzâde)", *Sicill-i Osmânî*, IV, s. 1345; Dâvûd Fatîn Efendi, *Tezkire-i Hâtimetu'l-Eş'âr*, (İstanbul: İstanbul İstihkâm Alayları Litografya Destgâhı, 1271), s. 101; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-Âlâm*, III, (İstanbul Mihran Matbaası, 1308), s. 2263.

⁶⁸ Mehmed Râ'if'in Yenişehir-i Fenâr kadısı olarak atandığına dair, ekler bölümünde sureti aktarılmış olan tevcihat belgesi için bkz. BOA, *HAT*, nr. 1565/12, 1 Safer 1240 [25 Eylül 1824]; Mehmed Es'ad Efendi, *Târih-i Es'ad (Vak'a-Nüvîs Es'ad Efendi Tarihi)*, haz. Ziya Yılmaz (İstanbul: OSAV, 2000), s. 266.

⁶⁹ *Fatîn Tezkiresi, Kâmûsü'l-Âlâm ve Tuhfe-i Nâilî*, vefat tarihini 1239 olarak; *Tezkire-i Şu'arâ* (Ârif Hikmet) ve *Sicill-i Osmânî* ise 1240 olarak kaydetmişlerdir. Yenişehir-i Fenâr kadısı olduğuna dair bir üst dipnotta gösterilen tevcihat belgesi 1240 tarihli olduğuna göre, atamasından 3 ay sonra vefat eden Mehmed Râ'if'in vefat tarihini 1240 olarak düşünmeliyiz.

⁷⁰ Ârif Hikmet, a.g.e., s. 73; Mehmet Nâil Tuman, a.g.e., s. 300.

⁷¹ Tezin son kısmındaki ekler bölümünde de aktarılmış olan bu harita için bkz. Yusuf Halaçoğlu, "Teselya Yenişehiri ve Türk Eserleri Hakkında Bir Araştırma", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 2-3, (İstanbul: 1974): s. 89-100 (s. 96-97 arasında).

⁷² Halaçoğlu, a.g.m., s. 94.

olarak da anıldığını ilave etmiştir⁷³. Bu ikinci ihtimali düşündüren daha kuvvetli bir amil ise eserin bir başka kaynakta “Şahzâde Hacı Ömer Efendi Mescidi” olarak aktarılmasıdır.⁷⁴ Yine de şehrin kadısının bir mahalle mescidindense, daha merkezî bir mahalde ve daha büyük camilerden birinin haziresine defnedilmiş olma ihtimali daha kuvvetlidir.

İhtimale dayalı olarak konuşmamızın gerçek nedeniyse elimizdeki kaynaklara dayanarak bu bilgiyi teyit etmenin oldukça güç oluşudur. Nitekim Evliyâ Çelebi'nin 22'si kârgir cami olmak üzere 71 mihraptan ve çok sayıda medrese, han, hamam, bedesten, tekke gibi Osmanlı mimari eserinden bahsettiği Yenişehir'de⁷⁵ ne yazık ki bugün sadece birkaç adet eser ayakta kalabilmiştir.⁷⁶ 1941 depremi, bakımsızlık ve ilgisizlik ile Yunanlıların tahripkâr tutumları⁷⁷ gibi faktörlerin bir araya gelmesi neticesinde tarihî ve mimari eserlerin yıkılması ya da yok edilmesi dolayısıyla, eserini çalıştıgımız Mollacıkzâde Mehmed Râ'if Efendi'nin medfûn olduğu hazirenin yerini tam olarak tespit edememiş bulunuyoruz.⁷⁸

4.2. Eserleri ve İlmî Kişiliği

⁷³ Ârif Hikmet, a.g.e., s. 73.

⁷⁴ Neval Konuk, *Yunanistan'da Osmanlı Mimarisi*, I, (Ankara: Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2010), s. 455. [Vurgu bize ait]

⁷⁵ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme (Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi)*, II, haz. Seyit Ali Kahraman v.dğr. (İstanbul: YKY, 2011), 8. Kitap / s. 87-90.

⁷⁶ İsmail Bıçakçı, “Yenişehir (Larissa)”, *Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri*, (İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2003), s. 428.

⁷⁷ Daha sonraki dönemde Yunanlıların Teselya bölgesindeki Müslüman cemaate saldırıp camileri tahrip etmeleriyle ilgili bir arşiv belgesi için bkz. BOA, *Y. PRK. HR.*, nr. 30/6, 16 Zilkâde 1318 [7 Mart 1901]. Daha hususi olarak Mehmed Râ'if'in defnedildiği, Yenişehir-i Fenâr'daki Şâhoğlu Camii'ne tecavüz edilip caminin tahrip edilmesiyle ilgili bir arşiv belgesi için bkz. BOA, *Y. A. HUS.*, nr. 389/42, 9 Cemâziyelâhîr 1316 [25 Ekim 1898].

⁷⁸ Bunun yerine, çalışma içerisinde adı geçmiş olup, Mollacıkzâde ailesine mensup şahısların tespit edebildiğimiz mezartaşları fotoğraflanıp latinize edilerek, görselleriyle beraber ekler bölümünde sunulmuştur.

Kütüphane taramaları ile hayatı ve eserleri hakkında bilgi veren kaynaklar tarafından nakledilen malumata göre Mollacıkzâde'ye ait birkaç eser söz konusudur. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

4.2.1. *Manzûme-i Ferâ'iz-i Sirâciyye*: Bu eser, Hanefi fakihi Muhammed b. Muhammed es-Secâvendî'nin (v. 596/1200) İslâm miras hukukuna dair *el-Ferâ'izu's-Sirâciyye* isimli eserinin muhtasar bir surette Türk diliyle nazmedilmiş şeklinden ibarettir.

Hayatını anlattığımız bölümde zikredildiği gibi Mollacıkzâde Mehmed Râ'if Efendi, bir dönem Rumeli kazaskeri kassâmlığı vazifesinde bulunmuştur. Kassâm, vefat eden kimselerin terekelerini taksim eden şer'î memura verilen isimdir.⁷⁹ İlgili kaynaklarda kassâmların, meslekleri icabı hukuk bilgisi hususunda ihtisas sahibi olmaları; Kur'ân, sünnet, fıkıh ve özellikle de miras hukukunu çok iyi bilmeleri gerektiği ifade edilmektedir.⁸⁰ Mesleği icabı miras hukukunu çok iyi bilen Mehmed Râ'if, Hanefi fıkının en meşhur miras hukuku metinlerinden biri olan *el-Ferâ'izu's-Sirâciyye*'yi Türk diliyle nazmetmiştir.

Yazma nüshaları:

- 1- Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonu 1132 numarada kayıtlı olan eserin istinsah tarihi 1237'dir. Koleksiyonda eser ismi *Manzûme-i Ferâ'iz-i Sirâciyye* olarak kayıtlıdır. Sütun sayısı 2, satır sayısı 25 ve beyit sayısı 816 olan eser, talik hatla yazılmış olup 18 varak hacindedir. Kâğıdın

⁷⁹ Said Öztürk, "Kassâm", *TDVİA*, XXIV, s. 579.

⁸⁰ A.mlf., "Osmanlı İlmiye Teşkilâtında Kassâmlık Müessesesi", *Tarih Enstitüsü Dergisi (Prof. Dr. Münir Aktepe'ye Armağan)*, S. 15, (İstanbul, 1997): s. 393-430 (s. 394).

ebadı 236 x 163 mm, yazılı alanın ebadı ise 161 x 65 mm'dir. Sırtı ve kenarları meşin, ebru kâğıt kaplı olup şirazelidir. 3b yüzünde koleksiyon sahibi Sahhâflar Şeyhizâde Mehmed Esad Efendi'ye ait vakıf mührü bulunmaktadır.

- 2- Eserin bir nüshası da yine Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Uşşâkî Tekkesi 214 numarada *Manzûm Ferâ'iz-i Taksîm* adıyla kayıtlıdır. Talik hatla 2 sütun hâlinde 26 varağa 17 satır şeklinde yazılmış olup, kâğıt ebadı 220 x 160 mm ve yazılı alan ebadı 135 x 63 mm'dir. Baş sayfalar altın yaldız zencirekli, sonraki sayfalar kırmızı cetvelli, kumlu ebru kâğıt kaplı çahar kuşe ciltlidir. Bu nüsha 1247 tarihinde istinsah edilmiş olup, yukarıdaki nüsha gibi 816 beyittir. Eserin 1a, 21b ve 28a yüzlerinde Yedikule kurbundaki Halvetî-Uşşâkî dergâhı postnişini Mehmed Tevfik Efendi'nin vakıf mührü bulunmaktadır. En son sahife olan 28b yüzündeki ferağ kaydında bulunan "Keçecizâde Mehmed İzzet, el-kâdî bi mahrûse-i Galata" ibaresinin altında müstensih Keçecizâde Mehmed İzzet Efendi'nin şahıs mührü yer almaktadır.

Bir üst maddedeki *Manzûme-i Ferâ'iz-i Sirâciyye* isimli nüsha ile bu maddede tavsif edilen *Ferâ'iz-i Taksîm* nüshasının her ikisinin başında da sırasıyla Şeyhülislâm Yâsincizâde Seyyid Abdülvehhâb Efendi'nin (v. 1249/1834) Arapça ve Rumeli Kazaskeri Sıdkîzâde Ahmed Reşîd Efendi'nin (v. 1270/1854) Türkçe takrizleri yer almaktadır.⁸¹ Uşşâkî Tekkesi 214 numarada kayıtlı olan bu nüshanın zahriyesinden bir evvelki

⁸¹ Şeyhülislâm'ın ve Rumeli Kazaskeri'nin esere takriz yazmaları, Mollacıkzâde'nin ulema arasında şöhretli ve muteber olduğuna delalet etmesi bakımından dikkat çekicidir.

sayfada Türkçe takrizin sahibi Rumeli Kazaskeri Sıdkîzâde Ahmed Reşîd Efendi'nin şahıs mührü yer almaktadır.

- 3- Eserin bir diğer yazma nüshası da Ankara DTCF Kütüphanesi Mustafa Çon koleksiyonu 214 numarada kayıtlıdır. Bu eser de talik hatla filigranlı kâğıda yazılmış olup, kâğıdın ebadı 226 x 165 mm, metnin ebadı ise 135 x 65 mm'dir. 17 satırlı, 28 varakta, söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple, İsmâil Nureddîn b. İbrâhim Edhem tarafından 23 Receb 1238 tarihinde (5 Nisan 1823) istinsah edilmiş; sırtı ve kenarları kahverengi meşin, deffeleri ebrulu kâğıt kaplı mukavva cilt içindedir.⁸²

4.2.2. Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerhi Bânet Su'âd: Tez konumuzu oluşturan bu eser, Muhadramûn şairlerinden Ka'b b. Züheyr'in, hicretin 9. senesinde Resûlullâh'ın huzuruna gelerek af dilemek maksadıyla sunduğu *Kasîde-i Bürde* yahut *Kasîde-i Bânet Su'âd* ismiyle iştihar eden kasidesine Mollacıkzâde Mehmed Râ'if tarafından yazılan şerhtir. Tespit edebildiğimiz tek yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi koleksiyonu 340 numarada kayıtlı olan eser, 62b varığında son bulmaktadır. Ferağ kaydındaki tarih 1233 (1818) olan eserin ayrıntılı tavsifi ise aşağıda ayrı bir başlık (4.4.5) altında incelenecektir.

4.2.3. Kasîde-i Bür'e Tahmîsi: Şeyhülişlâm Ârif Hikmet Bey'in *Tezkire-i Şu'arâ'sı* ile Ömer Rızâ Kehhâle'nin *Mu'cemu'l-Mü'ellifin* isimli ricâl

⁸² Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu, II/1, Mustafa Çon A ve B Koleksiyonları, haz. Derya Örs v.dğr. (Ankara: 2008), s. 134.

bilgisi veren kapsamlı çalışmasında Mollacıkzâde'nin eserleri arasında Türkçe bir *Kasîde-i Bür'e* tahmisi olduğu nakledilmektedir.⁸³

Ârif Hikmet Bey, Mollacıkzâde'nin şiirde mahir olduğunu zikretmesine rağmen mecmû'a-i eş'ârının bulunamadığını zikretmiştir.⁸⁴

Bunun haricinde Fatîn Efendi'nin *Tezkire-i Hâtimetu'l-Eş'âr*'ında Mollacıkzâde'nin yalnızca bir gazeline rastlıyoruz ki bu gazel şöyledir:

Ġazel

Düşüp 'izârına 'aks-i piyâle-i gül-reng
Çerâğ yaqdı gülistâna lâle-i gül-reng

Duĥân-ı sürĥ degil feyz-i mihr-i âteş-i 'aşĥ
Bitürdi sünbül-i âha külâle-i gül-reng

Bahâr-ı ĥaĥ gelicek ĥall-i bâde-i lebine
Yazıldı gül-varaĥ üzre risâle-i gül-reng

Şunar fütâdeye nevrüz-i vaşl irişdi deyu
Deĥâmı hoĥĥa-i şekker nevâle-i gül-reng

Gelince ĥaĥ dil-i pür-ĥünı tuĥfe kıl yâre
Geçer bahârda maĥbûle kâle-i gül-reng

Ĥayâl-i vaşf-ı leb-i la'l-i yâr ile Râ'if
Çekîde oldı ĥalemde maĥkâle-i gül-reng⁸⁵

⁸³ Ârif Hikmet, a.g.e., s. 73; Kehhâle, a.g.e., s. 289.

⁸⁴ Ârif Hikmet, a.g.e., s. 73.

⁸⁵ Dâvûd Fatîn Efendi, a.g.e., s. 101; Tamamı Fatîn Efendi'de yer alan bu gazelin *Tuĥfe-i Nâilî*'de 1. ve 4. beyitleri, *Kâmûsu'l-Âlâm*'da ise yalnızca 4. beyti zikredilmiştir.

4.3. Mollacıkzâde İçin Bir Mersiye

Şair Leylâ Hanım'ın divanı içerisinde yer alan dokuz bentlik bir murabba mersiye'nin iki muhatabından biri de Mollacıkzâde'dir. Nitekim Mollacıkzâde Mehmed Râ'if Efendi, Leylâ Hanım'ın babası Kazasker Moralızâde Hâmid Efendi'nin yakın ahbabı idi ve Hâmid Efendi, Mollacıkzâde'nin vefatına çok üzölmüştü. Leylâ Hanım da babasının vefatına binaen yazdığı mersiyede bu iki dostu bir arada ele almış ve mersiyesini babası Hâmid Efendi ile Mollacıkzâde'ye atfetmişti.⁸⁶ Mersiye'nin ilgili birkaç beyti şöyledir:

“[...]

Mollacık-zâde idince ‘azm-i rāh
İtmedi, bir kez peder kevne nigāh
Dehre olmuşlardı anlar mihr ü māh
El-firāk āh el-firāk āh el-firāk

İki ‘allāme bulup ğamdan necāt
Bağş iderlerken dil ü cāna hayāt
Gitdi hem Rā'if Efendi gibi zāt
El-firāk āh el-firāk āh el-firāk

Qalmadı anlar gibi ehl-i hüner
‘İlm ile olmuşlar idi mu‘teber
Açdılar firdevse toğrı bāl ü per
El-firāk āh el-firāk āh el-firāk

Birbiriyle hayli ülfet itdiler

⁸⁶ Bkz. Hiclâl Demir, “Kederin Söz Olup Dile Dökölmesi: Şair Leylâ Hanım'ın Babası, Kardeşi ve Dayısı İçin Yazdığı Mersiyeler”, *Turkish Studies*, C-10/8, Bahar (2015): s. 840.

Şanmañız kim ʿayş u ʿiřret itdiler

Bāb-ı kısmetde hükümet itdiler

El-firāk āh el-firāk āh el-firāk

Anlara yok ıalması hayr-ı halef

İtmediler māl-i eytāmı telef

Āhımız nāy olmasun mı sīne def

El-firāk āh el-firāk āh el-firāk

[...]»⁸⁷

4.4. Mollacıkzâde'nin *Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerhi Bânet Su'âd* İsimli Kasîde-i Bürde

Şerhi

4.4.1. Sebeb-i Teşrîh ve Tevsîm Bölümü

Mollacıkzâde Mehmed Râ'if'in, vefatından 6 sene evvel yazıldığı yahut istinsah edildiği anlaşılan bu şerh, tespit edebildiğimiz diğer Türkçe Kasîde-i Bürde şerhleri içerisinde 19. yüzyılda yazılan ilk şerh olarak karşımıza çıkmaktadır. Şârih, eserin giriş kısmında, "...ile'l-ân perde-püş-i terākîb-i ʿArabiyye olup, püşide-i habâyâ-yı maʿânîsi refʿ-i enâmil-i elfâz-ı Türkiyye kılınmamış olmağla..."⁸⁸ ifadeleri ile Hz. Ka'b'ın Kasîde-i Bürde'sinin henüz Türk diliyle bir açıklamasının yapılmadığını ve böyle bir şerh teşebbüsüne ilk defa kendisinin niyet ettiğini ima etmiştir. Buradan hareketle Mollacıkzâde'nin, 17.

⁸⁷ *Leylâ Hanım Divanı*, haz. Mehmet Arslan (İstanbul: Kitabevi, 2003), s. 118-119.

⁸⁸ Mollacıkzâde Mehmed Râ'if, *Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerhi Bânet Su'âd*, Süleymaniye Kütüphanesi: Hâlet Efendi, nr. 340, vr. 1b-2a.

ve 18. yüzyıllarda yazılan Türkçe Kasîde-i Bürde şerhlerinden haberdar olmadığını anlıyoruz.⁸⁹

Bu ifadelerinin ardından, “...lisân-ı vâzıhu’l-beyân-ı Türkî’de ‘alâ vetîreti’l-ihtîşâr tebyîn-i ma‘ânî-i celîlesine ibtidâr idüp, ba‘de’t-tetmîm *Ziyâ’u’l-Fu‘âd fî Şerhi Bânet Su‘âd* ismiyle tevsîm olundu...”⁹⁰ ifadeleriyle eseri olabildiğince kısa tutmak suretiyle ve açık bir Türkçe ile yazdığını belirterek şerhine *Ziyâ’u’l-Fu‘âd fî Şerhi Bânet Su‘âd* ismini veren Mollacıkzâde, sebep-i teşrîh hususunu ise, “...şerh-i kasîdeye taşaddîden garaż ancak keşret-i zünüb sebebiyle istişfâ‘ ve hasebi’l-ğudre hizmet-i na‘t-ı şerîf-i Seyyidu’l-Enbiyâ ‘aleyhi ezke’t-ı tahâya ile teberrük ve intifâ‘ niyyet-i şâdıkası olduğu ma‘lûmları oldukda vâki‘ olan hâbı u hâleli kalem-i keremleriyle işlâha himmet ve bu bende-i bî-kâbiliyyeti hedef-i ta‘n u teşnî‘ olmadan şıyânet buyuralar”⁹¹ şeklinde ifade eder; Efendimizi metheden böyle bir kasideye hizmet etmiş olmakla kusur ve günahlarının affı ile hakir gördüğü nefsinin ıslahına vesile olması ve manevi bir berekete mazhar olması muradıyla eseri şerh ettiğini beyan eder.

4.4.2. Kaynaklar ve Atıflar

Şârih hem tarihî bir hadiseyi nakletmiş olduğundan, hem de belagat hususunda birtakım referanslarla kasidedeki edebî sanatları açıklama gayretinde olduğundan, eser içerisinde -özellikle de dil meselelerinde- bazı kaynaklara

⁸⁹ Kendisinden önceki bu iki yüz yıl içerisinde Kasîde-i Bânet Su‘âd’ı Türkçe şerh eden, tespit edebildiğimiz toplam 5 şârih söz konusudur. Dönemin şartları düşünüldüğünde şârihin bu eserlere rastlamamış olması oldukça anlaşılır bir durum teşkil etmektedir.

⁹⁰ Mollacıkzâde, a.g.e., vr. 2a.

⁹¹ A.g.e., vr. 2a-2b.

atıflarda bulunmuştur. Eserde İslâm tarihi hususunda İbn İshâk'ın ismini gördüğümüz gibi, mukaddime bölümünde yer alan Bürde hadisesinin naklinde de vakıanın bu kaynağa dayanan kayıtlara uygun olarak aktarıldığını görüyoruz.

Bir diğer husus olan belagat meselesindeyse şârih, başta âyât (9 adet) ve ehâdis (2 adet) olmak üzere *Şerhu Kasîdeti Bânet Su'âd* müellifi İbn Hişâm en-Nahvî, Asma'î, Sîbeveyhi, Sekkâkî, Zemahşerî, Seyyid Şerîf Cürcânî gibi klasik dönemde dil hususunda tebahhur etmiş ve esas kabul edilen isimlere atıflarda bulunduğu gibi; Hassân b. Sâbit, Amr ibnu Uzeyne, Ahfeş ve Harîrî'nin beyitleriyle de istişhâd ederek dil meselelerini ele almaya çalışmıştır. Bunun haricinde birkaç yerde de “Li-muhârririhi” kaydını koyarak yeri geldikçe kendi söz ve nazmını da ifade etmiştir.

4.4.3. Gidişat ve Muhteva

Eser sırasıyla;

- 1- *Hamdele, salvele ve tarziye* (Ka'b b. Züheyr için)⁹²,
- 2- *Sebeb-i teşrîh*⁹³ ve *tevsîm*⁹⁴,
- 3- Bürde hadisesinin başından sonuna dek anlatıldığı bir *mukaddime*⁹⁵,
- 4- Kasidenin vezninin verildiği bir *fasl*⁹⁶,
- 5- Kasidenin beyitlerinin tek tek ele alındığı *şerh*⁹⁷ kısmı,
- 6- *Dua ve ferâğ kaydı*⁹⁸

⁹² A.g.e., vr. 1b.

⁹³ A.g.e., vr. 1b-2b.

⁹⁴ A.g.e., vr. 2a.

⁹⁵ A.g.e., vr. 2b-9b.

⁹⁶ A.g.e., vr. 9b-10a.

⁹⁷ A.g.e., vr. 10a-62b.

kısımlarından müteşekkildir.

Buradaki muhteva başlığı dahilinde, şerhi yapılan kasidenin söylenmesine vesile olan hadiseler silsilesinin metinde nasıl aktarıldığına değineceğiz. Bu kısım, yukarıda da belirtildiği gibi eserin mukaddime başlığı altında yer alır.

Mukaddime bölümü, Ka‘b ve Büceyr’in babaları olan Muallaka şairi Züheyr b. Ebî Sülmâ’dan bahsederek başlar. Bu kısımda Hz. Ömer’in onun için “şiiirde insanların en seçkini” ifadesini kullandığı aktarılır ve nesebi hakkında bilgiler verilir.⁹⁹

Bunun ardından Bürde hadisesine geçilerek Büceyr ve Ka‘b’ın, Efendimizin risalet ilanını işittikten sonra Medine’ye doğru yola koyuldukları, Ebraku’l-Azzâf denilen mevkie geldikten sonra Ka‘b’ın beraberinde getirdikleri koyunlara refakat etmek üzere burada kaldığı, Büceyr’inse tek başına Medine’ye giderek burada hemen Müslüman olduğu zikredilir.¹⁰⁰

Bu kısımda Züheyr’in bir rüyası nakledilir. Nitekim Büceyr’in kardeşini geride bırakarak Medine’ye varır varmaz Müslüman olması vaziyeti bu rüyanın açığa vurulmasıyla anlaşılır olacaktır. Risalet zamanına yetişemeyen, ancak hayattayken Ehl-i Kitap’tan kimselerle birlikte oturup kalkan ve onların ahirzaman peygamberini bekleyişlerine iştirak eden Züheyr, rüyasında semadan bir ip uzatıldığını, ancak kendisinin bu ipe uzanamayıp elinin boş kaldığını görür. Bu mahrumiyetini, ahirzaman peygamberinin risaletine yetişmeye ömrünün vefa etmeyeceği şeklinde tevil eden Züheyr, oğullarını toplayıp onlara

⁹⁸ A.g.e., vr. 62b.

⁹⁹ A.g.e., vr. 2b.

¹⁰⁰ A.g.e., vr. 2b-3b.

durumu anlattıktan sonra, ahirzaman nebisine yetişirlerse hiç tereddüt göstermeksizin ona tabi olmaları gerektiğini; ona uyan ve boyun eğen kimselerin iki cihan saadetine kavuşacaklarını, karşı koyup inat edenlerinse cehennem yoluna doğru sürükleneceklerini anlatır. Bu nasihatine uymalarını onlara vasiyet eder.¹⁰¹

Büceyr'in Medine'ye varıp Müslüman olduğu haberini alan Ka'b, ona bir mektup ileterek bu tercihinin iradî olup olmadığını sorarak hem Resûlullâh'ı hem de kardeşi Büceyr'i de hicvederek onu, atalarının dininden yüz çevirmekle itham eder. Söz dinlemeyip kararında sebat ederse ona acımayacağını, ayağı kayarsa umursamayacağını kendisine bildirir.¹⁰²

Ka'b'ın iletmiş olduğu bu haberi alan Büceyr, durumu Resûlullâh'a arz eder.¹⁰³ Bunu işiten Efendimiz, "Sizden ol kimse ki Ka'b bin Züheyr'e mülâkî ola, bilâ-emân katl eylesün" emrini vererek Ka'b'ın görüldüğü yerde öldürülmesini ferman eder.¹⁰⁴ Şârih, bu hadisenin Resûlullâh'ın Tâ'if'ten dönmesinin hemen ardından vuku bulduğunu da burada ifade eder.¹⁰⁵

Bunun üzerine Büceyr, Ka'b'a bir mektup daha gönderir ve bu mesajında Ka'b'ı ikaz ederek onu İslâm'a davet eder. Ayak direyip hicve devam eden Abdullah b. ez-Ziba'râ ve Hubeyre b. Ebî Vehb gibi Mekkeli şairlerin sağa sola kaçışıp saklandıklarını ve dünyanın onlara dar edildiğini bildirir; bu kaçıştan kurtulamayacağını Ka'b'a söyler. Resûlullâh'ın, af dileyen isyankârların özür ve

¹⁰¹ A.g.e., vr. 3b-4a.

¹⁰² A.g.e., vr. 4a-4b.

¹⁰³ A.g.e., vr. 4b.

¹⁰⁴ A.g.e., vr. 5a.

¹⁰⁵ A.g.e., vr. 5a.

tövbelerini kabul ettiğini, İslâm'a girmelerinden evvel yaptıklarından dolayı onları sorumlu tutup cezalandırmadığını da sözlerine ilave eder.¹⁰⁶

Bu mektubun ardından endişesi daha da ziyadeleşen Ka'b için sıkıntılı günler başlar. Kaçmaya devam ederek Muzejne kabilesine iltica eden şair, buradaki insanların yoğun psikolojik baskılarına maruz kalır. Ka'b için "O artık bir ölüdür" demeye başlarlar.¹⁰⁷

Günler ilerledikçe âlem ona daha da dar gelen Ka'b, en nihayetinde bu kaçışın sonuna gelir. Bir karar vermek zorunda olan şair, yaptıklarından avdet ettiğini ilan etmek üzere bir şiir hazırlayıp bizzat Peygamber'in huzuruna gitmeye karar verir ki bu olay, hicretin 9. senesine tekabül eder.¹⁰⁸

Cuheyne kabilesinden bir tanıdığıyla anlaşılıp onu Peygamber'in yanına götürmesini ister. Huzura gelen şair, daha önce hiç görmediği Peygamber'i, önceden işittiklerinden hareketle daha görür görmez tanır. Sahabe cemaatini Resûlullâh'ın etrafında halkalanmış olarak bulan Ka'b, ileri doğru çıkarak Efendimize yaklaşır, yanına varıp elini eliyle buluşturur ve kendisini tanıtarak af diler. Resûlullâh, Hz. Ebûbekir'e dönerek ondan, Ka'b'ın evvelce iletmiş olduğu hicviyeyi hatırlatmasını ister. Hz. Ebûbekir'in hicvi tekrarlaması üzerine Ka'b aslında böyle demediğini söyleyerek hicvini değiştirip manayı düzeltmeye çabalar.¹⁰⁹

¹⁰⁶ A.g.e., vr. 5a-6a.

¹⁰⁷ A.g.e., vr. 6b.

¹⁰⁸ A.g.e., vr. 7a.

¹⁰⁹ A.g.e., vr. 7b-8a.

O sırada Ensâr'dan bir sahâbi atılıp Ka'b'ı öldürmek için izin ister. Resûlullâh da onun pişman ve tövbe-kâr olarak huzura geldiğini ifade ederek buna izin vermez.¹¹⁰

Ka'b kasidesini okumaya başlar. إِنَّ الرَّسُولَ أَسَيْفٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ / مُهَيَّئٌ مِنْ سَيْفِ اللَّهِ beytine geldiğinde Efendimiz hırkasını çıkararak Ka'b'a giydirir.¹¹¹

Hiz. Muaviye bu hırkayı daha sonra Ka'b'dan satın almak istediye de o, bu hususi ihsanı satmaya asla yanaşmadı. Hiz. Muaviye, şairin vefatından sonra mezkûr hırkayı yirmi bin dirhem karşılığında varislerinden satın aldı. İslâm sultanları arasında elden ele devredilen hırka, son olarak Osmanlı Devleti'ne ulaşarak saray-ı hümayûna intikal etti.¹¹²

Bunun ardından "Li-muharririhî" kaydıyla şârih tarafından aktarılan ek bilgide bir başka rivayet daha zikredilmiştir. Bu rivayet ise elde mevcut bulunan hırkanın, Efendimiz tarafından, Mısır ile Yenbu' arasında bulunan İyle beldesi ahâlisine ihsanda bulunulan elbise olduğu, Ka'b'a hediye edilen hırkanın ise zamanla kaybolduğu yönündedir.¹¹³

4.4.4. Şerh Usûlü

Mukaddime bölümünün ardından gelen fasl başlığında kasidenin ilk beyti olan بَانَتْ سَعَادُ فَقَلْبِي الْيَوْمَ مَتَّبُولُو / مَتِّيمٌ إِثْرَهَا لَمْ يُفَدَ مَكْبُولُو tef'ileleri gösteren şârih, klasik kasidenin içyapısını oluşturan üç merhaleden

¹¹⁰ A.g.e., vr. 8b.

¹¹¹ A.g.e., vr. 8b-9a.

¹¹² A.g.e., vr. 9a.

¹¹³ A.g.e., vr. 9a-9b.

birincisi olan nesîb¹¹⁴ hakkında bilgiler verir.¹¹⁵ Muhteva itibariyle dörde taksim ettiği nesîbin;

- 1- Maḥbûbda olan şifât-ı hissiyye ve ma'neviyyeyi beyân
- 2- Muḥibde olan şifât-ı hissiyye ve ma'neviyyeyi zikr
- 3- Ğaşık ve ma'şûka müte'allik olan ḥâlâtı irâd
- 4- Maḥbûb ile muḥibbiñ ğayrına müte'allik olanları tezkîr

mahalli olduğunu ifade eden şârih, bu taksimden hemen ardından, “Netekim Ka'b raḍiyallâhu ‘anh buyurur” diyerek kasidenin ilk beytine giriş yapar ve şiirde yer alan beyitleri tek tek ele almak suretiyle şerh faaliyetine başlar.

Bu faaliyet bünyesinde şârih iki aşamalı bir usûl takip eder. Bunlardan ilki etimolojik, semantik, fonetik tahlilleri ihtiva eden *lafız* odaklı hazırlık aşaması olup; ikincisiyse sanatlar ile umumi açıklama ve aktarımları ihtiva eden *mana* odaklı netice aşamasıdır ki, bu metinde söz konusu ikinci kısım, “Mefhûm-ı Beyt” tabiriyle ifade edilmiştir. Bu iki aşamayı ayrı ayrı dikkate almak suretiyle şârihin takip ettiği usûlü madde ve başlıklar halinde şu şekilde ifade edebiliriz:

4.4.4.1. Lafız Odaklı Hazırlık Aşamasında Takip Edilen Usûl

- 1- Şerh edilecek olan beyit, kırmızı mürekkeple ve irâbı yapılmış bir vaziyette, olduğu gibi yazılmış, beyit içerisinde yer alan kelimeler, metin kısmında tek tek ve üstleri kırmızı çizilmiş olarak incelemeye alınmıştır.

¹¹⁴ Bkz. Çetin, a.g.e, s. 72.

¹¹⁵ A.g.e., vr. 10a.

- a) “Feth-i bā-i muvaḥḥide ile *beyn* daḥī maşdarıdır.”¹²⁰
- b) “سعاد ḍamm-ı sīn-i mühmele ile nāzım raḍiyallāhu ‘anhuñ ḥaḳīqaten yāḥūd iddi‘ā-i maḥbūbesiniñ ismi...”¹²¹
- c) “Sebu‘, sīn-i mühmeleniñ fethi ve bā-i muvaḥḥideniñ sükūn ve ḍamm ve fethayla yırtıcı canavar ma‘nāsına.”¹²²
- d) “زيم zā-yı mu‘cemeniñ kesri ve müşennāt-ı taḥtiyyeniñ fethi ve mīm’le müteferriḳ ve taḡınıḳ ma‘nāsına.”¹²³

4- Fonetik yapısının anlaşılabilmesi açısından kelimelerin veznen muadili olan başka kelimeler zikredilmiştir.

Örnekler:

- a) “بعايل [...] ebābīl vezninde”¹²⁴
- b) “عرقوب [...] Kulşūm vezninde...”¹²⁵
- c) “شمليل [...] iklīl vezninde...”¹²⁶
- d) “*‘Ayṭal*, [...] ḥaydar vezninde...”¹²⁷

5- Kelimelerin sarf tahliline gidilmiş ve mâzi-muzâri‘, mâlum-mechûl, menfî-müşpet, mü’ennes-müzekker oluşları yönünden kelimeler incelenmiştir.

Örnekler:

- a) “نيلو fi‘l-i mâzī cem‘-i müzekker mechûl olup...”¹²⁸

¹²⁰ A.g.e., vr. 10a.

¹²¹ A.g.e., vr. 10a.

¹²² A.g.e., vr. 54a.

¹²³ A.g.e., vr. 35b.

¹²⁴ A.g.e., vr. 16a.

¹²⁵ A.g.e., vr. 21a.

¹²⁶ A.g.e., vr. 30a.

¹²⁷ A.g.e., vr. 39b.

¹²⁸ A.g.e., vr. 60a.

- b) “ لا يزال fiʿl-i mużārîʿ-i menfî olup...”¹²⁹
- c) “ شكيت fiʿl-i mǎzî müʾenneş meçhûl...”¹³⁰
- d) “ كنت fiʿl-i mǎzî nefis-i mütekellim vaḥde olup...”¹³¹

6- Beyitlerde geçen fiillerin bâbları zikredilmiştir.

Örnekler:

- a) “ تمسك ḍamm-ı tǎ ve kesr-i sîn-i müşeddede ile tefʿîl bâbından yâḥûd tǎ ve sîn-i müşeddedeniñ fetḥalarıyla tefaʿul bâbından...”¹³²
- b) “ يساور mufāʿale bâbından...”¹³³
- c) “ ابتسمت iftiʿāl bâbından...”¹³⁴
- d) “ يظل bâb-ı rābiʿden fiʿl-i mużārîʿ olup...”¹³⁵

7- Çoğul halleri zikredilen kelimelerin tekil, tekil kelimelerin ise çoğul karşılıkları verilmiştir.

Örnekler:

- a) “ حزان [...] ḥazîziñ cemʿi [...] yâḥûd ḍammle ḥuzneniñ cemʿi...”¹³⁶
- b) “ زهاليل [...] zuhlûlüñ cemʿi.”¹³⁷
- c) “ القراد [...] cemʿi kesr-i ḳāf’la ḳırdāndır.”¹³⁸
- d) “ قذى [...] vâḥidesi tǎ ile ḳuzâtdır.”¹³⁹

¹²⁹ A.g.e., vr. 54b.

¹³⁰ A.g.e., vr. 59a.

¹³¹ A.g.e., vr. 43a.

¹³² A.g.e., vr. 19a.

¹³³ A.g.e., vr. 53a.

¹³⁴ A.g.e., vr. 13b.

¹³⁵ A.g.e., vr. 37b.

¹³⁶ A.g.e., vr. 26a.

¹³⁷ A.g.e., vr. 31a.

¹³⁸ A.g.e., vr. 30b.

¹³⁹ A.g.e., vr. 15b.

8- Sarf tahlillerinin ardından kelimeler nahiv yönünden ele alınmış ve buldukları konumlara ve aldıkları vazifelere göre mecrûr, mansûb, merfû olup olmadıkları incelenmiştir. Burada mübtedâ-haber, muzâf-muzâfun ileyh, câr-mecrûr olma cihetleri ile irâbların mahallî, zarfların açık olup olmayışı gibi sentaktik hususlar değerlendirilmiştir.

Örnekler:

- a) “ابتسمت ifti‘âl bâbından fi‘l-i mâzî mü‘enneş olup, fâ‘ili Su‘ād’a rāci‘, zamîr müstetir ve cümle-i fi‘liyyeniñ maħalli mecrûr, إذ’nıñ muzâf^{un} ileyhidir.”¹⁴⁰
- b) “من teb‘îdiyye; كل mecrûru; câr me‘a’l-mecrûr maħallen merfû‘, uzâfiraniñ şıfatı yâhūd mübtedâ-yı maħzûf, هى zamîriniñ haberi ve manşubu’l-maħal olup, uzâfiradan hâl olmak daħî cā‘izir.”¹⁴¹
- c) “مثلاً câr ve mecrûr, كانت kelimesine müte‘allağ, zamîr Su‘ād’a rāci‘; موااعيدها haber-i kânet; ما nâfiyye; موااعيدها mübtedâ, zamîr-i mü‘enneş Su‘ād’a rāci‘ ve zamîr-i müzekker olmak üzre daħî mervîdir.”¹⁴²
- d) “وإن طالت’de vāv, hâl-i maħzûfeye ‘a‘f içündür. Tağdîri عَلَى كُلِّ حَالٍ وَإِنْ طَالَتْ وإن mücerred vaşl ve rab‘ içündür, cezâsı yokdur; زيدٌ وَإِنْ كَثُرَ مَالُهُ لَبِخِيلٌ gibi.”¹⁴³

9- Doğrudan nazımda geçen yahut bunları şerh ederken zikredilen kelimelerin anlamları -kimi zaman örnek cümlelerle birlikte- verilmiştir.

Örnekler:

¹⁴⁰ A.g.e., vr. 13b-14a.

¹⁴¹ A.g.e., vr. 24a.

¹⁴² A.g.e., vr. 21a.

¹⁴³ A.g.e., vr. 45a-45b.

- a) “Vecnān, vechiñ iki cānibine dinür ki lisān-ı Türkī’de aña yañaq taʿbīr olunur.”¹⁴⁴
- b) “الاکم [...] taşlıq ve qayalıq olan püşteler yāhūd tağlardan küçürek tepeler yāhūd etrāfından ziyāde mürtefiʿ olup, taḥaccür itmege bāliğ olmayan ğalīz yerler maʿnāsına.”¹⁴⁵
- c) “Ucāye, deveniñ dizinden aşığı ayağına dek inen siñire muttaşıl etcegidir yāhūd feresiñ kollarınıñ baḥnında olan tırnaq gibi siñirlerdir ve tırnağa muttaşıl olan siñirlere daḥī dinür.”¹⁴⁶
- d) “خزذلت اللحم [...] kıṭaʿāt maʿnāsına. خَزَذَلْتُ اللحم, eti toğrayup pāreledim dimekdir.”¹⁴⁷

10- Metin içerisinde kelime anlamı verilirken iki aşamalı bir karşılık verme durumu sıklıkla göze çarpmaktadır. Arapça kelimelerin, daha çok bilinen Arapça karşılıklarıyla izah edildiği bu örneklerde bir şerhin amaç ve yöntemine uygun olarak zordan kolaya doğru bir gidişat söz konusudur.

Örnekler:

- a) “...*ḳurād*, ḍamm-ı *ḳāf*’la tıllı maʿnāsına ki kene didikleri ḥayvān-ı şağīrdir.”¹⁴⁸
- b) “*Ḳurb*, ḍamm-ı *ḳāf*’la ḥāşıra, yaʿnī boşböğür maʿnāsına.”¹⁴⁹
- c) “*yemīn* bu maḳāmda yed-i yümñā, yaʿnī şağ el maʿnāsına.”¹⁵⁰

¹⁴⁴ A.g.e., vr. 27b.

¹⁴⁵ A.g.e., vr. 35b-36a.

¹⁴⁶ A.g.e., vr. 35b.

¹⁴⁷ A.g.e., vr. 53a.

¹⁴⁸ A.g.e., vr. 30b.

¹⁴⁹ A.g.e., vr. 31a.

- d) “وتبغيل، [...] عَنْق ile هَمْلَجَة ya'nī uzanu uzanu yürümek ile yorğalamak beyninde bir nev^c meşydir.”¹⁵¹

11- Verilen anlamlar arasında şiirde hangisinin kastedilmiş olduğu ifade edilmiştir.

Örnekler:

- a) “Bu beytde *mekbūl*, iki ma'nāyı muhtemeldir. Lākin murād-ı Ka'b raḍiyallāhu 'anh, ma'nā-yı evveldir.”¹⁵²
- b) “Emyel, efḍal vezninde, cenkde seyfi olmayan ile ata binmegi bilmediginden eger üzerinde turamayan kimse ma'nālarında müşterek olup, bu ma'nālarıñ ikisi daḥī maḥalle münāsibdir.”¹⁵³
- c) “فَتْهَاتَيْنِ بِلَا-اِكْتِهَالِ جُفُونِ-اِ عَيْنَا مُسْتَاْعَلِيٍّ اُولَانِ سِوَادِدِ يَاهُودِ دَامَمِ-اِ كَافٍ لَآ كُحْلٍ دَعْدِ; سُرْمَةِ مَاعْنَسَانِ. لَآكِنِ بُو مَآḤَالِدِ مِرَادِ، مَاعْنَا-يِ اِوْوَلِدِ.”¹⁵⁴
- d) “الغولِ ḡayn-ı mu'cemeniñ ḍammıyla insānı iḡtiyāl ile helāk iden nesne, ammā bu maḥalde murād se'ālīniñ vāḥidesidir ve se'ālī, ṭāife-i cinniñ ināşıdır.”¹⁵⁵

12- Nahiv tahlilinde âyet ve hadislerle istişhad yoluna gidilmiştir.

- a) “Lā-i nāfiyyeden soñra nūn'la te'kīdde iḡtilāf olunup, cumhūr 'indinde zarūret-i şi'riyye olmaḡla nesrde vāḳi' olmaz, ammā lā-i nāhiyyeden

¹⁵⁰ A.g.e., vr. 49b.

¹⁵¹ A.g.e., vr. 23b-24a.

¹⁵² A.g.e., vr. 11a.

¹⁵³ A.g.e., vr. 57a-57b.

¹⁵⁴ A.g.e., vr. 12b.

¹⁵⁵ A.g.e., vr. 18b-19a.

soñra neşrde vuķū‘u kıyās olmağla müttefek^{um} ‘aleyhdir; وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا
kerīmesinde olduğı gibi.”¹⁵⁶

b) “Kısm-ı sāliş, muhtelef^{um}-fihdir ki edāt-ı metrūk ve müşebbeh^{um}-bih ya
mezkūr mübtedāniñ haberi olmaktadır; وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُغْمٌ وَ بُكُمْ فِي الظُّلُمَاتِ
āyet-i kerīmesinde olduğı gibi...”¹⁵⁷

c) “ابی سلمی muzāf ve muzāf^{um} ileyh. Ve ابی سلمی damm-ı sīn-i mühmele ve
āhirinde elif-i maşsūre ile Ka‘b rađiyallāhu ‘anhūñ ceddiniñ künyesidir ve
‘Arab’da bundan ğayrı Ebī Sūlmā yokdur. Bünüvvetini ceddine nisbet
eyledi. Netekim Hāzret-i Şādıķu’l-Va‘du’l-Emīn ‘aleyhi şalavātullāhi fi
külli hīn أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ
Resūlullāhdır.”¹⁵⁸

13- Nahiv tahlilinde ihtilafli birtakım hususlarda İbn Hişām en-Nahvī’nin
şerhinden bazı kısımlar aktarılarak farklı görüşlerle beraber zikredilmiş, kimi
zaman da onun görüşü aktarıldığı halde farklı bir tercihte bulunulmuştur.

a) “...bu maħalde murād, ma‘nā-yı evveldir. Şānīdir diyenler ğaṭā eyledi
deyu İbn Hişām raħimehullāh taşriħ itmişdir.”¹⁵⁹

b) “الغيب cuyūb vezninde, ğā‘ibiñ yāħūd ğaybıñ cem‘idir. Ğā‘ibiñ cem‘i
olmak evlādır deyu İbn Hişām raħimehullāh taşriħ idüp, ‘ğıyb fi’l-aşl
maşdardır; soñra mecāzen ğā‘ibe iṭlāk olunmuşdur’ demiş.”¹⁶⁰

¹⁵⁶ A.g.e., vr. 43b.

¹⁵⁷ A.g.e., vr. 13a.

¹⁵⁸ A.g.e., vr. 42b.

¹⁵⁹ A.g.e., vr. 54a.

¹⁶⁰ A.g.e., vr. 25b.

c) “Zamīri, İbn Hişām rahīmeḥullāh, Su‘ād’a ‘ā’iddir dīmīṣ, lākin nāḳaya rāci‘ olması rāciḥdir.”¹⁶¹

14- İbarelerin şerhi esnasında klasik şiirden bazı beyitlere atıflarda bulunulmuş, bu şekilde kelimenin hangi doğrultuda kullanıldığı gösterilmek istenmiştir.

a) “وما وعدت, وما منت üzerine ma‘tūf, va‘d-i ḥayrda ve ib‘ād-ı şerde müsta‘mel olduğu bu beytten zāhirdir: **Beyt** واتی وان أوعدته او وعدته / لمخلف ايعادى و منجز
موعدى”¹⁶²

b) “Ve *zifrā*, müfred iken bunda teşniye maḳāmına ḳā’imdir. Müfred ve cem‘, teşniye maḥallinde müsta‘mel olduğına bu beyt şāhiddir: فالعين بعدهم
كأن حذاقها / سملت بشوك وهى عور تدمع”¹⁶³

c) “Zarf-ı mekān-ı mübhem olmağla aşl olan zarfiyyet üzre manşūb olmaktır. Lākin merfū‘ olması daḥī cā’izdir. Netekim muḥassen-i vücuḥu’l-beyān Cenāb-ı Ḥassān raḍiyallāhu ‘anhuñ merfū‘atu’l-ḳavāfi olan ebyātından **Beyt** نُصِرْنَا فَمَا تَلَقَى لَنَا مِنْ كِتَابِيَّةٍ / مَدَى الدَّهْرِ الْأَجْبَرْتِيلِ أَمَامُهَا”¹⁶⁴

d) “...semāda olan simāk yıldızlarının birine rāmiḥ ve birine a‘zel dinildiği, silāḥı olmadığı içündür. **Şiir** لا تطلبين بغير حظٍ رتبةً / قلمُ البليغ بغير حظٍ مغزل
سكن السِّمَا كان السماء كلاهما / هذا له رمح وهذا اعزل”¹⁶⁵

4.4.4.2. Mana Odaklı Netice Aşamasında Takip Edilen Usûl

1- *Lafız* odaklı ilk aşamanın ardından *mana* odaklı ikinci aşamaya geçilir ki bu kısım “Mefhûm-ı Beyt” başlıklarıyla tesmiye olunmuştur. Bu kısımda

¹⁶¹ A.g.e., vr. 42a.

¹⁶² A.g.e., vr. 20a-20b.

¹⁶³ A.g.e., vr. 24b.

¹⁶⁴ A.g.e., vr. 28a-28b.

¹⁶⁵ A.g.e., vr. 57b.

kelimelerin bir araya gelerek oluşturdukları bütün incelenirken, buradaki söz sanatları ve umumi anlam aktarılmaya çalışılır. Şerh edilen metne bağlı kalınan mana odaklı bu kısımda uzun cümlelerle süslü bir dilin kullanıldığı göze çarpar.

2- Beyitlerdeki söz sanatlarının incelenmesi esnasında, tıpkı lafız odaklı ilk inceleme aşamasında olduğu gibi âyet ve hadislerden istifade edilmiştir.

Örnekler:

a) “...kelimetāniñ teḥālūf itdikleri ḥarfāniñ maḥrecleri müteḳārib olursa cinās-ı muzāri^c tesmiyye olunur; وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ [āyet-i] kerīmesinde olduğu gibi.”¹⁶⁶

b) “...eger müteḳārib olmazsa cinās-ı lāḥiḳ dinür; وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ gibi.”¹⁶⁷

c) “Soñra keşret-i isti‘mālle her şey^e ki anda mübālağa olunmağla taḥilletu’l-ḳasem dinildi. Ve ḥadīs-i şerīfde لَا يَمُوتَنَّ لِأَحَدِكُمْ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَالِدِ فَتَمَسَّهُ tāḥilletu’l-ḳasem vārid olmuştur.”¹⁶⁸

3- Sanatların izahında beyitlerle istiḫada devam edilmiş, bu esnada beyān ve bedī‘ dahilinde mülahaza edilen mezkūr sanatlar hakkında belāgat âlimlerine yahut ilmî ekollere ait görüşler yeri geldikçe aktarılarak ihtilaflar zikredilmeye çalışılmıştır.

a) “Daḳīḳa-dānān-ı fenn-i beyāna ḥafī degildir ki bu beytde vāḳi^c olan teşbīh midir, isti‘āre midir, muḥtelef^{am}-fih olup Seyyid Cürḳānī ve

¹⁶⁶ A.g.e., vr. 27a-27b.

¹⁶⁷ A.g.e., vr. 27b.

¹⁶⁸ A.g.e., vr. 35a.

‘Allāme-i Zemaḥṣerī ve Sekkāki raḥimehumullāh emsāli mehere-i fenn-i beyān ‘indlerinde teşbīh-i belīg olup, isti‘āre degildir.”¹⁶⁹

b) “Ve tersīc dahī vardır. Tersīc, kelimāt-ı sec‘iñ tevāzünüdür; Ḥarīri raḥimehullāhiñ, ويطيع الاسجاع بجواهر لفظه و يقرع الاسماع بزواهر وعظه kavli gibi.”¹⁷⁰

c) “Aḥfeş, tazmīni ‘uyūbdan ‘add eylemişdir ve bu şi‘rde olan tazmīn aḳbaḥdır: **Şi‘r** / ليس المالُ فاغلمه بمال / من الاموال الأ للذي // يريد به العلاء و يَمْتَنَّهُ / لا اقرب اقربيه و للقصى”¹⁷¹

d) “...Ve ḳalbiñ maḳbūliyyetinde naḥviyyūn ile beyāniyyūn iḥtilāf idüp, naḥviyyūn zarūrete taḥşış ile bilā-zarūre maḳbūl degildir didiler. Beyāniyyūndan bir fırka muṭlaḳā ḳabūl ve fırka-i uḫrā muṭlaḳā redd eyledi. Ḥaḳḳ olan budur ki ma‘nā-yı laṭifi mutaḳammın olursa maḳbūl ve illā merdūddur.”¹⁷²

4.4.5. Yazma Nüşanın Tavsifi

Türkiye kütüphanelerinde tek nüshası bulunduğunu tespit ettiğimiz söz konusu eser, yukarıda da belirttiğimiz gibi Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi 340 numaralı demirbaşta kayıtlıdır. Devr-i Hamîdî kataloglarında zikredilen notlar ile Süleymaniye katalogları tespit fişlerinde mevcut kayıtlarla beraber elimizde bulunan faksimile ışığında müstakil nüsha hakkında şu bilgileri sıralayabiliriz:

¹⁶⁹ A.g.e., vr. 13a.

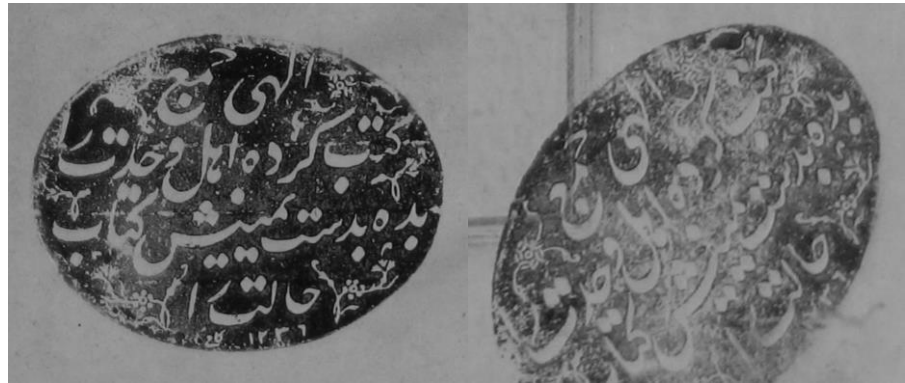
¹⁷⁰ A.g.e., vr. 27b.

¹⁷¹ A.g.e., vr. 37b.

¹⁷² A.g.e., vr. 37a.

- a) **Ad:** Eser ismi yalnızca metin içerisindeki 2a varağında geçmekte olup, zahriyede isme dair herhangi bir kayıt söz konusu değildir. Metinde zikredildiği üzere eser adı *Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerhi Bânet Su'âd*'dir.
- b) **Cilt:** Nüsha kırmızı tam meşin olup, yaldızlı salbek şemseli ve cetvellidir. Şiraze ve miklepli, aynı zamanda mahfazalı olan eserin başlığı ve cetvelleri tezhipli, iç kapaksa ebruludur.
- c) **Varak/Kâğıt:** 62 varak. Arap rakamlarıyla numaralandırılmış olan sayfalarda herhangi bir eksiklik yahut kopukluk bulunmamaktadır.
- Devr-i Hamîdî kataloğunda âbâdî olduğu zikredilen kâğıtlar 190 x 118 mm boyutunda olup, cetvelli kısım 141 x 69 mm'dir. Bazı sayfalarda yer yer küçük çaplı lekeler bulunmakta, ancak bunlar yazının okunması hususunda herhangi bir mani teşkil etmemektedir. Sahifeler sarı renkli olup, bütün kâğıtların çeşidi aynıdır.
- d) **Cetvel:** Metnin içerisine yerleştirildiği 4 ayrı cetvel mevcuttur. Bunlar dıştan içe doğru; kırmızı ince bir cetvel, birbirini çevreleyen siyah ince iki cetvel ve altınla çekilmiş kalın bir cetvelden oluşmaktadır. Metnin başladığı ilk iki sahifede bunlara ilaveten -siyah cetvellerle altın cetvel arasında- altınla çekilmiş daha kalın bir cetvel daha yer almaktadır.
- e) **Sütun/Satır:** Tek sütundan ibaret olan metin 17 satırdan oluşmaktadır. Şerhi yapılan kasidenin beyitlerinin aktarıldığı ve bir önceki şerh kısmının satırı doldurmadığı yerlerde beytin yukarısındaki son satır da altın çizgilerle çerçevelenmiş, böylelikle boşlukların görüntüyü bozmasına engel olunmuştur.

- f) **Hat/Mürekkep:** Eser yaldızsız, ta'lik bir hatla ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Kaside-i Bürde'nin beyitlerinin her biri; Mukaddime, Fasl, Nükte, Li-muharririhî gibi başlıklar; ardından bazı nazım parçalarının zikredildiği Şi'r, Beyt gibi ibareler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Âyetlerin, beytin tahlil edilen kelime ve ibarelerinin ve umumi mananın aktarıldığı Mefhûm-ı Beyt başlıklarının üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Varakların b yüzünün sol alt kısmında bulunan ayaklar [pâyende/müşîr] da siyah mürekkeple yazılmıştır.
- g) **Kayıtlar:** Eserde kıraat, sema, mukabele, mütalaa vs. türünden herhangi bir kayıt olmayıp, sadece ferağ kaydı ile şahıs ve vakıf mührü bulunmaktadır.
- h) **Mühürler:** Eserin zahriyesinde iki farklı mühür bulunmaktadır ki, bunlardan biri Hâlet Efendi Kütüphanesi vakıf mührü olup, son sahifede ferağ kaydının altına da vurulmuştur. Vezni (mefâ'îlun / fâ'ilâtun / mefâ'îlun / fa'lun) olan bu mühürdeki beyit şu şekildedir:

[Soldaki zahriyeye, sağdaki 62b yüzüne vurulmuş olan vakıf mührü]

الهی جمع کتب کرده اهل وحدت را

بده بدست یمینش کتاب حالت را

۱۲۳۶

[İlâhî cem^c-i kütüb-kerde ehl-i vaḥdetrâ

Bedih be-dest-i yemîneş kitâb-ı Ḥâletrâ]

1236 (1820-21)¹⁷³

Eserde yer alan diğerk mühür ise Hâlet Efendi'nin şahıs mührüdür. Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi koleksiyonunda kayıtlı yazmaların çoğunda yer alan, elimizdeki nüshada 1a yüzüne vurulmuş ve (mefâ'ilon / mefâ'ilon / mefâ'ilon / mefâ'ilon) veznindeki mısra şu şekildedir:

[Zahriye sayfasına vurulmuş olan şahıs mührü]

يُحِبُّ مَنْ مُحَمَّدًا سَعِيدًا بِكُلِّ حَالَةٍ¹⁷⁴

- i) **Yazılış Tarihi:** Ferağ kaydında eserin 1233 senesinde, Rebiülevvel ayının 15'inde (23 Ocak 1818) tamamlandığı dolaylı olarak belirtilmiştir. [...fi munteşifi şehri mevlidi'n-Nebî 'aleyhi şalavâtullâhi'l-Ġanî min şuhûri seneti

¹⁷³ “İlâhî, ehl-i vahdet için kitap toplamış olan Hâlet'in kitabını sağ eline ver.” [Mühür hakkında bkz. Günay Kut-Nimet Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1984), s. 147-148.]

¹⁷⁴ “Her kim Muhammed'i severse, her halde saiddir (kurtulmuştur).” Kütüphanenin vâkıfı olan Hâlet Efendi (v. 1822) kimin Hz. Peygamber'i severse saidlerden, yani dünyada mutlu ve ahirette de azaptan kurtulmuş olanlardan sayılacağını ifade etmiştir. Bu mısra “Hz. Muhammed'i seven bir kimse varsa, o da Said'dir.” manasına da gelmektedir. Malum olduğu üzere Hâlet Efendi'nin asıl adı Muhammed Said'dir. Haliyle burada, kendisinin Hz. Resûlullâh'ı en çok seven kimse olduğunu dile getirmiştir. Yine bu mısra, “Muhammed'i (yani Hâlet Efendi'yi) seven kişi mutlu olur.” şeklinde de düşünülebilir.

[selāse ve selāṣīn ve miṣṣeteyn ve elf.] Ferağ kaydındaki söz konusu tarihte müellifin hayatta olması nüshayı daha da önemli kılmaktadır.

5. METİN KISMINDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Metin neşrinde takip edilen yöntemi maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1- Metnin aktarımında tam transkripsiyon usûlüne gidilmiş ve aşağıdaki tabloda gösterilen transkripsiyon sistemi esas alınmıştır.

ا	A, a / E, e / Ā, ā	ص	Ş, ş
ء	د	ض	Ḍ, ḍ / Ž, ž
ب	B, b	ط	Ṭ, ṭ
پ	P, p	ظ	Ẓ, ẓ
ت	T, t	ع	ع
ث	S, s	غ	Ġ, ġ
ج	C, c	ف	F, f
چ	Ç, ç	ق	Q, q
ح	H, h	ك	K, k / ħ / G, g
خ	H, h	ل	L, l
د	D, d	م	M, m
ذ	Z, z	ن	N, n
ر	R, r	و	V, v / ve, vü / O, o / Ö, ö / U, u / Ü, ü / Ū, ū
ز	Z, z	ه	H, h / a, e
س	S, s	ی	Y, y / I, ı / Ī, ī / Ī, ī
ش	Ş, ş		

Grafik V: [Metin neşrinde kullanılan tam transkripsiyon alfabesi]

- 2- Fiiller başta olmak üzere, hangi harfin kullanıldığı hususunda tereddüde düşülmeyen Türkçe kelimeler tam transkripsiyon alfabesine tabi tutulmamıştır.
- 3- Yazma nüshada kırmızı mürekkeple yazılmış olan ibareler ve şerh edilen beyitler, neşirde siyah kalın puntolarla gösterilmiştir.

- 4- Metinde üstü kırmızı çizili olarak yazılmış olan âyet ve sair kelimeler, altı çizilerek gösterilmiştir.
- 5- Arapça ve Farsça metinler Arabî harflerle aktarılmıştır.
- 6- Şerh sırasında üzerinde durulan kelimeler, sarf ve nahiv tahlillerinin yapıldığı kısımlarda Arabî harflerle, anlamlar ve sıfat-mevsuf ilişkilerinin ele alındığı bölümlerdeyse transkripsiyon alfabesiyle ve italik olarak gösterilmiştir; مرققها mübtedâ, zamîr muzâf^{im} ileyh ve nâkaya râci°. **Mirfağ**, mihver vezninde, dirsek ma'nâsına."¹⁷⁵ ve "ضرغامين dırgâmıñ teşniyesi olup يلحم fi'liniñ mef'ülüdür. **Dırgâm**, dâd ve ğayn-ı mu'cemeteyn ve mâ-beynde râ-i mühmele ve kesr ve sükûnla arslan ma'nâsına."¹⁷⁶ örneklerinde olduğu gibi.
- 7- Şerh edilen beyitler hazırlanan metinde numaralandırılarak gösterilmiştir.
- 8- Metin içerisinde irabı yapılmamış olan âyet, hadis, dua ve beyitlerin harekelemesi yapılmıştır.
- 9- Âyetlerin sure, numara ve mealleri ile tahriri yapılan hadislerin kaynakları dipnotlarda gösterilmiştir.
- 10- Metin içerisinde geçen şahıs ve yer isimleri ile ilgili dipnotlarda kısa bilgiler verilmiştir. Metinde yer alan şahıslar hakkında verilen bilgilerde -dil meseleleri dolayısıyla referans gösterilmeleri dikkate alınarak- âlimlerin dille alakalı eserleri belirtilmiştir; "Seyyid Şerîf Cürçânî (v. 816/1413). Kelâm ilminde olduğu kadar fıkıh ve Arap dili hususunda da esas kabul edilen İslâm âlimi.

¹⁷⁵ A.g.e., vr. 31b.

¹⁷⁶ A.g.e., vr. 52b.

Teftâzânî'nin *Mutavvel*'ine yaptığı hâşiye ile İcî'nin *Risâle-i Vaz'iyye*'sine yaptığı şerh mühimdir.”¹⁷⁷ örneğinde olduğu gibi.

11- Farsça kelimelerdeki vâv-ı ma'dûle, “^v” ibaresiyle karşılanmıştır; “devâ-ḥ^vâh” örneğinde olduğu gibi.

12- Metinde “ب” harfiyle yazılmış olan bağ fiil ekleri, “-up, -üp” şeklinde gösterilmiştir; “olunup” örneğinde olduğu gibi.

13- Arapça ve Farsça birleşik kelimelerin arasına (-) konulmuştur; “risâlet-penâhî”, “âlî-rütbe”, “kâmer-irtisâm” örneklerinde olduğu gibi.

14- Arapça terkipler “kaşîru'l-kâme”, “hasbe'l-każâ”, “mülâkati'l-âduvv”, “ile'l-Hind” örneklerinde olduğu gibi “ 'l- ” şeklinde, diğer terkiplerse “fâris-i meydân-ı veğâ”, “mehâbet-i peygamberî”, “fermân-ı każâ” örneklerinde olduğu gibi “-l/-i” şeklinde gösterilmiştir.

15- “Mużâf^{un} ileyh”, “meḥ^{ün} bih”, “müşâr^{un} ileyhâ”, “miķâs^{un} aleyh” gibi kelime gruplarındaki tenvinler, “^{un/ün}” şeklinde gösterilmiştir.

16- Metinde eksik bırakılan bazı yerler, köşeli parantez içerisine alınarak tamamlanmıştır.

17- Metin içerisindeki müşkül kelimelerin anlamlarının verildiği bir sözlük hazırlanmıştır. Bu sözlükte terkip halinde geçen kelimeler ayrılmadan, doğrudan metin içerisinde geçtikleri şekilde verilmiştir; “bîm-i şemşîr-i adû-tedmîr-i **Muḥammedî**: Efendimizin düşmanları darmadağın eden kılıcının korkusu”,

¹⁷⁷ A.g.e., vr. 13a.

“**huzzār-ı meclis-i melā'ik-celīs**: meleklerin oturduğu mecliste hazır bulunanlar”

örneklerinde olduğu gibi.

18- Varak numaraları temel alınmak üzere metinde geçen şahıs, kabile ve yer isimlerini ihtiva eden bir özel adlar indeksi hazırlanmıştır.

19- Çalıştığımız eser temel alınmak üzere, Kasîde-i Bürde'nin bütün beyitleri, çalışmanın sonundaki ekler bölümünde harekelenmiş bir şekilde ve tam metin olarak aktarılmıştır.

20- Şerh içerisinde aktarılan, kasidenin farklı kelime rivâyetleri, diğer Türkçe Kasîde-i Bürde şerhleri göz önünde bulundurularak mukayese edilmiş ve bir kıyas tablosu hazırlanarak ekler bölümüne yerleştirilmiştir.

ZİYÂ'U'L-FU'ÂD Fİ ŞERHİ BÂNET SU'ÂD ADLI ESERİN

TRANSKRİPSİYONU

(METİN)

[1-b]

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHİM

Kaşâyid-i hamd u şenâ merfu^c-ı bār-gâh-ı Hudâ celle ve 'alâ ve neşâyid-i teslîmât-ı lâ tuşşâ ma'rûz-ı dergâh-ı Hazret-i Şâh-ı Enbiyâ ve Memdûh-ı Cenâb-ı Kibriyâ 'aleyhi ve 'alâ âlihi eşrefu't-tahâyâ mâ ucriyet enhâru'l-belâgati fî riyâdi'n-nazmi ve'l-inşâ kılındıktan soñra hâme-i kelîlu'l-lisân bu vechile inşâ ve manzûme-i beyân ider ki aşhâb-ı kirâm-ı zev'il-ihtirâmdan Ka'b bin Züheyr radıyallâhu 'anh mâ tezekkere's-şahâbetu bi'l-hayr cenâblarınıñ n'at-ı şerîf-i seyyidu'l-ebrâr 'aleyhi şalavâtullâhi mâ tünşidu'l-eş'ârda yâfte-i dest-gâh-ı tabi'atleri olup, huzûr-ı melâmi'ü'n-nûr-ı nebevîde peymûde-i zebân-ı inşâd itmeleriyle Hazret-i Hâtemu'l-Enbiyâ 'aleyhi ezke't-tahâyâ tamgâ-yı pesend ve kabülle rütbe-i qâdr u şânını i'lâ ve derece-i kıymet ü i'tibârını atlas-ı mînû-reng-i âsmândan şad mertebe efzûn ve bâlâ buyurdıkları nesic-i kâr-gâh-ı belâgat -ki "Kaşâide-i Bürde" unvânıyla âfâk-gür-i şöhetdir- ile'l-ân perde-püş-i terâkîb-i 'Arabiyye [2-a] olup, püşide-i habâyâ-yı ma'ânîsi ref'î enâmil-i elfâz-ı Türkiyye kılınmamış olmağla feyz-i envâr-ı nef' u bereketi 'alâ vech'i-l-umûm olmak için bu kem-bidâ'a-i bî-ma'ârif Mollacıq-zâde Mehmed Râ'if ol muhaddere-i müşgîn-niķâb-ı

feşāhatden keşf-i ğitā-yı hafā iden şerh-i İbn Hişām¹⁷⁸ ve ğayrıdan istimdād iderek mücerred iltihāk-ı huddām-ı seyyidu'l-enām 'aleyhi'ş-şalātu ve's-selām ile hā'iz-i nişāb-ı şefā'at ve fā'iz-i dest-māye-i sa'adet olmak ünniyesiyle lisān-ı vāzıhu'l-beyān-ı Türkî'de 'alā vetireti'l-ihtişār tebyīn-i ma'anī-i celīlesine ibtidār idüp, ba'de't-tetmīm Ziyā'u'l-Fu'ād fi Şerhi Bānet Su'ād ismiyle tevsīm olundu, ve minallāhi't-tevfıku ve'l-hidāyetu ilā sivāri't-ṭarīk. Murā'iyān-ı kânūn-ı mürüvvetden der-ḥ'āst-ı 'abd-i kem-kıymet oldur ki kıllat-ı biḍā'a ile şerh-i kaşīdeye taşaddīden ğaraż ancak kesret-i zünüb sebebiyle istişfā' ve ḥasebi'l-ḳudre hizmet-i na'ı-ı şerīf-i seyyidu'l-enbiyā 'aleyhi ezke't-ṭahāya ile teberrük ve intifā' niyyet-i şādıkası oldığı ma'lūmları oldukda vāki olan ḥabṭ u ḥaleli [2-b] kalem-i keremleriyle ıslāḥa himmet ve bu bende-i bī-ḳābiliyyeti hedef-i ta'n u teşnī' olmadan şıyānet buyurular. Şurū'-ı maḳşūddan muḳaddem bā'is-i nazm-ı kaşīde ve baḥr ü vezni ma'lūm olmak ehemmiyetli bir muḳaddime ve bir faşl taḳdīmi münāsib görüldü. **Muḳaddime** ba'zı aḥvāl-i nāzım raḍiyallāhu 'anh ve sebep-i nazmı mübeyyindir. Ka'b raḍiyallāhu 'anh, Benū Muzeyne'den aḳdem-i fuḥūl-i şu'arā bir zāt-ı 'ālī-maḳām ve pederleri şīḡa-i taşḡir üzre Züheyr daḡī nazm-ı le'ālī-i eş'arı üstād-ı be-nām olup, Ḥazret-i Fārūḳ-ı Ekber Cenāb-ı 'Ömer raḍiyallāhu 'anh Züheyr ḥaḳḳında "eş'er-i nāsdur" buyurdıkları muḥarrer-i şaḫīfe-i eşerdir. Ve cedleri zamm-ı sīn-i mühmele ve elif-i maḳşūre ile Ebū Sülmā ile mükennā Reb'atu'bnu Riyāḥ¹⁷⁹, dur. Ve sebep-i nazm-ı kaşīdede şıḳāt-ı rüvāt-ı müstaḥsene ise bu siyāk üzre neşr-i le'ālī-i ḥaber eylemişlerdür ki şıyt-i bi'şet-i nebīyy-i āhiri'z-zamān 'aleyhi şalavātullāhi'l-

¹⁷⁸ İbn Hişām en-Nahvī (v. 761/1360). Arap dili âlimi. "Kasīde-i Bürde"ye *Şerhu Kasīdeti Bānet Su'ād* isminde bir şerh yazmıştır ki şāriḥ de burada bu eseri kastetmektedir.

¹⁷⁹ Züheyr'in babası; Ka'b, Büceyr ve Sâlim'in dedeleri. [Ka'b b. Züheyr'in şeceresinin tertipli bir çizimi için bkz. Ebū Sa'īd es-Sükkerī, *Şerhu Dīvānı Ka'b b. Züheyr* (nâşire ait muḳaddime içerisinde), (Kahire: Dāru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1950), s. 5]

Meliki'l-Mennān ṭanīn-endāz-ı mesāmi'-i 'ālemiyān olduğu ahyānda Ka'b, birāderi Büceyr ile raḍiyallāhu 'anhumā feth-i 'ayn-ı mühmele [3-a] ve teşdīd-i zā-yı mu'ceme ile Ebraḳu'l-'Azzāf¹⁸⁰ nām mevzi'e dā'iyye-i ra'y-i aḡnām ile ḥurūc idüp Büceyr Ka'b'a “Sen bunda nigehbān-ı ḡanem olmakda şābit-ḳadem ol ben varup iddi'ā-yı da'vā-yı nübüvvet iden zātı rü'yet ve bi'l-müşāfehe sebīke-i kelāmını sevde-i miḥekk-i imtiḥān idüp ba'de't-tefehüm ric'at ideyim” diyüp müteveccih-i ka'be-yi maḳşūd oldu. Dāru's-salṭana-i Sulṭānu's-Şeḳaleyn olan Mekke-i Mükkerreme'ye ba'de'l-vuşul ḥuzūr-ı melāik-mevfūr-ı risālet-penāhiye furşat-yāb-ı ruḥşat-ı duḥūl olup, ol mantūḳ-ı kerīme-i ¹⁸¹ *إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ* olan kelām-ı ḳudsī-nizām-ı Muḥammedī resīde-i ḡūş-ı iz'ānı olduğda şıdḳ-ı da'vā-yı nübüvvetde aşlā şekki kalmayup kelimeteyn-i şehādeteyn ile zemzeme-sāz u tāc-ı bāhirü'l-ibtihāc-ı İslām'la ser-firāz oldu. Ve ol seyyid-i melā'ik-ḥadem şallallāhu 'aleyhi ve sellem cenābını bendegān-ı āsitān-ı sidre-nişānına [3-b] iltihāḳ sa'ādetin buldı. Büceyr'in bilā-tevaḳḳuf taşdīḳ-ı nübüvvet itmesine bā'iş bu ma'nā olmak üzere zu'c olunmuşdur ki pederi Züheyr'in ekser ahyānda mücāleset-i ehl-i kitāb 'ādeti olmaḡla anlardan şebt-i aḥkām-nāme-i ḥāfıza itmişidi ki ṭālī'-i maşrıḳ-ı āhiri'z-zamān olacak āf-tāb-ı 'ālem-tāb-ı risāletiñ zamān-ı ṭulū'ı taḳarrüb itmişdür ve zulmetinde küfr ü ḍalālīñ leb-rīz-i envār-ı imān olması hengāmu yetmişdür ve 'ālem-i menāmda şöyle müşāhid-i çeşm-i ḥaḳīḳat-bīni olmuşdi ki ḡüyā semādan bir ḥabl

¹⁸⁰ Yâkût el-Hamevî'nin *Mu'cemu'l-Buldân* isimli eserinde “Ebraḳu'l-'Azzâf” hakkında şu bilgi verilir: “Burası Benî Esed b. Huzeyme b. Müdrike'nin meşhur akarsuyudur, onların tarihleri anlatılırken zikredilir. Ve bu mahal, Basra'dan Medine'ye giden yol üzerindedir. Havmānetu'd-Derrâc'dan geçer, oradan Batnu Nahl, sonra Taraf ve sonra da Medine'ye vasil olur. Bu mekana 'Azzâf' dediklerine sebep, insanların burada cinlerin çalgı ve taganni seslerini işitmeleridir.” [Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, I, (Beyrut: Dâru Sâdır, 1977), s. 68.]

¹⁸¹ Necm, 53/4. “O, kendisine (Allah'tan) ilkâ edilegelen bir vahiyden başkası değildir.” [Bu ve bundan sonraki bütün âyet mealleri, Hasan Basri Çantay'ın hazırladığı *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm* isimli çalışmadan verilecektir.]

uzanup, Züheyr itāle-i yed itdikle dest-res olamayup maḥrūm olur. Bu rü'yāyı kendiniñ zamān-ı bi'ṣet-i Ḥātemü'l-Mürselīn'i 'adem-i idrākile te'vīl idüp ve vāqı'adan evlādını ḥaberdār ve bu cevāhir-i tāb-dār-ı vasiyyetle müşennif-sāz-ı gūş-ı hūşları olmağa ibtidār eyledi ki “Ey ciger-kūşelerim, ol peygamber-i muntazar-ı āhiri'z-zamānıñ¹⁸² [4-a] bi'ṣetini idrākile müşerref olursañuz bilā-tevaḥḥuf maḥarr-ı nübüvveti ve ser-dāde-i ribḫa-i 'ubūdiyyeti olmada müsāra'at idüñ zīrā ol hādī-i ṭarīḫ-i müstakīme iktidā ve inkıyād idenler dāreynde selīm, ve rāh-ı muḥālefet ve 'ināda gidenler vāşıl-ı bi'se'l- maşīr-i caḥīm olsalar gerekdir. Cevher-i vaşıyyet-i Züheyr, ḫurṭa-i bināgūş-ı Büceyr olmağla taşdıḫ-i nübüvvetde tevaḥḥuf itmeyüp ta'cīl-i maşlahat-ı ḥayr eyledi. Vaḫtā ki ḥaber-i İslām-ı birāder vāşıl-ı gūş-ı Ka'b oldı. Dīk-i ṭabi'atı leheb-i nār-ı ḡayretle cūşān olup, bu ebyāt-ı tevbiḥ-āmizi nazm u inşā ve cānib-i Büceyr'e ib'āş ve isrā eyledi. **Şīr:**

أَلَا بَلِّغَا عَنِّي بُجَيْرًا رِسَالَةً / فَهَلْ لَكَ فِيهَا قُلْتُ وَيَحَاكَ هَلْ لَكَ

سَقَاكَ بِهَا الْمَأْمُونُ كَأَسَا رَوِيَّةً / فَأَنْهَكَ الْمَأْمُونُ مِنْهَا وَ عَاكَ

فَفَارَقْتَ أَسْبَابَ الْهُدَى وَاتَّبَعْتَهُ / عَلَى أَيِّ شَيْءٍ وَبِبَ غَيْرِكَ دَاكَ

عَلَى خُلُقٍ لَمْ تُلَفِ أَمَّا وَلَا أَبَا / عَلَيْهِ وَلَمْ تَعْرِفْ عَلَيْهِ أَحَا لَكَ

فَاِنْ أَنْتَ لَمْ تَفْعَلْ فَلَسْتُ بِأَسِيفٍ / وَلَا قَائِلٍ إِمَّا عَثَرْتَ لَعَا لَكَ

ya'nī Büceyr'e benden risāle tebliḡ idüp aña söyleyin ki tefevvūh itdigiñ kelime-i şehādeti ḫaşd [4-b] u i'tikād ile mi didiñ yoḫsa bi-ḡayri i'tikādin mi söylediñ? Me'mūn ki murād-ı Ḥāzret-i Peygamber 'aleyhi's-selām'dır, seni ke's-i mevā'id ile sekrān itmekle rāh-ı rāstı terk idüp aña tābi' oldıñ ve ol saña bir dīne delālet itdi ki peder ü māder ve

¹⁸² Terkibi bölmek için birlikte yazılmıştır.

birāderiñi ol dīn üzre bulmadıñ, eger sen mütenaşşih olmazsan ben te’essüf itmem, lağzīde-pā oldıǵında saña raħm idüp ħalāşıñı temennī kılmam dimekdir. Ebyāt, Büceyr’e vāşıl olup, mefhūmu ma’lūmu oldukdan sonra Hāzret-i Hū’āce-i ‘Ālem şallalāhu ‘aleyhi vessellem cenābına arz idüp سفاك بها المأمون kavlı-i nā-sezā mażmūnı vāşıl-ı sem‘-i hümāyūn olduǵda deryā-yı ṭab‘-ı nebevī mevc-engīz-i te’essür olup مأمون والله kelām-ı gevher-nizāmını endāhte-i sāhil-i tekellüm buyurdular. Zīrā Kureyş ol kāfil-i mühimmāt-ı dīn ve ħāmil-i ħātem-i ħātemiyyet-temkīn şallalāhu ‘aleyhi vessellem cenābına me’mūn u emīn tesmiyye iderlerdi. **Nükte:** Zümre-i müşrikīn ħāşā dāmen-i şān-ı nübüvvete īrāş-ı ğubār-ı şe’n itmek zu‘mıyyla peyveste-gerd-engīz-i türrehāt olmaǵa miyān-beste iken ism-i nā-şāyeste tesmiyyesinden şarf olunup, şıfat-ı zāt-ı hümāyūnları¹⁸³ [5-a] olan me’mūn lafzını taḥşış itdikleri bir mantūq-ı kerīme-i ¹⁸⁴ والله يُعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ dır. Heme-ħāl ħıfz-ı ilāhīde maşūn olmalarına dāldür. **Beit:**

وَمَلِيحَةٍ شَهِدَتْ لَهَا ضَرَّائُهَا / وَالْفَضْلُ عِنْدَ شَهَادَةِ الْأَعْدَاءِ

Çünkü أجل لم يلف عليه أبا ولا أمه mışrā‘ı sāmī‘a-güzār-ı nebevī oldı. على خلق لم تلف أما ولا أبا kelām-ı şıdķ insicāmıyyla ħilāf-ı irāde-i Ka‘b üzre taşdıķ buyurduklarından soñra aşĥāb-ı kirāma tevcīh-i veche-i ħitāb buyurup, “Sizden ol kimse ki Ka‘b bin Züheyr’e mülāķi ola, bilā-emān ħatlı eylesün” deyu fermān buyurdular. Bu vāķı‘a ħāzret-i pādīşāh-ı nübüvvet-dest-gāh ‘aleyhi’ş-şalātu vesselām cenāblarınıñ nüzhēt-gāh-ı gülşen-serā-yı Tā’if’den ‘avd u inşirāfları hengāmında idi. Pes Büceyr rađiyallāhu ‘anh daĥī bu le’ālī-i girān-behāyı rişte-i nazma çeküp Ka‘b’a irsāl eyledi:

¹⁸³ Terkibi bölmemek için birlikte yazılmıştır.

¹⁸⁴ Má’ide, 5/67. “...Allah seni insanlardan koruyacaktır...”

مَنْ مُبْلِغٌ كَعَبًا فَهَلْ لَكَ فِي الَّتِي / تَلُومُ عَلَيْهَا بَاطِلًا وَهِيَ أَحْزَمُ

إِلَى اللَّهِ الْعُزَّى وَلَا اللَّاتِ وَحَدَهُ / فَتَنْجُو إِذَا كَانَ النَّجَاءُ وَتَسَلَّمُ

أَدَى يَوْمٍ لَا يَنْجُو وَأَسْتِ بِمُفْلِتٍ / مِنْ النَّاسِ إِلَّا طَاهِرُ الْقَلْبِ مُسْلِمٌ

فَدِينُ زُهَيْرٍ وَهُوَ لَا شَيْءَ دِينُهُ / وَدِينُ أَبِي سُلَيْمَى عَلَى مُحَرَّمٍ

ya'nî kimdir ol ki Ka'b'a iblâğ-ı peyâm idüp diye ki, “Ol kelime-i şehâdet ki sen [5-b] anıñ üzerine levm idersin yalnız Hağ celle ve ‘alâ hazretine mensüb olup, Lât ile ‘Uzzâ’ya degildir. Ya'nî Vâhid-i Hağıķı’ye müsteniddir, âlihe-i müte‘addideye degil. Pes necât ve selâmet anıñla olur. Şol günde ki necât bulmaz, illâ müslim-i şahiru’l-ğalb bulur. Ve Züheyr ve Ebü Sülmâ dîni ki lâ-şey³ mağülesidir baña şimden gerü ħarâm ve dîn-i İslâm’a olan ħablu’l-metîn ta‘alluğ ve istinâdım mümteni‘u’l-infişâmdır” dimekdir. Ve ba‘de’l-ebiyât, “Ey Ka'b, ma‘lûmuñ olsun ki ba‘d-ezîn seniñ ħâliñ yamân ve ufûl ve zevâliñ tağarrüb itdigi âşikâre vü ‘ayân olmuşdur. Zîrâ ħazret-i ħâkim-i nâfizü’l-ğükm-i mağkeme-i risâlet ‘aleyhi’ş-şalâtu vesselâm demiñi heder idüp, ħatliñe fermân-ı ħazâ cereyânları şâdır olmağla bî-rayb u şekk loğma[-i] vücûduñ tu‘me-i neheng-i şemşîr olsa gerekdir. Zîrâ memdüh-ı Cenâb-ı Kibriyâ olan zât-ı nübüvvet-âyâtını hicv u ezâyâ ictirâ iden müşrikîn-i Mekke’den nice ricâliñ vücûd-ı ħabş-âlûdıñı âb-ı şemşîr-i istîşâl ile paklayup dereke-i cağîme gönderdi. Ve şu‘arâ-yı Ķureys’den ‘Abdullâh bin Ziba‘rî¹⁸⁵ ve

¹⁸⁵ Abdullah b. ez-Ziba‘râ es-Sehmî. Cahiliye döneminde Mekke’nin önde gelen şairlerinden biri. Evvelâ Efendimize hicviyeler düzerdi. Hatta bu tutumuna binaen hakkında âyet nazil olmuştur. [Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîretu’n-Nebeviyye (İslâm Tarihi / Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi)*, I, trc. Hasan Ege (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1985), s. 479 vd.] Mekke’nin fethinin ardından -şerhte birlikte anılan- Hubeyre ile beraber Necran’a kaçtı. Daha sonra tıpkı Ka‘b gibi Efendimizden af dileyerek Müslüman oldu.

Hubeyre bin Ebî Vehb¹⁸⁶ min külli vechin reh-gîr-i girîve-i girîz ü hereb olup, havf-ı ğazab-ı ħazret-i ŧāh-ı rusûl¹⁸⁷ [6-a] reh-bend-i mesālik ü sübûl olmağla anlara vüs‘at-serā-yı ‘ālemi kıŧır-ı cevze döndürdü.” **Li-muħarririhi:**

خواهد اكر هلاك جهانرا مقدرست / تيغ قضا بقبضة حكم پيمبرست

Ey Ka‘b ben seni zann itmeme ki tîg-i kaẓā[-i] fîrûğ-ı Muħammedî‘den rehā bulasın ve ol ŧāh-bāz-ı āŧiyāne-i kuds pençesinden kurtulasın. Eger saña sermāye-i ħayāt ve zindeġānî ve re’sü‘l-māl-i sa‘ādet-i dü-cihānî gerekse bir ān aqdem bend-i kesel ve tār-ı tevaqquf olup, ‘alā cenāhi‘l-isti‘cāl bu cānibe perrān ve kehfü‘l-emān-ı günehkārān olan dergāh-ı ‘āŧî-penāh Resûlullāh ŧallallāhu ‘aleyhi veselleme cān atup, çehre-i ma‘zereti süde-i ħāk-i qadem-i ‘arŧ-iŧtibāh itmeġe ŧitābān olasın. Zîrā ol maqbûl-i dergāh-ı eħadiyyet ŧallallāhu ‘aleyhi vesellem kendüye tevbe ve ‘özr ile gelen ‘uŧāt-ı ümmeti redd itmeyüp ‘özrini qabûl ve kendini ŧunûf-ı nevāziŧ ü iltifāta maqrûn itmekle nā‘il-i ni‘amü‘l-me‘mûl ider ve qable‘l-İslām bi-ħükmi‘l-cehāle taħŧil olunan cerāyim-i ‘iŧyāna rādde-i fîrû-nihāde çeküp mu‘āheze ve mu‘ātebe itmez” deyu taħrîr ve bir qāŧıd-ı sebük-pāy ile [6-b] birāderi Ka‘b’a irsāl eyledi. Vaqtā ki kitāb-ı Büceyr vāŧıl-ı Ka‘b-ı ‘ākıbet-ħayr olup mefhūmu ‘aks-endāz-ı zamîr-i ħayret-semîri oldu, havf-ı ğazab-ı ħazret-i ŧāh-ı enbiyā ‘aleyhi‘t-taħāyā a‘ŧāb ve ‘urûqına sereyān idüp, müy-ı āteŧ-dīde gibi pîç ü tāb ve bîm-i ŧeŧŧîr-i ‘adû-tedmîr-i Muħammedî miġfer-i ser-pûŧ-ı felegi başına teng itmekle füŧhat-gāh-ı ‘ālemde cāy-ı ārām bulamayıp, leyl u nehār bî-ħuzûr u qarār olmağla vedā‘-ı rāħat ü ħ‘āb eyledi. Aħîr sāmān-ı tesellîsi bi‘l-küllîyye sūzān-ı

¹⁸⁶ Hubeyre bin Ebî Vehb. Cāhiliye döneminde Mekke’nin önde gelen ŧairlerinden biri. Fethin ardından Abdullah bin ez-Ziba‘rā ile birlikte Necran’a kaçmış ve burada müşrik olarak ölmüŧtür.

¹⁸⁷ Terkibi bölmeme için birlikte yazılmıştır.

āteş-i ye's olmağla Muzeyne kabilesine ilticā ve hazret-i fahr-i ʿālem şallallāhu ʿaleyhi vesellemeden kendi için istīmān itmelerini niyāz ve recā eyledi. Mirʿāt-ı hāl-i Muzeyne'den şūret-i ibā vü imtināc müşāhede itmekle meyān-ı beriyye-i haşyetde etrāfını sibāc-ı hümüm ihāta idüp, derend-i şīr-i şemşīr-i nebevī pençesinden hālāş ihtimāli şafha-i hātırından münselib oldu. Bu hilalde dest-i aʿdāya dahī ser-rişte-i bahāne-i izdirā geçüp, “*hüve maqtūlun*” kavliyle havāle-i esinne-i zebān-dırāzī iderek zaḥm-güşā-yı kalb-i pür-süz u güdāzı olmada fırsatı fevt itmediler. Āḥir-i kār tevfiḳ-i hazret-i Perverdigār kendüyi ḥ^vāb-ı veleh u gāfletten [7-a] bīdār itmekle bu dār-ı ʿudāl-i helāk-meʿālīñ ʿilāc-ı bürʿü's-sāc-ı taʿlīm-gerde-i birāder-i şefiḳ olan tedbīr-i şavāb üzre ol ṭabīb-i haste-dilān-ı cürm ü ʿiṣyān ʿaleyhi'ş-şalavāti'r-raḥmān cenābınıñ südde-i sidre-niṣānına yüz sürüp, dār u hāne-i iḥsānından devā-ḥ^vāh olmaktadır deyüp, vesīle-i huşūl-i meʿmūl olmaḳ için medḥ-i sulṭān-ı enbiyā ve ʿözr-i taḳşīrāt-ı sābıḳayı muḥtevē bu ʿıḳdu'l-leʿāl-i şūreyyā-miṣāl, yaʿnī ḳaşıde-i nazīde-i belāgat-meʿālī nazm u icād ve veche-i ʿazīmeti tevcīh-i ḳible-gāh-ı murād eyledi. Zamān-ı vufūd-ı Kaʿb raḳiyallāhu ʿanh sinīn-i hicretiñ toḳuzuncı sāl-i ferḥunde-fāli olmak üzre mervīdir. el-Ḳıṣṣa: Taḥt-gāh-ı sulṭān-ı risālet-penāh olan ṭıbe-i ṭayyibeye baʿde'l-vuṣūl Benī Cuheyne kabilesinden maʿārife-i sābıḳası oldığı bir merd-i nīk-girdārīñ hānesine nüzūl ve *inde Cuheyne'ti'l-hayru'l-yaḳīnu* meşeline ittibāc ile andan istiḥbār-ı ṭarīḳ-i vuṣūl-i meʿmūl eyledi. Ol reh-nümā-yı kaʿbe-i maḳşūd delāletiyle muṭāf-ı ḳudsiyān-ı mele-i aʿlā olan mescid-i muʿallā-ḳıbāb-ı Hazret-i İmāmu'l-Enbiyā ʿaleyhi efḍalu't-taḥāyāya geldiklerinde [7-b] işāret-i bāhiretu'l-beşāret-i “*hāzā Resūlullāh*” ile ol ḳıbletu'l-hācāt-ı kevn u mekān ʿaleyhi şalavātullāhi'l-Mennān cenābını Kaʿb'a irāe idüp, vech-i münir-i

habîb-i muhtâr dîde-i haqîkat-bîn-i Ka'b'ı leb-rîz-i envâr-ı dîdâr itdikde hilye-i mübarekelerin elsine-i nâsdan istimâc ile şebt-i hilye-nâme-i hâfîz itdiği evşâf-ı cemîleye taṭbîk ve bilâ-şübhe Resûl-i Hudâ-yı bî-refîk idigin idrâk ve taḥkîk eyledi. Zamân-ı duḡul-i Ka'b raḡiyallâhu ʿanh ol hîn-i saʿâdet-ḡarîn idi ki ol şemʿ-i şebistân-ı lâhût ve çerâğ-ı bezm-gâh-ı melekût ḡazretleri ârâyiş-i meyâne-i meclis olup, aşḡâb-ı kiram pervâne-vâr dâʿiren-mâdâr-ı eṭraflarınñ iḡâta idüp, ṭâʿifeten baʿde ṭâʿifetin mâʿide-i cezîletü'l-fâʿide-i şoḡbetlerine taḡalluḡ ve sükkerî-niʿam-ı taḡdîş ve iltifâtlarından ḡişşedâr olmak içün birbirlerine tesâbuḡ iderler idi. Pes Ka'b raḡiyallâhu ʿanh murâcʿat-ı kânûn-ı edeb ile ileri varup, beyne yedey-i Resûlullâḡ şallallâhu ʿaleyhi veselleme cülûs ve dest-i saʿâdet-peyvestini yed-i müʿeyyed-i Ḥabîb-i Emced ʿaleyhi's-selâma mümâss ü memsûs idüp, “Ya Resûlallâḡ, taḡkîk, Ka'b bin Züheyr ḡuluñ penâh-gâh-ı ḡaṭâ-pîşegân-ı ümmet¹⁸⁸ [8-a] olan dergâh-ı merḡamet-dest-gâh-ı ʿinâyetiñe ḡâlâ tâʿib ü müslim olduḡı ḡâlde ṭaleb-i emânla gelmişdir. Eger recâ-yı müstemendânesi ḡayyiz-i ḡabûle mevşûl buyurulmak câʿiz ise iḡzâr-ı ʿizz-i ḡuzûr ideyim” didikde ol bâzil-i niʿam-ı ḡilm u kerem şallallâhu ʿaleyhi vesellem peste-i şükr-efşân-ı fem-i mübarekden ḡand-rîz-i luṭf-ı neʿam olup, ḡalâvet-baḡşâ-yı zâʿiḡa-i Ka'b olmalarıyla kendinden merâret-i elem-i ḡaşyet zâʿil olup, “Yâ Resûlallâḡ, Ka'b bin Züheyr ben ḡuluñum” dimege ḡudret-yâb-ı cesâret oldukda ḡoḡḡa-i dehân-ı nübüvvetden الذی يقول ما يقول kelâm-ı dürrî-nizâm-ı maḡbûlü ḡalṭide-i dâmen-i tekellüm oldukdan soñra Ḥazret-i Şiddîḡ-ı Ekber raḡiyallâhu ʿanh cenâbına devlet ve saʿâdet gibi tevcîḡ-i veche-i iḡbâl buyurup, ebyât-ı Ka'b'ı istinşâd, anlar daḡı ber-mücib-i fermân âḡâz-ı inşâd idüp سقاك بها المأمون ḡavli

¹⁸⁸ Terkibi bölmek için birlikte yazılmıştır.

zebān-güzār-ı Şiddīk raḍiyallāhu ‘anh oldukda Ka‘b ğark-ı baħr-i ħicāb olmağla müteşebbiş-i dāmen-i tağyīr olup, “Yā Resūlallāh, ben böyle dimedim, belki *سفاك ابو بكر* *وانهلك المأمون* / *وانهلك المأمون* *بكأس رؤية* dimişidim” didikde ħazret-i emīn-i vaħy-i Settār ‘aleyhi’ş-şalavātullāhi’l-Ġaffār [8-b] مأمون والله kelām-ı dürer-bārını tekrār buyurdularından soñra zümre-i aħyār-ı enşārdan bir merd-i ğayret-me‘āb esed-i vessāb gibi per-tāb idüp, “Yā Resūlallāh, izin ve ruħsat vir, ‘aduvvullāha ğarb-ı ‘unķ ile mücāzāt ideyim” didikde ol kār-ı raħm u şefķat ‘aleyhi’ş-şalātu vesselām دَعُهُ عَنْكَ فَاتَّهَ قَدْ جَاءَ تَانِيًا نَارِعَا buyurmalarıyla dest-keşide-i ferāğ oldu. Ka‘b raḍiyallāhu ‘anh katline kaşddan men‘ itmeleriyçün enşārdan racul-i mezkūrun kabīlesine ğazab-nāk olup, İbn İshāk¹⁸⁹ kavline göre kaşideyi *إذا عرَدَ السوْدُ التناييل* kavliyle kabīle-i mezkūreye ħarf-endāz oldu. Bu kavliñ muķtezāsı ba‘zı ebyāt-ı kaşide irticālen nazm olunmaktır. Pes Ka‘b raḍiyallāhu ‘anh i‘dād-ı hemyān-ı tab‘at itdigi mürvārid-i manzūme-i cihān-behāyı dest-i zebān-ı inşād ile pīş-nihād idüp *بِئْسَ الرَّسُولُ لَسَيْفٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ / مُهَنْدٌ مِنْ سَيْوْفِ اللَّهِ مَسْلُوكٌ* beyt-i şemsīri’l-me‘ānī niyām-ı dehān-ı Ka‘b’dan ‘üryān olup, şa‘şa‘a-pāş-ı ħuzūr-ı pādīşāh-ı ins ü cān oldukda āb u tāb-ı cevher-i feşāħati pesendide-i tab‘-ı hümāyūn olup, āviħte-i fāk-ı taħsīn u kabūl buyurdularından soñra [9-a] cā‘ize olmak üzre pūşide-i muşħaf-ı cism-i muķaddesleri olan bürde-i bī-behāyı iħsān ile dūş-ı Ka‘b’ı hem-pehlū-yı felek-i aħlas-pūş buyurdular. Bürde-i müşār^{um} ileyhāya Mu‘āviye raḍiyallāhu ‘anh on biñ dirhem sīm-i ħālīş i‘ġāsıyla āverde-i kabza-i temellük itmek murād itdiginde Ka‘b raḍiyallāhu ‘anh, “Mümāss-ı cism-i münevver olan şevb-i mübārek ü aħarı āħara virmek ihtimālim yokdur” deyüp, ilā-āħiri’l-‘ömr ħırz-ı cānı gibi zīver-i şandūk-ı sīne ve ba‘de vefātihi vereşesine

¹⁸⁹ İbn İshāk (v. 151/768). İlk dönem siyer kaynakları arasında temel sayılan, siyer ve meğāzī müellifi, muhaddis.

Mu‘aviye yigirmi biñ dirhem fiđda-i ħālīşatu’l-‘iyār bezliyle ārāyiş-i ũāk-ı gevher-niũāk-ı ħazīne idüp, pes ez-īn tedāvül-i eyādī-i mülük ü selāũın ile a‘zam-ı düvel-i rüy-ı zemīn olan devlet-i ‘Osmāniyye *lā zālet mü‘eyyidetun bi-te‘yīdāt es-Subĥāniyye*’ye sāye-baĥş-ı şeref-i intikāl olmađla ħālā sarāy-ı hümayūnda pīrāye-i ħizāne-i ta‘zīm u tefĥīm olan ħırka-i şerīfe ol bürde-i mübārek-i münīfe olmak üzre İbn Hişām ‘aleyhi rahmeti rabbihi’l-‘Allām nigāşte-i şaĥīfe-i taĥrīr itmişdir. **Li-muĥarririhi** dār-ı emn olmađlardır ki āl-i ‘Osmān oldılar, ħıfz-ı emānāt-ı Resül’e şāyān bu ħavl daĥī mazbūũ-ı cerīde-i rivāyetdir ki el-ān mevdū-ı ħazāne-i şehinşāĥ-ı cihān olan **[9-b]** ħırka-i mübāreke Ĥazret-i Sulũān-ı Enbiyā ‘aleyhi efđalu’t-taĥāyāniñ Yenbu¹⁹⁰ ile Mışır beyninde olup, İyle ta‘bīr olunan belde ahālīsine emān-nāme-i hümayūn ile iĥsān buyurdıkları şevb-i nūr-efşān olup, ‘aũıyye-i Ka‘b rađiyallāhu ‘anh olan bürde-i şerīfe mürūr-i zamānla mütevārī-i perde-i fıĥdān olmuşdur. **Faşl** Baĥr ve vezn-i ħaşīde beyānındadır. Gevher-sencān-ı fenn-i ‘arūza ħafī degildir ki bu mürvārid-i manzūme-i girān-behā le‘ālī-ı mevzūn-endām-ı baĥr-i basīũden olmađla vezni dört def‘a müstef‘ilün fā‘ilün olup, ‘aruũı maĥnūne, ya‘nī mışra‘-i evvelin cüz‘-i aĥīri maĥzūfu’l-elif olmađla taĥrīk-i ‘aynla fa‘ilün olur ki e‘ārīz-i şelāşe-i basīũiñ ‘arūz-ı evvelisidir. Ve ħarbı maĥtū‘, ya‘nī mışra‘-ı şānīniñ cüz‘-i aĥīriniñ medd-i mecmū‘undan ħarf-i sākin maĥzūf olmađla fā‘il kalup, fa‘lün cüz‘üne naĥl olunur ki ħurūb-ı sitte-i basīũden ħarb-ı şānīdir. Ebyāt-ı sā‘ireye miĥās^{un} ‘aleyh olmak için beyt-i evvel bu vechile taĥũ‘ olunur. *سَعَا مُسْتَفْعِلُونَ، دُفْعَلُ* fa‘ilun, *مَثَ بَلْيَوْمَ مَثَ* müstef‘ilun, *بُولُو* fa‘lun, *مُنْتَمٍ* mefā‘ilun maĥbūndur. *أَثْرَهَا* fā‘ilun, *لَمْ يُفْعَدْ مَكَ* **[10-a]** müstef‘ilun, *بُولُو* fa‘lun ve ħāfiyesi mütevātirdendir. Mütevātir, iki sākini beyninde ħarf-i

¹⁹⁰ Suudi Arabistan’ın Kızıldeniz kıyısında yer alan bir liman şehri.

vāhid-i müteharrik bulunmaktır. Ve işbu kaşīdeniñ müştemile oldığı eşyāniñ biri nesībdir. Nesīb, mehere-i fenn-i edeb ‘indinde cins olup, dört nev‘i müştemildir. Evvel: Maḥbūbda olan şifāt-ı hissiyye ve ma‘neviyyeyi beyāndır; ḥamra-ḥad ve reşākat-ḳad ve şerm u ḥayā gibi. Sānī: Muḥibde olan şifāt-ı hissiyye ve ma‘neviyyeyi zikrdir; şafra-levn ü hezāl ve ḥūzn ü melāl mişillü. Sālīs: ‘Āşık ve ma‘şūḳa müte‘allik olan ḥālātı irāddır; ḥicr u vaşl ve şekvā vü itizār ve ihlāf-ı va‘d mānendi. Rābi: Maḥbūb ile muḥibbiñ gayrına müte‘allik olanları tezkīrdir; vüṣāt ve ruḳabā emşāli. Netekim Ka‘b raḳiyallāhu ‘anh buyurur:

{ ۱ }

بَانَتْ سَعَادُ قَلْبِي الْيَوْمَ مَتَّبِعُ / مَتَّبِعُ إِثْرَهَا لَمْ يُفَدَ مَكْبُورُ

بانَت *beynūnet*den fi‘l-i māzī mü‘ennes, müfāraḳat eyledi ma‘nāsına. Feth-i bā-i muvaḥḥide ile *beyn* daḥī maşdarıdır; netekim ḳarīben gelür. سَعَاد ḳamm-ı sīn-i mühmele ile nāzım raḳiyallāhu ‘anhiñ ḥaḳīḳaten yāḥūd iddi‘ā-i maḥbūbesiniñ ismi ve بانَت fi‘liniñ fā‘ilidir. [10-b] Mü‘ennes-i ḥaḳīḳī olmağla fi‘line lühūḳ-ı tā vācibdir. Ḥaḳīḳī olmayanlarda vechān cā‘izdir; طلع الشمس ve طلعت الشمس gibi. قلبي’de fā-i sebebiyye-i ‘āṭife سَعَاد بانَت cümle-i fi‘liyyesi üzerine ma‘ṭūf cümle-i ismiyyeniñ fi‘liyye üzerine ‘aṭfını tecvīz idenlere göre cā‘iz, görmeyenler ‘indinde sebebiyye-i maḥfiyyedir. قلبي mübtedā ve yā-yı mütekellime muzāf; ḳalb, fu‘ād ma‘nāsına. Dā‘imā taḳallüb üzre olduğundan ḳalb dinilmiştir. Ve ba‘zılar ḳalb, fu‘ādda bir mudḡa-i mu‘allaḳadır ve ba‘zılar fu‘ād, ḡişāve-i ḳalbdır didi. ‘Allāme-i Zemaḥşerī raḥimehullāh, fu‘ād, vasat-ı ḳalbdır didi. يوم bu maḳāmda mutlaḳā zamān ma‘nāsına olup, muḳābil-i leyle degildir ve متبول

kelimesiniñ zarfıdır. متبول ism-i mef'ul ve mübtedāniñ haberidir. تَبَلَّه الحب muḥabbet anı hasta ve bīmār eyledi dimekdir. متبج tef'ıl bābından ism-i mef'ul olup, muḥabbetden zelil ve esir olan kimse ma'nāsına. Ve متبم ta'addüd-i ḥaberi tecvīz idenlere göre ḥaber-i s̄anī yāḥūd mübtedā-yı maḥzūfuñ haberidir. Taḳdīri هو متبم 'dur yāḥūd *metbūl* üñ şıfatıdır. اثرها [da] اثر kesr-i hemze ve sükūn-ı s̄a-i müsellese ile iz ma'nāsına. Lākin bu maḥalde [11-a] بعدها dimekdir. Ve متبم'in zarfıdır yāḥūd متبم'in zamirinden ḥāl olup, gün, maḥzūfa müte'allaḳdır. Zamir-i mü'enneṣ, Su'ād'a rāci' ve muzāf^m ileyhdır. Ve اثرها'ya bedel عندها rivāyeti daḥī vardır. لم يفد [de] لم ḥurūf-i cevāzimden ḥarf-i nefydir. يفد fi'l-i muzāri' mechūl olup لم ile meczūm olmaḡla āhirinde ḥarf-i illet -ki elifdir- cezmle sākıtdır. Fidā', taḥlīş-i esir için virilen şey'e dinmekle لم يفد ile taḥlīş olunmamış esir demek olur. Nā'ib-i fā'ili *ḳalbe* rāci', zamir müstetir, cümlesi ḥaber ba'de ḥaberdır -ta'addüd-i ḥaberi tecvīz idenlere göre- yāḥūd *müteyyemiñ* şıfatı yāḥūd zamir-i *müteyyemden* ḥāldir. مكبول *kebl*den ism-i mef'ul; kebl, kāf'ın fetḥi ve yā-i muvaḥḥideniñ sükūnıyla ḳayd ki buḡaḡı didikleridir. Ve *kebl*, zindanda ve ḡayrıda maḥbūs olmaḡa da dirler. Netekim şā'ir dimişdir: **Beyt**

إِذَا كُنْتَ فِي دَارِ يُهَيْئُكَ أَهْلُهَا / وَلَمْ تَكُ مَكْبُولًا بِهَا فَتَحَوَّلْ

Bu beytde *mekbūl*, iki ma'nāyı muḥtemildir. Lākin murād-ı Ka'b raḍiyallāhu 'anh, ma'nā-yı evveldir. Ve *mekbūl*, *müteyyemiñ* şıfatıdır. Mefhūm-ı Beyt: Nār-ı muḥabbeti ḥirfet-endāz-ı fu'ād olan maḥbūbe-i dil-nişin-edā-yı Su'ād müfāraḳat ve mübā'adet [11-b] itmesi sebebiyle el-yevm dil-i pür-melālim bīmār-ı derd-i muḥabbet ve hasta-ḥāl-i elem-i firḳat olup, cānān ardınca azād olmamış esir ve zindān-ı hücre ve iftirāḳında der-

zencirdir. Ya'nî müfāraḳāt-ı cānān, bā'is-i mülāḳat-i derd u hicrān olmaḡla bugün gönlüm gam firāḳıyla melūl ve ardınca zencir-i muḡabbetle muḳayyed-i esir-i mekbūldür dimekdir.

{۲}

وَمَا سَعَادُ عَدَاةِ الْبَيْنِ إِذْ رَحَلُوا / إِلَّا أَعْنُ غَضِيضِ الطَّرْفِ مَكْحُولُ

Vāv, 'atıfe, سعاد بانته cümlesi üzerine ma'ḳūf; مَا nāfiyye; سعاد mübtedādır, ما'nın ismi degildir. إِلَّا ile nefy-i muntakız olduğundan için aşl olan وما هي demek idi, lākin tekrār-ı ism-i mahbūbe ile istilzāz ḳaşdına mebnī ism-i zāhiri zamīrden inābe eyledi. عداة feth-i ḡayn-ı mu'ceme ile mutlakā zamān ma'nāsınadır; muḳābil-i 'iṣā degildir. Ve عداة zarf-ı zamānınıñ 'āmili, beytin mutaḳammın olduğı teşbīhdır. Zīrā ma'nā, أَنَّهُ تَشَبَهَ وَقْتُ رَحِيلِهَا طَبِيًّا, Zīrā rıḫlet daḡı zehāb ve nūfūrdur. Ve ḳaby, nūfūr ile müştehir olduğundan ḡazf olunmuştur. الْبَيْنِ, بَيْنَانٍ-بَيْنٍ dan maşdardır; müfāraḳat ma'nāsına. [12-a] Netekim mūrūr itdi. Ve عداة'ın muzāfⁱⁿ ileyhidir. Lām-ı ta'rīf cinse yāḡūd بانته fi'inden müstefād olan beyn irādesiyle 'ahde maḡmūldür. Ve beyn, vaşl ma'nāsına da geldiḡi, bu beytden ma'lūmdur. **Beit:**

لَقَدْ فَرَّقَ الْوَأَشُونَ بَيْنِي وَبَيْنَهَا / وَقَرَّتْ بِذَلِكَ الْوَصْلِ عَيْنِي وَعَيْنَهَا

إِذْ zarf-ı zamān ve عداة'dan bedeldir. رَحَلُوا rıḫletden fi'ı māzī cem'-i müzekker olup, maḡallī mecrūr ve إِذ kelimesiniñ muzāfⁱⁿ ileyhidir. İrtihāl ve rıḫlet, ḡoçmek ma'nāsına. Şīḡa-i cem'-i müzekker getürdiḡi, Su'ād ḳavmiyle rıḫlet itdiḡine yāḡūd ta'zīm ḳaşdına mebnīdir; وَإِنْ شَتَّتْ حَرَمَتِ النِّسَاءِ سِوَاكُمْ mıṣrā'ında olduğı gibi. إِلَّا icāb-ı nefy için; اَعْنُ hemze

ve ğayn-ı mu'cemeniñ fetħi ve nūn'ıñ teşđidiyle ef'al vezninde şavtında ğunne olana dinür. Ğunne đamm ve teşđid ile ol şavt-ı lezīzdir ki enfden ħurūc ider. Ve اغنّ merfū' olup, Su'ād mübtedāsınıñ ħaberi olan zaby-ı maħzūfuñ şıfatıdır. Tađđiri الاظبي اغنّ dimekdir. Ve zaby, zā-i mu'cemeniñ fetħi ve bā-i muvaħħideniñ sūkūnıyla geyik didikleri ħayvān-ı ma'rūfuñ ismidir. Ta'yīn-i mevşūfa delil oldur ki, zaby, ekseriyā ğunne ile vaş [12-b] olunmağla, ğūyā ğunne, vaş-ı maħşūşu olmuşdur. Her zamān ki ğunne zıkr olunsa zihne zaby tebādür ider. غضيب fa'ıl [vezninde], bi-ma'nā mef'uldür. Ğađ, ğayn ve đād-ı mu'cemeteyn ve fetħ ve teşđid ile aşağı bakmak ma'nāsına olup, terk-i tađđik ve istifā-i nazardan kināye olunur. Ve bu maķāmda fātiru't-ıtarf ve meksūru'l-ayn dimekdir. Ya'nī nazarında kesr ve fütür-ı ħulkiyyīn olan ki maķbūl ve memdūħdur. الطرف tā ve rā-i mühmeleteyn ve fetħ ve sūkūnla çeşm ma'nāsına; hem vāħid ve hem cem'edir. **Beyt:**

إِنَّ الْعُيُونَ الَّتِي فِي طَرْفِهَا مَرَضٌ / قَتَلْنَا ثُمَّ لَمْ يُحْيَيْنَا قَتَلْنَا

Ve غضيب kelimesi طرف'a muzāf olup, izāfeti ħüsnü'l-vech gibidir. Ve ğađđıdu't-ıtarf, zaby-ı maħzūfuñ şıfat-ı sāniyyesidir. مكحول, كحل'den ism-i mef'ul olup, fetħateynle bilā-iktiħāl cūfūn-ı ayne müsta'lı olan sevāddır yāħūd đamm-ı kāf'la كحل'dendir; sürme ma'nāsına. Lākin bu maħalde murād, ma'nā-yı evveldir. Ammā أكحل, كحل'dendir, fetħateynle ğayrıdan degildir. Mekħūl daħı zaby-ı maħzūfuñ şıfatıdır. Mefhūm-ı Beyt: Hengām-ı firķat-encām-ı rıħlet-i Su'ād ki, vaķt-i beynūnet ve müfāraķatdır. Ol zamānda āteş-i ħasreti [13-a] sūzende-i ķulūb ve ekbād olan ma'şūķa-i meliħa iltiķā-yı Su'ād degildir. İllā çeşm-i bīmārında kesr u fütür ħulkı olan āhū-yı lezīzū'l-ğunne-i kaħlū'l-

‘ayndır. Ya‘nî zamān-ı müfāraḳatde Su‘ād nüfūr ve zehābda ḳaby-ı kaḫlîlî‘l-‘ayna müşābihdir dimekdir. Daḳıḳa-dānān-ı fenn-i beyāna ḫafî degildir ki bu beytde vāḳi‘ olan teşbîh midir, isti‘āre midir, muḫtelef¹⁹¹-fîh olup Seyyid Cürċânî¹⁹¹ ve ‘Allāme-i Zemaḫşerî¹⁹² ve Sekkākî¹⁹³ raḫimehumullāh emşāli mehere-i fenn-i beyān ‘indlerinde teşbîh-i belîğ olup, isti‘āre degildir. Hāşıl-ı kelām, ittifaḳ ve iḫtilāf i‘tibārıyla aḳsām-ı selāse de munḫaşıra olup, ḳısm-ı evvel, ittifaḳan teşbîhdır ki müşebbeh ve müşebbehⁱⁱ-bih ve edāt-ı teşbîh mezkūr olmaktadır. زيدٌ كلاسد gibi ḳısm-ı şānî, ittifaḳan isti‘āredir ki müşebbehⁱⁱ-bihiñ ḳısm-ı evvel, ittifaḳan isti‘āredir ki müşebbeh-i mezkūr yāḫūd muḳadder olmamaktadır; رأيت اسدًا في الحمام gibi. ḳısm-ı sālîş, muḫtelef¹⁹¹-fîhdır ki edāt-ı metruk ve müşebbehⁱⁱ-bih ya mezkūr mübtedāniñ ḫaberi olmaktadır; وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُومٌ وَ بُكْمٌ فِي الْأَيَاتِ الْكُرْبَىٰ آيَةً لِّمَنْ يَخْتَارُ ayet-i kerīmesinde olduğı gibi -ki Ka‘b raḳıyallāhu ‘anh bu ḳābildendir- yāḫūd muḳadder mübtedāniñ ḫaberi olmaktadır. **Beyt:**

نُجُومٌ سَمَاءٍ كَلَّمَا انْقَضَ كَوَكْبٌ / بَدَا كَوَكْبٌ تَأْوَى إِلَيْهِ كَوَاكِبُهُ

[13-b]¹⁹⁵ beytinde olduğı gibi ki هم كُنُوجُ سَمَاءٍ dimekdir. Pes ḳısm-ı sālîş -ki beyt-i Ka‘b raḳıyallāhu ‘anh andandır- ‘inde‘l-ba‘ḳ teşbîh ve ba‘zı āḫara göre isti‘āredir, lākin teşbîh olması aḳvādır.

{ ۳ }

¹⁹¹ Seyyid Şerîf Cürċânî (v. 816/1413). Kelām ilminde olduğı kadar fıkıh ve Arap dili hususunda da esas kabul edilen İslām âlimi. Teftāzânî’nin *Mutavvel*’ine yaptığı hāşıye ile İcî’nin *Risāle-i Vaz‘iyye*’sine yaptığı şerh mühimdir.

¹⁹² Zemaḫşerî (v. 538/1144). Arap dilinin dāhi imamlarından, müfessir. Mu‘tezilî olmasına rağmen dil ve tefsir hususunda cumhûrun temel kabul ettiğı tefsir ve belāgat âlimi. *Keşşāf* isimli tefsiri ile *Esāsu’l-Belāğa* isimli eseri mühimdir.

¹⁹³ Ebû Yakûb es-Sekkākî (v. 626/1229). Arap dili ve belāgatının öncü simâlarından. Beyân ilminin tarihî gidişatı bakımından kritik öneme sahip olan dil âlimi. *Miftāhu’l-Ulûm* isimli eseri mühimdir.

¹⁹⁴ En‘âm, 6/39. “Âyetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklarda kalmış sağırlar, dilsizlerdir...”

¹⁹⁵ Beyti bölmek için birlikte yazılmıştır.

تَجَلُّو عَوَارِضَ ذِي ظَلَمٍ إِذَا ابْتَسَمَتْ / كَأَنَّهُ مُنْهَلٌ بِالرَّاحِ مَعْلُولٌ

جلاء تجلو, جلا 'dan fi'l-i muḏāriḥ mü'enneṣ olup, fā'ili Su'ād'a rāciḥ, zamīr müstetirdir. جلاء fetḥ-i cīm ve lām ve āhirinde¹⁹⁶ elif-i memdūde ile, keṣf ve izhār ma'nāsına. Ve cilā-yı baṣar ve cilā-yı seyf, kesr ve meddedir. عوارض ḏād-ı mu'ceme ile 'ārıḏa yāḥūd 'ārıḏıñ cem'i olup, esnān, ya'nī diṣler ma'nāsına. Ve تجلو kelimesiniñ mef'ülüdür. ذی ظلم 'de ذی ṣāḥib ma'nāsına olup, fem-i maḥzūfuñ ṣıfatıdır. Ya'nī ظلم fem-i ذی ظلم dimekdir. ظلم zā-i mu'cemeniñ fetḥi ve lām'ıñ sükūniyla mā-i esnān ve berik-i dendān yāḥūd dendāniñ rikḳati ve beyazlıgıniñ ṣiddeti ma'nāsına. Ve ذی kelimesiniñ muḏāf^{mn} ileyhidir. إذا zarf-ı zamān ve maṣṣubu'l-maḥal olup, nāṣıbı تجلو'dur. ابتسمت ifti'āl bābından fi'l-i māzī mü'enneṣ [14-a] olup, fā'ili Su'ād'a rāciḥ, zamīr müstetir ve cümle-i fi'liyyeniñ maḥalli mecrūr, إذا'niñ muḏāf^{mn} ileyhidir. İbtisām, dıḥkden ednā olan nīm-ḥand ma'nāsına. كأن ḥurūf-i müṣebbehe bi'l-fi'lden edāt-ı teṣbīḥ, zamīr fem-i maḥzūfa 'ā'id ve كأن kelimesiniñ ismidir. منهل if'āl bābından ism-i mef'ül olup, كأن kelimesiniñ ḥaberi ve cümlesi fem-i maḥzūfuñ ṣıfatıdır. İnhāl, nūn'la isḳā ma'nāsına. نهل fetḥateynle ṣūrb-i evvel, ya'nī deve bir def'a saḳy olundukda نهل ve mebrekine ba'de'r-red bir daḥī saḳy olundukda عَلَل dinür. بِالرَّاحِ 'da با, منهل kelimesine müte'allak; راح ḥā-i mühmele ile ḥamr ma'nāsına. معلول, عَلَل 'den ism-i mef'ül; علل fetḥateynle ṣūrb-i ṣānīdir; netekim mürür itdi. Ve معلول mu'ahḥar mübtedādır. Mefhūm-ı Beyt: Berḳ-i 'aşḳı sāmān-sūz-ı dil-i nā-ṣād olan maḥbūbe-i Su'ād, subḥ-i 'id-i sürūr-āsā gül-rīz-i ḥandeye küṣād virdiği zamān durc-i dehānından ḡāyetde sefid ve berrāḳ le'ālī-i āb-dār-ı dendān keṣf u irā'e ider. Gūyā

¹⁹⁶ Bu kelime metinde üstü çizili olarak yazılmıştır.

dehānı şahbā-yı nāb-ı muşaffā ile merraten ba'de uhrā iskā olunmuşdur, ya'nī saqı-yı şerābla [14-b] le'ālī-i dendānına āb u tāb virilmiştir demekdir.

{ ٤ }

شَجَّتْ بِذِي شَبِيمٍ مِنْ مَاءٍ مَحْنِيَةٍ / صَافٍ بِأَبْطَحٍ أَضْحَى وَهُوَ مَشْمُورٌ

شَجَّتْ fi'1-i māzī mü'enneş meçhūl, nā'ib-i fā'ili راح'a rāci°, zamīr müstetir ve cümleliñ maḥalli manşūb, راح'dan ḥāl yāḥūd mecrūr olup, راح'ıñ şıfatıdır. شَجَّ fetḥ-i şīn-ı mu'ceme ve teşdīd-i cīmle kesr u şakḳ ma'nāsına. Hamr, mā ile memzūc oldukda, eger mezcle riḳḳat kesb itmesi murād olunursa شُعْثِيَتِ الْخَمْرُ ve eger süresi kesr oldığı irāde olunursa شَجَّتِ الْخَمْرُ ve eger kesr süresinde mübālağa kaçd olunursa قَتَلْتِ الْخَمْرُ dinür. Netekim şā'ir-i mu'ciz-beyān Cenāb-ı Hassān¹⁹⁷ raḍiyallāhu 'anh buyurur:

إِنَّ الَّتِي نَاوَلْتَنِي فَرَدَدْتُهَا / قَتَلْتِ قَتَلْتِ فَهَاتِهَا لَمْ تُقَتِّلِ

شَبِيمٍ de با, شَجَّتْ kelimesine müte'allak, ذِي شَبِيمٍ muzāf ve muzāf^{mn} ileyh olup, mā-i maḥzūfuñ şıfatıdır. Taḳdīri ذِي شَبِيمٍ بماءٍ dimekdir. شَبِيمٍ şīn-ı mu'ceme ve bā-i muvaḥḥideniñ fetḥalarıyla berd-i şedīd ma'nāsına. مِنْ مَاءٍ cār ve mecrūr, mā-i maḥzūfuñ şıfat-ı sāniyyesi yāḥūd ḥāldir. مَحْنِيَةٍ ḥā-i mühmele ve nūn ve müşennāt-ı taḥtiyye ile mev'iza veznindedir. He'nin münḥanī olan [15-a] maḥalli mun'aṭıfu'l-vādī ma'nāsına ki, şuyu gāyetde şāf ve raḳīḳ olur. Ve مَحْنِيَةٍ ma'nıñ muzāf^{mn} ileyhidir. صَافٍ mecrūr olup, ما'nıñ şıfatıdır. بِأَبْطَحٍ cār ve mecrūr, ما'nıñ şıfatı yāḥūd ḥāldir. Ve أَبْطَحٍ yā-i muvaḥḥide ve tā' ve ḥā-i mühmeleteyn ile efşāḥ vezninde vāsi° olan maḥall-i seyl ki anda seng-rīzeler ola ve أَبْطَحٍ gayrı

¹⁹⁷ Hassān b. Sābit (v. 60/680 [?]). Şair sahabi. Efendimizin kendisini şiir söylemeye teşvik ettiği, peygamber şairlerinden biri.

munşarîf olmağla hâlet-i cerri fetħa iledir ve men^c-i şarfına ilet-i vaşf ile vezn-i fi^ldir. أضحى ef^{al}-i tāmmeden yāhūd nāķışadandır. Tāmmeden olduğına göre vaķt-i đuhāya dāhîl oldu demek olup, fā^cili ما^{ya} rāci^c, zamîr müstetir ve mā-ba^dındaki وهو مشمول cümlesi hāl ve vāv-ı ibtidā^{iy}ye olur. Nāķışadan olduğı taķdîrde ħaberiñ muħber^{mm} anha vaķt-i đuhāda şübütunu ifāde idüp, zamîr-i müstetiri ismi ve mā-ba^dındaki cümle ħaberi ve vāv zā^{ide} olur. مشمول ism-i mef^{ul} olup, rîħ-i şimāl urmağla bürüdet ħaşıl iden göle “gādir-i meşmül” ve ta^cmı bārid olan şerāba “ħamr-ı meşmül” dinür. Mefhüm-ı Beyt: Gonce-i fem-i Su^{ad}, saķy olunan şerāb öyle şahbā-yı nābdır ki dereniñ vāsî^c olup, ħaşāt [15-b] cem^c olmuş maħallinde mun^caţîf olan yeriniñ vaķt-i đuhāda üzerine rîħ-i şimāl ħubūb itmekle bürüdet kesb iden şuyundan mā-i bārid-i şāf ile mezc u kesr olunmuşdur. Ya^cnî bu evşāf ile mevşūf olan mā, gāyetde berrāķ ve muşaffā olmağla fem-i maħbūba saķy olunan rāħ anıñla memzūcdur demekdir.

{ ٥ }

تَنْفَى الرِّيحُ الْقَدَى عَنْهُ وَأَفْرَطَهُ / مِنْ صَوْبِ سَارِيَةٍ بِيضٍ يَعَالِيلُ

تنفى nefy māddesinden fi^l-i muzāri^c. Nefy, tard ma^cnāsına. الرياح rîħiñ cem^ci ve تنفى fi^linin fā^cili; القذى mef^{ul}ü olup, cümlesi أضحى kelimesi nāķışa olduğına göre ħaber, bānisi tāmme olduğına göre أضحى'niñ fā^cilinden ħāldir yāhūd cümle-i müsteⁿifedir. قَدَى ħāf'îñ fethi ve zāl-i mu^cceme ve elif-i maķşūre ile göze ve şerāba düşen çöp ve ħubār maķūlesi nesne. Vāħidesi tā ile ħuzāt^dır. عنه cār ve mecrür, zamîr ما^{ya} rāci^c; وأفرطه da vāv, aţife; أفرط if^{al}den fi^l-i māzî, zamîr mef^{ul}ü ve أَبْطَحَ'ya rāci^c. İfrāt, fā ve rā ve řā-i mühmeleteyn ile bu maķāmda imlā, ya^cnî taldurmak ma^cnāsına. من صوب cār ve mecrür;

şavb, şād-ı mühmele ile avb vezninde; [16-a] maṭar maʿnāsına. سارية sīn-i mühmele ile cāriyye vezninde, gice gelen seḥābe maʿnāsına. Ve صوب’ıñ muzāf^{um} ileyhidir. بيض, bā’ıñ kesriyle ebyāḍıñ cemʿi ki ḥilāf-ı sevāddır ve افرط fiʿliniñ fāʿilidir. يعاليل müşennāt-ı taḥtiyye ve ʿayn-ı mühmele ile ebābīl vezninde, يعلول’uñ cemʿi. Yaʿlūl, beyāz mefraṭ maʿnāsına. Ve yeʿālil, bīd kelimesiniñ şıfatıdır ve bu maḳāmda يعاليل بيض kavlınden murād, ifrāṭ üzre beyāz olan cibāldır. Mefhūm-ı Beyt: Fem-i Suʿād saḳy olunan şahbāya mezc ve āmiḥte kılınan mā, aḥz olunduğı āb-ı şāf ki mā-i munʿaṭıfu’l-vādīdir. Ol mā’ıñ üzerinde olan ğubārı riyāḥ ṭard u defʿ idüp, şāf ve berrāk kılar ve dereniñ vāsiʿ ve mecmaʿ-i ʿuşāt olan maḥallini ziyāde beyāz olan ṭağlar gice gelen seḥābıñ bārānından toldurur dimekdir. Yaʿnī mā-i maṭar, ibtidā cibāle nāzil olup, baʿde’l-ictimāʿ ve’t-tekeşşür vādiye nüzul idüp, andan dereniñ munʿaṭıf olan maḥalleri tolup, anda şafā ve riḳḳat kesb ider ki, miyāhıñ raḳīḳ ve aʿlāsı budur. [16-b]

{٦}

أَكْرَمُ بِهَا خُلَّةً لَوْ أَنَّهَا صَدَقَتْ / مَوْعُودَهَا أَوْ لَوْ النَّصْحَ مَقْبُولُ

أكرم fiʿl-i taʿaccüb-i şānī müʿennes; خُلَّة temyiziyyet üzre manşüb ve hulle, ḥā-i muʿcemeniñ ḍammı ve lām’ıñ teşdīdiyle şadıka maʿnāsına idügi bu beytden münfehendir. **Beyt:**

أَلَا قَبِيحَ اللَّهِ الْوُشَاةَ وَقَوْلَهُمْ / فَلَانَهُ أَضَحَّتْ خُلَّةً لِفُلَانِ

Ve baʿzılar şadıka daḥi itlāk olunur deyüp, bu şiʿr ile istişhād itdiler:

أَلَا بَلَّغَا خُلَّتِي جَابِرًا / بَانَ خَلِيلَكَ لَمْ تُقَتِّلِ

تَخَطَّاتِ النَّبْلِ أَحْشَاءَهُ / فَأَخَّرَ دَهْرًا و لم يُعَجَّل

Vech-i istidlāl, şā'iriñ خُلَّتِي kavlinden جَابِرًا kavlini ibdāl itmesidir. لو أنها da lo temennī için; أَنْ hurūf-i müşebbeheden zamīr ismi ve Su'ād'a rāci'. أَنْ ismiyle fi'l-i maḥzūfuñ fā'ili; taḳdīri لَو تُبَيَّتَ أَنَّهَا dimekdir yāḥūd mübtedā olup, ḥaberi maḥzūfdür. صدقت fi'l-i māzī mü'enneṣ, fā'il-i zamīri Su'ād'a rāci' ve cümlesi أَنْ kelimesiniñ ḥaberidir. Ve kavli-ṣānīye göre mübtedāniñ ḥaberi المراد نَلْتُ olup, لَو أَنَّهَا صدقت نَلْتُ المراد, موعودها. موعودها kelimesiniñ mef'ülü; mev'ūd, ism-i mef'ül [17-a] olup, şahs-ı mev'ūd yāḥūd şey'-i mev'ūd ma'nāsınadır. Zamīr, Su'ād'a rāci'; و hurūf-i 'atīfeden olup, cümleyi cümle üzerine 'atf içündür. لو أن النصح مقبول kavliniñ i'rābı, لَو أَنَّهَا صدقت i'rābı gibidir. Farḳı şu kadar ki, muḳaddem أَنْ kelimesiniñ ḥaberi, cümle-i fi'liyye bunda müfreddir ki مقبول kelimesidir. نصح ḍamm-ı nūn'la pend u naṣīḥat ve maḳbūl-i marzī ma'nāsınadır. Mefhūm-ı Beyt: Su'ād dostluḳ cihetinden ne 'aceb kerīmdir, muḥibbine va'd itdigi şeyde ḥulf itmeyüp, şadāḳat itmesini yāḥūd Su'ād'a naṣīḥat-i maḳbūl olmasını temennī iderim dimekdir. Bundan Ka'b raḍiyallāhu 'anhiñ murādı vuḳū'-ı eḥadu'l-emreyni temennī olmayup, belki vuḳū'-ı emreyni temennīdir. Hatta أَوْ vāv ma'nāsına gelmesini cā'iz görenler, bu beytle istiṣhād itmişlerdir.

{٧}

لَكِنَّهَا خُلَّةٌ قَدْ سَيِّطَ مِنْ دَمِهَا / فَجَعَّ وَ وُلَعَّ وَ إِخْلَافٌ وَ تَبْدِيلٌ

سِيْطِ hüruf-i müşebbeheden; هَا zamīri ismi ve Su‘ād’a rāci‘; خَلَّةٌ haberi; قَدْ tahkīk için; لَكِنَّ fi‘l-i māzī mechül, āmīhte olundu ma‘nāsına ve şīn-ı mu‘ceme ile [17-b] şeyt daḥī bu ma‘nāda lügatdir. Netekim ‘Amr ibnu Üzeyne’niñ, **Beyt**

لَقَدْ عَلِمْتُ و ما الإِشْرَافُ مِنْ خُلُقِي / أَنْ الَّذِي هُوَ رِزْقِي سَوْفَ يَأْتِينِي

beytinde olan اشراف bir şeyye muntazır olmak ma‘nāsına olup, sīn-i mühmele ile اسراف daḥī cā‘iz olduğu gibi, lākin zāhir olan şīn-ı mu‘ceme ile olmaktır. Beytiñ aşağısı,

أَسْعَى لَهُ فَيُعِينِنِي تَطَلُّبُهُ / وَلَوْ جَلَسْتَ أَتَانِي لَا يُعِينِنِي

olup, bu kıt‘a hakkında bir hikāye-i laṭife zikrolunmağla şebt-i şafḥa-i beyān kılındı. Şā‘ir bu kıt‘ayı nazm idüp, Medīne-i Münevvere’den Şām’a ‘azīmet ve ḥulefā-yı Emeviyye’den Hişām bin ‘Abdumelik’e¹⁹⁸ arzla istid‘ā-yı ‘ināyet itdikde çünki ḥāl muṭābık-ı maḳālīndir. Niçün taleb-i rızık için Hicāz’dan Şām’a şedd-i rahl itdiñ dimekle, “Yā emīre’l-mü‘minīn, beni ikāz itdiñ” deyüp راحله سوار رجعت ve maḳām-ı aṣlīsi olan Hicāz cānibine āheng-i ‘azīmet eyledi. Hişām ol gīce merḳūmu tezekkür ve kabīle-i Kureyş’den böyle şā‘ir-i çerb-zebānı tehī dest-i ircā‘ itmekle lisānından emīn olunamayacağını tefekkür idüp, ‘ale’ş-şabāḥ iki yüz ‘adet dīnār-ı müstevcibu’l-inşirāḥ ile ḡulāmlarından birini [18-a] irsāl ve merḳūma yolda yetişüp virmesiçün tenbīh ve teḳīd eyledi. ḡulām yolda yetişemeyüp Medīne-i Münevvere’de ḥānesine varup, meblağı teslim eyledikde, “Emīru’l-mü‘minīne benden selām eyle ve söyle ki; kelāmımıñ şıdḳı zāhir oldu, zīrā ben rızık için sa‘y itdim, reddolundum ve me‘yūs ve maḥzūn ḥāneme geldim, rızık-ı maḳsūmum ayağıma geldi” didi. من دمها cār ve mecrūr ve

¹⁹⁸ Ebu’l-Velīd Hişām b. Abdumelik b. Mervān (v. 125/743). Emevī halifesi.

muẓāf^{mn} ileyh; menfī maʿnāsına. Zāmīr خلة'ye rāci'; dem, ma'rūf olup, aşlı يا ile دمی ve cem'i kesre دماء'dır. فجع fā'niñ fethi ve cīm'in sükūniyla emr-i mekrūhla muşāb kılmak ve fecī'a, muşībet maʿnāsınadır. Ve فجع, سيط fi'linin nā'ib-i fā'ili olup, cümlesi خلة'niñ şıfatıdır. Vāv, ʿāṭife; ولع vāv'in fethiyle dūrūğ; اخلاف va'dinde hulf itmek; تبديل şey'i şey-i āhara bedel kılmak, lākin bu maḥalde ḥalīli, ḥalīl-i dīgere değişmek maʿnāsınadır. Mefhūm-ı Beyt: Lākin Suʿād bir şadīkadır ki muḥibbine cevri u ezā ve dūrūğ-ı ʿāşık-rayb ile nāz u istiğnā ve ihlāf-ı va'd ve ḥalīlini ḥalīl-i āhara tebdīl ile naḳz-ı ʿahd itmek ḥūniyla āmihte ve maḥlūṭ olmağla bu ḥişāl kendüye [18-b] tabīʿat-i rāsiḥa olup, aşlā zevāli me'mūl degildir dimekdir.

{ ۸ }

فَمَا تَدْوُمُ عَلَىٰ حَالٍ تَكُونُ بِهَا / كَمَا تَلَوْنُ فِي أَثْوَابِهَا الْغُولُ

فَا sebebiyye; مَا nāfiyye; تدوم, دوام'dan fi'l-i muẓāriʿ mü'ennes, fā'il-i zāmīri Suʿād'a rāci'; على حال cār ve mecrūr, تدوم kelimesine müte'allak yāḥūd zarf-ı müsteḳar olup, ḥāldir. Ḥāl āña dinür ki ḥayr u şerden insān anıñ üzerine bulunur. Te'nīşi tezkīrinden keşīrdir. تكون fi'l-i muẓāriʿ mü'ennes, fā'il-i zāmīri Suʿād'a rāci'; بها cār ve mecrūr; zāmīr ḥāle rāci' olup تكون بها cümlesiniñ maḥallī mecrūr ḥālīñ şıfatıdır; rābiṭa zāmīr-i mecrūrdur. كما da kāf, ḥarf-i cer, ما maşdariyye olup, şilesiyle kāf'in mecrūru; تَلَوْنُ nūn'un ḍammıyla tefīl bābindan fi'l-i muẓāriʿ olup, aşlı تَلَوْنُ olmağla taḥfif için tā-i şāniye ḥazf olunmuşdur. تَلَوْنُ fethatān ve teşdīd ile bir heyʿet üzre karar itmemek; في أثوابها cār ve mecrūr ve muẓāf^{mn} ileyh, zāmīr lafẓan müte'aḥḥir ve rütbeten müteḳaddim olan غول'a rāci'; esvāb, sevbniñ cem'i, sevb libās maʿnāsına. الغول ḡayn-ı mu'cemeniñ ḍammıyla insānı iğtiyāl ile

helāk iden nesne, ammā bu maḥalde murād se‘ālīniñ [19-a] vāhidesidir ve se‘ālī, ṭāife-i cinniñ ināşıdır. ‘Arab ba‘zı şahrālarda gūl görünüp, televvün itmekle ādemi yolundan idlāl ve ihlāk ider deyü zu‘m iderler, lākin ‘anḳā gibi aşl u ḥaḳıḳati yokdur. Netekim şā‘ir teşlīs idüp dimişdir: **Beyt**

الجودُ والغولُ والعنقاءُ ثلاثَةٌ / أسماءُ اشیاءٍ لم تُحَلَّقْ ولم تُكُنْ

Ve غول, تَلَوْنُ fi‘linin fā‘ili olup, cümlesi ما’niñ şılesidir. Mefhūm-ı Beyt: Şadīḳa-i Su‘ād aḥlāk-ı mezkūre ile mecbūle olması sebebiyle bulunduđı ḥāl üzre şābite ve müsteḳarra olmaz, gūl-i eşvāb ve hey‘etinde televvün itdigi gibi televvün ider, ya‘nī bir ḥāl üzre dā‘im ve şābit olmayup, perī-mişāl dā‘imā tebdil-i şuver ve eşkāl itmekle gāh şüret-i mihr u vefā, gāh hey‘et-i cevır u cefāda görünüp, bir ḥāline i‘timād olunmaz dimekdir.

{ ۹ }

وَلَا تُمَسِّكُ بِالْعَهْدِ الَّذِي زَعَمْتَ / إِلَّا كَمَا تُمَسِّكُ الْمَاءَ الْغَرَابِيْلُ

Vāv, ‘āṭıfe; lā nāfiyye; تمسك ḍamm-ı tā ve kesr-i sīn-i müşeddede ile tef‘il bābından yāḥūd tā ve sīn-i müşeddedeniñ fethalarıyla tefa‘ul bābından fi‘l-i muzāri‘ mü‘enneşdir. Vech-i şāniye göre aşlı تتمسك olup, ihde’t-tā‘eyn taḥfif için [19-b] ḥazf olunmuşdur. Temsīk, temessük, imsāk, istimsāk, cümlesi bir ma‘nāyadır ki hıfz itmekdir. تَمَسِّكُ kelimesiniñ fā‘il-i zamīri Su‘ād’a rāci‘dir. بالعهد cār ve mecrūr, تَمَسِّكُ kelimesine müte‘allaḳ; ‘ahd-i yemīn ve peymān ma‘nāsına. الذي ism-i mevsūl; زَعَمْتَ fi‘l-i māzī mü‘ennes, fā‘il-i zamīri şadīḳaya rāci‘ ve mevsüle ‘āpid maḥzūfdur. Taḳdīri الذي زَعَمْتَ be’dir. Ve cümlesi الذي kelimesiniñ şılesidir. زَعَمَ feth-i zā ile kefālet ma‘nāsına olmağla

رَعَمَتْ, تَكَلَّفَتْ demek olur. Ammā kavlı-i meşkûk ve bâtil ma'nāsına olan رُعْمُ zā'nıñ harekât-ı şülüşiyle cā'izdir. الآ edāt-ı istiṣnā; كما'da kāf, ḥarf-i cer, ما maşdariyye ve şilesiyle kāf'ıñ mecrûru, cār mecrûruyla تَمَسَّكَ fi'linin maşdarınıñ zamîrinden ḥâldir. Ya'nî الآ تَمَسَّكَ كَهَذَا yāḥūd maḥzûf maşdarıñ şıfatıdır. Taḳdîri, الآ تَمَسَّكَ كَهَذَا الآ تَمَسَّكَ كَهَذَا demekdir. تَمَسَّكَ if'âl bâbından fi'l-i muzâri' mü'enneş; الماء mef'ûlü; الغرابيل ğırbâliñ cem'i ve تَمَسَّكَ fi'linin fâ'ilidir. Mefhûm-ı Beyt: Şadîka-i Su'âd, tekeffül ve [20-a] ta'ahhüd ittiği 'ahd u mî'âdı ḥıfz itmez illâ ğırbâliñ âbı ḥıfz itdiği gibi ḥıfz ider. Ya'nî aṣlâ ifâ-yı 'ahd u incâz-ı va'd itmek şânından degildir demekdir. Netekim şâ'ir demişdir:

وإن حَلَفْتَ لا يَنْقُضِ النَّأْيُ عَهْدَهَا / فَلَيْسَ لِمَخْضُوبِ الْبَنَانِ يَمِينُ

{ ١٠ }

فَلَا يَغْرُنُّكَ مَا مَنَّتْ وَمَا وَعَدَتْ / إِنَّ الْأَمَانِيَّ وَالْأَحْلَامَ تَضْلِيلُ

فَا sebebiyye; لَا nâhiyye; يَغْرُنُّكَ nûn-ı muḥaffefe ile mü'ekked fi'l-i muzâri' ve maḥallî meczûmdur. Zîrâ nûn-ı te'kîd, mübâşeretiyile mebnîdir. Ğurûr-ı bâtılda ṭama'a düşürmek ve aldatmak ma'nāsına. Kāf, mef'ûlü olup, ḥiṭâb-ı yâ, ğayr-ı mu'ayyene yāḥūd tecrîd tarîkıyle nâzım raḍiyallâhu 'anhuñ kendi nefsinedir. Bu taḳdîrce tekellümden ḥiṭâba iltifât olur. مَا ism-i mevsûl, الذي ma'nāsına. Ve merfû'u'l-maḥal olup يَغْر fi'linin fâ'ilidir. مَنَّتْ aṣlı يَا ile مَنِّيَّتْ olup, tef'îl bâbından fi'l-i mâzî mü'enneş ve maşdarı temniyedir; tef'ile vezninde ümîde düşürmek ma'nāsına. Fâ'il-i zamîri şadîkaya rāci', cümlesi الذي kelimesiniñ şilesi ve 'â'id-i maḥzûfdur. Taḳdîri الذي مَنَّتْ يَا demekdir. وما وعدت, ما منَّت

[20-b] üzerine ma'ṭūf, va'd-i ḥayrda ve ib'ād-ı şerde müsta'mel olduğu bu beytten zāhirdir: **Beyt**

وَإِنِّي وَإِنْ أَوْ عَدْتُهُ أَوْ وَعَدْتُهُ / لَمْخْلِفُ إِيْعَادِي وَ مُنْجِزُ مَوْعِدِي

إِنّ kesr-i hemze ile; الإمانى teşdīd-i yā ile ümniyyeniñ cem'î ve إِنّ kelimesiniñ ismidir. Ümniyye, ḍamm-ı hemze ve teşdīd-i yā ile maḳşūd ma'nāsına. والاحلام, امانى üzerine ma'ṭūf ve خُمْ'uñ cem'î. *Hulüm*, ḍammeteynle ḥayāl-i ḥ'āb ma'nāsına. تضليل tef'īl bābindan maşdar olup, taẓyī' ve ibṭāl ma'nāsına. Ve إِنّ kelimesiniñ haberidir. Mefhūm-ı Beyt: Su'ād seni ümīde düşürdigi va'd-i vaşla zinhār mağrūr ve ümīd-vār olma. Ve incāz-ı va'd ider zann itme. Taḥḳīḳan maḳāşid u merām ve aḍḡāş ü ahlām, taẓyī'-i evḳāt ve eyyāmdır. Ya'ñī maḥbūbe-i bī-vefāniñ düşīze-i pür-cefā-yı dünyā-mişāl vu'ūdı bāṭıla ve imān ve 'uhūdı kāzibe olup, ḥayāl-i ḥ'āb gibi bī-aşl u ḥaḳīḳat olmağla beyhūde fikr-i ḥāma düşüp taẓyī'-i evḳāt itme. Zīrā maḥbūbeniñ incāz-ı va'di muḥāl ve 'ahdine firīfte olup, ümīd-i vişāl itmek ḥayāl-i bī-me'āldir. [21-a]

{ ۱۱ }

كَانَتْ مَوَاعِيدُ عُرُقُوبٍ لَهَا مَثَلًا / وَمَا مَوَاعِيدُهَا إِلَّا أَبَاطِيئُ

كانت fi'el-i māzī mü'enneş ve nāḳışadır. İsmiñ bir vaşfdan vaşf-ı āḥara taḥavvülüne delālet ider ki صار ma'nāsını müfīddir. مواعيد mī'ādīñ cem'î ve كانت kelimesiniñ ismidir. Mī'ād, mīm'iñ kesriyle va'd ma'nāsına. عروقوب 'ayn ve rā-i mühmeleteyn ve ḳāf'la, Kulşūm vezninde, denā'etle meşhūr bir kimesneniñ ismidir. Menḳūldür ki Mezbur,

yokdur. أَنْ maşdariyye; تَدْنُو, تَدْنُو den fi'l-i muzāri' mü'ennes, تَقْرُبُ ma'nāsına. Ve تَدْنُو kelimesinde fi'lān-ı sâbiqān tenāzu' itmeleriyle fi'l-i şānī, ya'nī أَمَل kelimesi i'māl ve fi'l-i evveliñ mef'ülü hāzıf olunmuşdur. Ve تَدْنُو, أَنْ ile manşüb olmağla, vāv meftūh olmak iktizā iderken iskān olunduğı zarūret-i vezn içündür. [22-a] مُودَتَهَا تَدْنُو kelimesiniñ fā'ili, zamīr Su'ād'a rāci'; meveddet, muḥabbet ve soḥbet ve ülfete mürā'āt itmek ma'nāsına. وَمَا اخَالَ da vāv, istiṣnā fih, مَا nāfiyye, اخَالَ nefsi mütekellim olup, hemzesi kıyāsen meftūh ve isti'mālen meksürdür ki eṣṣāḥ ve keṣīr olan kesrdir. Ve اخَالَ ef'al-i kulūbdan اخَانَ ma'nāsına olmağla, ḥaṣāyiş-i ef'al-i kulūbdan olan naşb-ı mef'uleyn ve ilgā ve ta'lik bunda daḥī cārī olup, mef'ül-i vāḥide iktizārī cā'iz degildir. Pes i'māl olunduğı şürette اخَالَ kelimesinde muzmer zamīr-i şān-ı maḥzūf mef'ül-i evveli ve mā-ba'dında لَدَيْنَا مِنْكَ لَدَيْنَا cümlesi mef'ül-i şānisi olur. لَدَيْنَا muḥaddem haber, لَدَى lām'ın fethi ve āhirinde elif-i maḥşūre ile عِنْدَ ma'nāsına zarf-ı mekândır. Zamīr-i mütekellime muzāf olmağla elifi yā'ya ḳalb olunmuşdur. مِنْكَ cār ve mecrūr, maḥzūfe müte'allak ve tenvīl şifatıdır, lākin üzerine taḳaddüm itdiginden ḥāl olmak üzre i'rāb olunur. Ve مِنْكَ ḳavli, ḡaybetden ḥiṭāba iltifātdır. تَتَوَيْلٌ tef'īl bābından maşdar olup عَطَا ma'nāsınadır, lākin bu maḳāmda vaşl-ı maḥbūbeden kināye ve mu'aḥḥar mübtedādır. وَمَا اخَالَ kelimesindeki مَا mevşūle olmak daḥī cā'iz olup, bu şürette maḥallen merfū' mübtedā ve اخَالَ kelimesiniñ [22-b] mef'ül-i evveli مَا'ya 'ā'id zamīr-i maḥzūf olur ki, taḳdīri اخَالُهُ'dur. Ve mef'ül-i şānisi مِنْكَ ve تَتَوَيْلٌ mübtedānıñ haberi olur ve ilgā şüretinde mā-yı nāfiyye اخَالَ üzerine taḳaddüm itdiginden taşdır-i maḥzı izāle itmekle 'ameli ibtāl olunur, ḡüyā ki وَمَا لَدَيْنَا مِنْكَ تَتَوَيْلٌ dinilmiş gibi olur. Ve ta'lik-i şüreti bu vechledir ki, aşl olan lām-ı ibtidā ile لَدَيْنَا olmağla lām'la ta'lik, ya'nī lafzan 'ameli ibtāl ve ma'nen ibḳā olunup, ba'dehu lām ḥāzıf olunmağla ta'lik bākī

kalur. Ve mef'ülünüñ ħazfi يسمع من يسمع يخل meşelinde oldığı gibi ki ظن له خبرًا يحدث له ظن من يسمع خبرًا يحدث له ظن dimekdir. Mefhūm-ı Beyt: Maĥbūbe-i Su'ād'ıñ ħurb-ı meveddetini recā ve temennī iderim ve zann itmem ki bizim 'indimizde Su'ād'dan vaşl ola, ya'nī ümīd eylemem ki beni vaşlına sezā-vār itmekle şād-kām eyleye, zīrā ebyāt-ı sābıkada zıkr olunan ihlāf-ı va'd u televvün ve 'adem-i muĥāfaza-i 'ahd gibi şıfātla mecbūl ve meftūr oldığı ümīd-i vuşlat ĥuşūlüne māni'dir dimekdir. Bu beytde şanāyi'-i bed'iyyeden rüçū' şan'atı vardır. Rüçū', şā'irin taĥrīr itdiği şey'e naĥz ile 'avdet itmesidir. Bu maĥāmda muĥabbetden [23-a] şiddet-i ĥayret ve farṭ-ı dehşetden nāşīdir.

{ ۱۳ }

أَمَسَتْ سَعَادٌ بِأَرْضٍ لَا يَبْلُغُهَا / إِلَّا الْعَتَاقُ النَّجِيبَاتِ الْمَرَّاسِيلُ

امست if'ālden fi'l-i māzī, ef'āl-i nāĥşadan صارت ma'nāsına. سعاد ismi, maĥām-ı zamīrde ism-i zāhir getürdigi zikriyle telezzüzden nāşīdir. بأرض cār ve mecrūr; با, في ma'nāsına. لا nāfiyye; يبلغ tef'ıl bābından fi'l-i muzāri' olup, iki mef'üle ta'diyye ider. Bunda eĥad-i mef'üleyn maĥzūfdur ki يبلغيها لا taĥdīrindedir, beni işāl itmez ma'nāsına yāĥūd taĥfifle لا يبلغ ma'nāsınadır ki vāşıl olmaz dimek olup, bu taĥdīrce bir mef'üle ta'diyye ider ve zamīr-i mü'enneş أرض'a rāci' ve يبلغ fi'liniñ mef'ülüdür. إلا edāt-ı istişnā; العتاق 'ayn-ı mühmeleniñ kesriyle kirām vezninde 'atıĥiñ cem'ı ki deve ve at maĥūlesinden kerīmu'l-aşl ma'nāsınadır. Ve istişnā, müferraġ olmaġla عتاق, يبلغ kelimesiniñ fā'ilidir. النجيبات necībeniñ cem'ı ve necībe, kerīme ma'nāsına. Yā-i müşeddede ile neciyyāt rivāyeti daĥī vardır, serī'āt ma'nāsına. المراسيل mefā'ıl vezninde, kesr-i mīm'le [23-b] mirsāliñ cem'idir. Nāĥa-i serī'atu's-seyr ma'nāsına. *Necībāt* ve *merāsīl*, *'itāĥiñ* şıfatlarıdır.

Mefhūm-ı Beyt: Su‘ād bāmdād-ı rūz müfāraḳatde rıḫlet idüp bir ‘arz-ı ba‘dede aḫşamladı, ol maḫalle iṣāl itmez, illā kerāyimu’l-aşl [ve] serī‘atu’s-seyr olan nāḳalar iṣāl ider dimekdir.

{ ۱۴ }

وَلَنْ يُبَلِّغَهَا إِلَّا عُذْفِرَةَ / لَهَا عَلَى الْإَيْنِ إِرْقَالٌ وَتَبْغِيلٌ

Vāv, ‘atıfe; لن ḫurūf-i nevāşıbdan te‘kīd-i nefy için; يبلغ tef‘īl bābından fi‘l-i muzāri‘ olup, لن ile manşüb; ها zamīri أرض’a rāci‘; إلا istiṣnā‘iyye; عذافة ‘ayn-ı mühmeleniñ ḳammı ve zāl-i mu‘ceme ve fā-i meksüre ve rā-i mühmele ile saḫt u ḳavī ve şedīd ve ‘azīm olan nāḳa ma‘nāsına. Ve يبلغ kelimesiniñ fā‘ilidir. لها cār ve mecrūr, muḳaddem ḫaber, zamīr *uzāfiraya* rāci‘; على الإين cār ve mecrūr, *uzāfiradan* ḫāldir. على bunda مع ma‘nāsına; اين hemzeniñ fethiyle ta‘b ve a‘yā ma‘nāsına. ارقال mu‘aḫḫar mübtedā ve if‘āl bābından maşdar olup, nāḳanın bir nev‘ sür‘atle meşyidir. وتبغيل, ارقال üzerine ma‘ṫūf ve tef‘īl bābından maşdar olup عَنق ile هَمَلَجَة ya‘nī [24-a] uzanu uzanu yürümek ile yorğalamak beyninde bir nev‘ meşyidir. Güyā seyr-i serī‘ bigāle teşbīh ile *tebgīl* dinilmiştir. Mefhūm-ı Beyt: Maḫbūbe-i Su‘ād’ıñ oldığı ‘arza iṣāl itmez, illā nāḳa-i saḫt u ḳavī ve ‘azīm ki seyrden a‘yā ve ta‘b ile bile irḳāl ve tebgīl tesmiyye olunan iki nev‘ seyr-i serī‘ ile reftār ider; meşyden ta‘b u kelālī olmadığı zamān derece-i sür‘at-i seyrini var ḳıyās eyle dimekdir.

{ ۱۵ }

مِنْ كُلِّ نَضَاخَةِ الذَّفْرِى إِذَا عَرَقَتْ / عَرَضَتْهَا طَامِسُ الْأَعْلَامِ مَجْهُولٌ

من teb'idiyye; كل mecrūru; cār me'a'l-mecrūr maḥallen merfū', *uzāfir*anın şıfatı yāḥūd mübtedā-yı maḥzūf, هى zamīriniñ ḥaberi ve manşūbu'l-maḥal olup, *uzāfir*adan ḥāl olmak daḥī cā'izdir. نضّاخة nūn ve ḍād ve ḥā-i mu'cemeteyn ve teşdīd ile levvāme vezninde; ما رش ya'nī su saçmak ma'nāsına. Ḥā-i mūhmele ile daḥī bu ma'nāda lügatdir. Ve evvelden fi'l binā olunmayup, s̄anīden olunur ve نضّاخة mevşūf-ı maḥzūfuñ şıfatı olmağla, من كل ناقة نضّخة taḳdīrindedir. الذفرى zāl-i mu'ceme ve fā ve elif-i maḳşūre ile zikrā vezninde, deveniñ kulağı [24-b] ardında olan yerdir ki deve, ibtidā ol maḥalden terler. Fetḥateynle ذفر'dan müştakdır. Ve ذفر muṭlaḳā rāyihadır; tayyibe olsun, kerihe olsun. Ve misk-i ezfer ma'nā-yı evvelden ve ذفر رجل s̄anīden me'ḥūzudur. Ve zifrā, müfred iken bunda teşniye maḳāmına ḳā'imdir. Müfred ve cem', teşniye maḥallinde müsta'mel olduğına bu beyt şāhiddir:

فالعينُ بعدَهُمُ كَأَنَّ جِدَاقَهَا / سُمِلَتْ بِشَوْكٍ وَهِيَ عَوْرٌ تَدْمَعُ

Ve ذفرى, نضّاخة'niñ muzāf^{im} ileyhi olup, mef'ūl^{im} bihe teşbīh olunmak üzere maḥallī manşūbdur. Ve bu naşb, fā'iliyyet üzere ref'den nāşīdir ki aşlı ذفراها نضّاخة'dır. Ba'dehu isnād, ذفرا'dan zamīr-i nāḳaya taḥvīl olunup ذفرى mef'ūl^{im} bihe teşbīh olunmak üzere münteşib olmuştur. ذفر mevşūfa şebīhdır ve elif-lām, zamīrden inābe olunmuştur. إذا, نضّاخة'niñ zarfı olup, cevābı maḥzūfdur. Ya'nī ذفراها نضّخت ذفراها dimekdir. عرق rā'niñ kesriyle fi'l-i māzī mü'ennes, fā'il-i zamīri nāḳaya rāci'; عرق fetḥateynle ter ma'nāsına. عرضتها mübtedā, zamīr nāḳaya 'ā'id; عرضه 'ayn'niñ ḍammıyyla himmet ma'nāsına. Mübtedā ile ḥaber beyninde muḡāyeret olmamak [25-a] için ḥazf-i muzāfla مقصودُ همتها dimekdir. طامس ism-i fā'il olup, āsarı maḥv u mūnderis olmağla nā-bedīd olan nesneye

dinür. Maḥzûf ṭarîḳiñ şıfatıdır. Yaʿnî طامسُ الاعلام dimekdir ve طامس mübtedāniñ haberidir. الاعلام aqlām vezninde, ʿalm’iñ cem’i. علم fetḥateynle ʿalāmet maʿnāsına. Ve طامس’iñ muzāf^{mn} ileyhi olup, bu izāfet نضاعة الذفرى gibidir. مجهول maʿrûf. Ve *tāmisiñ* şıfat-ı müʾekkedesidir. Zīrā her *tāmis* mechüldür. Mefhūm-ı Beyt: Arz-ı Suʿād’a işāl iden nāḳa-i ʿuzāfıra ḥūy-efşān oldukda, naḍḍāḥati’z-zifrā, yaʿnî ḳulaḳlarından mübālağa ter saçııcı olan nāḳalardan olup, maḳşūd-ı himmeti ve matlūb-ı ʿazīmeti münderis ve ḥarāb olmağla, ʿalāmāt ve āsarı maḥv olmuş ṭarīḳ-i nā-maʿlūmdur. Yaʿnî bir ṭarīḳdir ki, ol ṭarīḳa hiçbir ḥāzıḳ-ı māhir ihtidā itmek mümkün ve mutaşavver degildir dimekdir. Murād, sürʿat-i seyr-i nāḳayı beyān ve gitdigi rāha hiçbir nāḳanıñ gidemeyeceğini iʿlāmdır. Kaʿb raḍiyallāhu ʿanh, bundan soñra mübelliğ-i maḥbūbe olan [25-b] nāḳa-i ʿuzāfirayı vaşf ve ʿadet-i ʿArab üzre taṭvīl idüp buyurur:

{ ١٦ }

تَرْمَى الْغُيُوبَ بِعَيْنِي مُفْرَدٍ لَهَقٍ / إِذَا تَوَقَّدَتِ الْحِرَانَ وَالْمِيلُ

الغُيُوب fiʿl-i muzāriʿ müʾenneş, fāʿil-i zamīri nāḳaya rāciʿ. رمى atmak maʿnāsına. تَرْمَى fiʿl-i muzāriʿ müʾenneş, fāʿil-i zamīri nāḳaya rāciʿ. رمى atmak maʿnāsına. الغُيُوب cuyūb vezninde, gāʾibiñ yāḥūd gaybıñ cemʿidir. Gāʾibiñ cemʿi olmak evlādır deyu İbn Hişām raḥimehullāh taşriḥ idüp, “غيب fiʿl-aşl maşdardır; soñra mecāzen gāʾibe itlāḳ olunmuşdur” demiş. Gāʾib, ḥāzırıñ muḳābili ve غيوب ترمى fiʿliniñ mefʿūl^{mn} bihidir. بِعَيْنِي de يا ترمى’ye müteʿallak; عَيْنِي ʿayn’iñ tesniyesi olup, izāfetle nūn sākıṭdır. Şıfat ve iki muzāf^{mn} ileyh, ḥazf olunup, mevşūf-ı muzāf^{mn} ileyh-i şānī, maḥzūfuñ şıfatına izāfe kılınmışdır ki taḳḍiri الثور المفرد عيني مثل بعينين dimekdir. Yaʿnî ʿayneyn’iñ şıfatı olan مثل ḥazf olunup ثور maḥzūfuña muzāf^{mn} ileyh-i şānīdir. Anıñ şıfatı olan مفرد’e muzāf kılındı.

د مفرد ism-i mef'ul şîgası üzre, dışisinden ayrılıp yalnız kalan [26-a] sevr-i vahşîdir. Böyle olan sevrîñ nazâr ve taħdîki keşîr ve neşâţ u cünbişi vefîr olur. لَهَقَ fethateynle sevr-i ebyaz ma'nāsına. *Müfred*den bedel küll mine'l-külldür. إِذَا zarf-ı zamân-ı müstaķbel. تَوَقَّطَ tefa'ul bâbından fi'l-i mâzî mü'ennes; تَوَقَّطَ 'alevlenüp müşte'îl olmak ma'nāsına. حَزَانٌ kesr-i hâ-i mühmele ve teşdîd-i zâ-yı mu'ceme ile hâzîziñ cem'i, emkine-i ğalîza ma'nāsına yâhûd đammle huzneniñ cem'i ki cebel-i ğalîz ma'nāsınadır ve حزان, توقطت fi'liniñ fâ'ilidir. والميل حزان üzerine ma'ţûf; میل kesr-i mîm'le meylâ kelimesiniñ cem'idir. Meylâ, feth-i mîm ve elif-i memdüde ile birbirine yapışmış büyük kum yığını ma'nāsına. Mefhûm-ı Beyt: Nâka-i mevşûfe, şiddet-i harâret-i şayfdan arâzi-i ğalîza tevakkud ve işti'âl idüp, cibâl ü tilâl tâb-ı germâdan dūzaķ-mişâl olduğı zamânda hiddet-i nazâr ve hiffet-i cism ve mezîd-i neşâţ u cünbişde unşâsını fâķid olmağla nazâr ve taħdîki keşîr olan sevr-i vahşîye müşâbihdir. Ya'nî cünbiş-i refîarda anîñ gibidir. Vaķt-i harâretiñ ğayrında nice olsa gerekdir dimekdir. [26-b]

{ ۱۷ }

ضَخْمٌ مُقَلَّدٌهَا عِبْلٌ مُقَيَّدٌهَا / فِي خَلْقِهَا عَنْ بَنَاتِ الْفَحْلِ تَفْضِيلٌ

ضخم đâd ve hâ-i mu'cemeteyn ve feth ve sükünla her şey'in 'azîmi yâhûd 'azîmu'l-cirm ve keşîru'l-laħm ma'nāsına. Ammâ bu maķâmda murâd, ğılaz-ı raķabedir. *Daħm* kelimesinde ref' ve naşb ve cer câ'iz olup, merfû' olduğı taķdîrde مقلدها'nîñ haber-i muķaddemi yâhûd mübtedâ-yı maħzûf هي zamîriniñ haberi yâhûd *uzâfiraniñ* şıfatı yâhûd mübtedâdır. Ve مقلدها -ki fâ'ilidir- haber maķâmına ķâ'imdir. Mansûb olduğı taķdîrde muķadder امدح fi'liniñ mef'ülü yâhûd *uzâfiradan* hâldir. Ve mecrûr olduğı

taqdīrde نَضَّاحِه'niñ şıfatı olur. مقلدها ism-i mef'ul şīgası üzre, deveniñ boynundan kılāde mevzi'ı, bu maqāmda murād, nāqayı ğılaz-ı raqabe ile vaşfdır. Aşma'ı²⁰⁰ kavline göre bu vaşf haţādır. Zīrā nākanıñ maqbūlü boynu ince olandır, lākin murād-ı Ka'b rađiyallāhu 'anh, ruqbā-i nākanıñ kuvveti olmak dağı ihtimāldir. عبل 'ayn-ı mühmele ve bā-yı muvaħħide ile veznen ve ma'nen ve i'rāben ضخم gibidir. مقلدها veznen ve i'rāben فعم مقلدها gibi olup, mevzi'-i kayd ki murād, nākanıñ kavāyim ve eţrāfidır. [27-a] Fā ile فعم مقلدها rivāyeti dağı vardır. فعم veznen ve ma'nen ضخم gibidir. فعلها cār ve mecrūr, muqaddem haber, zamāyir-i selāşe nāqaya rāci'dir. خلق hilkat ma'nāsına. عن, تفضيل ma'nāsına, müte'allak; بنات mecrūru ve bintiñ cem'i; فحل fā'nıñ fetħi ve hā-i mühmeleniñ sükūniyla hayvanıñ erkeğine itlāk olunur; benātıñ muzāf^{im} ileyhidir. تفضيل tef'ıl bābından maşdar ve mu'ahħar mübtedādır; rüçhān ve imtiyāz ma'nāsına. Mefhūm-ı Beyt: Mübelliğ-i maħbūbe olan nāqa-i 'uzāfiraniñ gerdeni ve eţrāf ve kavāyimi ğalīz ve 'azīm ve keşīru'l-laħm olmağla, seyr u reftārda ğāyetde kavīyye olup, hilkatinde benāt-ı faħl, ya'nī sā'ir nāqalar üzerine rüçhān ve imtiyāz vardır. Ya'nī kendinde olan meħāsin, sā'ir nāqalarda olmamağla bī-mişl ü bī-hemtā ve vücūhla mümtāz ve müsteşnādır demekdir. Bu beytiñ mışra'-ı evvelinde şanāyi'-i bed'iyyeden muqalled ile muqayyed beyninde cinās-ı muzāri' vardır ki teħālūf itdikleri lām'la yā'nıñ maħrecleri müteķāribdir. Ya'nī kelimetāniñ teħālūf itdikleri ħarfāniñ maħrecleri müteķārib olursa [27-b] cinās-ı muzāri' tesmiyye olunur; ²⁰¹ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ [āyet-i] kerīmesinde olduğı gibi. Ve eger

²⁰⁰ Asma'ı (v. 216/831). Basriyyin'den meşhur dil âlimi, Arap gramercisi, sözlükbilimci, eski Arap şiirlerinin müdevvini ve şair.

²⁰¹ En'âm, 6/26. "Onlar hem (insanları) bundan (peygambere yaklaşmaktan) vazgeçirmeye çalışırlar, hem kendileri ondan uzaklaşırlar..."

müteķārib olmazsa cinās-ı lāhıķ dınür; ²⁰² وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ gibi. Ve ŗanāyi'den tescī vardır. Tescī, kelimetān-ı ķarīnetānıñ ĥarf-i ĥātimde ittifaķıdır; muķalled ile muķayyediñ dāl'da ittifaķları gibi. Ve terŗī daĥī vardır. Terŗī, kelimāt-ı sec'ıñ tevāzünüdür; Ĥarīrī²⁰³ raĥimehullāhıñ, ويطيع الاسجاع بجواهر لفظه و يقرع الاسماع بزواهر وعظه, ĥavli gibi.

{ ١٨ }

غَلْبَاءٌ وَجَنَاءٌ عُلُكُومٌ مُذَكَّرَةٌ / فِي دَفِّهَا سَعَةٌ قُدَّامَهَا مَيْلٌ

غلباء gā-i mu'ceme ve bā-i muvaĥĥide ile ŗaĥbā vezninde, galīzatu'r-ruķbā ma'nāsına. Müzekkeri aĥleb ve cem'i đamm-ı ĥayn'la ĥulebdir. وجناء cīm ve nūn'la bir vezn-i mezkūr, 'azīmetuhu'l-vecneteyn ma'nāsına. Vecnān, vechiñ iki cānibine dınür ki lisān-ı Türķī'de aña yañaķ ta'bīr olunur. علكوم 'ayn-ı mühmele ile Kulŗūm vezninde, ŗedīde ma'nāsına olup, deveye maĥŗŗūŗ vaŗf; ve tezkīr ve te'nīŗi cā'izdir. Cīm'le علاجوم daĥī bu ma'nāyadır. مذكرة mü'enneŗ [28-a] muķābili, ya'nī nāķa-i mezkūre 'azm-i ĥilķatde üŗtūr-i ner gibidir dimekdir. Ve bu dōrt kelime, merfū' olup, uzāfirānıñ ŗıfatlarıdır yāĥūd mübtedā-yı maĥzūf هي zamīriniñ ĥaberleridir. Ve naŗb ve cerleri daĥī cā'izdir; kemā sebaķ. في دفيها cār ve mecrūr, muķaddem ĥaber. Zamīr, muzāf^{alm} ileyh olup, nāķaya rāci'dir. Deff, dāl-i mühmeleniñ fetĥi ve fā'nıñ teŗdīdiyle cenb ve pehlū ma'nāsına. Bunda daĥī müfred teŗniyeden inābe olunmuŗdur. Zifrāda olduĥı gibi. سعة fetĥ-i sīn'le وسعت ma'nāsına; ķıyās olan sīn'iñ kesridir; hibe gibi. Lākin 'Arab bu maŗdariñ 'ayne'l-

²⁰² Humeze, 104/1. "Arkadan çektiştirmeyi, yüze karŗı (el, kaŗ ve göz iŗaretleriyle) eĥlenmeĥi ve ayıplamayı ādet edinen kiŗinin vay hāline!"

²⁰³ Ĥarīrī (v. 516/1122). Dil ālimi, nāsir ve ŗair. Edebī nesrin olgun örneĥi kabul edilen *Makāmāt* isimli eseri mühimdir.

fi'lini ekşer meftūh kıldılar. Mużārî'inde meftūh oldığıyçün; se'a ve da'a gibi. Ve سعة kelimesi mu'aḥḥar mübtedādır. فَدَامَهَا muḳaddem ḥaber; zamīr mużāftm ileyhe ve nāḳaya rāci'dir. *Ḳuddām*, ḍamm ve teşdīd ile cihāt-ı sitteden ḥalfiñ muḳābili, emām ma'nāsına. Zarf-ı mekân-ı mübhem olmağla aşl olan zarfiyyet üzre manşüb olmaktadır. Lākin merfū' olması daḥī cā'izdir. Netekim muḥassen-i vücūhu'l-beyān Cenāb-ı Ḥassān raḍiyallāhu 'anhūñ merfū'atu'l-ḳavāfī olan ebyātından **Beyt [28-b]**

نُصِرْنَا فَمَا تَلَقَى لَنَا مِنْ كِتَابِيَّةٍ / مَدَى الدَّهْرِ إِلَّا جَبْرَتِيْلُ إِمَامِهَا

beytinde olan امامها ḳavliniñ irtifā'ı gibi. مِيل kesr-i mīm'le, dört biñ ḥuṭve bu'dden 'ibāret ve mu'aḥḥar mübtedādır. قَدَامَهَا ḳavlinde murād, gerden-i nāḳayı uzunluğla vaşfdır. Zīrā deve ḳısmında gerden-dırāzlık maḳbūl ve memdūḥdur. Mefhūm-ı Beyt: Nāḳa-i mevşufe öyle nāḳa ki ruḳbesi ḡalīz ve vechiniñ iki cānibi 'azīm ve 'arīz ve kendi şedīde ve ḳaviyye olup, 'azm-i ḥilḳat ve cesāmet ve heybetde üştür-i ner'e 'adīl ve pehlūları vāsi' ve gerden-i ser-firāzı ḡāyetde medīd ve ṭavīldir dimekdir. Evşāf-ı mezkūreniñ cümlesi şıfat-ı memdūḥa-i cümledendir.

{ ۱۹ }

وَجِدْهَا مِنْ أَطْوَمٍ لَا يُؤَيِّسُهُ / طَلْعَ بَضَاحِيَّةِ الْمُتَتَيْنِ مَهْزُولُ

وجدها mübtedā, cild ma'rūf, zamīr mużāftm ileyhi olup, nāḳaya 'ā'iddir. من أطوم cār ve mecrūr, ḥaber; أطوم tā-i mühmele ile şabūr vezninde, süleḥfāt-ı baḥriyye ki deryā ḳaplumbağasıdır. Nāḳa ziyāde semīn olduğundan cildi nu'ümet ve melāsetde süleḥfāt-ı

bahriyye cildine teşbîh olunmuşdur ki جلد كجلد الأطوم وجلدُها من جلد كجلد الأطوم taqđirindedir. ما يؤيسه²⁰⁴ da ma nāfiyye; يؤيس [29-a] tefīl bābından fi'l-i muzāri'; te'yīs, te'sīr ve tezlīl ma'nāsına. Zamīr mef'ülü olup, cilde rāci'dir. طلع ṭā-i mühmeleniñ kesri ve lām'ıñ sükūniyla kene didikleri düveybe-i ma'rūfe ki deve ve koyun maqūlesi hayvānda olur ve طلع يؤيسه, nuñ fā'ili ve cümle-i fi'liyye haber-i s̄anīdir. بضاحية 'de با في ma'nāsına olup, cār mecrūriyla *ṭilḥ*ñ şıfatıdır. *Dāhiye*, dād-ı mu'ceme ile nāhiye vezninde ما بزررت للشمس ya'nī güneşe mekşūf olan nesne; hayvāniñ sırtı ve yanları gibi. المتنين metniñ teşniyesi ve *dāhiyeniñ* muzāf^m ileyi olup, izāfeti ḥüsnetü'l-vech gibidir. Ve metn, mīm'ıñ fethi ve müşennāt-ı fevqıyyeniñ sükūniyla arka kemigini sağdan ve şoldan örten et ve siñir ma'nāsına. Ve tezkīr ve te'nīşi cā'izdir. Ve elif-lām zamīrden ivaż olup بضاحية متنيها taqđirindedir ve bundan murād, nāqanıñ metneyninden güneşe açık olan yerleridir. مهزول *hüzāl*den ism-i mef'ül olup, za'if ve arık ma'nāsına ve *ṭilḥ*ñ şıfatıdır. Mefhūm-ı Beyt: Nāqa-i mevşufeniñ cildi kemāl-i simnetden nāşī kuvvet u gılzet ve şiddet-i melāsetde [29-b] süleḥfāt-ı bahriyye cildine müşābih olmağla, metneyninden güneşe mekşūf olan yerlerinde kemāl-i cū'dan za'if ve lāğar olan kene, s̄ābit ve pāyidār olup, iltişāk ve iltizāk ile nāqayı iz'āf ve tezlīl idemez, ya'nī cāyi' ve mehzūl olan kene, her ne kadar şedū'l-istimsāk ise daḥī cild-i nāqanıñ kemāl-i melāsetinden iltizāk itmek mümkün degildir dimekdir.

{ ٢٠ }

حَرْفٌ أَخُوها أَبُوها مِنْ مُهَجَّنَةٍ / وَعَمَّها خَالُها قَوْداءُ شِمْلِي

²⁰⁴ Nazımda لا olarak yazılan nefy edati, şerhte ما olarak yazılmıştır.

حرف mübtedā-yı maḥzūf هى zamīriniñ haberi yāḥūd *uzāfiraniñ* şıfatıdır. Bu maḳāmda harfden murād, harfu'l-cebel, ya'nī cebeliñ kıṭ'a-i ḥāricesi ve a'lāsı olup, nāḳa, kuvvet ve şalābetde aña teşbīh olunmuşdur yāḥūd harf-i ḥaṭdır ki nezāket ve diḳḳatde harf gibidir demek olur. Harf, teşbīh-i maḥzūf yāḥūd teşbīhde mübālağa ḳaşdına mebnī, nefsi harf, nāḳaya isnād olunmuşdur. أخوها أبوها mübtedā-ḥaber; وعمها خالها kezālik mübtedā-ḥaberdir. Zamīrler nāḳaya rāci'. Bunda iki vechle ma'nā vardır. Biri teşbīhdır ki kerīmu'l-aşl olmakda ḳardaşı babası gibi ve 'ammi dayısı gibidir demekdir. Ma'nā-yı şānī [30-a] nāḳa-i mezkūre ibl-i kirām sülālesinden olmağla ḥıfzan li'n-nev' ba'zı ba'zına ḥaml olunup, nesebine ecnebī dāḥil olunmamış demekdir. Şūreti bu ki, bir üştür-i ner kendi duḡterini başup, andan iki veled-i zükür ḥāşıl olup, bunlarıñ biri māderine aşup nāḳa-i mezkūre vücūda gelmiş. Tenbīh: Tekārüb-i ensāb deve cinsinde memdūḥdur. Zīrā kerīmu'l-aşl olan ibliñ nesebine üştür-i fūrū-māye muḥāliṭ olmamak için ḥıfzan li'n-nev' birbirine ḥaml olunur; kemā merra. من مهجنة cār ve mecrūr, mübtedā-yı maḥzūfuñ ḥaberidir. Taḳḳdīri هى من ناقة مهجنة demekdir yāḥūd nāḳanıñ şıfatıdır. *Müheccene*, tef'ıl bābından ism-i mef'ül şıḡası üzre, kerīmetu'l-aşl olan nāḳa ma'nāsına. قوداء ḳāf'la sevdā' vezninde şıfat-ı müşebbehedir; zāhr ve 'unḳı ṭavıl olan nāḳaya dinür. Müzekkeri aḳvaddır, ef'al vezninde. شمليل kesr-i şīn-ı mu'ceme ile iklīl vezninde, ḥafīfe ve serī'a olan nāḳa ma'nāsına. Ve *ḳavdā'* ve *şimlīl*, nāḳanıñ şıfatları yāḥūd mübtedā-yı maḥzūfuñ ḥaberleridir. Mefhūm-ı Beyt: Nāḳa-i mezkūre kuvvet ve şalābetde yāḥūd diḳḳat ve nezāketde harfu'l-cebel yāḥūd harf-i ḥaṭta müşābih olup, kerīmu'l-aşl olmakda ḳardaşı [30-b] babası ve 'ammi dayısı gibidir. Ya'nī ba'zı ba'zına

haml olunan ibl-i kirām neslinden olmağla, nesebine ecnebī ve fūrū-māye muḥālīt olmamış nāqa-i kerīmetu'l-aşl ve tavīletu'l-ʿunḵ ve serīʿatu's-seyrdır dimekdir.

{ ۲۱ }

يَمْشِي الْقَرَادُ عَلَيْهَا ثُمَّ يَزْلُقُهَا / مِنْهَا لَبَانٌ وَ أَقْرَابٌ زَهَالِيلُ

يَمْشِي meşyden fiʿl-i muzāriʿ; القراد fāʿili ve ḵurād, ḍamm-ı ḵāf'la tıllḥ maʿnāsına ki kene didikleri ḥayvān-ı şağīrdır. Cemʿi kesr-i ḵāf'la ḵırdāndır. عليها cār ve mecrūr, zamīr nāqaya rāciʿ; ثم ʿāṭife; يزلقه ḍamm-ı yā ile ifʿāl bābindan fiʿl-i muzāriʿ; izlāḵ, bir nesneyi mekānından ayırıp baʿd itmek ve kaydırmak maʿnāsına. Zamīr, mefʿūl olup, ḵurāda rāciʿdir. منها cār ve mecrūr, zamīr nāqaya rāciʿ; لبان feth-i lām ve bā-i muvaḥḥide ile insān ve sāʿir ḥayvānıñ şadrına yāḥūd şadrınıñ vasaṭına yāḥūd iki memesiniñ ortasına dindir. Baʿzılar ancak zū'l-ḥāfir olan ḥayvānıñ şadrına taḥşiş itdiler. Bu maʿnāya göre bunda istiʿāre olur ve لبان يزلقه kelimesiniñ fāʿili olup, cümlesi يَمْشِي الْقَرَادُ cümlesi üzerine maʿṭūfdur. [31-a] واقرب لبان üzerine maʿṭūf. Aḵrāb, feth-i hemze ile ensāb vezninde, ḵurbuñ cemʿi. Ḵurb, ḍamm-ı ḵāf'la ḥāşıra, yaʿnī boşbögür maʿnāsına. زهاليل zā-yı muʿcemeniñ fethiyle zuhlülün cemʿi. Zuhlül, ḍamm-ı zā ile emles ve yumuşak maʿnāsına ve zehālil, lebān ile aḵrābıñ şıfatıdır. Mefhūm-ı Beyt: Nāqa-i müşār^{un} ileyhānıñ üzerinde kene yürür de şadr u ḥāşırāsı ḥayvān-ı mezkūru kapdırup düşürtür. Yaʿnī kemāl-i semninden cildi emles ve elyen olmağla kene yapışup şābit olamaz ve belki yürümege daḥī ḵādir olamayup, lağzīde-pā olur ve düşer dimekdir. Bu beyt وجلدھا من أطوم beytini müʾekkid olmağla cenbinde zıkr olursa aʿzeb olurdu.

عَيْرَانَةٌ قُذِفَتْ بِالنَّحْضِ عَنْ عَرْضٍ / مِرْفَقُهَا عَنْ بَنَاتِ الزَّوْرِ مَفْتُولٌ

عيرانة ‘ayn-ı mühmeleniñ fethi ve müşennāt-ı tahtiyeniñ sükūnu ve rā-i mühmele ve nūn’la neşāt u sūr‘at ve kuvvet ve şalābetde himār-ı vaḥşīye teşbīh olunan nākadır. Zīrā ‘ayr, himār-ı vaḥşīdir ve ‘ayrāne, mübtedā-yı maḥzūfuñ ḥaberi yāḥūd şıfatıdır; kemā merra fī nezāyirihī. [31-b] قذفت, قذف’den fi‘l-i māzī mü‘enneş meçhūl, nā‘ib-i fā‘ili zamīr-i müstetir olup, nākaya rāci‘ ve cümlesi ‘ayrāneniñ şıfatıdır. قذف kâf ve zāl-i mu‘ceme ve fā ile رمى ma‘nāsına. Ve teşdīd-i zāl’le قذفت rivāyeti daḥī vardır; tekşir ma‘nāsını ifāde itmek için. بالنحض cār ve mecrūr; *naḥḍ*, nūn ve ḥā-i mühmele ve ḍād-ı mu‘ceme ile veznen ve ma‘nen laḥm gibidir, ḥatta باللحم rivāyeti daḥī vardır. عن عرض cār ve mecrūr; ‘urūz, āyn ve rā-i mühmeleteyniñ ḍammeleri ve ḍād-ı mu‘ceme ile cānib ve nāhiye ma‘nāsına. مرفقها mübtedā, zamīr muzāf^{un} ileyh ve nākaya rāci‘. *Mirfaḳ*, miḥver vezninde, dirsek ma‘nāsına. عن بنات الزور cār ve mecrūr ve muzāf^{un} ileyh; عن, مفعول’e müte‘allaḳ; *zevr*, zā-yı mu‘cemeniñ fethi ve vāv’iñ sükūnu ve rā-i mühmele ile şadriñ vasaṭı yāḥūd a‘lāsı, omuzlara varınca yāḥūd ‘izām-ı şadriñ müctemi‘ oldıḡı maḥal. بنات الزور bā-i muvaḥḥide-i meftūḥa ve nūn ile eṭrāf-ı şadr ve şadra muttaşıl olan adlā‘ ma‘nāsına. مفتول fā ve tā-i fevḳıyye ile ism-i mef‘ūl şıḡası üzre; dirseḡi şadriñdan [32-a] ba‘id ve müdevver ve muḥkem olan nāḳa ma‘nāsına ve mübtedāniñ haberidir. Mefhūm-ı Beyt: Nāḳa-i memdūḥa, kuvvet ve salābetde himār-ı vaḥşīye müşābih olup, kemāl-i semninden eṭrāfiñdan laḥmla etlenmiş, ya‘nī keşiretu’l-laḥm ve dirseḡi şadriñdan ba‘id

ve müdevver ve muhkem olmağa koltığı yarılmaz ve çökdüğü zamān mirfakı gögsündeki yumruya işābet idüp kesilmez ve kanamaz dimekdir.

{٢٣}

كَأَنَّ مَا فَاتَ عَيْنَيْهَا وَ مَذْبَحَهَا / مِنْ خَطْمِهَا وَ مِنَ اللَّحْيَيْنِ بِرَطِيلٍ

كَأَنَّ edāt-ı teşbih; مَا, الذی ma'nāsına ve maḥallī manşūb, كَأَنَّ kelimesiniñ ismi; فَاتَ fi'l-i māzī, تَقَدَّمَ ma'nāsına, fā'il-i zamīri مَا'ya rāci'. عَيْنَيْهَا 'ayn'ıñ teşniyesi ve فَاتَ fi'liniñ mef'ülüdür ve nūn-ı teşniye, izāfetle sākıttadır; muzāf^{mn} ileyhi olan zamīr, nāqaya rāci'dir. وَمَذْبَحَهَا üzerine ma'ṭūf; mezbah, ism-i mekān şīğası üzre gerden-i ḥayvāndan zebḥ olunacak maḥal. مِنْ خَطْمِهَا da مِنْ beyāniyye, zamīr nāqaya rāci'; خَطْمِ ḥā-i mu'cemeniñ fethi ve ṭā-i mühmeleniñ sükūnyıla mevzi'-i ḥiṭām, ya'nī yular maḥalli. [32-b] وَمِنَ اللَّحْيَيْنِ وَمِنْ üzerine ma'ṭūf, elif-lām muzāf^{mn} ileyhden 'ivaż olup لِحْيَيْهَا demekdir. Ve laḥyān, feth-i lam'la laḥyiñ teşniyesidir ki vech-i insāniñ iki cānibinde olup, üzerinde lıḥye biten kemiklere ve sā'ir ḥayvānda daḥī bunuñ nazīrine itlāk olunur. بِرَطِيلٍ bā-i muvaḥḥideniñ kesri ve ṭā-i mühmele ile ḥadīdden külünk ve kazma maḥūlesi ve ḥacer-i ṭavīl ma'nāsına. Ve كَأَنَّ kelimesiniñ ḥaberidir. Mefhūm-ı Beyt: Güyā ki nāqa-i mevşūfeniñ mevki'-i ḥiṭāmından gözlerini taḥaddüm iden -ki vech-i nāqadan 'ibāretdir- ve maḥall-i zebḥini tecāvüz iden -ki enf ve laḥyeyni ve sā'ir yerleridir- ḥacer-i müsteṭīle müşābihdir demekdir. Murād, nāqayı kibr-i re'sle vaşfdır ki deve cinsinde büzürg-ser olmak memdūḥdur.

{٢٤}

تَمْرٌ مِثْلُ عَسِيبِ النَّخْلِ ذَا خُصْلِ / فِي غَارِزٍ لَمْ تَخَوَّنَهُ الْأَحَالِيلُ

تمر if'alden fi'el-i muzāri' mü'enneş, fā'il-i zamīri nāḳaya rāci'; imrār, geçirmek ma'nāsına. Mef'ülü zenb-i maḥzūf olup تمر ذنبًا dimekdir. مثل zenb-i maḥzūfuñ [33-a] şıfatıdır. عسيب 'ayn ve sīn-i mühmeleteyn ile ḥasīb vezninde, ḥurma budağının dibinden yukarı yaprak biten yeri ve yaprak biten yerine fethateynle سَعَف dinür. Ve مثل, عسيب'in muzāf^m ileyhidir. النخل nūn'uñ fethi ve ḥā-i mu'cemeniñ sükūnyıla ḥurma ağacı ve 'asībiñ muzāf^m ileyhidir. ذَا şāhib ma'nāsına ve zenb-i maḥzūfuñ şıfat-ı sāniyesi yāḥūd تمر fi'liniñ mef'ülü olup مثل andan ḥāl olur. خُصْلٍ ḥā-i mu'ceme ve şād-ı mühmeleniñ ḍammeleriyle ḥuşleniñ cem'idir. Ḥuşle, ḍamm ve sükūnla şa'r-ı müctemi' yāḥūd bir miḳdār kıl ma'nāsına ve ذَا'nıñ muzāf^m ileyhidir. عَلَى ma'nāsına; غَارِزٍ mu'cemu't-ṭarafeyn, bāriz vezninde, ḳalīlu'l-leben ma'nāsına, ammā bu maḳāmda memedir. لَمْ ḥurūf-i cevāzimden; تَخَوَّنَهُ tefa'ul bābından fi'el-i muzāri' ve لم ile meczūmdur. Aşlı تتخون olup, iḥdeye't-tā'eyn taḥfif için ḥazf olunmuşdur. تخون tenḳiş ma'nāsına. Zamīr-i bāriz, gārize rāci' ve mef'ül^{ün} bihdır. الاحاليل ḥā-i mühmele ile ebābīl vezninde maḥrec-i leben ki memeniñ başıdır. Maḥrec-i bevl ma'nāsına daḥī gelir, ammā bu maḳāmda murād, ma'nā-yı evveldir ve تخون, الاحاليل [33-b] fi'liniñ fā'ilidir. Mefhūm-ı Beyt: Nāḳa-i mevşūfe, ḥurma dalına müşābih ve şa'r-ı müctemi' şāhibi zenb imrār ider. Şol memeniñ üzerindeki ol memeniñ südünü maḥrec-i leben tenḳiş itmez. Ya'nī nāḳa-i mezkūre ḥāyil olup, aşlā ḥāmil olmadıḡından südü sağılmaḡla kendüye za'f gelmemişdir ve meşy ü seyre gāyetde ḳavīdir dimekdir. Zīrā südü sağılan nāḳaya za'f tārī olup, sür'at-i seyrdan kalur.

قَنَوَاءٌ فِي حُرَّتَيْهَا لِلْبَصِيرِ بِهَا / عَتَقَ مُبِينٌ وَ فِي الْأَخْدَانِ تَسْهِيلٌ

قنواء kāf ve nūn'la, şahbā vezninde, aḡnā kelimesiniñ mü'ennesidir. Enfinde ihdīdāb olana dinür ki toğan burunlu ta'bir olunur. Mübtedā-yı maḡzūfuñ ḡberi yāḡūd şıfatıdır; kemā merra ġayra merra. في حُرَّتَيْهَا cār ve mecrūr, muḡaddem ḡaber, zamīr nāḡaya rāci'. حُرَّتَانِ ḡā ve rā-i mühmeleteyn ve ḡamm ve teşdīd ile ḡurreniñ teşniyesi. *Hurre*, ḡulaḡ ma'nāsına. Bu beyt, mesmū'-ı Ḥāzret-i Risālet-penāḡ 'aleyhi şalavātullāḡ oldukda, ḡuzzār-ı aşḡāb-ı kirāma ما حُرَّتَاهَا buyurup, kimi عيناها ḡavliyle cevāba taşaddī ve kimi sūkūt eyledikde هما اذناها buyurdıkları mervīdir. لِلْبَصِيرِ [34-a] cār ve mecrūr, بِهَا cār ve mecrūr, zamīr nāḡaya rāci'. الواقف بامورها, البصير بها. Ya'ni şütür aḡvālınden ḡaberdār dimekdir. عَتَقَ 'ayn-ı mühmeleniñ kesri ve tā-i fevḡıyyeniñ sūkūniyle kerīmu'l-aşl olmak ما ابين العتق في وجهه ne 'aceb zāhirdir kerem ve necābet anıñ vechinde dimekdir ve عتق mu'ahḡar mübtedādır. مُبِينٌ bā-i muvaḡḡhide ile mu'īn vezninde olup, ma'nāsı zāḡir ve *ıtḡā*ñ şıfatıdır. Vāv, 'āḡıfe; فِي الْأَخْدَانِ cār ve mecrūr, muḡaddem ḡaber. *Haddeyn*, ḡā-i mu'cemeniñ fethi ve dāl-i mühmeleniñ teşdīdiyle ḡaddiñ teşniyesi, yañak ma'nāsına. تَسْهِيلٌ tef'īl bābından maşdar ve mübtedā-yı mu'ahḡardır. Sehlü'l-ḡaddeyn, yañakları ḡalīlu'l-laḡm ve leyyin olana dinür. Mefhūm-ı Beyt: Nāḡa-i müşār^{um} ileyhā, muḡdevdebetu'l-enf olup, aḡvāl-i şütüre vāḡıf ve 'alāmāt-ı ḡasenesine 'ārif olanlara ḡuşlarında emāre-i kerāmet ve necābet ve ḡaddlerinde suḡulet ve melāḡat zāḡir ve bāhirdir dimekdir.

تَخْدَى عَلَى يَسْرَاتٍ وَهِيَ لِأَحَقَّةٍ / ذَوَابِلُ وَقَعْنَهُ الْأَرْضَ تَحْلِيلُ

[34-b] تخدى ḥā-i mu‘ceme ve dāl-i mühmele ile ikinci bābdan fi‘l-i muzāri‘ mü‘ennes olup, fā‘il-i zamīri nāḳaya rāci‘dir. Maşdarı fethle ḥady ve ḥadyāndır ki deve ve at maḳūlesiniñ bir nev‘ seyridir. على يسرات cār ve mecrūr; يسرات feteḥāt-ı şelāse ile ḳavāyim-i ḥifāf, ya‘nī ḥafif ayaklar ma‘nāsına, yüsrden müştāḳdır. وهى’de vāv, zā‘idedir yāḥūd ḥāliyedir ki nekradan ḥāl gelmege mesāḡ vardır. هى mübtedā ve يسرات’a rāci‘. لاحقة ḥaberi, cümlesi يسرات’dan ḥāldir. *Lāḥika*, ḥā-i mühmele ve ḳāf’la ism-i fā‘il şīḡası üzere, ḥafīfetu’l-laḥm ma‘nāsına. ذوابل zāl-i mu‘cemeniñ fethi ve bā-i muvaḥḥideniñ kesriyle zābiliñ cem‘idir; yābis ve kuru ma‘nāsına. Ve *zevābil*, ḥaber-i şānī yāḥūd mübtedā-yı maḥzūfuñ ḥaberidir. Tenvīn, zarūret-i vezn içündür. وقعين mübtedā, zamīr muzāf^{um} ileyh ve يسرات’a rāci‘dir. وقع vāv’ıñ fethi ve ḳāf’ıñ sükūniyla vuḳū‘ ma‘nāsına ve fā‘iline muzāf maşdardır. الأرض, وقع’ñ mef‘ūlü; تحليل, وقعين mübtedāsınıñ ḥaberi ve tef‘il bābından maşdar olup, taḥilletu’l-ḳasemden meḥzūzdur ve [35-a] ve²⁰⁵ taḥilletu’l-ḳasem, insān bir şey’i işlemege yemīn itdikde ḳaseminden taḥallül için ol şeyden cüz’ü işlemekdir. Soñra keşret-i isti‘mālle her şey’e ki anda mübālaḡa olunmaya taḥilletu’l-ḳasem dinildi. Ve ḥadīs-i şerīfde²⁰⁶ لَا يَمُوتَنَّ لِأَحَدِكُمْ ثَلَاثَةٌ مِنْ الْوَلَدِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ إِلَّا تَحَلَّةَ الْقَسَمِ vārid olmuşdur. Mefhūm-ı Beyt: Nāḳa-i mezkūre ḥady ta‘bīr olunur, bir nev‘ seyr ile reftār ider. Ḥafīfetu’l-laḥm ve yābis olan ḳavāyim üzerine ki anlariñ zemīne vuḳū‘ı taḥlīl-i yemīn miḳdārıdır. Ya‘nī pā-yi nāḳa, mess-i zemīne yemīn itmiş olsa ḳaseminden

²⁰⁵ Sehven mükerrer yazılmıştır.

²⁰⁶ “لَا يَمُوتَنَّ لِأَحَدِكُمْ ثَلَاثَةٌ مِنْ الْمُسْلِمِينَ ثَلَاثَةٌ مِنْ الْوَلَدِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ إِلَّا تَحَلَّةَ الْقَسَمِ” kaydıyla Buhārī, “Kitābu’l-Eymān ve’n-Nüzūr”, *Cāmi’u’s-Sahīh*, 9/6656; Müslim, “Kitābu’l-Birri ve’s-Sıleti ve’l-Ādāb”, *Cāmi’u’s-Sahīh*, 47/150-(2632). [Bu hadis Nesāī, Tirmizī, İbn Māce, Ahmed b. Hanbel gibi nakillerde farklı kayıtlarla, İmām Mālik’teyse aynı ibarelerle yer almaktadır (Mālik b. Enes, “Bābu Haseneti fi’l-Musībe”, *Muvatta*, I, 556).]

taḥallül ne miqdār mess ile mümkün olursa yere ol kadar basar dımekdir. Sürat-i seyr-i nākada mübālağa qasdına mebnī, ayağı yere tokunur tokunmaz meşy ider dimekden kināyedir.

{۲۷}

سُمُرُ الْعَجَائِيَاتِ يَتْرُكْنَ الْحَصَا زَيْمًا / لَمْ يَقِهَنَّ رُؤْسَ الْأَكْمِ تَنْعِيلُ

سُمُر ḍamm-ı sīn'le ḥumr vezninde, semrānīn cem'idir ki beyāzla siyāh beyninde olan levn ile muttaşif şey'e dinür. Mübtedā-yı maḥzūfuñ haberi yāḥūd şıfatıdır. العجائيات [35-b] 'ayn-ı mühmeleniñ ḍammı ve cīm'le 'ucāyeniñ cem'i. 'Ucāye, deveniñ dizinden aşığı ayağına dek inen siñire muttaşıl etcegizdir yāḥūd feresiñ kollarınıñ baṭnında olan tırnaq gibi siñirlerdir ve tırnağa muttaşıl olan siñirlere daḥī dinür. El-ḥāşıl bu maḳāmda murād, ḳavāyim-i nākaniñ siñirleridir ve sümürüñ 'ucāyāta izāfeti ḥasenetu'l-vech gibi olup سُمُرُ عجائياتها taḳdīrindedir. يتركن fi'l-i muzāri' cem'-i mü'ennes, fā'ili ḳavāyime rāci', zamīr müstetirdir. الحصا ḥā-i mühmeleniñ fethiyle tā ile ḥaşātıñ cem'i, seng-rīzeler ma'nāsına. Ve يتركن fi'liniñ mef'ül-i evveli; زيمًا mef'ül-i şānisi. زيم zā-yı mu'cemeniñ kesri ve müsennāt-ı taḥtiyyeniñ fethi ve mīm'le müteferriḳ ve taḡınıḳ ma'nāsına. لم يقهَنَّ vikāyeden fi'l-i muzāri' meczūm ve mu'telli'l-āḥir olmaḡla, cezmle āḥirinden ḥarf-i 'illet sākıṭadır. Zamīr mef'ülü olup, ḳavāyime rāci'dir. vikāye, vāv'ıñ kesriyle ḥıfz ma'nāsına. الاکم من رؤس الأكم dimekdir. رؤس re'siñ cem'i olup, ḥazf-i cār ile manşūbdur. Taḳdīri الاکم ḍamm-ı hemze ve sükün-ı kāf ve mīm'le, ḍammeteynle [36-a] أكم'den muḥaffef olup, feteḫāt-ı selāse ile أكم'niñ cem'idir. Taşlıḳ ve ḳayalıḳ olan püşteler yāḥūd taḡlardan küçürek tepeler yāḥūd eṭrāfından ziyāde mürtefi' olup, taḥaccür itmege bāliḡ olmayan

ğalîz yerler ma'nāsına. Ve ru'ûsuñ muzāf^{mn} ileyhidir. تنعيل tef'îl bâbından, na'ilemek ma'nāsına. Ve لم يفهنّ fi'liniñ fā'ilidir. Mefhūm-ı Beyt: Nāka-i memdūha, seyr-i keşir ile miñen u meşakḳat-ı vefire çekdikde ayaklarınıñ siñirleri keşret-i meşyden siyāha mā'il olup, ma'a hāzā, ḳavāyiminiñ zemīni şiddet-i va'ından seng-rîzeleri müteferriḳ ve perîşān terk ider ve ayaklarını taşlık ve ḳayalık olan püşteler ve tepelerden na'l hıfz itmez ve aña ten'îl kār-ger olmaz, belki ḳavāyimi ḡayetde saht u ḳavī olmağla, na'le aşlā ihtiyācı yokdur dimekdir. Murād, nākanıñ meşakḳ u miñnet-i keşireye müteḥammile oldığını ve ḳuvvet ve şalābet-i ḳavāyimini beyāndır.

{٢٨}

كَأَنَّ أَوْبَ ذِرَاعَيْهَا إِذَا عَرَقْتُ / وَقَدْ تَلَفَّعَ بِالْقُورِ الْعَسَاقِيلُ

كَأَنَّ edāt-ı teşbîh; اوب feth-i hemze ve sükūn-ı vāv ile dābbeniñ adım atması yāhūd nāka segirdirken ḳavāyiminiñ sür'at üzre [36-b] rec' ve ḥareketidir. Ve اوب, كَأَنَّ kelimesiniñ ismi olup, fā'iline muzāf maşdardır. ذراعها, اوب'iñ muzāf^{mn} ileyhi ve zamīr nāḳaya rāci'dir. ذراعان, ذراع'iñ teşniyesi. ذراع zāl-i mu'ceme ile bāzū ma'nāsına. إِذَا zarf-ı zamān olup, 'āmili اوب kelimesidir. عَرَقْتُ bāb-ı rābi'den fi'l-i māzī mü'ennes, fā'il-i zamīri nāḳaya rāci' ve cümlesi إِذَا'nıñ muzāf^{mn} ileyhidir ve عَرَقْتُ إِذَا derlediği zamān demek olup, şiddet-i ḥarāretten kināyedir. Vāv, ḥāliyye; قَد taḥḳīkiyye; تَلَفَّعَ tefā'ul bâbından fi'l-i māzī. Teleffu', örtünmek ma'nāsına. بالقور cār ve mecrūr; قور ḍamm-ı ḳāf'la nūr vezninde, ḳāre kelimesiniñ cem'idir. Ḳāre, cebel-i şaḡīr ma'nāsına. العساقيل 'ayn ve sīn-i mühmeleteyn ve ḳāf'la ebā'îl vezninde cem' olup, müfredi yokdur; serāb ma'nāsına ki eyyām-ı ḥārrede sahrālarda deryā gibi görünür ve عساقيل, تَلَفَّعَ fi'liniñ fā'ilidir. Mefhūm-ı

Beyt: Nāḳa-i mezkûre terlediği zamānki şiddet-i ḥarāret-i şemsden kināyedir. Ol vaḳitte kemāl-i iştihā ve neşātle reh-peymā-yı menzil-i dildār olurken zirā'larınıñ adım atması yāḥūd sür'at-i taḳallübü [37-a] ḥālbuki şiddet-i ḥarāretten cibāl ü tilāl serābla örtüldü dimekdir. Müşebbeh^{ün} bih, bundan üçüncü beytde ذِرَاعَا عَيْطَلٍ kavlidir ki nāḳanıñ zirā'ları 'ayḫaliñ zirā'larına müşābihdir denilecek, inşāallāhu te'ālā maḥallinde beyān olunur. Daḳāyık-şināsān-ı ma'nāya pūşide degildir ki bu beytde ḳalb vardır. Ya'nī mışrā'-ı sānīniñ ma'nāsı ma'kūsdur. Zirā ma'nā, serāb cibālle örtüldü dimek olmayup, belki cibāl serābla örtüldü dimekdir. Pes aşl olan قد تَلَفَعَ الْقَوْرَ بِالْعَسَاقِيلِ'dir. Ve ḳalbiñ maḳbūliyyetinde naḥviyyūn ile beyāniyyūn iḫtilāf idüp, naḥviyyūn zarūrete taḫşiş ile bilā-zarūre maḳbūl degildir didiler. Beyāniyyūndan bir fırḳa muḫlaḳā ḳabūl ve fırḳa-i uḫrā muḫlaḳā redd eyledi. Ḥaḳ olan budur ki ma'nā-yı laḫfi mutaḫammın olursa maḳbūl ve illā merdūddur. Ve beytde taẓmīn vardır. Taẓmīn odur ki beyt, ma'nāda mā-ba'dine muḫtāc ola. İḫtiyāc-ı lāzım ile bunda müşebbeh ile müşebbeh^{ün} bih beyninde vāḳi'dir. Zirā müşebbeh اوب olup, müşebbeh^{ün} bih, bundan iki [37-b] beyt soñra gelen beytde gelir ki ذِرَاعَا عَيْطَلٍ kavlidir. Ve Ahfeş²⁰⁷, taẓmīni 'uyūbdan 'add eylemişdir ve bu şi'rde olan taẓmīn aḳbaḫdır: **Şi'r**

وَأَيْسَ الْمَالُ فَاعْلَمَهُ بِمَالٍ / مِنْ الْأَمْوَالِ الْإِلَّذِي

يُرِيدُ بِهِ الْعَلَاءَ وَ يَمْتَنِّهُ / لِأَقْرَبِ أَقْرَبِيهِ وَ لِلْقَصِيِّ

Zirā mevşul ile şile beyninde vāḳi'dir. *Ḳaşıy*, feth-i ḳāf'la ba'cd ma'nāsına.

{ ٢٩ }

²⁰⁷ Ahfeş (v. 215/830 [?]). Basriyyîn'den nahiv ve aruz âlimi.

يَوْمًا يَظَلُّ بِهِ الْحَرْبَاءُ مُصْطَخِدًا / كَأَنَّ ضَاحِيَهُ بِالشَّمْسِ مَمْلُولٌ

يَوْمًا beyt-i sâbıkdaki تَلَفَّعَ fi'liniñ yâhūd اب'وب'iniñ zarfıdır. يَظَلُّ bāb-ı rābi'den fi'l-i muzāri' olup, ظل يفعل كذا gündüz işledi ve بات يفعل gice işledi dimekdir. Netekim imra'e-i şā'ire demişdir: **Beyt**

أَظَلُّ أَرعى و أبيتُ أَطحنُ / الموتُ من بعضِ الحياةِ أهون

Ve يَظَلُّ kelimesi bu maqāmda ef'āl-i nāqışadan صار ma'nāsınadır. يه cār ve mecrūr, يَظَلُّ kelimesine müte'allak ve zamīr يوم'e rāci'. الحرباء hā ve rā-i mühmeleteyn ve bā-i muvaḥḥide ve kesr ve sükūnla kertenkeleye müşābih bir nev' hayvāndır ki deve örgücü gibi örgücü olup, dā'imā şemsi istiḳbāl ve şems ne yana dönerse [38-a] o daḥī ol tarafa teveccüh ider ve ḥarāret-i şemsden elvān-ı muḥtelifa ile mütelevvin olur ve gölgede yeşil görünür. Ve حرباء, يَظَلُّ kelimesiniñ ismidir. ومصطخدا ḥaberi olup, cümlesi يوم'iniñ şıfatıdır. Ve muṣṭaḥid, şād ve ṭā-i mühmeleteyn ve ḥā-i mu'ceme ve dāl ile ifti'āl bābından ism-i fā'il olup, tā-yı ifti'āl, ṭā'ya ḳalb olunmuşdur; güneşde kızan nesne ma'nāsına. اصطخدا الحرباء ḥırbā' güneşde kızdı dimekdir. كَأَنَّ edāt-ı teşbih; ضاحيُهُ ismi; zamīr ḥırbāya rāci'. ضاح dād-ı mu'ceme ile her şey'iniñ güneşe zāhir olan maḥalli; kemā merra. بالشمس cār ve mecrūr; مملول, ملة'den ism-i mef'ül; ملة feth-i mīm'le 'inde'l-ekşer şıcaḳ kül ma'nāsına olup, anıñ içinde pişen ekmege mamlūl dinür. Ve مملول, كَأَنَّ kelimesiniñ haberidir. Mefhūm-ı Beyt: Beyt-i sâbıkdaki mürür iden cibāl-i şigār serābla örtüldü. Şol günde ki ol günde ḥırbā, şiddet-i ḥarāret-i şemsden muḥterik olur. Güyā ki ḥırbāniñ cisminden şemse zāhir olan maḥalliniñ levni şıcaḳ külden pişmiş ekme levni gibidir. Ya'nī ḥırbā, ḥarāret-i şemsle me'lūf iken ol günün ḥarr-ı şedīdine taḥammül

idemez dimekdir. Murād, harrına hırbā tāb-āver olmayan günde [38-b] nāka hemān hūy-kerde olmağla meşakkat ve ʿanāya derece-i taḥammülünü beyāndır.

{ ۳۰ }

وَ قَالَ لِلْقَوْمِ حَدِيثِهِمْ وَقَدْ جَعَلْتُ / وَرُقُ الْجَنَادِبِ يَرْكُضْنَ الْحَصَا قِيلُوا

Vāv, ʿāṭife; قال fiʿl-i māzī; للقوم cār ve mecrūr, قال kelimesine müteʿallaq; *ḳavm*, ricāl ve nisādan bir cemāʿat yāhūd ricāle maḥşūş olup, nisā tebʿiyyetle dāhil olur. حاديهم, قال kelimesiniñ fāʿili, zamīr قومʿe rāciʿ, cümlesi قد تَلَعَّ cümlesi üzerine maʿṭuf olup, maḥallī mañşubdur. Zīrā maʿṭuf^m ʿaleyh ḥāldir. *Hādī*, hā ve dāl-i mühmeleteyn ile *ḥadv*den ism-i fāʿildir. *Ḥadv*, feth ve sükünla deveyi tağannī ile sürmekdir ki ʿArabıñ ʿādetidir. Vāv, ḥāliyye; قد taḥkīkiyye; جعلت fiʿl-i māzī müʿenneṣ, شَرَعْتُ maʿnāsına, efʿāl-i nāḳışadandır, kāne ve eḥevātı gibi ʿamel ider. ورق vāvʿıñ ḍammı ve rā-i mühmeleniñ sükūnyıla, evrāḳıñ cemʿi. Evraḳ, aḥḍar vezninde, siyāha māʿil olan yeşil maʿnāsına. Ve ورق, جعلت kelimesiniñ ismidir. الجنادب menāşib vezninde, cündübüñ cemʿi. Cündüb, cīm ve dāl-i mühmeleniñ ḍammeleri ve mā-beynde nūnʿuñ sükūnyıla çekirge envāʿından bir nevʿdir yāhūd çekirgenin şağīridir. Ve ورق, جنادب [39-a]²⁰⁸ muzāf^m ileyhidir. يركضن ḍād-ı muʿceme ile fiʿl-i muzāriʿ müʿenneṣ. Reḳḍ, defʿ itmek ve depmek maʿnāsına. Fāʿil-i zamīri جنادبʿe rāciʿ. الحصا ḥaşātıñ cemʿi ki seng-rīzeler maʿnāsına. Ve يركضن fiʿlinin mefʿülü ve cümlesi جعلت fiʿlinin ḥaberidir. قيلوا, قال-يقيل dan emr-i ḥāzır cemʿ-i müzekker olup, maşdarı ḳaylūledir, nışf-ı nehārda nevm maʿnāsına. Ve قيلوا cümlesi maḳūl-i ḳavldir. Mefhūm-ı Beyt: Şiddet-i ḥarāretten cibāl-i şığār serābla örtüldü ve ḳavmiñ

²⁰⁸ “ورق” kelimesi sehven mükerrer yazılmıştır.

şıfatıdır. Mefhūm-ı Beyt: Hādī-i kavm, irtifāc-ı nehār zamānında kavme, “Kıylüle idiñ, böyle harr-ı şedīdde yola gidilmez” didigi vaqıt, şiddet-i harāretde gūyā nākaniñ zirāflarınıñ sürat-i rec ve hareketi tavīletu’l-unğ ve şebābla kühūlet beyinde olup, evlādını gā’ib itmekle, cez u fez ve nüdbeye kıyām itmiş ve kendi gibi evlādı mefkūde ve yaşamaz olmağla keşiretu’l-leben olan avratlar mücāvebe, yañi berāber nüdbeye kalkup hüznüne imdād itmiş olan avratıñ zirāflarınıñ rec ve hareketi gibidir demekdir. Murād, sürat-i seyr-i nākayı vaşfdır. Zirā imrae-i mefkūdetu’l-evlādı nisā-i meşākīl mücāvebe itdikde heyecān-ı hüzn ve harqatine sebep olup, yollanmakda zirāfları sürat üzere hareket ider.

{ ۳۲ }

نَوَاحِي رَخْوَةِ الضَّبْعَيْنِ لَيْسَ لَهَا / لَمَّا نَعَى بِكَرْهَا النَّاعُونَ مَعْقُولُ

نَوَاحِي teşdīd-i vāv ile niyāhdan, mübālağa şġası üzre [40-b] ziyāde nevha idici avrat mañāsına olup, ayṭalıñ şıfatı yāhūd mübtedā-yı maḥzūfuñ haberi yāhūd muḳadder أَمَدَحَ fi’liniñ mef’ülü olmak üzre mecrūr ve merfūc ve mañşüb olmak cāpizdir. رَخْوَةٍ rā-i mühmeleniñ fetḫi ve hā-i mu’cemeniñ sükūnyıla rehāvetden olup, gevşek ve şalıvirilmiş nesne mañāsına. Bu daḫī i’rābdan vücūh-ı şelāse-i mezkūreyi muḫtemildir. الضَّبْعَيْنِ, رَخْوَةٍ’niñ muzāf^{an} ileyhi ve fetḫ-i dād-ı mu’ceme ile dab’iñ teşniyesidir; aḍud, yañi kol mañāsına. Cem’i, hilāf-ı kıyās üzre eḍbādır. لَيْسَ ef’āl-i nākışadan; لَهَا cār ve mecrūr, mañşubu’l-maḫal olup لَيْسَ kelimesiniñ haber-i muḳaddemi; zamīr merṭaya rāci. لَمَّا

Sıbeveyhi²⁰⁹ 'indinde ĥarf olup, ġayrıñ vukū'undan i'ün vāki' olan emr i'ündür. Ve ba'zılar 'indinde zārfdır; حین ma'nāsına. نَعَى, feth-i 'ayn'la fi'l-i māzī olup, maşdarı feth ve sükünla na'ydir; ĥaber-i mevt ma'nāsına. بِكْرَهَا, fi'liniñ mef'ülü, zamir mer'aya rāci'. Bıkr, bā-i muvaĥĥideniñ kesriyle evvel evlāddır; zeker olsun, ünşā olsun. الناعون, نَعَى māddesinden ism-i fā'il [41-a] cem' i müzekker olup, aşlı nā'ıyyündür. Đamme ile yā, sıkl ve iltikā'u's-sākineynden i'ün ĥazf olunup, cem' vāvına muvāfaqat i'ün 'ayn'ıñ kesresi đammeye tebdil olunmuşdur. Ve ناعون, نَعَى fi'linin fā'ilidir. معقول şīġa-i ism-i mef'ül üzre maşdar olup, 'aql ma'nāsına. Ve ليس kelimesiniñ ism-i mu'ahĥarıdır. Mefhūm-ı Beyt: Mer'a-i mezkūre keşiretu'n-niyāĥa ve kemāl-i ĥüzn ü elemden müsterĥıyetu'l-yedeyn ve kolları serī'u'l-ĥareke olup, nā'ün, ya'nī mevt ĥaberi viriciler, velediniñ ĥaber-i mevtini virmekle 'aql u şu'uru münselib olup, elleriyle şadrını ve gerdenini ve gömlegini çāk ider ve yolunur ve döġünür dimekdir. Netekim beyt-i ātīde beyān ider.

{ ۳۳ }

تَفْرَى اللبَانَ بِكْفَيْهَا وَ مِدْرَعَهَا / مُشَقَّقٌ عَنْ تَرَاقِيهَا رَعَابِي

تَفْرَى fā ile fi'l-i muzāri' mü'ennes, تَفَطَّع ma'nāsına. Fā'il-i zamiri 'aytāle rāci'. اللبان bā-i muvaĥĥide ile cebān vezninde, şadr ma'nāsına. Ve تَفْرَى kelimesiniñ mef'ülüdür. بِكْفَيْهَا da ba isti'āne i'ün; كَفَّيْن keffiñ teşniyesi olup ba'nıñ mecrūru ve zamire izāfetle nūn'u sākıtađır. Vāv, ĥāliyye; [41-b] مِدْرَعَهَا mübtedā; مدرع mīm ve mühmelātla mirfağ

²⁰⁹ Sıbeveyhi (v. 180/796). Basra dil mektebinin en önemli temsilcisi. Arap dilinin yapısını ele aldığı *el-Kitāb* isimli eseri çok mühimdir.

vezninde; kāmīş maʿnāsına. مشقق tefʿīl bābından ism-i mefʿūl olup, şaqq-ı keşir ile meşkūk, yaʿnī pāre pāre maʿnāsına ve mübtedānīñ haberidir. عن, مشقق kelimesine müteʿallaq; تراقيها mecrūru ve beytde olan zamāyir-i selāse ʿaytaḳe rāciʿdir. Terākī, müsenat-ı fevķıyye ve rā-i mühmele ve kāfʿla terķovaniñ cemʿi. Terķova, ħarbūze vezninde, ʿizām-ı şadr maʿnāsına ki kıllar anlarıñ üzerine vāķiʿ olur. رعابيل rā ve ʿayn-ı mühmeleteyn ve bā-i muvaħħide ile ebābīl vezninde, kıtaʿāt maʿnāsına. رعلت اللحم eti pāreledim dimekdir. Ve رعابيل, مشقق kelimesiniñ şıfatı yāhūd haber-i şānīdir. Ve تقرى cümlesi, ʿaytaliñ şıfatı yāhūd nevvāhaniñ zamīrinden ħāl ve cümle-i ismiyye, تقرى fiʿliniñ fāʿilinden yāhūd nevvāhaniñ zamīrinden ħāldir. Mefhūm-ı Beyt: Merʿa-i mezkūre, veledine kemāl-i derece-i teʿessüf ve telehhüfünden elleriyle sīnesini ħarb ider. ʿİzām-ı şadrından pīrāheni çāk çāk olmuş olduğı ħālde, yaʿnī iftirāk-ı ferzend ile döğünür ve yolunur. Gömlegi pāre pāre olup, ʿizām-ı şadrı mekşūfe olduğı ħālde, pes bu evşāfla mevsūfe olan merʿaniñ kılları [42-a] recʿ ve ħareketde nice sürʿat iderse nāķaniñ zirāʿları daħī vaşf olunan ħarr-ı şedīdde öyle serʿuʿl-ħarekedir dimekdir. Murād, nāķaniñ meşāķķ-ı sefere şābire ve müteħammile olup, ziyāde tīz-refṯār olduğını ifādedir.

{ ٣٤ }

تَسْعَى الْوُشَاةُ جَنَابِيهَا وَقَوْلُهُمْ / إِنَّكَ يَا أَبِي سُلْمَى لَمَقْتُولُ

تسعى meftūħatuʿl-ʿayn, fiʿl-i muzāriʿ müʿennes, maşdarı kesre siʿāyedir, ğamz ve nifāk maʿnāsına yāhūd fethle saʿydir, segirtmek maʿnāsına yāhūd أتى اليه kıvlındın meħūzdur. أتى اليه yaʿnī aña geldi demek olur. الوشاة şīn-ı muʿceme ile kıdāt vezninde, vāşīniñ cemʿi; ğammāzlar maʿnāsına. Ve تسعى kelimesiniñ fāʿilidir. Ğammāza vāşī

dinildiği dūrūga fūrūg virüp, tezyīn-i kelām itdigīçündür. Zīrā veşy, bezi elvān renkle boyayup alaca itmekdir. جنابيه cenābīñ tesniyesi olup, zarf-ı mekān-ı mübhem olmağla zarfiyyet üzre manşūbdur. Zāmīri, İbn Hişām rahimehullāh, Su‘ād’a ‘ā’iddir dimiş, lākin nākaya rāci‘ olması rāciħdir. Cenāb, fetħ-i cīmle nāhiyye ve cānib ma‘nāsına. Ve fetħ-i lām’la حَوَالِيهَا rivāyeti daħī vardır, ma‘nāda farkları yokdur. [42-b] وقولهم da vāv, hāliyye; قولهم mübtedā ve cümle-i ātiye haberdir, zamīr *vūşāta* rāci‘. Qavl ve kīl ve kāl ve kāle ve maqāle, bunlarıñ cümlesi قَالِ يَقُولُ dan maşdarlardır. Hatta beytde فيلهم rivāyeti daħī vardır. إِنَّ taħkīkiyye; kāf, zamīr-i ħiṭāb ve إِنَّ kelimesiniñ ismi; يَا ħarf-i nidā; اَيْنَ münādī olup, muzāf olmağla manşūbdur. ابى سلمى muzāf ve muzāf^m ileyh. Ve ابى سلمى ḍamm-ı sīn-i mühmele ve āħirinde elif-i maqsūre ile Ka‘b raḍiyallāhu ‘anhiñ ceddiniñ künyesidir ve ‘Arab’da bundan ğayrı Ebū Sūlmā yokdur. Bünüvvetini ceddine nisbet eyledi. Netekim Ḥazret-i Şādiķu’l-Va‘du’l-Emīn ‘aleyhi şalavātullāhi fi külli ħīn أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبٌ أَنَا 210 إِنَّ عَبْدَ الْمُطَّلِبِ buyurdılar ki ‘Abdulmuṭṭalib cedd-i Resūlullāħdır. لمقتول de lām, te’kīd içün; مقتول ism-i mef‘ūl ve إِنَّ kelimesiniñ haberidir. Mefhūm-ı Beyt: Nāķa-i mevşūfe-i mezkūreniñ eṭrāfına vāşiler ve ğammāz gelüp sa‘y iderler. Ḥālbuki anlarıñ kelāmları, “Ey İbn-i Ebī Sūlmā! Taħkīķ, sen maķtūlsün, seniñçün ħalāşa mecāl yokdur” qavlidir. Ya‘nī bana dimezler illā bu kelāmı söylerler ve beni ķatle terhīb ve taħvīf eylerler dimekdir. Zīrā [43-a] muķaddimedede beyān olundığı üzre Ḥazret-i Sulṭān-ı ‘Arş-Minber ‘aleyhi’ş-şalavātu vesselām, Ka‘b raḍiyallāhu ‘anhiñ demini heder itdiklerinde a‘dāsı eṭrāfını alup هو مقتول qavliyle āteş-i ħavf ve ħaşyetini tehyīc iderlerdi. تسعى الوشاة cümlesi müste‘nife olup, taħalluş li’l-medħ içündür.

²¹⁰ Buhārī, “Kitābu’l-Cihād ve’s-Siyer”, *Cāmi’u’s-Sahīh*, 61/2; Müslim, “Kitābu’l-Cihād ve’s-Siyer”, *Cāmi’u’s-Sahīh*, 78-79-80.

وَقَالَ كُلُّ خَلِيلٍ كُنْتُ أَمْلُهُ / لَا أَلْهَيْتَكَ إِنِّي عَنْكَ مَشْغُولٌ

Vāv, ‘atıfe; قال fi‘l-i māzī; كل fā‘ili ve bu maqāmda كل kelimesi, ihāṭa-i efrād için olmayup, teksīr ve mübālağa içündür; اغرض الناس كلهم عن فلان gibi. خليل, كل kelimesiniñ muzāf^{um} ileyi olup, ḍamm-ı hā ile خلة’den fa‘il, bi-ma‘nā fā‘ildir. خلة şadākat ve dostluğ ma‘nāsına. كنت fi‘l-i māzī nefs-i mütekellim vaḥde olup تا zamīri ismi; أمله hemzeniñ meddi ve mīm’iñ ḍammıyla fi‘l-i muzāri‘ nefs-i mütekellim olup, maşdarı fetḥateynle أمل’dir; recā ve ümīd ma‘nāsına. أمله خيرَه و منفعتَه, أمله dimekdir. Fā‘ili tahtında müstetir أنا ve zamīr-i bāriz mef‘ülü olup خليل’e rāci‘dir. Cümlesi manşubu’l-maḥal ve كنت kelimesiniñ haberi. Ve كنت ismi ve haberiyle mecrūru’l-maḥal ve خاليل şıfatıdır. لا nāfiyye; ألْهَيْتَكَ [43-b] if‘āl bābindan nūn-ı müşeddede ile müpekkeḍ nefs-i mütekellim olup, zamīr müstetir, أنا fā‘ili ve kāf-ı ḥiṭāb mef‘ülü ve cümlesi maḫūl-i kavldir; ilhā, işğāl ma‘nāsına olmağla لا الهينك “Elbette seni işğāl itmem” demek olur. Lā-i nāfiyyeden soñra nūn’la te’kīdde ihṭilāf olunup, cumhūr ‘indinde zarūret-i şı‘riyye olmağla neşrde vāki‘ olmaz, ammā lā-i nāhiyyeden soñra neşrde vuḫū‘u kıyās olmağla müttefek^{um} ‘aleyhdir; ²¹¹ [āyet-i] وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا” gibi. Ve لا الهينك kelimesinde olan lā, nāhiyye olmak daḥī cā‘izdir. Bu taḫdīrce ma‘nā, “Elbette seni işğāl itmeyim ben” demek olur. إني’de إن taḫkīk için, zamīr-i mütekellim ismi; عني cār ve mecrūr, مشغول’e müte‘allak; مشغول ism-i mef‘ul olup, إن ḥarfiniñ haberidir. Mefhūm-ı Beyt: “Kendinden nef‘ u ḥayr ve ‘avn u naşr me‘mūl itdığım her bir dost ve şadīkim saña

²¹¹ İbrāhim, 14/42. “O zālimler’in yapacaklarından Allāh’ı gāfil zannetme sakın...”

tesliyyet ve derdine çāre talebiyle seni hālinden beyhūde işgāl itmem. Taḥkīk, ben senden meşğale-i uḥrā ile meşğūlüm” didi demekdir. Yaʿnī muḳaddeḡmen beyān olunduğı üzre, vaʿid-i ŧedīd-i Sultān-ı Enbiyā ʿaleyhi efdaluʿt-taḥāyā vāşıl-ı semʿ-i Kaʿb rađiyallāhu ʿanh oldukda, eḥibbā ve eşdiḳāsına [44-a] müracaʿat ve ilticā ve mübtelā olduğıdır ve ʿazīmetuʿt-temāss devā itdikde eḥibbāsı ḡavf-ı ḡaḑab-ı Resūlullāh şallallāhu ʿaleyhi vesellem ile tevelli ve teberrī idüp, “Ey Kaʿb, saña tedbīr ve tesliyyetle hālinden işgāl ve meşāḡil-i umūr-ı sāʿiremizi terk idüp, tedbīr ve tesliyyetiñle ʿabeş-i iştiḡāl itmeyiz. Zīrā Ebū Bekr, emr-i ʿazīm ve ḡiḡāb-ı cesīm olmağla, tedbīr-i indifāʿı ʿadīmdir. İmdi sebeb-i necāt olacak şeyyi kendiñ mülāḡaza ve ictihād idüp bize iʿtimād ve istinād ve seni bu vartadan taḡlişe ḡādiriz iʿtikād itme. Ve bu nāzile-i hāʿile ve nāyibe-i vaḡīmetuʿl-ʿāḡibeyi emr-i sehl ḑann idüp defʿinde ihmāl ve teḡḡiri revā görme. El-ḡaşıl, bizden saña fāʿide ve vesīle-i necāt olur ʿāʿide yokdur. Hemān başıñıñ çāresini gör” didiler deyu kemāl-i yeʿs ve izḡırāba dūçār olduğın beyān ider.

{ ۳۶ }

فَقُلْتُ خَلُّوا سَبِيلِي لَا أَبَالِكُمْ / فَكُلُّ مَا قَدَّرَ الرَّحْمَنُ مَفْعُولٌ

فَا ʿaḡıfe, قُلْتُ fiʿl-i māzī nefis-i mütekellim vaḡde, zamīr-i tā fāʿili; خَلُّوا ḡā-i muʿceme ile tefʿīl bābından emr-i ḡāzır cemʿ-i müzekker olup, taḡliyye ve terk idiñ maʿnāsına ve zamīr-i cemʿ fāʿili. وَسَبِيلِي mefʿūlüdür. [44-b] Ve *sebīl*, veznen ve maʿnen ḡarīḡ gibidir ve yā-yı mütekellime muzāfdır. كُلُّ ʿabaleküm da لا nefy-i cins için, اِبَالِكُمْ kelimesi لاʿnıñ ismi olup كُمْ zamīrine muzāf ve muʿrebdir. Ve lām, zāʿide ve maʿnā-yı izāfeti teʿkīd için olmağla bir şeye müteʿallaḡ ve muʿtedd^m bihā degildir. Zīrā لاʿnıñ ismi muzāf yāḡūd şibh-i muzāf

olmadıkca mu‘reb olmaz. Bu ma‘kāmda ise ابا kelimesi sübüt-ı elif delâletiyile mu‘rebdir. Pes lām zā‘ide olmak iktizā ider. Lākin lā’niñ ismi ma‘rifeye muzāf kılınmak cā‘iz olmadığından bu lām, şüret-i izāfeti izāle içündür. Ve ‘Arab’iñ لا ابا لكم kavli medhden ve zemmden kināye olunup, eger nefy-i eb ile nefy-i nazīr-i memdūh irāde olunursa medh ve mechūlu’n-neseb olması murād olunursa zemm olur. Bu ma‘kāmda ma‘nayān muhtemel olup, ma‘nā-yı s̄anī irādesi vāzıhdır ki eşdikāsıniñ kendüye fā‘idesi olmayacağını fehm itdikde anları zemm idüp taḥliyye sebīliyle emr eyledi. Ve ma‘nā-yı evvel murād olmak istihzā taḥkiyledir. فكلّ de fa ta‘līl için, كلّ mübtedā, ما’ya muzāf; ما، الذى ma‘nāsına; قدر tef‘īl bābından fi‘l-i māzī; [45-a] من خير و شر ma‘nāsına ‘ā‘id maḥzūf olup, ما قدره taḥdīrindedir. الرحمن، قدر fi‘liniñ fā‘ili olup, cümlesi ما’nıñ şıfatıdır. *Raḥmān*, Haḳ celle ve ‘alā ḥazretleriniñ şıfāt-ı celīlesindendir; vāsi‘u’r-raḥme ma‘nāsına. مفعول mübtedāniñ ḥaberi olup, kā‘in ve vāki‘dir dimekdir. Mefhūm-ı Beyt: “Çünkü eḥibbā ve eşdikāmiñ baña mu‘āvenetlerinden me‘yūs ve nā-ümīd oldum. Anlara didim ki sebīlimi taḥliyye idiñ, ya‘nī baña māni‘ olmañ ki ḥuzūr-ı Ḥazret-i Resūlullāh şallallāhu ‘aleyhi veselleme varup, ‘atebe-i ‘arş-mertebelerine yüz sürüp istīmān ideyim, tā ki ḥaḳkımda fermān-ı ḳazā cereyānları her ne ise icrā oluna. Zīrā vāsi‘u’r-raḥme olan Ḥudā-yı Müte‘ālīñ taḥdīr itdiği ḳabūl taḡyīrden müberrā olmağla lā maḥālete vāki‘ ve anı tedbīr-i ‘abd-i ḥaḳıḳı ḡayr-ı dāfi‘dir” dimekdir.

{ ۳۷ }

كُلُّ ابْنِ اُنْتَى وَاِنْ طَالَتْ سَلَامَتُهُ / يَوْمًا عَلَيَّ اَلَّةٍ حَدْبَاءَ مَحْمُولُ

أُنْبِئْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ أَوْ عَدَنِي / وَالْعَفْوُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ مَأْمُولٌ

انْبِئْتُ ḍamm-ı hemze ile if'āl bābından nefis-i mütekellim meçhül olup, haber-i şādık ile ihbār olundum demekdir. Tā, nā'ib-i fā'ili ve bā'nıñ teşdīdiyle انْبِئْتُ rivāyeti dahī vardır, ma'nen farkları yokdur. أَنَّ meftūḥa; رسول الله, أَنَّ kelimesiniñ ismi ve muzāf ve muzāf^m ileyh; وعدني if'ālden [46-b] fi'l-i māzī, fā'ili zamīr-i müstetir ve yā-yı mütekellim mef'ülü olup, cümlesi أَنَّ kelimesiniñ haberi ve أَنَّ ism ve haberiyle انْبِئْتُ fi'liniñ mef'ülü; ba'd-i ḥayrda ve f'ād-ı şerde müsta'meldir. Netekim fuṣaḥā-i 'Arab, 'inde'd-du'ā, إذا با من عفا dirler. والعفو mübtedā; 'afv, 'uḳūbet-i müsteḥaḳḳı terkdir. عند zarf-ı mekân; رسول الله muzāf^m ileyh ve muzāf²¹²; مأمول mübtedāniñ haberi ve mercū ma'nāsına. Mefhūm-ı Beyt: “Ben haber-i şādık ile ihbār olundum, ya'nī nās baña haber virdi ki, taḥḳīḳ, Resūlullāh ṣallallāhu 'aleyhi vesellem beni f'ād eyledi, ya'nī ihdār-ı demimle ḳatlime fermān buyurdu. Lākin seyyi'eye 'adem-i mücāzātla 'afv ve şafḥ-ı mekārīm-i aḥlāḳ-ı Resūlullāh 'aleyhi'ş-şalātu vesselāmdan oldığı s̄ābit ve müteḥaḳḳıḳ olmağla, zümre-i 'uṣāt ḥaḳḳında mebzül olan 'afv u iḥsān benim ḥaḳḳımda dahī mercū ve mütevaḳḳı'u'l-ḥuṣūldür” demekdir. İşbu beytde ism-i şerīf-i Resūlullāh ṣallallāhu 'aleyhi vesellemi i'āde, vācibe-i ta'zīm-i tefḥīmi edā ve müstevcib-i 'afv u rızā olan tekrār-ı i'tirāf-ı risālet ile taḳviyye-i recā içündür. Ve من yerine [47-a] عند getürdigi dahī ḳaṣd-ı ta'zīme mebnīdir. Beyt-i mezkūr, mesmū'-ı Ḥazret-i Şāfi'u'l-Ümem ṣallallāhu 'aleyhi vesellem oldukda العفو عند الله buyurdıkları mervīdir.

²¹² Şāriḥ, buradaki izāfet terkibinin tahlilinde lafzatullāha hürmet maksadıyla ibāreler arasında “takdim-tehir”e giderek “muzāf ve muzāfun ileyh” yerine “muzāfun ileyh ve muzāf” sıralamasını tercih etmiştir.

مَهْلًا هَدَاكَ الَّذِي أَعْطَاكَ نَافِلَةً / الْقُرْآنَ فِيهَا مَوَاعِظٌ وَ تَفْصِيلٌ

مهلاً masdar olup, aşlı ifâlden اَمْهَلًا-اَمْهَالًا olmağla hemze ve elifi hâzıf olunup, fi'linden inâbe olundu; هداك fi'l-i mâzî, kâf-ı hîṭâb mef'ûlü; hudâ, ḍamm-ı hâ ve âhirinde elif-i maḳşûre ile hîlâf-ı ḍalâldır ve هداك lafzen haber ve ma'nen du'â olup صلى الله و غفر الله لك ve صلی الله علی محمد gibidir ve ma'nâsı زادك هدیٰ demekdir. الذی ism-i mevşûl olup, şilesiyle هدا fi'liniñ fâ'ilidir. اعطاك ifâlden fi'l-i mâzî, fâ'ili الذی kelimesine râci', zamîr müstetir ve kâf-ı hîṭâb mef'ûl-i evveli; نافلة mef'ûl-i sânisidir ve *nâfile*, fâ'niñ kesriyle, ğayr üzerine ziyâde olan 'aṭıyye, hatta ferâ'iz üzerine ziyâde olan 'ibādâta *nâfile* dinildiği bu ma'nâdan me'hûzdur. القرآن, نافلة'niñ muzâf^{mn} ileyhi; bu izâfet, ihlâk-ı şiyâb gibi olmağla نافلة هى نافلةً هي demek olur yâhûd izâfet bi-ma'nâ في olup, [47-b] taḳdîr-i muzâfla *nâfile*, fevâ'idu'l-Kur'ân demekdir ve Kur'ân'dan murâd, Resûlullâh şallâhu 'aleyhi vesellem üzerine münzel ve meşâhifde mektûb ve Hâzret-i Resûl 'aleyhi's-selâmdan mütevâtiren menḳûl olan kitâbullâhdır. فيها câr ve mecrûr, muḳaddem haber, zamîr nâkaya râci'. مواعظ mu'aḳḳar mübtedâ ve cümlesi nâfileniñ şıfatıdır. Ve mevâ'iz, mev'izaniñ cem'i ki şevâb ve 'iḳâbdan ḳalbi telyîn iden şeyleri zikrdır. و تفصيل, و تفصيل üzerine ma'ṭûf ve emr-i ma'âş u ma'âdda muḥtâc^{mn} ileyh olan şey'i tebyîn ma'nâsınadır. Mefhûm-ı Beyt: “Yâ Resûlallâh, baña mehl vir, seni hudâ cihetinden ziyâde eylesün şol zât-ı 'azîmu'ş-şân ki saña 'aṭâyâ-yı sâ'iresi üzerine zâ'ide olup, mevâ'iz ve tezkîr ve emr-i ma'âş u ma'âdda muḥtâc^{mn} ileyh olan eşyâyı câmi' ve müstemil olan Kur'ân-ı Kerîm'i iṭâ vü ihşân eyledi” demekdir. İşbu beytle mâ-ba'inde olan ebyât, Hâzret-i Resûl-i Kerîm 'aleyhi't-

taḥiyyetu ve't-teslīm cenābından isti'fāfi tetmīm ma'razında olmağla, bu beytte isti'fāf cihātladır. Evvel, مهلاً kavliyle ṭaleb-i rıfk; sānī, هداك الذى kavliyle du'ā; sālis, Ḥazret-i Faḥr-i 'Ālem şallallāhu 'aleyhi vesellem üzerine [48-a] ni'emet-i ilāhiyyeyi tezkīrdır ki هداك ziyāde dā'ir-i 'afvdır ve tezkīr-i ni'emeti müştemil olduğu iki vechledir: Biri هداك kavliniñ ma'nası هدى زادك olup, ṭaleb-i hudā-yı cedīd olmağla hudā-yı sābıķı müş'ir ve muḳtezīdir ve biri daḥī nāfiletu'l-Kurān kavliyle Allah tebāreke ve te'ālā ḥazretleri resūlüne ta'līm buyurduğu 'ulūm-ı 'azīmeden fazla Kurān-ı Kerīm ile tekrīm itdigine işāret eyledigidir. Rabī, Ḥazret-i Furḳān-ı Celīl ve müştemil olduğu mevā'iz ve tafşile ikrārıdır. Hāmis, ²¹³ خذ العفو و أمر بالغرف و اغرض عن الجاهلین ayet-i kerīmesini tezkīrdır.

{ ٤٠ }

لَقَدْ أَقَوْمٌ مَقَامًا لَوْ يَقُومُ بِهِ / أَرَى وَ أَسْمَعُ مَا لَوْ يَسْمَعُ الْفَيْلُ

لقد ḳasem-i muḳadderiñ cevābıdır. Taḳdīri لقد اقوم والله dimekdir. اقوم *ḳiyām*'dan fi'l-i muzāri' nefs-i mütekellim, fā'ili zamīr-i müstetir. مقامًا zarf-ı mekān olmağla zarfiyyet üzere manşūb. لقد اقوم yerine اقوم إني rivāyeti daḥī vardır. لو şartıyye; يقوم fi'l-i şart; به cār ve mecrūr, zamīr مقام'a rāci' ve لو يقوم به cümlesi *maḳām*'iñ şıfatı olup, rābıta zamīrdır. Ve يقوم ile mışrā'-ı sānīde يسمع beyninde fā'ilde, ya'nī الفيل lafzında tenāzu' olup, ḳangısını [48-b] i'māl idersen āḥiri ızmar idersin. Basriyyīn 'indinde i'māl-i sānī evlādır. Ve لو'iñ cevābı beyt-i ātīde لظل يرعد kavlidir. أرى *ru'yet*'den; واسمع *simā*'dan fi'l-i muzāri'ler olup, fā'illeri zamīr-i müstetirlerdir ve bunlar, *maḳām*'iñ şıfat-ı sāniyye ve sālisesidir. Ve

²¹³ A'rāf, 7/199. "(Habībim) sen (güçlüğü değil) kolaylığı (sağlayan yolu) tut. İyiliği emret. Cāhillerden yüz çevir."

maʿmüllerü mahzûf olup به و اسمع به آرى dimekdir. Ve eger اقوم fiʿliniñ zamîrinden hâl kılınurlarsa hazf yokdur. Ve آرى ما لو يراه الفيل taqdîri mahzûf olup, kavlidir. Ve lev-i şâniyye-i muqaddere ve lev-i şâlişe-i mezkûreniñ cevâbları mahzûfdur ki anlara lev-i ulâniñ cevâbı delâlet ider ki لَطَّلَ يُرْعَدُ kavlidir. ما لو يسمع الذى, ما maʿnâsına, يسمع fiʿl-i muzâriʿ; الفيل fâʿil-i munâzaʿ^{um} fihdır ve fîl, hayvân-ı maʿrûf olup, cemʿi efyâl ve füyül ve fiyeledir. Mefhûm-ı Beyt: “Vallâhi ben bir mevkıf-ı hâfir u ʿazîm ve cây-ı pür-dehşet u bîmde muqîmim ki, ol maqâmda fil didikleri ʿazîmuʼl-cüşse ve şedîduʼş-şekîme hayvân kâʿim olsa ve benim ruʿyet ve istimâʿ itdigimi görse ve işitse cevâbı beyt-i âtîde لَطَّلَ يُرْعَدُ yaʿnî lerze-nâk ve mürteʿid olup, dehşetine tâkat getüremez dimekdir. Bu beytde dahî beyt-i esbak [49-a] gibi tazmîn vardır. Zîrâ لو kelimesiniñ cevâbı beyt-i âtiye muʿallağdır.

{ ٤١ }

لَطَّلَ يُرْعَدُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ لَهُ / مِنْ الرَّسُولِ بِإِذْنِ اللَّهِ تَنْوِيلٌ

Lâm, beyt-i sâbıkda olan لو kelimesine rabt-ı cevâb içündür. ظَلَّ efʿâl-i nâkışadan صار maʿnâsına, فيل e râciʿ, zamîr-i müstetir ismi; يُرْعَدُ ifʿâl bâbından fiʿl-i muzâriʿ meçhûl olup, nâʿib-i fâʿili فيل e râciʿ, zamîr-i müstetir ve cümlesi ظَلَّ kelimesiniñ haberidir. أرْعَدَ أرْعَدَ yaʿnî anı riʿde tıtdı dimekdir. *Riʿde*, kesr-i râ ile ıztırâb itmek ve ditremek maʿnâsına. أ istişnâʿiyye; أَنْ maşdariyye ve hurûf-i nevâşıbdan; يَكُونُ efʿâl-i nâkışadan, أَنْ ile maşşüb; لَهُ câr ve mecrûr, يَكُونُ fiʿline müteʿallağ, zamîr beyt-i sâbıkda فيل e râciʿ; مِنْ الرَّسُولِ câr ve mecrûr, يَكُونُ kelimesiniñ haberi; بِإِذْنِ اللَّهِ câr ve mecrûr ve muzâf^{um} ileyh, إِنْ bu maqâmda teshîl ve teysîr maʿnâsına olup, istiʿâre yâhûd mecâz-ı

mürseldir. تتويّل tef'îl bâbından maşdar olup, 'aṭıyye ma'nāsına, lākin bu maḳāmda emān ma'nāsınadır. Mefhūm-ı Beyt: Beyt-i sâbıḳda mezkūr maḳām ki benim maḳāmımdır. [49-b] Anda fîl ḳā'im olsa ḥavf u ḥaşyetden cism-i kūh-endāmına lerze-i ıztırāb müstevlī olup, mürte'îd ve mürte'îş olur, meger aña Ḥazret-i Resūlullāh şallallāhu 'aleyhi vesellemeden emān ve iḥsān ola, ya'nī ol maḳāmdayım ki benim yerimde a'zam-ı ḥayvānāt olan fîl-i ḳaviyyu'l-cüşse olsa, dehşet ve mehābetine taḥammül idemeyüp zehre-çāk, belki ḥavf u bîminden helāk olur, meger emān u luḳf-i Ḥazret-i Sultān-ı Enbiyā 'aleyhi's-şalātu vesselām, anıñ mu'ṭn u dest-giri ola dimekdir.

{ ٤٢ }

حَتَّى وَضَعْتُ يَمِينِي لَا أَنَا زَعُهُ / فِي كَفِّ ذِي نَقِمَاتٍ قَيْلُهُ الْقَيْلُ

حتى bu maḳāmda fa ma'nāsına olup يَمِينِي فَوْضَعْتُ dimekdir. وضعت fi'l-i māzī nefis-i mütekellim, تا fā'ili; يَمِينِي mef'ülü, yā-yı mütekellim muzāf^{im} ileyh, yemin bu maḳāmda yed-i yümnā, ya'nī sağ el ma'nāsına. لَا أَنَا زَعُهُ da لا nāfiyye; انزع mufā'ale bâbından fi'l-i muzāri' nefis-i mütekellim, fā'ili zamīr-i müstetir أنا ve cümlesi وضعت kelimesiniñ zamīrinden ḥāldir. Zamīr, Resūlullāh şallallāhu 'aleyhi veselleme rāci'. [50-a] Münāza'a, muḥāşama ve çekişmek ma'nāsına. فِي كَفِّ cār ve mecrūr وضعت kelimesine müte'allak; كف feth ve teşdidle el ayası. ذِي, كف'iñ muzāf^{im} ileyhi; نَقِمَاتٍ feth-i nūn ve kesr-i ḳāf'la niḳmeniñ cem'i. Niḳme, kesr-i nūn'la 'uḳūbete mükāfāt ma'nāsına. Feth-i nūn'la daḥī lügatdır. قَيْلُهُ mübtedā; zamīr ذى kelimesine rāci'. القَيْلُ ḥaber ve cümlesi ذى kelimesiniñ şıfatıdır. قَالَ-يَقُولُ 'dan maşdardır; kemā merra. Mefhūm-ı Beyt: Tahḳīḳ, ben ḳıyām idüp yed-i yümnāmı muḥāşama ve münāza'adan 'ārī olup, muṭ' ve münḳad oldıgım

hâlde ‘uķūbāta mūkāfāt şāhibi olan zāt-ı ‘ālī-ķadriñ, ya‘nī Hāzret-i Resūl-i Ekrem şallallāhu ‘aleyhi vesellemiñ keff-i mübārekine važ‘ eyledim. Öyle zāt-ı ‘ālī-şān ki kelām-ı vaħy-irtisāmı ķavl-i mu‘tedd^{um} bih ve nāfizdir, ya‘nī terk-i muħālefet idüp, emr u nehyine itā‘at ve inķiyād eyledim dimekdir. ذى نعمات ve قبيله القيل ķavllerinden murād-ı Ka‘b rađiyallāhu ‘anh, ihdār-ı dem ile va‘id-i Resūlullāh şallallāhu ‘aleyhi vesellemiñ incāzımı taleb olmayup, belki istid‘ā-yı ‘ināyetdir. [50-b] Zīrā ‘afv u ihsān recāsında oldığı, beyt-i esbaķda sebķat itdi ve ihlāf-ı ĩ‘ād, şiyem-i kerīme-i peyğamberīdendir. Bundan soñra Ka‘b rađiyallāhu ‘anh, mehābet-i ĥuzūr-ı Resūlullāh’dan kendüye müstevlī olan ĥavf u ĥaşyeti vaşf u beyān idüp buyurur:

{ ٤٣ }

لِذَٰكَ أَهَيْبٌ عِنْدِي إِذْ أَكَلِمُهُ / وَقِيلَ إِنَّكَ مَنْسُوبٌ وَمَسْنُورٌ

لِذَٰكَ’de lām, ibtidā’iyye ve ķasem-i muķaddere cevāb olmak daĥī muħtemeldir. Zīrā maķām, ķasemi muķteżīdir. ذاك mutavassıř iķin mevzu‘-ı ism-i işāret olup, mübtedā ve müşār^{um} ileyhi Hāzret-i Fahr-i ‘Ālem şallallahu ‘aleyhi vesellemdir. اهييب heybet’den ism-i tafđil olup, ziyāde mehīb ma‘nāsına ve ĥaberdir; mufađđal^{um} ‘aleyh, beyt-i ātīde من خادِر kavlidir. اَرْهَبُ rivāyeti daĥī vardır; ma‘nāda mütteħidlerdir. عِنْدِي zarf-ı meķān ve yā-yı mütekellime muzāf; إِذْ zarf-ı zamān, حِينَ ma‘nāsına. اَكَلِمُهُ tef‘il bābından fi‘l-i muzāri‘ nefsi mütekellim, fā‘ili zamīr-i müstetir أَنَا zamīr-i bāriz mef‘ülü ve cümlesi mecrūru’l-maĥal olup إِذْ kelimesiniñ muzāf^{um} ileyhidir. يُكَلِّمُنِي rivāyeti daĥī vardır. وَقِيلَ’de vāv, [51-a] ĥāliyye; قِيلَ fi‘l-i māzī meĥūl; إِنَّكَ’de إِنَّ meksūre olup, taĥķiķ iķin; kāf, ismi; مَنْسُوبٌ ism-i mef‘ül ve إِنَّ kelimesiniñ ĥaberi; وَمَسْنُورٌ su‘ālden ism-i mef‘ül olup مَنْسُوبٌ üzerine

ma'ṭūf, إِنَّ ismi ve haberiyle maḳūl-i ḳavl ve فیل kelimesiniñ nā'ib-i fā'ili ve cümlesi ḫāliyyedir. Zarfān-ı mezkūrān ile cümle-i ḫāliyyede 'āmil, ism-i tafḍıldir, lākin 'āmil-i ḫāl کلمه kelimesi olmak daḫī ihtimāldir. إِنَّكَ منسوب و مسئول demek, senden naḳl olunan şeylerden mes'ūlsün dimekdir. Mefhūm-ı Beyt: Ḳasem iderim ki Ḥazret-i Sultān-ı Enbiyā 'aleyhi efḍalu't-taḫāyā ḫuzūrunda müşūl-i sa'ādetine nā'il ve devlet-i mükālemeleriyle maḫsūd-ı evāḫir u evā'il olduğında ve ḫālbuki andan muḳaddem baña, taḫḳīḳ, sen mülākāt-ı risālet-penāhiyle müşerref olduğında aḫvāliñden baḫṣ ve senden naḳl olunan umūrdan su'āl itse gerekdir dinilmekle ḫavf u ḫaṣyetim derece-i kemāle resīdedir. Pes ol ḫinde 'indimde Ḥazret-i Pādişāh-ı İns ü Cān 'aleyhi ṣalavātu'r-raḫmān cenābları beyt-i ātīde zikr u beyān olunacak esed-i mehību'l-heykelden ziyāde mehābetlüdür, ya'nī baña [51-b] 'aẓamet ve mehābet-i peygamberiden ḫāṣıl olan bīm u hirās, esed-i ātiyu'l-beyāndan ḫāṣıl olmak 'adīmu'l-ihtimāldir dimekdir. Bu beytde daḫī tazmīn vardır. Zīrā mufaḍḍal ile mufaḍḍal^{um} 'aleyh beyni tefriḳ olunmuştur.

{ ٤٤ }

مِنْ خَادِرٍ مِنْ لِيُوثِ الْأَسَدِ مَسْكُنَهُ / مِنْ بَطْنِ عَثْرٍ غَيْلٍ دُونَهُ الْغَيْلِ

من خادر de من beyt-i sābıḳda اهيب kelimesine müte'allak; خادر mevşūf-ı maḫzūfuñ şıfatı olmaḫla من ليث خادر dimekdir. Leys, şā-i müselleşe ile arslan didikleri ḫayvān ve ḫādir, ḫā-i mu'ceme ile ḫıdrına dāḫil olan esed ma'nāsına. Ḥıdr, kesre esed-i sākin olduğı mişe ki āña fetḫ-i cīm'le eceme daḫī dirler. من ليوث cār ve mecrūr, ḫādir'in şıfatıdır ve luyūs, ḍammeteynle leysiñ cem'idir. الأسد ḍamm ve sükūnla esediñ cem'i ki luyūs'uñ mürādifi ve muzāf^{um} ileyhidir. Ve şey'iñ mürādifine izāfeti, kesret-i isti'mālden

nāşī, cā'izdir. مسكنه mübtedā ve *hādīr*'e rāci' zamīre muzāf ve ism-i mekāndır. من بطن cār ve mecrūr, غيل kelimesinden hāldir. Fi'l-aşl, şıfatı olup, üzerine taqaddüm itdiginden hāl olmak üzere [52-a] mu'rebdir; *batn*, cev'f ma'nāsına ve عتر kelimesine muzāfdır. عتر 'ayn-ı mühmeleniñ fethi ve şā-i müşelleşeniñ teşdīdiyle bir maḥalliñ ismidir ki anda arslanlar sākin olur. Ve ğayr-ı munşarıfdir; men'ci şarfına 'illet, 'alemiyyet ile vezn-i fi'ldir. غيل ğayn-ı mu'cemeniñ kesriyle fi'l-aşl şecer-i mültef, ya'nī birbirine girmiş ağaçlar ma'nāsına olup, soñra arslan yatağına naql olunmuşdur. Ve غيل, مسكنه mübtedāsınıñ haberi olup, cümlesi *hādīr*'iñ şıfat-ı şāniyyesi yāḥūd hāldir. دونه zarf-ı mekān ve غيل'e rāci' zamīre muzāf ve haber-i muḳaddem olup, گیل-i şānī, mübtedā-yı mu'aḥḥar ve cümlesi گیل-i evveliñ şıfatıdır. Mefhūm-ı Beyt: Beyt-i sābıḳda mezkūr oldığı üzere ḥuzūr-ı Ḥazret-i Seyyidu'l-Mürselīn 'aleyhi's-şalātu vesselāmda kıyām ve kemāl-i ḥavf u ḥaşyetle tekellüm ve 'arz-ı niyāz u merām itdigim ḥīn-i sa'ādet-ḳarīnde ol pādīşāh-ı serā-perde-i lāhūt ve şehinşāh-ı heft-evreng-i melekūt 'aleyhi's-şalātu vesselām, benim 'indimde şīrler cümlesinden şol esed-i şedīdu's-şekīmeden heybetlūdūr ki ol esediñ [52-b] meskeni 'azīm ve mehīb şīrler maḥalli olup, 'aşşer ta'bīr olunan mevzi'ciñ cevfinde mīşezār içre mīşezārdır. Ya'nī birbirine girmiş eşcār-ı mülteffe ile muḥāt kühsārda esed-i eşeddu'l-başş ne derecede mehābet-nümā ise andan hezār mertebe efzūn mehābet-nümūndur dimekdir. Ka'b raḳiyallāhu 'anh, mufaḍḍal^{um} 'aleyh olan esedi vaşş idüp buyurur ki:

{ ٤٥ }

يَعْدُو فَيُلْحِمُ ضِرَّ غَامِينَ عَيْشُهُمَا / لَحْمٍ مِنَ الْقَوْمِ مَعْفُورٍ خَرَادِيْلُ

يغدو, غدا'dan fi'l-i muzāri' olup, evvel-i nehārda taleb-i şayd ile gider dimekdir. Fā'il-i zamīri esede rāci' ve cümlesi esediñ şıfatıdır. فا 'āṭife; يُلحِم if'ālden fi'l-i muzāri' olup, fā'il-i zamīri esede rāci'dir. İlḥām, iṭ'ām-ı laḥm ma'nāsına. ضرغامين dırğāmiñ teşniyesi olup يَلحِم fi'liniñ mef'ülüdür. Dırğām, ḍād ve ğayn-ı mu'cemeteyn ve mā-beynde rā-i mūhmele ve kesr ve sükünla arslan ma'nāsına. عَيْشُهُمَا mübtedā ve muzāf^{mn} ileyhi olan zamīr-i teşniyye, *dırğāmeyme* rāci'dir. 'Ayš, 'ayn-ı mūhmeleniñ fethiyle kūt, ya'nī ekl [53-a] olunacak nesne ma'nāsına. لح haber olup, cümlesi *dırğāmeymiñ* şıfatıdır. من القوم cār ve mecrūr, *laḥm*ñ şıfatıdır. مَعْفُور, عَفْر'dan ism-i mef'ül olup, 'afer, 'ayn-ı mūhmele ve fā'niñ fethaları ve rā-i mūhmele ile türāb ma'nāsına olmağla, *ma'fūr*, türāba ilkā olunmuş nesne demek olur. خِرَانِيل ḥā' ve zāl-i mu'cemeteyn ve miyānede rā-i mūhmele ile ebābīl vezninde, kıṭa'āt ma'nāsına. خَزَذَلْتُ اللَّحْمَ, eti toğrayup pāreledim dimekdir. Dāl-i mūhmele ile daḥī lügatdir. Ve *ma'fūr* ile *ḥarāzīl*, *laḥm*ñ şıfatlarıdır. Mefhūm-ı Beyt: Öyle esed-i ḥādir ki yavrulariyçün evvel-i nehārda mīşesinden şayda çıkar. Öyle yavrular ki ṭa'āmları türāb üzerinde pāre pāre ilkā olmuş insān laḥmidir. Pes şayddan 'avdet idüp yavrularına laḥm yedirir ve ašlā şaydsız 'avdet itmez, ya'nī esed-i mezkūr, ol rütbede şayyād ve derendedir ki her şabāḥ insān şayd idüp veledlerine dā'imā ādem eti yedirir dimekdir.

{ ٤٦ }

إِذَا يُسَاوِرُ قِرْنًا لَا يَحِلُّ لَهُ / أَنْ يَنْزُكَ الْقِرْنَ إِلَّا وَهُوَ مَقْلُولٌ

إِذَا zarf-ı zamān-ı müstakḥbel; يساور mufa'ale bābindan [53-b] fi'l-i muzāri'; müsāvere, muvāşebe ma'nāsına ki birbirine atılıp ḥamle itmekdir. Fā'il-i zamīri esede rāci' ve

cümlesi esediñ şıfatıdır. قِرْنَا يساور fi'liniñ mef'ülü; فَرْنِ كَاف'ıñ kesriyle şecâ'at ve 'ilm u sâ'ir nesnede saña muķāvım ve muķāşım olan²¹⁴ kimse. لَا nâfiyye; بِحَلْ fi'li muzâri', bu maķāmda câ'iz olmaz ma'nāsına, gūyā ki ħilāfı kendüye ħarāmdır. لَهُ cār ve mecrūr, zamīr esede rāci'. أَنْ يَتْرِكَ nāşıb ve manşüb olup, fā'ili esede rāci', zamīr müstetir. الْقَرْنِ mef'ülü ve elif-lām 'ahd içündür. الْإِ istisnā'iyye ve icāb-ı nefy için; وَآو, ħāliyye; هُوَ zamīri قَرْن'a rāci' ve mübtedā; مَفْلُول fā ile ism-i mef'ül olup, meksūr ve münhezim ma'nāsına ve mübtedāniñ ħaberidir. *Meflūl* yerine, cīm'le, mecdül rivāyeti daĥı vardır; zemīne ilķā olunmuş ma'nāsına. *Mefhūm*-ı Beyt: Esed-i derende-i mezkūruñ şiddet ve şavleti o derecededir ki şecâ'atde kendiniñ nazīr u mānendi bir şīr ile muţāraĥa ve mübāreze itse anı terk itmesi cā'iz ve mümķün olmaz, illā münkesir ve münhezim yāĥūd meyyiti arza ilķā olunmuş oldığı ĥâlde terk ider, ya'nī aña ĥaşmını terk yāĥūd firār ħarāmdır. Muĥāşımını [54-a] ihlāk itmedikce mübārezeden fāriğ olmaz dimekdir.

{ ٤٧ }

مِنْهُ تَطَلُّ سِبَاعُ الْجَوِّ ضَامِرَةٌ / وَلَا يَمْشِي بِوَادِيهِ الْأَرَاجِيلُ

تَصِير, تَطَلُّ fi'li muzâri', zamīr esede rāci'. تَطَلُّ kelimesine müte'allak, zamīr esede rāci'. مِنْهُ cār ve mecrūr; kemā merra. سِبَاع kesrle sebu'ıñ cem'i. Sebu', sīn-i mühmeleniñ fetĥi ve bā-i muvaĥĥideniñ sūkūn ve đamm ve fetĥayla yırtıcı canavar ma'nāsına. Ve سِبَاع, تَطَلُّ kelimesiniñ ismidir. الْجَوِّ سِبَاع'ıñ muzāf^{mn} ileyhi. Cevv, cīm'ıñ fetĥi ve vāv'ıñ teşđidiyle berr-i vāsi' ma'nāsına. Ve arzla semāniñ beynine de cev v ıtlāk olunur, ammā bu maĥalde murād, ma'nā-yı evveldir. Sānīdir diyenler ĥaţā eyledi deyu İbn Hişām

²¹⁴ Sehven mükerrer yazılmıştır.

rahimehullāh taṣrīḥ itmişdir. ضامزة ḍād ve zā-yı mu‘cemeteyn ve miyānede mīm’le ضَمْرَ يَضْمُرُ’den ism-i fā‘il mü‘enneṣ olup, sākit ma‘nāsına ve تَظَلَّ kelimesiniñ ḥaberidir. ولا يُمشَى teṣdīd-i ṣīn’la tef‘īl bābından fi‘l-i muzāri‘-i menfī olup, yürümez ve gezmez ma‘nāsına. بِوَادِيهِ cār ve mecrūr, يَمْشَى fi‘line müte‘allaḳ, zamīr esede rāci‘. Vādī, tağ ve dere ma‘nāsına. الاراجيل, يَمْشَى kelimesiniñ fā‘ili ve ircālīñ cem‘i. İrcāl, raculuñ cem‘idir. Damm-ı cīm’le ve قاموسda²¹⁵ والاراجيل الصيادون [54-b] demekle bu ma‘nā daḥī maḳāma münāsibdir. Mefhūm-ı Beyt: Deṣṭ ü beyābānda olan usūd ve sibā‘-ı derende ve vuḥūṣ ve behāyim-i gezende esed-i mezkūruñ ḥavf u heybetinden sākit ve ṣāmit olup, sesleri çıkmaz ve anıñ sākin oldığı vādide insān ve ṣayyādlar gezüp yürüyemez, ya‘nī sākin oldığı vādīyi zabt itmiş olmağla ol taraflara insān ve sā‘ir ḥayvān varmak mümkün degildir demekdir.

{ ٤٨ }

وَلَا يَزَالُ بِوَادِيهِ أَخُو ثِقَّةٍ / مُطَرَّحُ الْبُرِّ وَالْدِرْسَانِ مَأْكُولُ

Vāv, ‘āṭife; لا يزال fi‘l-i muzāri‘-i menfī olup, ef‘āl-i nāḳıṣadandır; tāmmeden olanıñ muzāri‘i لا يزال’dur. بِوَادِيهِ cār ve mecrūr, لا يزال kelimesiniñ muḳaddem ḥaberi ve zamīr muzāf^{mn} ileyhi ve esede rāci‘dir. أخو, لا يزال fi‘liniñ mu‘aḥḥar ismi; أخ ma‘rūf. ثِقَّة ṣā-i müselleṣeniñ kesriyle i‘timād ma‘nāsına, ammā bu maḥalde أخو ثِقَّة’den murād, ṣecā‘atine i‘timād iden kimsedir. Ve أخو ثِقَّة muzāf ve muzāf^{mn} ileyhdır. مُطَرَّح tef‘īl bābından ism-i mef‘ūl olup, ilkā olunmuş nesne ma‘nāsına ve أخو’nuñ ṣıfatıdır. البر bā-i muvaḥḥideniñ fetḥi ve zā-yı mu‘cemeniñ teṣdīdiyle emti‘a-i bezzāz ile silāḥ [55-a] ma‘nāları beyninde

²¹⁵ İbāreyi bölmek için birlikte yazılmıştır.

müşterek olup, bu maḳāmda murād, maʿnā-yı s̄nādir. Ve الْمَبْرُوحُ kelimesi مطروح'ın muzāf^{im} ileyhidir. والدرسان اليز üzerine maʿṭūf ve درسان dāl ve rā ve s̄n-i mūhmelāt ve kesr ve s̄kūnla dirsiñ cem'i; ihlāk-ı şiyāb, yaʿnī pārelenmiş bezler maʿnāsına. مأكول ek' den ism-i mef'ul olup أخو ثقة'ın şıfat-ı s̄niyyesidir. Mefhūm-ı Beyt: Esed-i mezkūruñ vādīsinde kuvvet ve şecāatine itimād ve iğtirār iden merd-i diliriñ esliḫa vü ālātı ve zor-ı pençeden şad-pāre eşvāb ve tecemmülātı ḫāk-i zilletde matrūḫ ve maḫhūr ve kendisi tuʿme-i şīr-i mezkūrdur. Yaʿnī insān ve ḫayvāndan aña zafer bulur bir maḫlūḫ yokdur. Pes Ḥāzret-i Şāhenşāh-ı Taḫt-gāh-ı Risālet ʿaleyhi'ş-şalātu vesselāmıñ mehābet ve ʿazameti evşāf-ı mezkūre ile muttaşif olan esed-i eşeddü'l-baṫş heybetinden hezār mertebe efzūn ve bālā-terdir dimekdir.

{ ٤٩ }

إِنَّ الرَّسُولَ لَسَيْفٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ / مُهَنْدٌ مِنْ سَيُوفِ اللَّهِ مَسْلُورٌ

إِنَّ taḫḫīḳ için; الرسول ismi; لسيف ḫaberi; lām te'kīd için, seyf maʿrūf; يستضاء istif'alden fi'l-i muzāri' mechūl olup, bu maḳāmda إلى الحق يُهْتَدَى بِهِ [55-b] maʿnāsına. به cār ve mecrūr, يستضاء fi'liniñ nā'ib-i fā'ili ve cümlesi mevşūf ile şıfat beyninde cümle-i muʿterizadır. مهند seyfñ şıfatı olup, ism-i mef'ul şīḡası üzre manşüb; ile'l-Hind maʿnāsınadır ki efdal-i suyūf, seyf-i Hindīdir ve Hinduvānī daḫī dinür. من سيوف الله cār ve mecrūr ve muzāf^{im} ileyh; مسلول seyfñ şıfat-ı s̄niyyesi olup, سَلَّ-يَسَلُّ dan ism-i mef'ul ve çeküp çıkarılmış nesne maʿnāsına, ammā bu maḳāmda ḡılāfdan ʿuryān dimekdir. Mefhūm-ı Beyt: Ḥāzret-i Sulṫān-ı Sidre-serīr-i lā-mekān-ı mülket ve şāḫīb-ḫırān-ı yektā-süvār-ı ʿarz-gāh-ı ḫatemiyet ʿaleyhi'ş-şalātu vesselām ḫabza-i ḫudret-i İlähiyyede

suyūfullāhdan bir seyf-i meslūl-i nūr-efşān ve şamşām-ı bī-niyām-ı hidāyet-i lemeʿandır ki ziyā-yı şaʿşaʿa-i envāriyla ʿarīk-i ḥaḳḳa ihtidā ve derecāt-ı fevz u necāta irtikā olunur dimerdir. İşbu beytde Ḥazret-i Faḥr-i ʿĀlem şallallāhu ʿaleyhi veselleme seyfe teşbīh, teşbīh-i belīg olup, istiʿāre degildir. Zīrā istiʿārede şart-ı meşiyeye, tayy olunmaktır. Netekim sâbıkda beyān olundu. Kaʿb raḍiyallāhu ʿanh bu beyti [56-a] ḥuzūr-ı Resūlullāh ʿaleyhiʿş-şalātu vesselāmda من سيوق الهند deyu inşād idtip cānib-i risālet-penāhīden من سيوق الله buyurulmağla, bu kelām-ı dūrriyyuʿn-nizām, aḳvāl-i ḳāṭıʿatuʿl-ḥuşām-ı nübüvvetden olmak üzere mervīdir.

{ ٥٠ }

فِي فِتْيَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَالَ قَائِلُهُمْ / بِبَطْنِ مَكَّةَ لَمَّا اسْلَمُوا زُوُلُوا

فِي فِتْيَةٍ cār ve mecrūr, beyt-i sâbıkda إِنَّ kelimesiniñ haber-i āḥarī yāḥūd *meslūl*e müteʿallağ; *fitye*, fāʿnıñ kesri ve müşennāt-ı fevḳıyyeniñ sükūnu ve müşennāt-ı taḥṭıyye ile fetā kelimesiniñ cemʿi. Fetā, fāʿnıñ fetḥi ve āḥirinde elif-i maḳşūre ile saḥī ve kerīm maʿnāsına; pīr olsun, civān olsun; şāb māʿnāsına daḥī gelir. Bu maḳāmda murād, maʿnā-yı evveldir. فِي عُصْبَةٍ rivāyeti daḥī vardır. *Uşbe*, ʿaynʿnıñ ḍammıyla on ile kırk beyinde olan cemāʿatdır. من قُرَيْشٍ cār ve mecrūr, *fitye*ʿniñ şıfatı olup, ḥazf-i muzāfla قريش من قريش dimerdir. Ve *Ḳureyş*ʿnıñ vech-i tesmiyyesi Ḥarem-i Mekke-i Mükerremeʿye tecemmuʿ itdikleridir. Zīrā fetḥle قريش şeyʿnıñ baʿzını baʿzına ḍamm itmektir. Ve *Ḳureyş* ḳabilesiniñ cedd-i aʿlāları Naḍr bin Kināne [56-b] olup, Kināne ve mā-fevḳiniñ evlādlarına *Ḳureyş* dinmez. قَالَ fiʿl-i māzī; قَائِلُهُمْ fāʿili; ḳāʿil, *ḳavf*den ism-i fāʿil olup,

fitye'ye rāci^c هم zamīrine muzāf ve cümlesi mecrūru'l-maḥal ve²¹⁶ *fitye*'niñ şıfatıdır. Ve kâ'ilden murād, Hāzret-i 'Ömer raḍiyallāhu 'anhdır. بيطن'de با zarfiyyet için; baṭn, cevḥ ma'nāsına. مكة, بطن'iñ muzāfun ileyi ve ğayr-ı munşarıfıdır. 'İleti 'alemiyyetle te'nīşdir. لما Sībeveyhi 'indinde ḥarf ve bazılar 'indinde حين ma'nāsına zarfdır; kemā merra. اسلموا *islām*'dan fi'l-i māzī, fā'il-i zamīri *fitye*'ye rāci^c. زولوا, زَالِيزُولُ dan emr-i ḥāzır cem'i müzekker olup, intikāl ve hicret idiñ ma'nāsına. Ve زولوا fā'iliyle cümlesi maḳūl-i kavldır. Mefhūm-ı Beyt: Hāzret-i Resūlullāh 'aleyhi'ş-şalātu vesselām seyḥ-i meslūdür. Kābile-i celīle-i Kureyş'den olup, şehā vü keremle muttaşif olan zevāt-ı kirām beyninde ki anlar İslām'la müşerref olduklarında kâ'illeri, ya'nī Hāzret-i Fārūḳ-ı refī'u'l-cenāb 'Ömer bin el-Ḥaṭṭāb raḍiyallāhu 'anh Mekke'den intikāl ve hicret idiñ, ya'nī beyne'l-müşrikīn müstaḍ'afinden olmayıñ, [57-a] arzullāh vāşi'adır. Medīne-i Münevvere'ye gidiñ ve vaṭan-ı aşlī ve ülfet-i qādimeye iltifāt itmeyiñ didi. Ve bu vechle muḥācirīn rıḍvānullāhi 'aleyhim ecma'in ḥāzerātını hicret ve intikāle taḥrīz ve iğrā eyledi dimekdir.

{ ٥١ }

زَالُو فَمَا زَالَ أَنْكَاسٌ وَلَا كَشْفٌ / عِنْدَ النَّقَاءِ وَلَا مِيلٌ مَعَازِيلُ

زَالُو زَالِيزُولُ dan fi'l-i māzī cem'i müzekkerdir. انتقلوا ve ذهبوا ma'nāsına, ya'nī intikāl ve hicret itdiler dimekdir. فَا 'āṭife; مزال fi'l-i māzī menfī olup, ef'al-i tāmmedendir. انكاس fā'ili ve niksīñ cem'idir. Niks, kesr-i nūn'la racul-i za'if ve mühīn ma'nāsına. ولا كشف, ولا كشف üzerine ma'ṭūf ve كشف kāf ve şīn-ı mu'cemeniñ ḍammeleriyle ekşefiñ cem'i. Ekşef, ef'al vezninde, ḥarbde kalkanı olmayan kimse ma'nāsına. عند zarf-ı mekān; النقاء muzāfⁱⁿⁿ

²¹⁶ Sehven mükerrer yazılmıştır.

ileyh ve *liḳā*, bu maḳāmda akrāna mülāḳī olmak maʿnāsına. ولا ميل üzerine maʿtūf. ميل mīm'İN kesriyle emyeliñ cem'İ. Emyel, efdal vezninde, cenkde seyfi olmayan ile ata binmegi bilmediginden eger üzerinde turamayan kimse maʿnalarında müşterek olup, bu maʿnalarıñ ikisi daḡı [57-b] maḡalle münāsibdir. معازيل ʿayn-ı mühmele ve zā-yı muʿceme ile mefāʿil vezninde, miʿzālīñ cem'İ olup, silāḡı olmayan kimseler maʿnāsına ve semāda olan simāk yıldızlarınıñ birine rāmiḡ ve birine aʿzel dinildiği, silāḡı olmadığı içündür. **Şiʿr**

لا تطلبنَّ بغيرِ حظِّ رتبةٍ / قلمُ البليغِ بغيرِ حظِّ مغزَلُ

سكنَ السِّمَّانِ السماءَ كلاهما / هذا له رُمحٌ وهذا أعزَلُ

Mefhūm-ı Beyt: Muhācirīn rıḡvānullāhi ʿaleyhim ecmaʿīn ḡazerātı Mekke-i Mūkerreme'den hicret ve intiḡāl itdiler. Aḡviyā ve tāmmu'l-esliḡa ve ʿinde mülāḡati'l-ʿaduvv şāḡib-i be's-i şedīd ve fāris-i meydān-ı veđā ve māris-i fūnūn-ı heycā oldukları ḡālde ve miyānelerinde, beytde mezkūr şifāt-ı mezmūme ile muttasıf ferd-i vāḡid yođidi dimekdir. Baʿd-ez-īn, Kaʿb rađiyallāhu ʿanh birkaç beytle muhācirīn rađiyallāhu ʿanhum cenāblarınıñ kuvvet-i ḡāhire ve şevket-i bāhirelerini vaşf ve beyān idüp buyurur:

{ ٥٦ }

شُمُّ العَرَانِينُ أَبْطَالٌ لَبُوسُهُمْ / مِنْ نَسَجِ دَاوُدَ فِي الْهَيْجَا سَرَابِيلُ

شُمُّ şīn-ı muʿcemeniñ ḡammı ve mīm'İN teşdīdiyle eşemmiñ cem'İ. Eşemm, eşamm vezninde ḡaşabe-i enfden ʿuluvv, yaʿnī yükseklik olup, [58-a] aʿlā-yı enfi müstevī olan kimseye itlāḡ olunur ve seyyid maʿnāsına daḡı gelir. Ve شُمُّ, شُمَّة, şimma'nin şifātı yāḡūd

mübtedā-yı maḥzūfuñ haberidir. Taḳdīri العرانيين هم شَمّ dimekdir. العرانيين ʿayn ve rā-i mühmeleteyn ile عرنيين'in cem'i ve شَمّ'ün müzāfⁿⁿ ileyhidir. Ve ʿrnn, kesr-i ʿayn'la enf ve seyyid-şerif maʿnāsına. **Beyt**

إِنَّ العرانيينَ تَلَقَّاهَا مُحَسَّدَةً / وَلَا تَرَى لِلنَّاسِ حُسَادًا

ابطال emsāl vezninde, baḫalıñ cem'idir. Baḫal, fethateynle ḫatlı itdiği kimseniñ demi heder olup, kendinden aḫz-ı şār olunamayan ve mübārezede ḫīle ile aña zafer mümkün olmayan kimse maʿnāsına. Ve ابطال'ın iʿrābı daḫī شَمّ gibidir. لبوسهم mübtedā ve ابطال'e rāciʿ zamīre müzāf. لبوس fuʿül vezninde, libās, lākin bu maḫāmda silāḫdan telebbüs olunan nesne maʿnāsına. من نسج cār ve mecrūr, serābīl'in şıfatı olup, üzerine taḫaddüm itdiğinden ḫāl olmak üzre münteşibdir. Nesc, feth-i nūn'la maşdar bi-maʿnā mefʿül olup, mensūc, yaʿnī tokunmuş maʿnāsına. داود enbiyā-i kirām ʿaleyhimü's-selāmdan bir nebiyy-i zī-şāniñ ism-i şerīfleridir ki ibtidā zırh nesc iden anlardır. Netekim, وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لبوس لكُم²¹⁷ ilā āḫiri'l-āye [58-b] anlar ḫaḫḫında nāzil olmuştur. Dāvud ʿaleyhi's-selāmdan muḫaddem zırh şafāyih olup, ḫalaḫāt-ı şıḡār ile ibtidā serd iden anlar idigi ḫatāde raḫiyallāhu ʿanhdan mervīdir. Ve داود, نسج'in müzāfⁿⁿ ileyhi olup, ḡayr-ı munşarīf ve menʿ-i şarfına ʿillet, ʿucme ile ʿalemiyyetdir. لبوسهم في الهيجا cār ve mecrūr, لبوسهم kelimesine müteʿallaḫ. Heycā, hā'nıñ fethi ve müsennāt-ı taḫtiyyeniñ sükūnu ve cīm ve elif-i memdüde ile cenk maʿnāsına. Ve elif-i maḫşüre ile daḫī cāʿiz olmaḡla bu maḫalde maḫşüredir. سراييل mübtedāniñ ḫaberi ve kesr-i sīn-i mühmele ile sirbāliñ cem'idir; zırh maʿnāsına. Mefhūm-ı Beyt: Zıkr olunan fitye-i kirām, sādāt-ı eşraf-ı ʿizāmdan olup,

²¹⁷ Enbiyā, 21/80. “Biz ona, sizin için, giyecek (zırh) sanatını öğrettik...”

kuvvet ve kudret ve şecā'at şāhibleri olmalarıyla katl itdikleri kimseleriñ demleri heder olup, anlardan aḥz-ı sār ve bi-ṭarīki'l-ḥīle anlara zafer ğayr-ı muḳadderdir. Ve ḥīn-i muḥārebede telebbüs itdikleri libās, Ḥazret-i Dāvūd 'aleyhi's-selāmiñ nesc ve inşā buyurdıkları durū'-ı āf-tāb-ı lümū'dandır dimekdir.

{٥٣}

بِيضٌ سَوَابِغٌ قَدْ شُكَّتْ لَهَا حَلَقٌ / كَانَتْهَا حَلَقُ الْقَفْعَاءِ مَجْدُولٌ

[59-a] بيض bā'nıñ kesriyle ebyazıñ cem'i ki zıdd-ı sevāddır. Bu maḥalde şāfi ve mücellā ma'nāsına. سوابغ ḡayn-ı mu'ceme ile ṭavīl ve tām ma'nāsına olan sābigiñ cem'idir. Ve bīḍ ve sevābig, serābīlīñ şifatlarıdır. قد taḥkīkiyye; شكّت fi'l-i māzī mü'enneş meçhül. شكّ fetḥ-i şīn'la şey'iñ ba'zını ba'zına idḥāl itmek. Bu maḳāmda zırhıñ ḥalḳalarını birbirine geçirüp örmek ma'nāsına ve bu ancak durū'-ı muzā'afede olur. Ve sīn-i mūhmele ile شكّت rivāyeti daḥī vardır, ضيقّت ma'nāsına ki zırhıñ ḥalḳalarınıñ mābeyni ḍayyık kılındı demek olur. لها da lām, شكّت fi'line müte'allak; zamīr سرابيل'e rāci'. حلق ḥā-i mūhmele ve fetḥateynle ḥalḳanıñ cem'i ve شكّت fi'liniñ nā'ib-i fā'ili ve cümlesi serābīlīñ şifatıdır. كانَتْها da zamīr حلق'a rāci' ve كان kelimesiniñ ismi ve ḥalāḳ-ı sānī ḥaberi olup, cümlesi ḥalāḳ-ı evvelin şifatıdır. القفعاء kāf'ıñ fetḥi ve fā'nıñ sūkūnu ve 'ayn-ı mūhmele ve elif-i memdūde ile arz üzerine münbasiṭ bir ağacıñ ismidir ki zırh ḥalḳaları aña teşbīh olunur. Ve حلق'ıñ muzāf^m ileyhidir. مجدول cīm ve dāl-i mūhmele ile ism-i mef'ül şīḡası üzre [59-b] muḥkem ve muşanna' örülmüş zırh ma'nāsına ve حلق'ıñ şifāt-ı sāniyyesidir. Ve vaşf-ı bi'l-cümleñiñ vaşf-ı bi'l-müfred üzerine taḳdīmi cā'iz ve faşīḥdir. Mefhūm-ı Beyt: Fitye-i kirām-ı müşār^m ileyhā 'aleyhim rıḍvānullāhi'l-meliki'l-a'lā cenāblarınıñ ḥurūbda

telebbüs buyurdıkları durū^c-ı Dāvudiyye muşaffā ve mücellā ve dırāz ve tāmme ve mehābet-nümā olup, halkaları birbirine nesc ve teşkik ile taşnī^c ve taẓīf ve taḥkīm ve tarşif olunmuş olmağla, Kaf^a ismiyle müsem mā olup, arza münbaşiṭ olan şecerin halkalarına müşābihdir. Ya^{nī} halkaları gāyetde ḍayyık ve kemāl-i şan^catla mensūc ve meşkūkdur dimekdir.²¹⁸

{٥٤}

لَا يَفْرَحُونَ إِذَا نَالَتْ رِمَاحُهُمْ / قَوْمًا وَلَيْسُوا مَجَازِيْعًا إِذَا نِيلُوا

لا nāfiyye; يفرحون, فرح'dan fi'l-i muzāri^c cem^c-i müzekker; mesrūr olmazlar dimekdir. Fā'il-i zamīri fityeye rāci^c; cümleliñ maḥalli şıfat yāḥūd ḥāl yāḥūd mübtedā-yı maḥzūfuñ haberi olmak üzere mecrūr ve maşūb ve merfū^c olmak cā'izdir; kemā merra fi

²¹⁸ Hz. Dāvūd'un (a.s.) imal ettiği zırh, bükülerek yuvarlak hale getirilmiş ve küçük halkalar şeklinde birbirine geçirilmiş demirden yapıldığından, yukarıdaki beyitte bu zırh formu (kaf^a) adı verilen ağaca benzetilmiştir ki; "büzüp aşağı çevirme, kıvrılıp aşağı doğru dönme, kısalma, küçülme, büzüşme, buruşma" manalarına gelen "ققع" fiilinden türemiştir. Yukarıdaki son iki beyitten, Ashāb-ı Kirām'ın gazalarda bu çeşit birbirine geçmiş halkalardan oluşan zırh-ı Dāvūdî giydikleri anlaşılmaktadır. Bu beyitlerde başka bir hususa daha işaret edilmiş olması ihtimal dahilindedir. Hicretin 2. senesinde Müslümanlarla Kaynukâ' Yahūdileri arasında vuku bulan savaş neticesinde Benî Kaynukâ' Medine'den sürülmüş ve bu harpte safi (ganimet Ashāb-ı Kirām'a paylaştırılmadan evvel Hz. Peygamber'in kendisine almak üzere hususi olarak seçme hakkının bulunduğu beşte birlik pay) olarak da Hz. Peygamber Fıdda ve Suğdiyye adlı zırhları almıştı. İbn Sa'd'da yer alan ve Muhammed b. Mesleme'den (r.a.) nakledilen rivayete göre Hayber günü Hz. Peygamber'in üzerinde Zātu'l-Fudûl ve Suğdiyye adlı iki zırh bulunmaktaydı. Bunlardan Suğdiyye adlı zırhı Hz. Peygamber Kaynukâ'lılardan ganimet olarak almıştı. [İbn Sa'd, *Kitābu't-Tabākâti'l-Kebîr (Resûlullâh'ın Kutlu Sîreti)*, I, trc. Musa Kazım Yılmaz (İstanbul: Siyer Yayınları, 2014), s. 471.] Taberî'nin naklettiği ve yine Muhammed b. Mesleme'den mervî olan habere göre Hz. Peygamber Uhud savaşında Zātu'l-Fudûl adlı zırhıyla beraber Suğdiyye'yi de giymişti. [Bkz. Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk (Milletler ve Hükümdarlar Tarihi)*, V, trc. Ahmet Temir-Zakir Kadiri Ugan (Ankara: MEB, 1992), s. 861.] İbnü'n-Nehhâs ed-Dimaşkî, *Meşâri'u'l-Eşvâk* adlı eserinde Hz. Resûlullâh'ın yedi adet zırhının bulunduğu ve bunlardan Suğdiyye adlı zırhın Hz. Dāvūd'un Câlût'u öldürdüğü sırada üzerinde bulunan zırh olduğuna dair rivayetin mevcudiyetinden bahsettikten sonra, bu kavlin sahih olması halinde daha sonra Hz. Peygamber'e intikal etmiş olan bu zırhın bizzat Hz. Dāvūd tarafından imal edilmiş olabileceğini söylemektedir. [Bkz. İbnü'n-Nehhâs, *Meşâri'u'l-Eşvâk ilâ Mesâri'i'l-'Uşşâk ve Musîru'l-Garâm ilâ Dâri's-Selâm (Fezâilu'l-Cihâd)*, Arapça'dan Osmanlıca'ya trc. Abdülbâkî Mahmûd b. Mehmed, ist. tarihi 975/1567-68, Süleymaniye Kütüphanesi: Nuruosmaniye, nr. 1191, vr. 142.] Esasen Hz. Dāvūd'a ait bir zırhın Yahūdî bir topluluk olan Benî Kaynukâ' ile yapılan gaza neticesinde Hz. Peygamber'in eline geçmiş olması akla uzak bir ihtimal değildir.

يَمْشُونَ مَشَى الْجَمَالِ الزُّهْرِ يَعْصِمُهُمْ / ضَرْبٌ إِذَا عَرَدَ السُّودُ التَّنَابِيلُ

يَمْشُونَ fi'l ve fā'il ve cümlesi şıfat; مَشَى maşdar ve mübeyyin-i nev'îdir. Ve fi'l-aşl maşdarıñ şıfat-ı maḥzūfesiniñ nā'ibidir ki مَشَى مَشَىً مَشَىً dimekdir. الجمال cemeliñ cem'î ve مَشَى'iñ muzāf^{um} ileyhidir. الزهر zā-yı mu'cemeniñ ḍammı ve hā'niñ sükūniyla ebyaz ma'nāsına olan ezheriñ cem'î ve cimāliñ şıfatıdır. يعصمهم fi'l ve mef'ul olup, anları a'ḍādan ḥıfz u ḥimāyetde kifāyet ider dimekdir. ضرب, يعصم fi'linin fā'ili olup, cümlesi يَمْشُونَ kelimesiniñ fā'ilinden ḥāldir. Darb, ma'rūf. إِذَا [61-a] zarf-ı zamān olup, 'āmili يعصمهم kelimesidir. عَرَدَ mühmelātlā tef'īl bābından fi'l-i māzī; ta'rīd-i firār ve i'rāz ma'nāsına. السود, عَرَدَ fi'liniñ fā'ili olup, cümleñiñ maḥalli mecrūr, إِذَا'niñ muzāf^{um} ileyhidir. Ve sūd, cūd vezninde, esvediñ cem'î ki ebyazıñ muḳābilidir. التنابيل tefārīḳ vezninde, tenbāliñ cem'î. Tenbāl, kesr-i müşennāt-ı fevḳıyye ile ḳaşır ma'nāsına. Mefhūm-ı Beyt: Tavşif olunan fitye-i mu'allā-rütbe-i 'azīmu'l-ḥalkanıñ ḳāmet-i tūbā-ḥirāmları bālā ve medīd ve vech-i münevver-i ḳamer-irtisāmları şīr-i ḥālişden beyaz ve sefīd olup, ḳadd-i ser-efrāzlarına ruḥşat-ı temāyül ve ihtizāz virdiklerinde cimāl-i müzehher-i levn-i āhū-mişāl gibi kemāl-i meskenet ve vaḳār ile ḥirām u reftār iderler ki böyle reftār delīl-i sūd ve şerāfet ve 'alāmet-i 'uluvv-i himmet ve kerāmetdir. Ve anları a'ḍā-yı bed-tebārdan ḍarb-ı şemşīr ve ta'n-ı rumḥ-ı şā'iḳa-te'sīrleri ḥıfz u ḥimāyet idüp ḳahr u tedmīr-i düşmen-i dīnde ḳuvvet-i bāzū-yı şecā'atleri kifāyet ider. Ol zamānda ki esved ve ḳaşīru'l-ḳāme olan cūbenā muḳābele-i şufūf ve mücādele-i rimāḥ u [61-b] suyūf müşāhede itdiklerinde cenkden i'rāz ve irtīḳāb-ı firār iderler dimekdir.

لَا يَقَعُ الطَّعْنُ إِلَّا فِي نُحُورِهِمْ / وَمَا لَهُمْ عَنْ حِيَاضِ الْمَوْتِ تَهْلِيلٌ

لا يقع fi^l-i muzāri^c menfî; الطعن fā^cili ve cümlesi şıfatdır. *Ṭaⁿ*, tā-i mühmeleniñ fethiyle rumḥ ve sâ'ir nesne ile dürtmek ma'nāsına. إلا icāb-ı nefy içün; في نحورهم cār ve mecrūr, يقع kelimesine müte'allak, zamîr *fityeye* rāci^c. *Nühūr*, hā-i mühmele ile kūsūr vezninde, naḥrîñ cem'î. Naḥr, nūn'uñ fethiyle şadrdan mevzi^c-i kılāde. Vāy, cümleyi cümleye 'atf içün; ما nāfiyye; لهم cār ve mecrūr, muqaddem ḥaber, zamîr *fityeye* rāci^c. عن حياض cār ve mecrūr, *tehlil* şıfatı olup, üzerine taqaddüm itdiginden ḥāl olmak üzre mu'rebdir. 'Amili لهم kelimesidir. *Ḥiyāz*, hā-i mühmeleniñ kesri ve dād-ı mu'ceme ile ḥavzıñ cem'î ki ma'rūfdur. الموت *ḥiyāz*ñ muzāfun ileyhi; تهليل tef'îl bābından maşdar olup, rücū^c ve te'eḥḥür ma'nāsına ve mu'aḥḥar mübtedādır. Mefhūm-ı Beyt: Zıkr olunan fitye-i kirām ve 'uşbe-i 'izāmıñ ta'n-ı a'dā zahrlarına vāқи^c olmaz, münhezimen cenkden rû-gerdān [62-a] olmazlar ki ḥatta ta'n zahrlarına vāқи^c ola. Belki ḳahr u tedmîr-i a'dāyı iḳdām ve ihtimām ile muḳābele-i düşmende sâbit ve üstüvār olmalarıyla ḥasbe'l-ḳazā ta'n vāқи^c olsa daḥî şadrlarına olup, zahrlarına olmak ihtimālî yokdur.²²⁰ Ve ol nehengān-ı deryā-yı şecā'at içün ḥiyāz-ı riyāz-ı şehādetden rücū^c ve i'rāz mutaşavver degildir. Ya'nî aşlā

²²⁰ İbnu'l-Esîr *en-Nihāye* isimli eserinde Hz. Ali'ye dair bir rivayet aktarmaktadır. Bu rivayete göre Hz. Ali, zırhını sırtına giymeksizin sadece göğsüne giyerdi. Kendisine, "Keşke sırtına da dikkat etsen" denildiğindeyse o, "Sırtımdan (düşmanın yaklaşmasına) müsaade edersem kurtulmayayım!" cevabıyla mukabele etmiştir. [İbnu'l-Esîr, *en-Nihāye fi Ğarîbi'l-Hadis ve'l-Eser*, thk. Abdulhamîd el-Halebî (Cidde: Dâru İbni'l-Cevzî, 2000), s. 955.] Yine Mus'ab b. Ubeyd'in (r.a.) rivayet ettiğine göre Hz. Ali, cenk sırasında dört bir yanını tutar ve asla gafil beklemezdi. Hatta döne döne savaştığı için kendisine "Haydâr-ı Kerrâr" da denirdi. [Bkz. "Haydar", *TDVİA*, XVII, s. 24.] Zırhını da sırtına değil, göğsüne giyerdi. Ona, "Yâ Ali, arkandan gelirler diye korkmaz mısın?" dediklerinde o, "Ben düşmana arkandan yaklaşması için fırsat verirsem Allah ona fırsat vermesin!" buyurdu. [İbnu'n-Nehhâs, *Meşâri'u'l-Eşvâk (Fezâilu'l-Cihād)*, Süleymaniye Kütüphanesi: Nuruosmaniye, nr. 1191, vr. 274.] Şârihi belirsiz bir Kasîde-i Bâned Su'âd şerhinde bu beytin Hz. Ali'nin şecaatini ibraz eden bu hadiseye işaret ettiği belirtilmiştir. Hz. Ali, zırhını sadece göğsüne giymekte olup, kendisine sırtına da giymesini tavsiye edenlere, "Eğer düşmanın arkama geçmesine müsaade edersem necat bulmayayım!" şeklinde karşılık vermiştir. Şârihe göre kasidenin bu son beyti Hz. Ali'yi nümune göstererek Ashâb-ı Kirâm'ın kahramanlık ve gözüpekliliğini methetmek için söylenmiştir. [*Şerh-i Kasîde-i Bâned Su'âd*, Süleymaniye Kütüphanesi: Mehmed Sefayihî, nr. 15, vr. 40a.]

mevten teḥāṣī itmezler dimekdir. Murād, müdāfa‘a-i a‘dāya kemāl-i gūṣiṣ ve iḥtimāmlarını beyāndır. Niḡāṣte-i ṣaḥīfe-i rivāyetdir ki Ka‘b raḡiyallāhu ‘anh bu beyt-i belāḡat-bünyādı ḥuzūr-ı nebevīde inṣād itdikde Ḥāzret-i Seyyidu’s-Şekāleyn ‘aleyhi’s-ṣalātu vesselām ḥuzẓār-ı meclis-i melā’ik-celīsleri olan eṣrāf-ı Kūreyṣ’e tevcīh-i ‘ıṭfe-i iltifāt buyurup, gūyā zebān-ı īmā ile اسمعوا ḥiṭāb-ı müsteṭābını īrād buyurdular. Bundan murād-ı hümāyūnları dilāverān-ı Kūreyṣ’i taḥrīz-i cihād u ḡazā ve dūṣmen-i dīn ile ḥīn-i muḡābelede ṣebāt ve iḡdām ve ṣedāyid ve ehvāl-i ḡitāle ṣabr ve iḡtiḥāma terḡīb ve iḡrā idi. Tā ki dūnyāda zīkr-i cemīl ve ‘uḡbāda ecr-i cezīle nā’il [62-b] ve ṣehādetden iḡdeye’l-ḥūsneyeyne vāṣıl olup, murād ve maḡṣūdları tamām ve netīce-i aḡvālleri ḡarīn-i ḡayr-ḡitām ola.

اللّٰهُمَّ اخْتِمْنَا بِالْخَيْرِ بِجَاهِ نَبِيِّكَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ وَ ارزُقْنَا شَفَاعَتَهُ يَوْمَ الْجَزَاءِ وَ صَلَّى وَ سَلَّمَ عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ
الْأَطْهَارِ وَ أَصْحَابِهِ الْأَخْيَارِ الْمُهَاجِرِينَ مِنْهُمْ وَ الْأَنْصَارِ وَ عَلَى بَقِيَّةِ الصَّحَابَةِ وَ التَّابِعِينَ وَ الْعُلَمَاءِ وَ الصَّالِحِينَ
الْأَوْلِيْنَ وَ الْأَخْرِيِّْنَ مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Vaḡa‘a’l-ferāḡ min tebyīzihi fī munteṣifī ṣehri mevlidi’n-Nebī ‘aleyhi ṣalavātullāhi’l-

Ḡanī min ṣuhūri seneti ṣelāṣe ve ṣelāṣīn ve mi‘eteyn ve elf. [1233]

SÖZLÜK

-A, °A-

āb u tāb: güzellik, tazelik

āb u tāb-ı cevher-i feşāhat: fesahat cevherinin güzelliği

āb-ı şemşīr-i istīşāl: kılıcının suyuyla köklerini kurutmak

°abīr-i ma°nā-yı şerīf: mübarek manasındaki hoş koku

a°dā-yı bed-tebār: soysuz düşmanlar

°adem-i mücāzāt: cezanın son bulması

ađgās ü ahlām: karışık rüyalar

°adīl: eşit, denk

°adīm: yok olan

°adīmu'l-ihtimāl: imkansız

ađlā°: (dıl°ın c.) kaburgalar

āfāk-gīr-i şöhret: nâmı ufukları tutmuş, şöhreti cihâna yayılmış

āf-tāb-ı ālem-tāb-ı risālet: peygamberliğin dünyayı aydınlatan güneşi

āgāz-ı inşād: şiir söylemeye başlama

°ahāt: dertler, hastalıklar, belalar

°ahd u mī°ad: yemin, söz, vaat

āheng-i °azīmet: gitmeye niyet etmek

āhīr-i kār: işin sonunda

āhū-yı lezīzü'l-ğunne-i kaḥīlü'l-°ayn: gözleri sürmeli ve (genizden çıkardığı) sesi pek lezzetli gelen güzel

aḥyān: (ḥīn'in c.) vakitler, sıralar

aḥz-ı şār: aç alma

aḳbah: pek çirkin

aḳdem: önce

aḳdem-i fuḥūl-i şu'arā: önde gelen şairler

‘aks-endāz-ı zamīr-i ḥayret-semīr: vicdana hayret verici şekilde çarpma, onu etkileme

aḳvā: en güçlü, pek kuvvetli

aḳvāl-i ḳātrī'atu'l-ḥuşām-ı nübüvvet: sözleri kesen nübüvvet kılıcı

‘alā cenāhi'l-isti'cāl: tez kanatlarla

‘alā vech'i-l-umūm: bütün yönleriyle, bir bütün olarak

‘ala vetīreti'l-iḥtişār: muhtasar bir surette

‘aleyhi ezke't-taḥāya: en temiz yüceltme onun üzerine olsun

ālīhe-i müte'addid: birden çok ilâh

āmīḥte: karışmış, karışık

ārāyiş-i meyāne-i meclis: meclisin ortasını ziynetlendirme

ārāyiş-i ṭāḳ-ı gevher-niṭāḳ-ı ḥazīne: hazinenin mücevherlerle donanmış kemerini süsleme, kıymetli emtia ile dolu olan bir hazineye yeni şeyler ekleyerek onu daha ziynetli hale getirme

arāzi-i ḡalīz: kesif/sık arazi

arıḳ: uykusuzluk

‘arīz: geniş, enli

a'sāb: (‘aşab'ın c.) sınırlar

āşikāre vü ‘ayān: apaçık, ayan beyan

āşüb-i nāḳa-i mezkūre: maruf devenin karışıklığı (nesebce)

‘aṭāyā-yı sâ'ire: diğer hediyeler

‘atebe-i arş-meretebe: Efendimizin yüce huzûru

‘atfu’l-hâşş ‘ale’l-‘āmm: hususi lafzın umumi lafza atfedilmesi

‘atıyye: hediye, ihsân

aflas-ı mînû-reng-i āsmān: gökyüzünün zümrüt renkli ipeği

‘avd u inşirāf: geri dönmek

āverde-i ḳabza-i temellük: mülkü altına getirmek

āvihte-i tāk-ı taḥsîn u ḳabûl: tasdik kemerine asılı

a‘yā: kuvvetsizlik, kudretsizlik

a‘zeb: en leziz, en tatlı

a‘zel: semānın kuzey yarımküresinde bulunan sünbüle burcunun en parlak yıldızı

‘azîm-i ser-menzil-i mezār: mezar durağının yolcusu

‘azîmet: gitme, gidiş

‘azîmu’l-cirm: büyük cüsseli

-B-

ba‘de’l-iḥmirār: kızardıktan sonra

ba‘d-ez-în: bundan sonra

bāhir: besbelli, apaçık

baḥr: aruzda aslî bir vezin ve ondan doğan vezinler mecmuası

bā‘is: sebep olan, gerektiren

bā‘is-i mülâḳat-i derd u hicrān: dert ve ayrılıkla karşılaşma sebebi

bā‘is-i nazm-ı ḳaşıde: kasidenin söylenme sebebi, nazmedilme gayesi

bālā: yüce

bālā-ter: pek yüce

bārān: yağmur

bāzil-i ni'am-ı hilm u kerem: yumuşak huyluluk ve cömertliği bolca dağıtan

behāyim-i gezend: āfet ve musibet sebebi dört ayaklı hayvanāt

benāt-ı fahl: (benāt, bint'in c.) dişi aygırın küçüğü

bend-i kesel: tembellik engeli

bendegān-ı āsitān-ı sidre-nişān: yüce makamın eşiğindeki kullar

berīk-i dendān: dişlerin parlaklığı/ışığı

beyāniyyūn: ilm-i beyān âlimleri

beynūnet: mesāfe, aralık

beyt-i şemşiri'l-me'ānī: anlamı kılıç gibi keskin olan beyit

bezl: bolca verme, saçma

bīdār: uyanık, uykusuz

bāmdād-ı rūz: günün sabahı, seher vakti

biğāl: (bağl'in c.) katırlar

bi'l-müşāfehe: bizzat karşılıklı konuşmak

bilā-iktihāl: sürmesiz

bīm u hirās: korku

bīm-i şemşir-i 'adū-tedmīr-i Muhammedī: Efendimizin düşmanları darmadağın eden kılıcının korkusu

bīmār: hasta

bīmār-ı derd-i muhabbet: aşk derdinden hasta düşen

bī-miśl ü bī-hemtā: eşi benzeri olmayan

bī-rayb u şekk: şeksiz şüphesiz

boşbögür: böğrün kaburga ve kalça kemikleri arasında kalan boş kısmı, karın boşluğu

bukağı: kaçmalarını ve çifte atmalarını önlemek için atların ayağına vurulan demir halka

bünüvvet: oğul olma, oğulluk

bürde: hırka, aba

bürde-i mübârek-i münîfe: kutlu ve yüce hırka

bür'ü's-sâ'a: bir saat gibi kısa bir zaman içinde tedavi etme (Ünlü tabip Ebûbekir er-Râzî'ye ait meşhur bir tıp eserinin ismidir.)

büzürg-ser: başı büyük

-C-

cānib-i risālet-penāhīden: Efendimizden

cāy-ı ārām: istirahat yeri

cāy-ı pür-dehşet u bīm: dehşet ve korku içerisinde bırakan yer

cāyî: aç, acıkmış

cebel-i ğalīz: kesif dağ

cenb: yan, taraf

cer: Arabî kelimenin sonunu esreli okumak

cerāyim-i 'işyān: itaatsizlik suçu

cevāhir-i tāb-dār-ı vasiyyet: ışıltılı cevherlerle dolu vasiyet

cevf: iç, boşluk

cez u fezc: telâş ile ağlayıp sızlanma

cibāl ü tilāl: (cebel'in c. / tell'in c.) dağlar ve tepeler

cimāl-i müzehher-i levn-i āhū-mişāl: çiçek renginde ceylan gibi develer

cimār-ı nār: ateş kümesi

cūşān: coşan, kaynayan

cübenâ: (cebin'in c.) korkaklar

cüfün-ı ʿayn: göz kapakları

cümle-i müsteʿnife: öncesindeki cümleye bağlı olmayan cümle

cünbiş-i reftâr: hareketli yürüyüş

-Ç-

çāk etmek: parçalanmak

çehre-i maʿzeret: özür yüzü

çerâğ-ı bezm-gâh-ı melekût: azamet meclisinin kandili

çeşm-i bîmâr: baygın göz

-D, D-

dâ'ir: dönen, dolaşan

dâ'iren-mâdâr-ı eṭraf: etrafını çepeçevre kuşatmış

dâ'iyye-i ra'ÿ-i aġnâm: otlatılan koyunlar

daġâyık-şinâsân-ı ma'ânâ: mananın inceliklerini bilenler

daġıġa-dânân-ı fenn-i beyân: ilm-i beyâna dâir anlaşılması zor bir meseleyi bilme

dâl: delil, işaret, gösterge

dâmen-i şân-ı nübüvvet: peygamberlik şanının eteği

dâr-ı ʿuḍâl-i helâk-meʿâl: helâk edici çaresizlik yurdu

ḍarb-ı şemşîr: kılıç darbesi

ḍarb-ı ʿunġ: boyun vurma

dehân: ağız

delîl-i sūd: kazanç göstergesi

denā'et: alçaklık, âdilik

dendān: diş

der-anbār etmek: anbarda istiflemek

dereke-i caḥīm: cehennemın en aşağısı/dibi

derende: yırtıcı

derend-i şır-i şemşır-i nebevī: peygamberin yırtıcı aslan misāli kılıcı

dergāh-ı āřı-penāh: gūnahkārların sığındığı kapı

der-ḥ^vāst-ı abd-i kem-ķıymet: fakir kulun niyazı/dileği

der-zencīr: zincire vurulu

dest-keşıde-i ferāđ: el çekme

dest-res: kuvvet ve zenginlik

dest-i ircā: geri çevirmek

dest-i saādet-peyvest: saadette dolu el

deşt ü beyābān: sahra, çöl

devā-ḥ^vāh: derdine derman isteyen

dırāz: uzun

đide-i ḥaķıķat-bīn: hakikati gören göz

đık-i şabi'at: tabiat kazanı

đınār-ı müstevcibu'l-inřirāḥ: gönle ferahlık veren altın para

duḥter: kerīme, kız

durc-i dehān: hokka gibi ağız

durū^c-ı āf-tāb-ı lümū^c: güneř gibi parlayan zırh

durū^c-ı Dāvudiyye: Hz. Dāvud'un zırhı

durū^c-ı muzāafe: iki kat zırh

dūş: omuz

dūşīze-i pūr-cefā-yı dūnyā-miṣāl: dünya gibi cefalarla dolu kız

dūzah-miṣāl: cehennem gibi

dürūğ: yalan söz

dürūğ-ı aşık-rayb: aşığı bela ve töhmet altında bırakacak yalan

düveybe-i ma'rūfe: bilindik bir böcek

-E-

ebāfīl: (ubṭüle'nin c.) faydasız şeyler, boş sözler

ebyāt-ı tevbīh-āmiz: tekdirle karışık beyitler

eḍbāc: kollar, pazular

efzūn: fazla, aşkın

ehvāl-i kıtāl: savaşın dehşeti

ekāzīb: (ükzūbe'nin c.) asılsız, yalan sözler

ekbād: (kebed'in c.) karaciğerler

elsine-i enām: insanların dilleri

elyen: yumuşak

emkine-i ḡalīza: kesif ve sık yerler

emles: düz, pürüzsüz

emr-i ma'āş u ma'ād: dünya ve ahiret işleri

emti'a-i bezzāz: kumaşçı malları, kumaşlar

endahte: atılmış, bir yana bırakılmış

endahte-i sāhil-i tekellüm: söz sahiline bırakılmış

esed-i ātiyu'l-beyān: ileride zikredilecek olan aslan

esed-i derende-i mezkûr: bahsi geçen yırtıcı aslan
esed-i eşeddu'l-baṣṣ: şiddetle yakalayan aslan
esed-i mehîbu'l-heykel: heybetli ve cirmi büyük aslan
esed-i şedîdu'ş-şekîme: mukâvemeti yüksek olan aslan
esed-i vessâb: sıçrayan aslan
eşcâr-ı mülteffe: birbirine girmiş ağaçlar
eşcer-i nâs: insanlar arasında şiir söyleyenlerin en mâhiri
ez-în: bundan, bundan sonra

-F-

fâ'iz-i dest-mâye-i sa'âdet: mutluluk sermayesinin bolluğu
fâkid: kaybolmuş
fâris-i meydân-ı vegâ: harp meydanının atlısı
farṭ-ı dehşet: çok dehşetli
fâtiru't-ṭarf: bakışın gevşekliği
felek-i atlas-pûş: semâyı kaplayan, örten
feres: at, beygir
fevâ'idu'l-Kur'ân: Kur'ân'ın hayırları
fevt: elden kaçırma
feyz-i envâr-ı nef' u bereket: hayır ve bereket nurlarıyla dolu
fidḍa-i hâlişatu'l-ṣiyâr: ayarı muteber hâlis gümüş
fıkr-i ḥâm: boş düşünce
firîfte: aldatılmış, kandırılmış
fitye-i kirâm: yüce kimseler, ulular

furşat-yāb-ı ruḥṣat-ı duḥūl: içeri kabul edilme fırsatını yakalamak

fuṣaḥā: (faṣīḥ'in c.) düzgün, açık ve güzel söz söyleme kabiliyetinde olan kimseler

fürūḡ: nur, ziya, parıldayış

fürū-māye: nesebi sahih olmayan

füşat-gāh-ı ʿālem: geniş âlem, koca dünya

fütür-ı ḥulḳıyyīn: yaradılıştan zayıflık

-G, Ğ-

ḡalīz: kalın, kaba, sık

ḡalīzatu'r-ruḳbā: boynu kalın

ḡalṯide-i dāmen-i tekellüm: söz eteğinin tekerlenmesi

ḡamz: münafıklık

ḡazab-nāk: gazaplı, öfkeli

gerden: gerdan, boyun

gerden-dirāz: boynu uzunca

gerden-i ḡayvān: hayvanın boynu

gerden-i nāḳa: devenin boynu

gerden-i ser-firāz: başını yükselten gerdanı

ḡevher-sencān-ı fenn-i ʿarūz: ilm-i aruz cevherinin sarrafları

ḡılāf: kın, kılıf, kabza

ḡılaz-ı raḳabe: kalın boyunlu

ḡırbāl: kalbur, iri delikli elek

ḡıṣāve-i ḳalb: kalbin örtüsü

ḡül: şeytan

ġül-i eşvāb: şeytan kılığı

ġunne: genizden gelen ses

ġūş: kulak; işitme

ġül-rīz-i ħande: gülüşüyle güller saçmak

-H, Ĥ, Ħ-

ħ^vāb: uyku, rüya

ħ^vāb-ı veleh u ġaflet: ġaflet ve sersemlik uykusu

ħabl: ip, urgan

ħablu'l-metīn: kuvvetli, sağlam ip

ħabt u ħalel: düzensizlik

ħacer-i müstetīl: uzun taş

ħafī: gizli, saklı

ħafīfetu'l-laħm: eti budu az

ħalaġāt-ı şıġār: küçük halkalar

ħalāvet-baħşā-yı zā'ika: bir kimsenin tatma duyusuna tatlılık bahşeden

ħāme-i kelīlu'l-lisān: körleşmiş, donuk dilli kalem

ħamra-ħad: al yanak

ħarf-endāz: söz atan, laf saçan

ħarġat: yanma

ħişāl: huylar, yaradılışlar, ahlaklar

ħaşāyiş-i ef'āl-i ħulūb: iki mef'ul alan fiillerin özellikleri

ħaṭar-ı 'azīm: büyük tehlike

ħavf u bīm: korku

hāmīl-i hātem-i hātemiyyet-temkīn: son olma mührünü taşıyan, bir silsilenin sonuncu ferdi olma vasfına sahip olan kimse

havāle-i esinne-i zebān-dırāzī: dil uzattığı kılıçlara teslim etmek

havf-ı ğazab-ı hāzret-i şāh-ı rusūl: peygamberlerin şāhı olan zātın gazâbından korkmak

hayāl-i h^vāb: rüya

hāyil: kısır olan hayvan

hayyiz-i kabūl: kabul etme, onay verme

hāzık-ı māhir: işinin ehli, usta

hāzret-i hākim-i nāfizu'l-hükmi maḥkeme-i risālet: peygamberlik mahkemesinin hükmü geçen, sözü dinlenen hâkimi

hāzret-i pâdişāh-ı nübüvvet-dest-gāh: peygamberlik tezgâhının pâdişāhı

hāzret-i sultān-ı sidre-serīr-i lā-mekān-ı mülket: Allah'ın mülkünün en üst mertebesindeki tahtın sultanı, Hz. Muhammed (s.a.v.)

hedef-i ta'n u teşnī: ayıplama ve yerme hedefi

heder etmek: (kanını) mubah kılma

heme-hāl: herhalde, nasıl olursa olsun, elbette, mutlaka

hem-pehlü-yı felek-i atlas-püş: gökyüzünün ipekten elbisesiyle yan yana gelmek

hengām-ı firḫat-encām-ı rihlet: yolculuğun ayrılık anı

hıfzan li'n-nev: türünü korumak için

hırḫa-i peşmīn-i gedā: kulun yün abası

hırz-ı cān: bağrına basıp canı gibi korumak

hıyāz-ı riyāz-ı şehādet: şehitlik bahçelerinin havuzları

hilāl: zaman, vakit, ara

himār-ı vahşī: yabani merkep

hīn-i sa'ādet-ḫarīn: mutlu an, saadetli zaman

hīrām u refār: salınarak edalı yürümek

hīrfet-endāz-ı fuʿād: kalbe bir şey atmada usta olan

hīṭāb-ı müsteṭāb: latif ve güzel sesleniş

hoḳḳa-i dehān-ı nübüvvet: peygamberliğin hokka gibi ağzı

hulf: ahdinde durmamak

hulf-i vaʿd: sözünden caymak

hūn: öç, intikam

hurūf-i nevāşib: tesir ettiği kelimeyi nasbeden (sonunu üstün yapan) harfler (لن / كى / اذن / أن)

hūṭve: adım

hūy-efşān: ter saçan

hūy-gerde: terlemiş

huzne: sağlam ve sert olan

huzūr-ı melāmiʿu'n-nūr-ı nebevī: peygamberî nurun parıltıları karşısında

huzzār-ı meclis-i melā'ik-celīs: meleklerin oturduğu mecliste hazır bulunanlar

huzūr-ı melā'ik-mevfūr-ı risālet-penāhī: pek çok meleğin yer aldığı Hz. Muhammed'in (s.a.v.) huzûru

hüdā: doğruluk, hidayet

hüzāl: zayıflık, bitkinlik, arıklık

-I, ۱-

ıḳdu'l-leʿāl-i süreyyā-mişāl: ülker yıldız takımı gibi inci gerdanlık

ıtlāk: bırakmak, koyuvermek

ızmār: gizlemek, belli etmemek

-İ, Ğ-

īʿād: korkutmak, tehdit etmek

īʿād-ı şer: kötülüğü geri çevirmek

ibʿād-ı şer: kötülüğü uzaklaştırmak

ibʿās: hayat vermek

ibdāl: değiştirmek

ibl: dişi deve

ibl-i kirām: soyu temiz deve

iblāğ-ı peyām: haber yetiştirmek

ibtidār: bir işe süratle başlamak

ictirā: cüret etmek

icdād-ı hemyān-ı tabīʿat: kabiliyetini hazırlamak, bir işe başlarken kendi kuvvet ve kabiliyetini toplamak

ifā-yı ʿahd u incāz-ı vaʿd: verdiği sözü yerine getirmek

iftirāk-ı ferzend: evlādından ayrılmak

iğrā: teşvik etmek

iğtirār: gururlanmak, böbürlenmek

iğtiyāl: baskın yapıp öldürmek

ihdār-ı dem: kanın mübah kılınması

ihdīdāb: kamburluk, eğri büğrü olma

ihlāf-ı īʿād: tehdidini geri almak

ihlāf-ı vaʿd: sözünden dönmek

ihlāk: helāk etmek, yok etmek

ihtizāz: depreşmek, harekete geçmek

ihzār-ı izz-i huzūr: izzetli huzurunda hazır bulunmak

iltihāk-ı huddām-ı seyyidu'l-enām: bütün halkın efendisi olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hâdimleri arasına katılmak

iltikā: buluşmak, kavuşmak

iltikā'u's-sākineyn: iki sâkin harfin yan yana gelmesi hâli

iltişāk: yapışmak, bitişmek

iltizāk: yapışmak, bitişmek

ikāb: şiddetli azap, ceza

iktidā: uymak, tâbi olmak

iktihām: dayanmak, katlanmak

iktişār: kısaltmak, kısa kesmek

imrae-i mefkūdetu'l-evlād: çocuğunu kaybetmiş kadın

imrae-i şāire: kadın şair

inābe: yerini tutmak

incāz: (vaadi) yerine getirmek

incāz-ı va'd: vaadi yerine getirmek

inde mülākati'l-advv: düşmanlarla karşı karşıya gelinen an

inkıyād: boyun eğme

insicām: düzgün, tertipli, pürüzsüz söz

intifā: fayda vermek

irāe: göstermek

irās-ı gubār-ı şe'n: toz bulaştırma, çamur atma maksadıyla

irāz: çekinmek, geri durmak

irkāl: hızlı yürümek

irsāl: göndermek

irtifā: yükseklik, yücelik

irtifā-ı nehār: güneşin en tepede olduğu an

irtikā: güvenmek, dayanmak

irtikāb-ı firār: firār etmek

īṣāl: ulaştırmak, yetiştirmek

isḳā: su vermek, sulamak

ism-i nā-ṣāyeste: layık olmayan isim

isrā: yürütmek, göndermek

istiāne: yardım dilemek

istidā-yı ināyet: lütuf talep etmek

istiḥbār-ı tarīḳ-i vuṣūl-i me'mūl: umduğuna nail olabilmek için çare sormak

istilzāz: hoş gitmek, lezzet almak

istimān: aman dilemek, teslim olmak

istimsāk: kendini tutmak

istinṣād: birinden şiir okumasını istemek

istiṣfā: birisinin yardımını dilemek, şefaat istemek

istiṣhād: şahit göstermek, delil getirmek

istiṣfāf: yardım talep etmek

iṣāret-i bāhiretu'l-beṣāret: müjdenin aşikār delili

iṣtiāl: tutuşmak, parlamak, harlanmak

iṭāle-i yed: el uzatmak

ivāz: bedel

izāf: zayıflatmak, kuvvetsiz hāle getirmek

izām-ı ṣadr: göğüs kemikleri

-K, K-

ḳadd-i ser-efrāz: baş yükselten boy

ḳadem-nihāde-i dār-ı fenā: dünyaya gelmiş

kāfil: kefil olan

kāfil-i mühimmāt-ı dīn: dini ilgilendiren bütün unsurlarının kefil ve sorumlusu

ḳahīlū'l-ʿayn: göz kapağının siyahlığı

ḳahr u tedmīr-i aʿdā: düşmanları perişan etmek

kāʿin: mevcut olan, bulunan

ḳalīlu'l-laḥm: az etli, cılız

ḳāmet-i ṭübā-ḥirām: hoş edayla salınan endām

ḳamīş: gömlek

ḳand-rīz-i luṭf-ı neʿam: 'evet' diyerek lütfedip (ağzından) şeker akıtan

kār-ger: etki eden

ḳaşāyid-i ḥamd u ṣenā: hamd ve övgü kasideleri

ḳāşid-ı sebūk-pāy: ayağı çabuk haberci

ḳāşide-i nazīde-i belāgat-meʿāl: belagat usûlünce tanzim edilmiş kaside

ḳavāyim: (hayvanın) ayakları

ḳavāyim-i nāḳa: devenin ayakları

ḳavl-i meşḳūk: şüpheli söz

ḳavl-i nā-sezā: yakışsız söz

ḳaylūle: öğle uykusu

kef: avuç içi, aya

keff-i mübārek: mübarek avuç

kehfü'l-emān-ı günehkārān: günahkārların emniyetli sığınağı
kelām-ı dürrī-nizām: inci gibi dizilmiş sözler
kelām-ı vahy-irtisām: vahiyle bezenmiş sözler
kemā merra: (geride) geçtiği gibi
kemā merra fī emşālihi: benzer yerlerde geçtiği gibi
kemā merra fī nezāyirihī: benzer yerlerde geçtiği gibi
kemā merra ğayra merra: geride ve başka yerlerde de geçtiği gibi
kemāl-i cūc: büyük açıklık
kemāl-i gūşiş: çok çabalamak
kemāl-i melāset: çok yumuşak
kemāl-i simnet: yağlı, besili
kem-bidā'a-i bī-ma'ārif: bilgisiz, sermayesi kıt
kerīhe: hoş olmayan, çirkin
kerīmu'l-aşl: asil
ke's-i mevā'id: vaat olunan kadeh
keşīru'l-laḥm: etli, eti bol
keşret-i meşy: çok yürümek
keşf u irā'e: ortaya çıkarmak, göstermek
keşf-i ğitā-yı ḥafā: gizlilik perdesini açma
keşīde-i silk-i imlā: yazıya çekilmiş
ķılāde: gerdanlık
ķışr-ı cevz: ceviz kabuğu
ķudret-yāb-ı cesāret: cesaretle kudretli
ķurṭa-i bināgūş: kulağına küpe (olmak)

ķuvvet u ğılzet: kuvvet ve sertlik

kühūlet: orta yařlılık

kūlūnk: tařçı kazması

kūřād: aćma, aćıř

-L-

lā maħālete: yeri olmayan

lā-i nāfiyye: fiili olumsuz yapan lā

lā-i nāhiyye: fiilden men' eden lā

lā-şey: deĝersiz iş, kıymetsiz şey

lāĝar: zayıf ve cılız hayvan

laĝzīde-pā: ayaĝı kaymış

lām-ı ta'rīf: Arapća'da ismin bařına gelerek maruf bir řeyi kastetmeye yarayan elif-lām

le'ālī: inciler

le'ālī-i āb-dār-ı dendān: dişlerdeki inci parlaklıĝı

le'ālī-i dendān: aĝzın incileri

le'ālī-i girān-behā: kıymetli inciler

le'ālī-i mevzūn-endām: dūzenli hizalanmıř inciler

leb-rīz-i envār-ı dīdār: yūzünün nurlarla kaplı oluřu

leb-rīz-i envār-ı īmān: iman nurlarıyla dopdolu

leheb-i nār-ı ĝayret: haset ateşiyle harlanmak

lerze-i ıztırāb: acıdan titremek

lerze-nāk: titrek, titreyici

levm: azarlamak, paylamak

leyyin: yumuşak

lih̄ye: sakal

li-muḥarririhi: müellife ait olan (kelâm)

lisân-ı vâzih̄u'l-beyân-ı Türkî: açık ve anlaşılır bir Türkçe

lühûk: ilişme, erişme, bitişme

-M-

mā-i esnân: dişlerin suyu

mā-i maṭar: yağmur suyu

maḥlūt: karıştırılmış, karışık

maḥsūd-ı evāḥir u evā'il: öncekilerin ve sonrakilerin gıpta ettiği

maḥv u münderis: yok olup gitmek

mā'ide-i ceziletu'l-fā'ide: pek nâfi' sofrâ

maḥrûn: ulaşmış, kavuşmuş, yakın

maḥûle: takım, tür, kategori

maḥkûs: aksetmiş, tersine çevrilmiş

mānend: benzer, eş, denk

māris-i fūnūn-ı heycā: harp fennini uygulayan, savaş taktiği tatbik eden

maḥrûz-ı dergāh-ı Ḥazret-i Şāh-ı Enbiyā: peygamberlerin şahı olan Hz. Muhammed'in
(s.a.v.) huzuruna arz olunmuş

maḥşūn: korunan, hıfz edilen, sâlim

maḥşūka-i meliḥa: güzel yüzlü sevgili

maṭar: yağmur

maṭrūḥ: çıkarılmış

mebrek: develerin çöktükleri yer

mecbûle: yaratılmış

medîd: uzatılmış

mefkûde: yitirilmiş

mefraṭ: pek büyük

mefṭûr: yaratılmış

mehābet-nümā: görünüşü azametli olan

mehābet-nümûn: azametli görünen

meḥāsîn: güzellikler

mehere-i fenn-i beyân: beyân ilminde mâhir olanlar, ilm-i beyânın bilirkişileri

mehîb: heybetli, azametli

mehl: vade, mühlet, vakit verme

meḥḫûz: çıkarılmış, alınmış

mehzûl: düşkün, zayıf

meksûru'l-ʿayn: gözün kırık bakması

mekşûf/mekşûfe: meydana çıkarılmış, açık

melāḥat: yüz güzelliği, cemâl

melāset: yumuşaklık

meḥmûl: umulan, beklenen

meḥmûn: emin, sağlam

meḥmûn u emîn: emin, güvenilir, mûtemed

memzûc: bitişik, karışık, karmaşık

merāret-i elem-i ḥaşyet: korku gamının verdiği tatsızlık

mercû: umulan

merd-i ğayret-me'āb: pek gayretli adam

merd-i nīk-girdār: beĝenilen adam

merfu^c-ı bār-gāh-ı Hūdā: Cenāb-ı Hakk'ın huzuruna yükselme

merfū^catu'l-ķavāfi: Őiirde içerisinde kafiye bulunan kelimenin irabının merfū (ötreli) olması; kafiyesi sanatlı ve yüce olan Őiir

merķūm: bahsi geçmiŐ

mesāĝ: müsaade, izin

meŐāhif: sahifeler

mescid-i mu'allā-ķıbāb: yüce kubbeli mescid

meŐel-i sā'ir: dilden dile gezen hikāye

mess-i zemīn: zemine yapışmak

meŐkūk: Őekli, Őüpheli

meşy: yürüme

mevc-engīz-i te'eŐŐür: dalga dalga üzüntü

mevdū^c-ı ħazāne-i ŐehinŐāh-ı cihān: cihān sultanının hazinesine tevdi olunmuŐ

mevzi^c-i ķılāde: gerdanlık takılan yer

mezīd-i neŐāť u cünbiŐ: dinçlik ve hareketin artması

miĝfer-i ser-pūŐ-ı felek: baŐa geçirilen talih miĝferi

miĝen u meŐakķat-ı vefire: pek büyük sıkıntı ve eziyet

misk-i ezfer: güzel kokulu

mīŐe: koru

mīŐezār: meŐelik, küçük koruluk

miyāh: sular

miyān-ı beriyye-i ħaŐyret: korku çölünün tam ortası

miyān-beste: bel baĝlamıŐ

mu^ḥāḥze: çıkışmak

mu^ḥātebe: paylamak

mu^ḥceme: noktalanmış

mudḡa-i mu^ḥallaḡa: asılı duran et parçası

mufaḡḡal: üstün kılınan, daha efdal olarak görülen

mufaḡḡal^{um} ^ḥaleyh: başka bir şey kendisine tafdil ve tercih olunan, bir şey kendisine üstün tutulan

muḡaddere-i müḡgīn-niḡāb-ı feḡāḡat: fesahatin siyah peçeyle örtülmesi

muḡaffef: hafif edilmiş

muḡālīḡ: karışmış

muḡassen-i vüḡūhu'l-beyān: ifade/beyān tarzlarının en güzeli

muḡāt-ı küḡsār: dağlarla çevrili arazi

muḡdevdebetu'l-enf: eğri burunlu

muḡterīḡ: yanan

mu^ḥīn u dest-gīr: elden tutan, yardım eden

muḡābil-i ^ḥīḡā: yatsıya karşılık

mun^ḥatīf: bir yana doğru meyletmiş

mun^ḥatīfu'l-vādī: vadinin eğimli kısmı

murā^ḥat-i ḡānūn-ı edeb: edep kaidelerine saygı göstermek

murā^ḥiyān-ı ḡānūn-ı mürüvvet: mertlik kaidelerinde ikiyüzlü olanlar

muḡāb: kendisine bir şey isabet eden, musibettede

muḡaffā: sâfileşmiş, süslenmiş

muḡābīḡ-ı maḡāl: söze uygun

muḡāf-ı ḡudsiyān-ı mele^ḥ-i a^ḥlā: büyük meleklerin etrafında döndükleri yer

muṭāraḥa: birbirine söz söyleme

muṣṭedd^{um} bih: kadri ve itibarı çok yüce

muṣṭelli'l-āḥir: sonu illetli olan

mūy-ı āteş-dīde: ateş görmüş kıl, ateşe tutulan saç parçası

muẓmer: gizli, saklı

mübā'adet: birbirinden uzaklaşma

mübellig-i maḥbūbe: sevgiliyi haber veren

müberrā: beri, münezzeh, noksansız

mücāleset-i ehl-i kitāb: Kitap ehliyle (kendisine kitap indirilen kimselerle) oturup kalkmak

mücāzāt: suça karşılık verilen cezalar

müdevver: döndürülmüş

müferraḡ: düşmüş

müfid: ifade eden

mühmele: noktasız

mükennā: künyelenmiş

mülākāt-ı risālet-penāhī: Efendimizle görüşmek

mümāss ü memsūs: değdirmek, temas

mümteni'u'l-infiṣām: kopması imkânsız

münbasiṭ: yayılan, genişleyen

münderis: eseri, izi kalmamış

münselib: kalmamış

mürā'āt: riayet etmek, saygı göstermek

mürte'id: ürken, korkan

mürteʿiş: titreyen

mürvārid-i manzūme-i cihān-behā: cihāna g zellik veren inci dizisi

mürvārid-i manzūme-i girān-behā: kıymetli inci dizisi

m s raʿat: acele etmek

m senn t-ı fevk yye: (Arab ’de)  stte iki nokta

m senn t-ı taht yye: (Arab ’de) altta iki nokta

m slim-i t hiru’l-kalb: kalbi temiz olan m sl man

m sta afin: b y klenenler, b y kl k taslayan kimseler

m stah l: imkansız

m sta l : istila eden, kaplayan

m ster iyetu’l-yedeyn: elleri gevşemiş

m stetir: gizli, saklı

m stevl : yayılan

m ş l-i sa adet: huzurunda ayakta durmak

m ş hid-i  eşm-i haq kat-b n: hakikati g ren g z

m şennif-s z-ı g ş-ı h ş: bir Őeyi başkasının akıl kulağına k pe eden, bir kimseye m him  ğ tler veren

m ş ir: haber veren, bildiren

m şte l: yanan, tutuşan

m tenaşşış:  ğ t dinleyen

m teşebbiş-i d men-i tağy r: değiştirme eteğine sarılan, s ylediği bir s zden veya yaptığı fiilden sonra geri adım atıp hatasını d zeltmeye girişen

m tevaqqi’u’l-huş l: olmasını bekleyen

m tev r -i perde-i fıkd n: yokluk perdesinde gizlenmiş

nā-bedīd: görünmez

nahviyyūn: nahiv âlimleri

nā'il-i ni'amü'l-me'mül: ümit edilen ve beklenen nimetlere kavuşmuş kimse

nāka: dişi deve

nāka-i hadbā: kambur deve

nāka-i kerīmetu'l-aşl: soyu temiz, asil deve

nāka-i saht u kavī: güçlü kuvvetli deve

nāka-i seri'atu's-seyr: yürüyüşü hızlı deve

nāka-i 'uzāfira: güçlü kuvvetli deve

na'l: nal

naşb: Arabî kelimenin sonunu üstün okumak

na't-ı şerīf-i seyyidu'l-ibrār: hayır sahiplerinin efendisi olan Hz. Muhammed (s.a.v.) için yazılmış olan kutlu övgü kasidesi

nāyibe-i vahīmetu'l-ākibe: sonu fena olan musibet

naẓīr u mānend: eşi benzeri

necābet: soyluluk, soy temizliği

nefha: güzel koku; esinti

nefy-i muntakız: çelişkiyi gidermek

nehengān-ı deryā-yı şecā'at: cesaret denizinin timsahları

nesīc-i kār-gāh-ı belāgat: belāgat tegzâhında/atölyesinde dokunmuş

neşāt: sürur; dinç ve diri olma

neşāt u cünbiş: dinç ve hareketli

neşāt u sür'at: dinç ve seri

neşāyid-i teslīmāt-ı lā tuḥṣā: sayısız selam etme şiirleri, bir kimseye sonsuz selam gönderen ifadeler

nevḥa: ölüye ağlama

nigāşte-i şaḥīfe-i rivāyet: nakli yazıyla mukayyet kılmak

nigāşte-i şaḥīfe-i taḥrīr: kâğıda dökmek

nigeh-bān-ı ğanem: koyunlara gözcülük etmek

nīm-ḥand: yarım gülüş, tebessüm

niyām-ı dehān: ağzın kabzası

nu‘ūmet: yumuşaklık

nüdbe: ölüye ağlama, ağıt

nüzhet-gāh-ı gülşen-serā: gül bahçesi içindeki sarayın gezinti yeri

-Ö-

‘özü-i taḫşīrāt-ı sâbıka: evvelce işlediği kusurlardan özür

-P-

pādişāh-ı serā-perde-i lāhūt: kudsi âlem otağının padişahı, manevi âlemin hükümdarı,
Hz. Peygamber

pehlū: yan

penāh-gāh-ı ḥaṭā-pīşegān-ı ümmet: ümmetin günahkârlarının sığınağı

pençe-i mürg: ölümün pençesi

perde-pūş-i terākīb-i ‘Arabiyye: Arabî terkiplerle örtülü

perrān: uçan

per-tāb: atılmak, sıçramak

pervāne-vār: pervane gibi

pes: imdi, bu halde, binaenaleyh

pesendide-i tab^c-ı hümayün: mübarek damgayla beğenilmiş

peste-i şükr-efşân-ı fem-i mübarek: şükür düşmeyen mübarek ağız

peymüde-i zebân-ı inşâd: mûsikî edasıyla ölçülü bir şekilde

peyveste-gerd-engiz-i türrehât: bir kimse hakkında asılsız düşünceler uyandırmaya çalışma, bir şahıs hakkında insanların kafasını karıştırmada muvaffak olma, bir kimseyi kötü zan altında bırakmak için saçma sözler uydurma

pîç ü tâb: ızdırıp, sıkıntı, endişe

pîrâhen: gömlek

pîrâye-i hizâne-i ta^zîm u tefhîm: saygı ve hürmet hazinesinin süsü

pîş-nihâd: temel, kanun

püşide: örtülmüş

püşide-i habâyâ-yı ma^cânî: manayı gizleyen örtü

püşide-i muşhaf-ı cism-i muqaddes: mukaddes bedenini örten

püşiş-i tâbüt-ı fenâ: hiçlik tabutunun örtüsü

püşte: yığın, tepe

-R-

râdde-i fûrû-nihâde: mertebesini indirmek

râh: yol

râh-ı muhâlefet: karşı saf tutmak

râh-ı râst: doğru yol

rakîk: ince

râmiḥ: semânın kuzeyinde bulunan en parlak yıldızlardan biri

rec^c: geri döndürme

recā-yı müstemendāne: kederli bekleyiş

ref: Arabî kelimenin sonunu ötreli okuma

ref-i enāmīl-i elfāz-ı Türki: bir ibareyi Türkçeye tercüme yoluyla o ibarenin üzerindeki örtüyü kaldırma, başka dildeki ifadeleri Türkçeye aktararak o ifadeleri anlaşılır kılma

ref-tār: gidiş, yürüyüş, salınarak yürüme

rehā: kurtulma, kurtuluş

reh-gīr-i girīve-i girīz ü hereb: kaçış çıkmazının yolcusu, firar eden ancak kaçacağı yer kalmayan kişi

reh-bend-i mesālik ü sūbūl: yolları kesen ve gidiş yoluna set çeken mevki, kaçış yolunu tıkayan engel

reh-nümā-yı ka'be-i maqşūd: arzulanan yere sevk eden kılavuz

reh-peymā-yı menzil-i dildār: sevgiliye olan mesafeyi ölçen

resīde: erişmiş, yetişmiş

resīde-i gūş-ı iz'ān: işitmek, kulağına ulaşmak

re'sü'l-māl-i sa'adet-i dü-cihānī: iki cihan saadetinin sermayesi

reşākat-kād: ince endâmlı

rīh-i şimāl: kuzey rüzgârı, poyraz

rikkat: rakiklik, incelik

rişte-i nazm: nazım ipliği

riyāh: rüzgârlar

rū-gerdān: yüz çeviren

rukabā: rakipler

rukba-i nāqa: devenin boynu

rumh-ı şā'ika-te'sir: yıldırım gibi mızrak

rüchān: üstünlük, üstün olma

-S, Ş, Ş-

şad: (sayı olarak) yüz

şādāt-1 eşrāf-1 ʿizām: büyükler, ulular

şad-pāre: yüz parça

şadr: göğüs

şadr u ḥāşırā: göğüs ve karın boşluğu

şafāyih: (şafiha'nın c.) madeni levhalar

şafh-1 mekārim-i ahlāk-1 Resūlullāh: Efendimizin bağışlama keremi

şafra-levn ü hezāl: sararıp solmak

şahbā: şarap

şahbā-yı nāb: hâlis şarap

şahbā-yı nāb-1 muşaffā: hâlis muhlis şarap

şāhib-i be's-i şedīd: şiddetli sıkıntı çeken

şāhib-kırān-1 yektā-süvār-1 ʿarz-gāh-1 ḥatemiyet: son oluş sahasının kudretli ve eşsiz süvarisi, Hz. Peygamber

şaht u kavī: çetin, zor, sert, kuvvetli

sā'ik-i cimāl: develeri sevk eden, götüren

sakıy: sulama, su içirme

sāl-i ferḥunde-fāl: kutlu sene

şalābet: peklik, sağlamlık

şalābet-i kavāyim: ayaklarındaki sağlamlık

sāmān-1 tesellī: teselli rahatlığı

sāmān-süz-1 dil-i nā-şād: kederli gönlün huzur bozması

sāmi'a-güzār-ı nebevī: peygamberin kulağına hoş gelmek

şāmit: susan, sessiz

şamşām-ı bī-niyām-ı hidāyet-i leme'ān: hidayet nuruyla parıldayan kabzasız keskin kılıç

sāye-baḥş-ı şeref-i intikāl: muhafaza etme şerefının devredilmesi

sebīke-i kelām: söz külçesi

şebt-i aḥkām-nāme-i ḥāfıza: hafızadakileri kayda geçirme

şebt-i ḥilye-nāme-i ḥāfız: tasavvur ile zihnine kaydettiği yüce vasıflar

şebt-i şafḥa-i beyān: ifadeyle yazıya dökme

sefid: beyaz, ak

segirtmek: koşturmak

seḥāb/seḥābe: bulut

sekrān: sarhoş

seng-rīze: çakıl taşı, küçük taş

ser-dāde-i ribka-i 'ubūdiyyet: kulluğa sıkı sıkıya bağlanmış

serī'atu's-seyr: hızlı hareket eden

ser-rişte-i bahāne-i izdirā: tahkir etme gayesini ihtiva eden

şevb-i mübārek ü aḥḥar: kutlu ve pak elbise

şevb-i nūr-efşān: nur saçan elbise

sevde-i miḥekk-i imtiḥān: imtihan vasıtası olan arzu

şevr: boğa

şevr-i ebyaz: beyaz boğa

seyf-i meslūl-i nūr-efşān: kınından çekilmiş nur saçan kılıç

seyr u reftār: yürüyüş, yürümek

sezā-vār: münasip, uygun, yaraşır

şıfat-ı mezmūme: kötü sıfat

şıkl: yük, telaffuzu zorlaştıran ağırlık

şile: ism-i mevsûlün ardından gelen açıklama cümlesi yahut söz grubu

şiyānet: koruma, korunma

şıyt-i bişet-i nebīyy-i āhıri'z-zamān: ahirzaman peygamberinin zuhūr sesi

sibā^c-ı derende: yırtıcı canavarlar

sibā^c-ı hümüm: kaygı canavarları

şıkāt-ı rüvāt-ı müstahsene: söz ve nakilleri güvenilir olan kimseler

şım-i hāliş: saf gümüş

şınīn-i hicret: hicrī seneler

şiyāk: bağlam

subh-i ʿıd-i sürür-āsā: bayram sabahının sevinci gibi

sūde-i hāk-i kadem-i ʿarş-iştibā: arşı andıran ayağının bastığı toprağa sürülmek

şunūf-ı nevāziş ü iltifāt: gönül alma ve iltifat makâmı

sūr: ziyâfet, şenlik, bezm

şūret-i ibā vü imtinā^c: çekinmek ve geri durmak suretiyle

süzān-ı âteş-i ye's: ümitsizlik ateşiyle yanan

süzende-i kulüb: kalpleri yakan

südde-i sidre-nişān: yüce makâmın eşiği, kapısı

sükkerī-niʿam-ı taḥdīs: tatlı söz nimetleri

-Ş-

şad-kām: çok sevinçli

şāh-bāz-ı āşiyāne-i kuds: mübarek kuş yuvasının ak doğanı

şâ'ir-i çerb-zebân: hilekâr ve tatlı dilli şair

şar-ı müctemîc: toplanan kıl/saç

şarḫ-ı meşîyye: kastedilen koşul

şarḫa-pâş-ı ḥuzûr-ı pâdişâh-ı ins ü cân: insan ve cinlerin padişahı olan zâtın huzurundaki ihtişam ve parıltı

şebâb: gençlik

şecer-i mültef: dalları birbirine girmiş ağaç

şedd-i rahîl: (yolculuk maksadıyla) hayvanın sırtına semer vurmaktır

şedîdu'l-istimsâk: sıkı sıkıya tutunmak

şedîdu's-şekîme: mukâvemeti yüksek

şehinşâh-ı heft-evreng-i melekût: meleklerin yer aldığı yedi yıldızın sultanı

şekvâ vü itizâr: şikâyet ve özür

şemâtet: birinin maruz kaldığı güç duruma sevinmek

şemc-i şebistân-ı lâhût: ulûhiyet âleminin haremindedir yer alan kandil

şemşîr-i 'adû-tedmîr: düşmanları târumâr eden kılıç

şerm: utanma

şibh-i muzâf: muzâfa/tamlanana benzeyen

şiddet-i harâret-i şayf: şiddetli yaz sıcağı

şiddet-i melâset: çok yumuşak

şiddet-i vaḫ: yere şiddetli basmak

şîr-i dil-keş-edâ: edası gönül çelen şiiir

şitâbân: acele eden, çabuk olan

şurûc-ı maḫşûd: kastedilen şeye başlama

şütür: deve

-T, ٢-

ta^cb u kelāl: yorgunluk, bitkinlik

ṭab^c-1 gerdūn-vaḳār: tabiatı icabı vakarlı

tāb-1 germā: sıcaklığın şiddeti, kuvvetli sıcak

tāb-āver: güç yetiren

ṭabī^cat-i rāsiḥa: sağlam tabiatlı, yaratılışı kuvvetli olan

ṭabīb-i ḥaste-dilān-1 cūrm ü ṣiṣyān: suç ve günah ile kalpleri hasta düşmüş kimselerin tabibi

ta^cdiyye: fiili müteaddî yapma, geçişliliğini artırma

taḡannī: şarkı söylemek, ezgiyle okumak

taḥaccür: taşlaşma, taş gibi katı olma

taḥalluḡ: halka olup oturmak

taḥalluṣ li'l-medḥ: şiirde medih kısmına geçiş yapmak için

taḥilletu'l-ḳasem: yeminini bozmak

taḥliṣ: kurtarmak

taḥriṣ: kışkırtmak

taḥvīf: korkutmak

tā^cib: tövbe eden

ṭaleb-i rıfḳ: hilm ve yumuşaklık talebi

ṭālī^c-i maṣriḳ-1 āḫiri'z-zamān: ahirzamanda doğudan zuhur edecek zât

ta^clīl: gerekçelendirme, sebep bildirme

ta^clim-gerde-i birāder-i ṣefiḳ: şefkatli kardeşinden öğrendiği

ṭa^cm: tat, tatma

ṭama^c: hırs, açgözlülük

ṭamġā-yı pesend: beġenme/tasdik mührü

ṭaʿn-ı rumḥ-ı şāʿiqa-teʿşir: mızraġın yıldırım gibi çakması/vurması

ṭanin-endāz-ı mesāmiʿ-i ʿālemiyān: insanların kulaklarının çınlaması

tār-ı tevaḳḳuf: bekleme baġı, insanı harekete geçmekten alıkoyan baġ, eğlenme, boşuna oturup durma

taʿrid-i firār: korkup kaçmak

tarşif: birbirine bitişip sağlamaştırma

taşaddi: girişme

ṭavīletu'l-ʿunḳ: uzun boyunlu

taẓif: iki kat artırılmış

taẓyī: kaybetmek, kaybına sebep olmak

taẓyī-i evḳāt: vakit kaybı

tebādūr: ansızın akla gelmek

teberri: sevmeyip yüz çevirme

tecviz: câiz görmek

tedāvül-i eyādī-i mülük ü selāṭin: mülk ve saltanatın el deġiştirmesi

tedbīr-i indifāʿ: savuşturma önlemi

tedmīr-i düşmen-i dīn: din düşmanlarını hercümerç etmek

tefevvüh: ağza almak, söylemek

teḫālūf: birbirine uymamak, zıt düşmek

teḫāşī: korkup çekinmek

tehī: boşu boşuna

tehyīc: heyecanlandırmak

telehhūf: hasret ve kederle yanıp yakılmak

televvün: renk deġiştirmek

telyīn: yumuŝatmak

temr: hurma

tenāzu: çekilmek

teng: sıkıntı

tenīl: nallamak

teñiŝ: müennes kılmak

terġīb: isteklendirmek, raġbetlendirmek

terhīb: korkutmak

terk-i taĥdīk: bakmayı kesmek

tesābuĥ: yarış etmek

tesliyyet: teselli vermek, avutmak

teŝdīd: ŝeddelemek

teŝkīk: dikmek; dizmek

tevakĥud: tutuŝup yanmak

tevāzūn: vezinde bir oluŝ

tevcīh-i ıŝfe-i iltifāt: bir şeye doĝru yönelmek, yönünü oraya çevirmek

tevem: denk, eş

tevfīk-i Ĥazret-i Perverdigār: Cenāb-ı Hakk'ın yardımı

tevsīm: adlandırmak

te'yīs: me'yūs etme, ye'se düşürmek

tezkīr: müzekker kılmak; hatırlatmak

tezlīl: zelil etmek, hor görmek

tībe-i tayyibe: güzel kokulu

tīg-i ĥazā[-i] fūruĝ-ı Muĥammedī: Muhammedī nurun hüküm kılıcı

tīz-refṭār: yürüyüşü çabuk

tuṣme-i neheng-i şemşīr: kılıç timsahına lokma olan; timsah ağızlı kılıcın kestiği kimse

tuṣme-i şīr-i ecel: ecel aslanının lokması

tuṣme-i şīr-i mezkūr: bahsi geçen aslanın lokması

-U, ‘U-

ufūl: batmak, yok olup gitmek

‘uhūd: (‘ahd’in c.) yeminler

‘ukūbet: ceza, azap

‘ukūbet-i müsteḥak: layık/hak edilen ceza

‘unk: boyun

unṣā: dişi

‘urūḳ: (‘ırḳ’ın c.) damarlar

‘uṣāt-ı ümmet: ümmetin günahkârları

‘uṣbe-i ‘izām: güçlü topluluk

usūd: (esed’in c.) aslanlar

‘uyüb: (‘ayb’ın c.) ayıplar, kusurlar

-Ü-

üstād-ı be-nām: meşhur usta

üstüvār: sağlam, kuvvetli, dayanıklı

üştür-i fūrū-māye: nesebi karışmış deve

üştür-i ner: erkek deve

-V-

vaqt-i beynūnet: ayrılık zamanı

vaqt-i duḥā: kuşluk vakti

vāşıl-ı bi'se'l-maşīr-i caḥīm: cehenneme gitmek

vāşıl-ı gūş: kulağına gitmek

vāsi'ü'r-raḥme: rahmeti geniş, merhameti bol

vech-i münīr-i ḥabīb-i muḥtār: Efendimizin nurlu yüzü

veche-i 'azīmet: gidilen yol, gidiş yönü

vedā'-ı rāḥat ü ḥ'āb: uyku ve rahatı terk

veled-i zükür: erkek çocuklar

vesīle-i ḥuşūl-i me'mūl: umduğuna nâil olma gayesi

vu'ūd: (va'd'in c.) vaatler, sözler

vücūd-i ḥabş-ālūd: pis vücut, murdar, leş

vüs'at-serā-yı 'ālem: uçsuz bucaksız âlem sarayı

-Y-

yābis: yaş olmayan, kuru

yāfte-i dest-gāh-ı ṭabi'at: ahlāk ve kâbiliyet tezgâhının levhası, bir kimsenin yaradılışını, kâbiliyetini ve kıymetini gösteren alâmet

yed-i mü'eyyed-i Ḥabīb-i Emced: pek şerefli ve Mecid olan Allah'ın sevgilisinin desteklenmiş eli

yorğalamak: rahvan/sarsmadan yürümek

-Z, Z, Z, Z-

ẓaby-ı kaḥīlū'l-ʿayn: kara gözlü ceylan

ẓaḥm-güşā-yı ḳalb-i pür-süz u güdāz: yanıp yakılan kalbin sıkıntıları/yaraları açması

ẓahr: sırt

zamān-ı vufūd: gelme anı, geliş zamanı

zamīr-i müstetir: gizlenmiş zamir

ẓarf-ı müsteḳar: hazfedilmiş öbeklerin manasını yüklenen, harf-i cer ve mecrûrdan oluşan takım

zāt-ı nübüvvet-āyāt: peygamberlik delillerini gösteren zât

zebān-güzār: dilden geçen, ağızdan çıkan, söylenmiş olan

zebḥ: boğazlama, kesim

zehre-çāk: ödü patlamış

zemzeme-sāz u tāk-ı bāhirū'l-ibtihāc-ı İslām: İslâmiyetin âhenkli ve parlak tâcı

zen: kadın

zindegānī: dirilik

zirāʿ: arşın

zīver-i şandūḳ-ı sīne: yürek sandığının süsü

zuʿm: zan, sanı

zū'l-ḥāfir: oyuk olan, boşluk bulunan

zümre-i ʿuşāt: günahkârlar, isyan eden kimseler

İNDEKS

-A-

‘Abdullāh bin Ziba‘rā [5-b]

‘Abdulmuṭṭalib [42-b]

Aḥfeş [37-b]

‘Amr ibnu Üzeyne [17-b]

Aşma‘ [26-b]

-B-

Basriyyīn [48-b]

Benī Cuheyne [7-a]

Benū Muzeyne / Muzeyne [2-b] , [6-b]

Büceyr [2-b], [3-a], [4-a], [5-a], [6-b]

-D-

Dāvud [58-b], [59-b]

-E-

Ebraḳ el-‘Azzāf [3-a]

Ebū Bekr /Şiddīk-ı Ekber [8-a], [44-a]

Ebū Sūlmā [2-b], [5-b], [42-b]

Emeviyye [17-b]

-H-

Ḥarīrī [27-b]

Ḥassān [bin Ṣābit] [14-b], [28-a]

Ḥicāz [17-b]

Hişām bin ʿAbdumelik [17-b]

Hubeyre bin Ebī Vehib [5-b]

-İ-

İbn Hişām [en-Naḥvī] [2-a], [9-a], [25-b], [42-a], [54-a]

İbn İshāk [8-b]

İyle [9-b]

-K-

Kaʿb bin Züheyr [1-b], [5-a], [7-b], [8-a]

Ḳaṣīde-i Bürde [1-b]

Ḳatāde [58-b]

Kurʾān / Kurʾān-ı Kerīm [47-b] [48-a]

Ḳureyş [4-b], [5-b], [17-b], [56-a], [56-b], [62-a]

-M-

Medīne [17-b], [18-a], [57-a]

Mekke [3-a], [5-b], [56-a], [56-b], [57-b]

Mezbūr [21-a]

MıŖ [9-b]

Mollacıķ-zāde Meĥmed Rā'if [2-a]

Mu'āviye [9-a]

Muĥammed [3-a], [6-a], [6-b]

-N-

Nağr bin Kināne [56-a]

-Ö-

Ömer [2-b], [56-b]

-R-

Rebī'atu'bnu Riyāĥ [2-b]

-S-

Sekkākī [13-a]

Seyyid Cürçānī [13-a]

Sībeveyh [40-b], [56-b]

-Ş-

Şām [17-b]

-T-

Tā'if [5-a]

-U-

Urkūb [21-b]

-Y-

Yenbu' [9-b]

-Z-

Zemaḥṣerī [10-b], [13-a]

Ziyā'u'l-Fu'ād fi Şerḥ-i Bānet Su'ād [2-a]

Züheyr [2-b], [3-b], [5-b]

KAYNAKLAR

1- Arşiv Vesikaları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *HAT*, nr. 1553/50, 29 Zilhicce 1235 [7 Ekim 1820].

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *HAT*, nr. 1565/12, 1 Safer 1240 [25 Eylül 1824].

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Y. PRK. HR.*, nr. 30/6, 16 Zilkâde 1318 [7 Mart 1901].

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Y. A. HUS.*, nr. 389/42, 9 Cemâziyelâhir 1316 [25 Ekim 1898].

2- Kaynak Eserler

Abdurrahman Abdi Paşa. *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*, Millet Kütüphanesi: Ali Emîrî Şeriyye, nr. 733/3.

_____ *Vekâyi'-nâme*, haz. Fahri Ç. Derin, İstanbul: Çamlıca, 2008.

Abdülbâkî b. Ahmed. *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*, Süleymaniye Kütüphanesi: Hacı Mahmud Efendi, nr. 3527/2.

Ahmed Vefik Paşa. *Lehçe-i Osmânî*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1306.

Arapzâde Mehmed Emin Efendi. *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*, İstanbul: Bahriye Matbaası, 1302.

Ârif Hikmet. *Tezkire-i Şu'arâ*, haz. Sadık Erdem, Ankara: TTK, 2014.

Âşık Çelebi. *Meşâ'iru'ş-Şu'arâ*, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Tarih, nr. 772.

Buhârî. Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm, *Câmi'u's-Sahîh*, trk. Muhammed Fu'âd Abdülbâkî, Mektebetu Feyyâz, 2011.

- Cürcânî. Ebû Bekr Abdülkâhir b. Abdirrahmân b. Muhammed, *Delâilu'l-Îcâz*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir, Kahire: Şirketu'l-Kuds, 1992.
- Devletşah. *İbn Alâüddevele Bahtîşâh el-Gâzî es-Semerkindî, Tezkiretu's-Şu'arâ (Tezkire-i Devletşah)*, I, trc. Necati Lugal, Ankara: MEB, 1963.
- Evliyâ Çelebi. *Seyahatnâme (Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi)*, II, haz. Seyit Ali Kahraman v.dğr. İstanbul: YKY, 2011.
- Eyüp Sabri Paşa. *Azîzü'l-Âsâr / Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*, İstanbul: Şeyh Yahya Efendi Matbaası, 1291.
- Fatîn Efendi. *Tezkire-i Hâtimetu'l-Eş'âr*, İstanbul İstanbul İstihkâm Alayları Litografya Destgâhı, 1271.
- Hâşimî, Ahmed. *Cevâhiru'l-Belâğâ*, Kahire: Matbaatu's-Sa'âde, 1914.
- İbn Hişâm. Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdümelik, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, thk. Süheyl Zekkâr, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992.
- _____ *es-Sîretu'n-Nebeviyye (İslâm Tarihi / Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi)*, I, trc. Hasan Ege, İstanbul: Kahraman Yayınları, 1985.
- İbn Kesîr. Ebu'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâ'îl b. Şihâbiddîn Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye (Büyük İslâm Tarihi)*, V, trc. Mehmet Keskin, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994.
- İbn Kuteybe. Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, *Kitâbu's-Şi'r ve's-Şu'arâ*, I, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2006.
- İbn Sa'd. Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Basrî el-Bağdâdî, *Kitâbu't-Tabâkâti'l-Kebîr (Resûlullâh'ın Kutlu Sîreti)*, I, trc. Musa Kazım Yılmaz, İstanbul: Siyer Yayınları, 2014.
- İbnu'l-Esîr. Ebu'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târih (İslâm Tarihi / el-Kâmil fi't-Târih Tercümesi)*, II, trc. Beşir Eryarsoy, İstanbul: Bahar Yayınları, 1985.
- _____ *en-Nihâye fi Ğarîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, thk. Abdulhamîd el-Halebî, Cidde: Dâru İbni'l-Cevzî, 2000.

İbnu'n-Nehhâs. Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Ahmed b. İbrâhîm ed-Dımaşkî ed-Dimyâtî, *Meşâri'u'l-Eşvâk ilâ Mesâri'i'l-'Uşşâk (Fezâilu'l-Cihâd)*, Arapça'dan Osmanlıca'ya trc. Abdalbâkî Mahmûd b. Mehmed, ist. tarihi 975/1567-68, Süleymaniye Kütüphanesi: Nuruosmaniye, nr. 1191.

Kâtib Çelebi. *Keşf el-Zunûn*, I, İstanbul: MEB, 1971.

Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm. haz. Hasan Basri Çantay, İstanbul: Elif Ofset, 1979.

Leylâ Hanım Divanı. haz. Mehmet Arslan, İstanbul: Kitabevi, 2003.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah el-Asbahî el-Himyerî el-Yemenî. *Muvatta*, thk. Muhammed Fu'âd Abdalbâkî, Kahire: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1951.

Mehmed Es'ad Efendi. *Târih-i Es'ad (Vak'a-Nüvîs Es'ad Efendi Tarihi)*, haz. Ziya Yılmaz, İstanbul: OSAV, 2000.

Mehmed Salâhî. *Kâmûs-ı Osmânî*, IV, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1322.

Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmânî*, I, III, IV, haz. Nuri Akbayan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

Mehmed Tâhir, Seyyid Abdülzâde – Orpilyan, Sarkis. *Mahzenü'l-Ulûm*, İstanbul: Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, 1308.

Mollacıkzâde Mehmed Râ'if. *Ziyâ'u'l-Fu'âd fî Şerhi Bânet Su'âd*, Süleymaniye Kütüphanesi: Hâlet Efendi, nr. 340.

Müslim, Ebû Hüseyin b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbü'rî. *Câmi'u's-Sahîh*, trk. Muhammed Fu'âd Abdalbâkî, Mektebetu Feyyâz, 2010.

Necib Efendi. *İs'âd / Bânet Su'âd Şerhi*, Mekke: Hicaz Vilayet Matbaası, 1314.

Raûfî, Seyyid Ahmed Üsküdârî. *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*, Süleymaniye Kütüphanesi: Laleli, nr. 3657/3.

Sükkerî, Ebû Saîd el-Hasen b. Hüseyin b. Ubeydillâh el-Atekî. *Şerhu Dîvânı Ka'b b. Zühayr*, Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1950.

Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi. *Târih-i Şânîzâde (Şânîzâde Tarihi)*, I, haz. Ziya Yılmaz, İstanbul: Çamlıca, 2008.

Şemseddin Sâmi. *Kâmûs-ı Türki*, I, İstanbul: İkdam Matbaası, 1317.

_____ *Kâmûsu'l-Âlâm*, III, İstanbul: Mihran Matbaası, 1308.

Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd, (şârihi belirsiz), Süleymaniye Kütüphanesi: Mehmed Sefayihî, nr. 15.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk (Milletler ve Hükümdarlar Tarihi)*, V, trc. Ahmet Temir - Zakir Kadiri Ugan, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1992.

Tuman, Mehmet Nâil. *Tuhfe-i Nâilî*, I, haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı, Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001.

Üsküdârî, İsmüddin Mustafa b. Abdullah b. Sâlim. *Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd*, Süleymaniye Kütüphanesi: Yahya Tevfik, nr. 314/1.

Yâkût el-Hamevî. *Mu'cemu'l-Buldân*, I, Beyrut: Dâru Sâdır, 1977.

3- Araştırma Eserleri

Alper, Ömer Mahir. *Varlık ve İnsan: Kemalpaşazâde Bağlamında Bir Tasavvurun Yeniden İnşası*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2010.

Andrews, Walter. *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı*, trc. Tansel Güney, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu, II/1, Mustafa Çon A ve B Koleksiyonları, haz. Derya Örs v.d., Ankara, 2008.

Bıçakçı, İsmail. *Yunanistan'da Türk Mimarî Eserleri*, İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2003.

Ceylan, Ömür. *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2007.

Çetin, Nihad M. *Eski Arap Şiiri*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1973.

Demir, Hiclâl. “Kederin Söz Olup Dile Dökülmesi: Şair Leylâ Hanım’ın Babası, Kardeşi ve Dayısı İçin Yazdığı Mersiyeler”, *Turkish Studies*, C-10/8, Bahar 2015, s. 835-848.

Ebû Safiyye, Câsir Halîl. “Bânet Su‘âd / Dirâsâtu’n-Nakdiyye”, *Mecelletu’l-Ebhâsi’l-Yermûk*, C-4, S. 1, 1986, s. 63-95.

Fakhî, Ebu’l-‘Îd Tâhir. “Bânet Su‘âd ve Şurûhuhâ”, *Âlemu’l-Kütüb*, 31-34/4, Riyad 2010.

Gürfirat, Bahaeddin. *Kapudân İbrâhim Paşa Câmii Hazîresinde Medfun Olan Zevât*, 1964, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY09868, 11 vr.

Habeşî, Abdullah Muhammed. *Câmi’u’s-Şurûh ve’l-Havâşî*, I, Abudabi: Mecma‘u’s-Sekafî, 2004.

Halaçoğlu, Yusuf. “Teselya Yenişehirli ve Türk Eserleri Hakkında Bir Araştırma”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 2-3, İstanbul 1974, s. 89-100.

Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*, trc. Mehmet Yazgan, İstanbul: Beyân Yayınları, 2004.

“Haydar”. *TDVİA*, XVII, s. 24. (madde yazarı yerinde DİA)

İşli, Necdet. “Karacaahmet Mezarlığı”, *TDVİA*, XXIV, s. 375-377.

_____ *Osmanlı Serpuşları*, İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti, 2009.

Kehhâle, Ömer Rızâ. *Mu‘cemu’l-Mü’ellifin*, III, Beyrut: Müessesetu’r-Risâle, 1993.

Konuk, Neval. *Yunanistan’da Osmanlı Mimarisi*, I, Ankara: Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2010.

Kut, Günay - Bayraktar, Nimet. *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Ankara: KTB Yayınları, 1984.

Mollaibrahimoğlu, Süleyman. *Yazma Eserler Terminolojisi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.

Muhammed, Seyyid İbrahim. *Kasidetu Bânet Su‘âd li-Ka‘b b. Züheyr ve Eseruhâ fi‘t-Turâsi‘l-‘Arabiyye*, Beyrut: el-Mektebu‘l-İslâmî, 1986.

_____ “Kasîde-i Bürde li-Ka‘b b. Züheyr ve Mekânetuhâ fi‘t-Turâsi’s-Sûff”, *Elif*, S. 5, Kahire 1983, s. 49-72.

Öz, Şaban. *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2008.

Özdemir İbrahim. *İslâm Düşüncesinde Dil ve Varlık*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.

Özege, M. Seyfettin. *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, I, İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası, 1971.

_____ *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, II, İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası, 1973.

Özel, Ahmet Murat. “Ka‘b b. Züheyr ve İmam Bûsîrî’nin Kasîde-i Bürde’lerinin Klasik Edebiyatımız ve Kültürümüzdeki Yansımaları”, III. İslami Türk Edebiyatı Sempozyumu, 25-26 Nisan 2014, İstanbul.

Öztürk, Said. “Kassâm”, *TDVİA*, XXIV, s. 579-582.

_____ “Osmanlı İlmiye Teşkilâtında Kassâmlık Müessesesi”, *Tarih Enstitüsü Dergisi (Prof. Dr. Münir Aktepe’ye Armağan)*, S. 15, İstanbul 1997, s. 393-430.

Riyâhî, Muhammed Emin. *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*, trc. Mehmet Kanar, İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.

Saraç, M. A. Yekta. “Şerhler”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, II, İstanbul: KTB, 2006, s. 121-132.

Schimmel, Annemarie. *Tasavvufun Boyutları*, Adam Yayıncılık, 1982.

Sezgin, Fuat. *GAS (İstidrâkât ‘alâ Târîhi‘t-Turâsi‘l-‘Arabiyye: Kısmu‘ş-Şi‘r ve Fıkhu‘l-Luga)*, VII, Arapçaya trc. Muhammed Naîmî-Kâsım Naîmî, Cidde: Dâru İbni‘l-Cevzî, 1422.

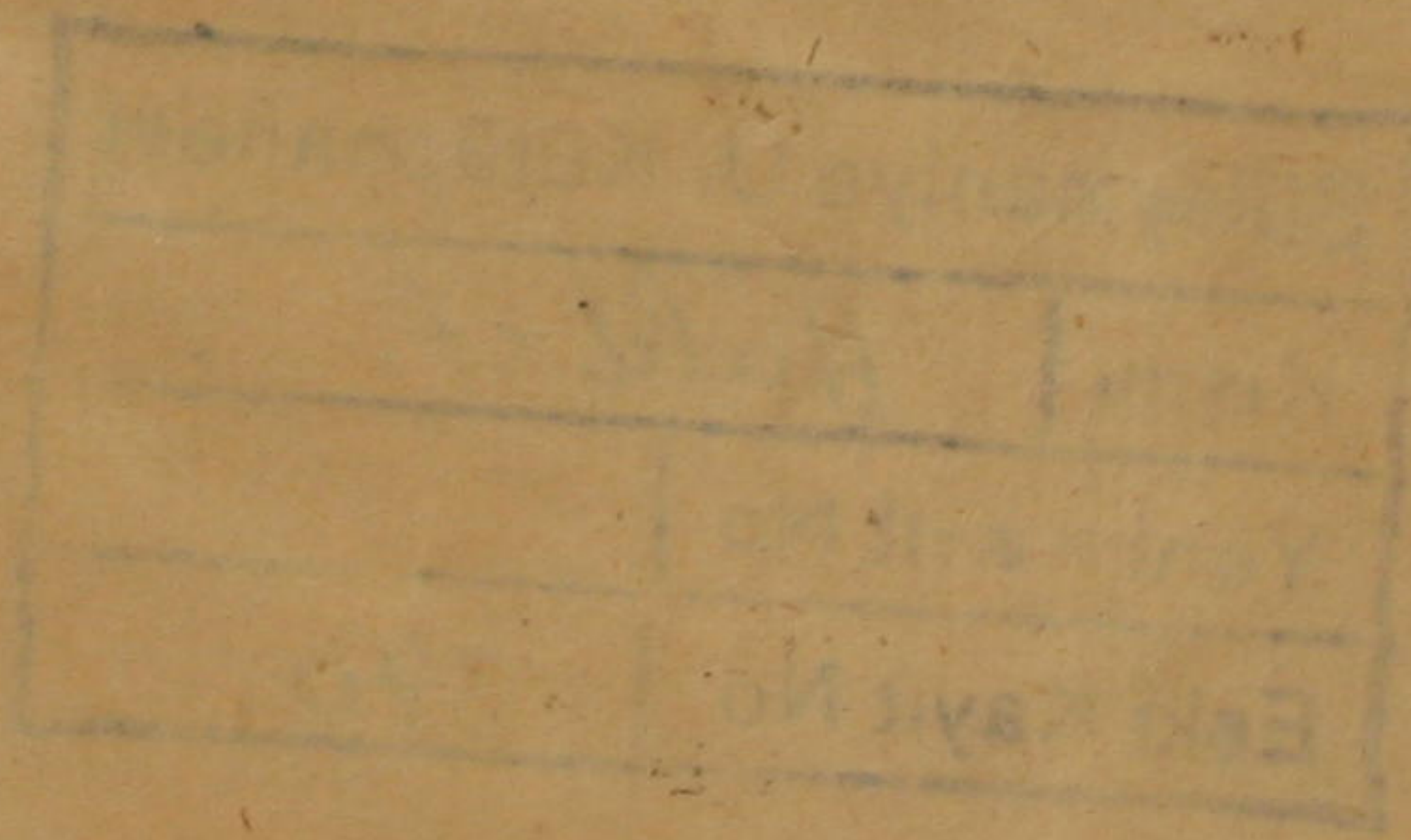
Şentürk, Recep. *Açık Medeniyet*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

- Taşçı, Hülya. “Türkçe Edebî Şerhlerde Amaç ve Yöntemler”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX / Metnin Hâlleri: Osmanlı’da Telif, Tercüme ve Şerh*, (haz. Hatice Aynur v.dğr.) İstanbul: Klasik Yayınları, 2014, s. 72-97.
- Tulum, Mertol. *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Ankara: TDK Yayınları, 2011.
- Tülücü, Süleyman. “Ka‘b b. Züheyr ve Kasîde-i Bürde’si Üzerine Notlar I”, *AÜİFD*, S. 5, Erzurum 1982, s. 159-173.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. “İshak Efendi”, IV, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1981.
- Unat, Faik Reşit. *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara: TTK Basımevi, 1988.
- Ünal, Muhammet Osman. “Kasîde-i Bürde (Bânet Su‘âd) İle İlgili Yapılan Çalışmalar (Tespit ve Tanıtım)”, YL Tezi, MÜ-SBE, dnş. Prof. Dr. Ahmet Turan Arslan, 2005.
- Yazar, Sadık. “Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İÜ-SBE, dnş. M. A. Yekta Saraç, 2011.
- Yılmaz, Ozan. “Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü”, *TALİD/Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 2007, s. 271-303.

Süleymaniye U. Kütüphanesi	
Kismi	<i>Halef ef.</i>
Yeni Kayıt No	
Eski Kayıt No	340

بسم الله الرحمن الرحيم
 قصاید حمد و ثنا مرفوع بارگاه خداجل و علا و نشانیها
 معروض درگاه حضرت شاه انبیا و ممدوح جناب کبریا علیه
 و علی آله اشرف النجایا ما اجرت انهار البلاغة فی ریاض
 النظم و الاثنا قبله قد نصکره خانه کلیل اللسان ^{حمله} بود
 انش و منظومه بیان ایدر که اصحاب کرام ذوی الاثر
 کعب بن زهیر رضی الله عنه مائذ کر الصحابة بالخیر جناب
 نعت شریف سید البرار علیه صلوات الله ما تشد
 باقة استکاه طبعی ایلوی او اوب حضور لامع السور ^{نویه}
 پیموده زبان انشا و ایتله به حضرت خاتم الانبیا علیه
 ازکی النجایا تمغای پسند و قبوله رتبه قدر و شانی اعلا
 و درجه قیمت و اعتبار فی اطلس مینوزنک آسمان صدق
 افزون و بالا بیورد فکر نیسج کارگاه باغش که قصیده
 عنوانده آفا کثیر شهرت الی الان پرده پوش ترکیب عربی

اولوب پوشیده خبایای معانیسی رفع انا مل الفاط ترکیه
 قینا مشر و لمغده فیض انوار نفع و برکتی علی وجه العموم ایلوی
 بوبکبضاعه بمعارف ملاحق زوده محمد زلف اول
 محذره مشکین نقاب فصاحتدن کشف غطای خفای
 شرح ابن هشام و غیر دین استمد ایدرک مجرد
 النحاق خدام سید الانام علیه الصلوة والسلام ایدر حایر
 نصاب شفاعت و فایز دستمایه سعادت ایلوی
 امنیة سبیله لسان واضح البیان ترکیده علی و تیره الا ^{خفصا}
 تبیین معانی جلیله سینه ایدر ایدر بعد التسمیم ضیاء القواد
 فی شرح بانست سعادت اسمیله توسیم اولندی و من الله
 التوفیق و الهدایة الی سوار الطریق مراعیان قانون
 درخواست عین کمقیمت اولدر که قلت لیسنا
 ایلده شرح قصیده به تصدیده غرض انجی کثرت
 سبیلده استشفاع و حسب القدره
 خدمت نعت شریف سید الانبیا علیه ازکی النجایا
 ایلده تبرک و انتفاع نیت صادق سی اولدی یعنی
 معلومتری اولدر قد و واقع اولان اجنط و خنلی

قلم کر مرید اصلاحه همت و بوینده بی قابلیت
 هدف طعن و تشنیع اولاد نه صیانت بیورد
 شروع مقصود در مقدم باعث نظم قصیده و دیگر
 و در ذی معلوم اولمق اہم اولمفہ بر مقدمہ و بر
 فصل تقدیمی مناسب کورلدی **مقدمہ** بعض احوال ظلم
 رضی اللہ عنہ و سبب نظمی مبتدئہ کعب
 رضی اللہ عنہ بنو مرتبہ دن اقدام فحول شعرا بر ذی ^{بہای}
 و پدر لری صیفہ تصغیر اوزرہ زہیر دخی نظم لسانی ^{شعرا}
 استاد بنام اولوب حضرت فاروق اکبر خاتم
 رضی اللہ عنہ زہیر حقیدہ اشعر ناسد بیورد ^{دقرا}
 محرم صحیفہ اثر در وجد لری ضم سین مہلہ و الف مقصود
 ایہ ابوسلمی ایہ مکتی ربیعہ بن ریاحدر و سبب
 نظم قصیدہ ثقافہ رواة مستحسنة الیہ ^{بوساق}
 اوزرہ نشر لسانی خبر ایشردر کہ صیت بقت ^{نی آخر}
 الزمان علیہ صلوات اللہ الملک المنان
 طنین انداز مسامع عالمیان اولدیغی احادیث
 کعب برادرے بحیر ایہ رضی اللہ عنہما فتح ^{تصل}

و تشدید زامی معجمہ ایہ ابرق العزاف نام موضع
 داعیہ رعی اقسام ایہ خروج ایدوب بحیر کعب
 سن بوندہ نکہبان غنم اولمقدہ ثابت قدم
 اول بن واروب ادعای دعوی نبوت ایدوب
 ذاتی رؤیت و بالمشافہہ سبیکہ کلا منی
 سوده محکمت امتحان ایدوب بعد التفہم حجت
 ایہ ہم دیوب متوجہ کعب مقصود اولدی
 دار السلطنہ سلطان الثقلین اولان مکہ مکرمہ
 بعد الوصول حضور ملائکہ فوراً التینا ہی
 فرصتیا ب رخصت دخول اولوب
 اول منظوق کریمہ ان ہوا الا وحی یوحی
 اولان کلام قدسی نظام محمدی رسیدہ گوش ^{ادعای}
 اولدقدہ صدق ادعوی نبوتہ اصلاشکی
 فالیبوب کلین شہادتین ایہ زمزمہ ساز
 و تاج باہر الالبہاج اسلامہ سر فرار اولدی
 و اول سید ملائکہ خدم صلی اللہ علیہ وسلم
 جنانک بندگان آستان سدرہ نشانی

التحاق سعادت من بولدی بحیرک بلا توقف
 تصدیق نبوت ایتمنه باعث بو معنی
 اولوق اورزه زعم اولمشدر که پدری زهیرک
 اکثر احیانه مجالست اهل کتاب عادت
 اولمغله اندون ثبت احکامانه حافظه
 ایتمشیدیکه طالع مشرق آخر الزمان اوله حق
 افتاب عالمساب رسالتک زمان طلوعی
 تقرب ایتمشدر و ظلمتکده کفر و ضلالتک
 لبریز انوار ایمان اولمسی هنکامی تیمشدر
 و عالم منامده شویدک مشاهد چشم حقیقت بینی
 اولمشیدیکه کویا سعادون بر جیل اوزانوب
 زهیر اطالنه یدایتدکه دسترس اوله میوب
 محروم اولور بور ویایی کندینک زمان بعثت
 خاتم المرسلینی عدم ادر اکیله تاویل ایدوب
 واقع دن اولادنی خبردار و بوجواهر تابدار
 وصیتکده مشتنفساز کوشش هوشکری
 اولمغه ابتداز ایلدیکه ای فکر کوشه لرم اول پیغمبر منظر آخر

الزمان بقستی ادر کلمه مشرف اولور سکر بلا توقف مقرر بو
 و سر داده ربقه عبودیتی اولده مسارعت ایدک زهیر
 اول نادنی طریق مستقیمه اقد و اقیاد اید نردارینده
 سیم و راه مخالفت و عناده کیدنر و اصل بن المصمیم
 اوله لکر کدر جوهر وصیت زهیر قرطه کوشش بحیر و
 تصدیق نبوتده توقف ایتمیوب تعجیل مصلحت خیر ایلدی
 و فاکه خیر اسلام برادر و اصل کوشش کعب اولده
 دیک طبیعتی لهب نار غیرتله جوشان اولوب
 بو ابیات تویج آمیزی نظم و انشا و جانب بحیره ابقا
 و اسر ایلدی شعر **الابغاف** عنی بحیر ارساله . فمهلک
 فيما قلت و نجک هل لکا . سفاک بها الامون کما
 روتة . فانک المامون منها و عکاک . ففارت
 اسباب الهدا و اتبعته . علی امی شی و یب غیرک و لکا
 علی ضیق لم تلیف انا و لا ابا . علیه ولم تعرف علیه اخی لکا
 فان انت لم تفعل قلت باسف . و لا قائل انا عشرت
 لعا لکا . یعنی بحیره بندن رساله تبلیغ ایدوب
 اکا سو یلیک که تفوه اینه یکت کلمه شهادتی قصد

و اعتقاد ایله می دیدک یوحه بغیر اعتقاد می سویلک
 نامون که مراد حضرت پیغمبر علیه السلام در سنی کاس ^{عبده} موافق
 ایله سکران ایتمکله راه راستی ترک ایدوب اکی
 تابع اولدک و اول سکا بردینه دلالت ایدیکه بدروما
 و بلاد کی اول دین اوزره بولمک اگر سن متصفح اولمکنک
 بن تاسف ایتم و لغزیده با اولد یفکده سکا رحم ایدوب
 خلاصکی منی قلم دیکمدر ایبات بحیره و اصل اولوب مضمونی
 معلومی اولد فده لشکره حضرت حواجه عالم صلوات الله علیه وسلم
 جنبانه عرض ایدوب سفاک بهما المامون قول
 ناسر مضمونی و اصل سمع بهما یون اولد فده در بای طبع
 بنوی موج انگیز تا ترا اولوب نامون و الله کلام ^{نظائر} کوب
 انداخته ساحل تکلم بیوردیلر زیاده قریش اول کافل
 مهات دین و حامل خاتم ختمیت تکلمین صلوات الله علیه وسلم
 جنبانه نامون و این تسمیه ایدر اردی **نکته** زمره مشرکین
 حاشا دامن شان نبوت ابراهیم غبار شان ایتمک
 رعیمله پیوسته کرد انگیز ترهات اولمغه میان بسته
 ایکن اسم ناشایسته تسمیه سندن صرف اولنو صفت ذات

بنا و نکر

بهما یونوری اولان نامون لفظنی تخصیص ایدیکری بر منطوق کیمیه
 و الله یصمک من الناس در همه حال حفظ الحقیقه مصون اولد
 والد **بیت** و علیجه شهادت لها ضرتها . و الفضل عند شهادته
 الاعداء . چونکه علی خلق لم یف انا و لا با مصرعی سامعه کتبه
 اولدی اجل لم یف علیه اباه و لاته کلام صدق استجا
 خلاف اراده کعب اوزره تصدیق بیورد فکرند لشکره
 اصحاب کرامه توجیه وجهه خطاب بیوردوب سزودن
 اول کسه که کعب بن زهیر ملاقی اولد بلا امان قتل المین
 و یوفریان بیوردیلر بو واقعه حضرت پادشاه نبوت دستگاه
 علیه الصلوة والسلام جنا برینک زینتگاه کشتن سزای ^{طائفه}
 خود و انصر فکری هینکامنده ایدی پس بحیر رضی الله عنه
 بولنالی که اینهایی رشته نظمه حکوب کعبه ارسال ایدر
 من مبلغ کعبا فتلک فی التی . تلوم علیها باطلا و هی احرم
 الی الله العزیز و اللات و جدده . فتجو اذ کان النجار و سلم
 لدهی یوم لا یجوب و لیس یجلیت . من الناس الا طاهر القلب مسلم
 فذین زهیر و هو لاشی دینه . و دین ابی سنی علی محرم
 یعنی کیمه اولک کعبه ابلاغ پیام ایدوب دیدک اول کلمه که سن

انك اور زينه لوم ايدر سن بالكر حق جبل و علا حضرت نفسوا
 اولوب لالت ايله عرايه دكلدر يعني واحد حقيقي بيستند
 آلهه متعددده به دكل پس نجات و سلامت انكله اولور
 شول كوندكه نجات بولم الا مسلم طاهر القلب بولور
 و زهير و ابوسلمى دينى كه لاشنى مقوله سيد بكاشندك
 حرام و دين اسلامه اولان جبل المتين تعلق و استنادم
 ممتنع الانضمام دكلدر و بعد الايات اى كعب معلومك
 اولسونكه بعد زين سنك حالك جان و انول و زوا
 تقرب ايتد بكي آشكاره و عيان اولمشدر زير حضرت
 حاكم نافذ الحكم محكمه رسالت عليه الصلوة والسلام دكل ايدر
 ايدوب قلكه فرمان قضا جريانى صادر اولمقله بي بي
 و شك لغه وجودك طعه نيك شمشير اوله كر كدر
 زير احمد و جناب كبريا اولان ذات نبوت اياشنى وجود
 اجتر ايدن مشركين مكنه دن نيجه رجالك وجود خبيث الود
 آب شمشير استيصال ايله باكلوب در كه نيجه كوندى
 و شعراى قرشيدن عبد الله بن الزبيرى و هبيرة بن ابى
 من كل وجه بلكير كيوه كرزوهر ب اولوب خوف غضب

حضرت شاه رسل رهند ملك و سبل اولمقله
 انزه و سعتسرى عالمى قشر جوزه دوندرى **محرره** خواهد كر
 هلك چهار مقدمه است . تبع قضا بقبضه حكم پيبر
 اى كعب بن سنى ظن ايتكله تبع قضا فروغ محمد دين رها
 بوله سن و اول شاهباز اشيا نه قدس نجبه
 فونعه سن اگر سكا سرمايه حيات و زندگانى و زان
 الممال سعادت و وجهانى كر كه بر آن اقدم بندگى
 توقف اولوب على جناح لاستعجال بوجانبه بران
 و كهف الامان كنهكاران اولان در كاه عاصى بنياه رسوله
 صلح الله عليه و سلمه جان اتوب جهرة معذرتى سوجه
 خاك قدم عرش شتبا ه ايتكله شتابان اوله سن
 زير اول مقبول در كاه احديت صلح الله عليه و سلم
 كندويه توبه و عذرايله كلان عصاة امتى ردا ايتيوب
 عذرتى قبول و كندى صنوف نوازش و التفاتيه مقرون
 ايتكله نائل نعم المأمول ايدر و قبل الاسلام بكم الجباه
 تحصيل اولنان جرائم عصيانه راوه فرو نهاده حلوب
 مواخذة و معاتبه ايتمز بوخرير و بر قاصد سبكياى ايله

برادری کعبه ارسال ایلدی و فدا که کتاب نجیر و اصل
کعب عاقبت خیر اولوب مفهومی عکس انداز ضمیر حیرت
اولدی خوف غضب حضرت شاه انبیا علیه التحایا
عصاب و غرور و خه سر بیان ایدوب موی تشدید کبی
پیچ و تاب و بیم شمشیر عد و تدبیر محمدی مغرور شویش
باشنه نیک اینمکه تختگاه عالمده جای آرام بولمیب
لیل و نهار بچسور و قرار اولمغه و داغ راحت و خواب
ایله ی آخر سامان تئیسسی بالکلیه سوزان آتش ایلر اولمغه
مرزیه قبیله سنیه التحا و حضرت فخر عالم صلی الله علیه و آله
کندی ایچون استیجا ایلر بنی نیازه ورجا ایلدی مرات حال
صورت اباد امتناع مشاهده اینمکه میان بریه خستنده
اطراف سباع هموم احاطه ایدوب درند شمشیر نیوی
نیجه سندن خلاص احتمالی صفحه خاطر ندن منقلب اولدی
بوخلالده دست اعدایه دخی سر رشته بهمانه از در کجوب
هو مقتول قولیده حواله استنه زبان درازی ایدرک
زخمشای قلب پرسوز و کدازی اولده فرصتی فوت اینمکه
آخر کار توفیق حضرت پروردگار کند وی خواب و غفلت

بیدار اینمکه بوداه عضال ملک مالک علاج برهالعه
تعلیم کرده برادر شفیق اولان تدبیر صواب اوزره اول
طیب خسته دلان جرم و عصیان علیه صلوات الرحمن
جنابنک سده سدره نشانه یوز سوروب
دار و خانه احساندن دوخواه اولمقدر دیوب
و سیده حصول نامول اولمق ایچون مدح سلطان انبیا
و عذر تقصیرات سابقه بی محتوی بو عقد اللسان ثریا مشا
بعنی قصیده نصیده بلاغتمالی نظم و ایجاد و وجهه غمیز
نوحیه قبله گاه مراد ایلدی زمان و فود کعب رضی الله
سین بجز تک طغور بنی سال فرخنده عالی اولمق اوزره
القصة تختگاه سلطان رسالتینا اولان طیبیه طیبیه بعد
الوصول بنی جهینه قبیله سندن معارفه سابقه مر اولدی
بر مردینک کردارک خانه سینه نزول و عند جهینه
الخبر البیقین مشنه اتباع ایلدن استخبار طریق وصول
نامول ایلدی اول رضنای کعبه مقصود دلالیتده
مطاف قدسیان ملا اعلی اولان مسجد معلی قبا
حضرت امام الانبیا علیه افضل التحایا به کله کلرنده

اشاره باهرة البشارة نذرسول الله ايله اول
 قبله الحاجات کون و مکان عليه صلوات الله و آله
 کعبه ازانة ایدوب و وجه منیر حبیب مختار ^{حقیقت} دیده
 کعبی لبریز انوار دیدار اید کده حلیه مبارکه لرین اناس
 استماع ایلد ثبت حلیه نامه حافظه ایدیکی اوصاف حلیه
 تطبیق و بلا شبهه رسول خدای برفیق اید یکن در
 و تحقیق ایدی زمان دخول کعب رضی الله عنه اول
 حین سعادت قرین ایدیکه اول شمع شبستان لاهوت
 و چراغ بزنگاه ملکوت حضرت آرایش میانة مجلس و کوفه
 اصحاب کرام پروانه وار دارا اطراف لرین احاطه اید و
 طائفة بعد طائفة مائده جزئیة الفائده صحبتگرینه تحقق
 و سگری نعم تحدیث و التفات لرین حصه دار اولموق ^{الکون}
 بر بر لرینه سابق اید لر ایدی پس کعب رضی الله عنه
 مراعاة قانون ادب ایلد واروب بین ایدی رسوله
 صلی الله علیه و سلمه جلوس و دست سعادت بیوتی
 ید مؤید حبیب امجد علیه السلام حماس و محسوس ایدوب
 یارسول الله تحقیق کعب بن زهیر قولک بنام نگاه

خطا پیشکان امت اولان درگاه رحمت دستگاه عنایتکه
 حالان تائب و مسلم اولدیغی حالده طلب امانه کلمه
 اگر رجائی ستمندانه سی چیز قبوله موصول بیور بلوغ
 ایسه احضار غرضه ایدیم دید کده اول باذن نعم علم
 و کرم صلی الله علیه و سلم بسته شکر افشان نم مبارکه
 قدریز لطف نعم اولوب حلا و تجشای ذائقه کعب
 اولد علیه کندن مرارت الم خشیت زائل اولوب یارسوله
 کعب بن زهیر بن قولکم دیکه قدر تیاب جبارت اولد
 حقه دهان نبوتدن الذی یقول ما یقول کلام درئی نظام
 غلطبه دامن تکلم اولد قد نصکره حضرت صدیق اکبر رضی
 جنابنه دولت و سعادت کبی توجیه و وجهه اقبال بیور
 ابیات کعبی ستشاد انردخی بر موجب فرمان آقا شاد
 ایدوب سفاک بها المأمون قولی ز بانکه از صدیق
 رضی الله عنه اولد قد کعب غرق بحر حجاب اولمغله
 مثبت دامن تغییر اولوب یارسول الله بن یوید دیکه
 بلکه سفاک ابو بکر بکاس روتیه و انهلک المأمون
 دیمشدم دید کده حضرت ابن وحی ستار علیه صلوات الله
^{الغفا}

ما تون والله كلام در بارنی تکرار بورد قلند نضکره زمره
اختیار انصار دن بر مرد غیر کتاب اسد و ثاب کبی تریا
ایدوب بار رسول الله اذن و رخصت و برعدت و الله
ضرب عنق ایله مجازة ایدیم دبدکده اول کان رحم و شفقت
علیه الصلوة والسلام و غیره غنک فانه قد جاراتا ناباً نازعاً
بورد بیدیه دست کشیده فراغ اولدی کعب رضی الله
قلند قصد دن منع ایتمه کلر بچون انصار دن رجل مذکورک
قبیله سنه غضبناک اولوب ابن اسحق قولنه کوره قصیده
اذا عرد السود التابیل قویله قبیله مذکوره به حرف انداز
اولدی بو قولک مقتضای بعضی ابیات قصیده ایجاب
نظم اولمقدد پس کعب رضی الله عنه اعداد همیان طبیعت
ایدیگی فروراید منظومه جهان بهایی دست زبان انش
ایله پیشنها ایدوب ان الرسول کیف یبیتضاً
مهتد من سیوف اسد مسلول بیت شمشیر لمعان نیام بان
کعب دن عربان اولوب ششعه پاش منصور بادشاه سن
اولد قدح آب و تاب جوهر فصاحتی بسندیده طبع سماوی
اولوب آویخته طاق نحسین و قبول بورد قلند نضکره

جازه اولمق اوزره پوشیده مصحف جسم مقدس سدری اولان
برده بیبهایی احسان ایله دوش کعبی همپهلوی فلک
اطلس پوشش بورد بیلر برضه مشایهها به معاویه رضی الله
اون بیلک درهم سیم خالص اعطاسیله آورده قبضه غنک
ایتمک مراد ایند بکنده کعب رضی الله عنه محاسن جسم منور اولان
ثوب مبارک و اطهری آخره و برکت احتیاطم بوقدر دیوب
الی آخر العمر حرز جان کبی زبور صندوق سینه و بعد وفات
ورثه سنه معاویه بکرمی بیلک درهم فضه خالصه العیار
بدلیله آرایش طاق کوهر نطق خزینه ایدوب پس ازین
تداول ابادی ملوک و سلاطین اعظم دول روی زمین اولان
دولت عثمانیه لازالت مؤیدة بتأییدات السجانیة به
سایه بخش شرف انتقال اولمقدد حالا سرای همایونده
پیرایه خزانه تعظیم و تقسیم اولان خرقة شریفه اولان مبارک
مینفه اولمق اوزره ابن هشام علیه رحمة تریه العلام
نکاشته صحیفه تحریر ایتمشدر **محرره** دار امن اولمقدد در که آل عثمان
اولدی بر حفظ امانات رسوله شایب بوقول دخی مضبوط
جریده روایتد که آن مودع خزانه شهنشاه جهان اولان

خرقة مبارکه حضرت سلطان انبیا علیه افضل الصلوات
 یتبع ایله مصر بینه اولوب ایله تعبیر اولان بلده ایله
 امان نامه هایون ایله احسان بیورد فکره ثوب نوافل
 اولوب عطیة الکعب رضی الله عنه اولان برده شریفه
 مرور زمانه متواری برده فقدان اولمشه **فصل**
 بحر و وزن قصیده بیاتنه در کوهر سخجان فن عروضه
 خفی دکلدر که بو مر و اید منظومه کرانها لسانی موزونیم
 بحر بسطه اولمغله وزنی درت دفعه مستفعل فاعلن
 اولوب عروضی مخونه یعنی مصراع اولک جزا خیر
 محذوف الالف اولمغله تحریک عینده فعلن اولور که
 اعراف بیض ثلثه بسطک عروض اولبیدر و ضربی مقطوع
 یعنی مصراع تا بینک جزا خیر نیک و بد مجموعن حرف
 محذوف اولمغله فاعلن فالوب فعلن جزا نه نقل اولنور که
 ضرب سته بسطه ضرب تا نیدر ابیات ساره
 مقاس علیه اولمق ایچون بیت اول بو وجهه تقطیع اولور
 بانته سعا مستفعل و فصل فعلن بیوم مت مستفعل
 بولو فعلن میتم مفاعلن اشرها فاعلن لم یفدک

سنگ

مستفعل بولو فعلن و فاقیه سی متواترند متواتر
 ایکی ساکنی بینه حرف واحد متحرک بولمغله و اشبو
 قصیده نیک مشتمله اولدیغی اشیا نیک بری نسیبه
 نسیب مهرة فن ادب عنده جنس اولوب درت
 نوعی مشتمله اول مجبوره اولان صفات حسیه و
 معنوییه بیایدر حمزه خد و رشاقه و شرم و حیا
 کبی ثانی مجبوره اولان صفات حسیه و معنوییه ذکر
 صفة لون و هزل و حزن و ملال مثللی ثالث عاشق
 و معشوقه متعلق اولان حالات ابرادر هجر و وصل
 و شکوی و اعتدال و اختلاف و عدا مانندی رابع
 مجبوره ایله محبت غیره متعلق اولان نری تذکیر در و شاق
 و رقبا امثالی نیکیم کعب رضی الله عنه بیورد
بانته سعاد فاعلن بیوم متبول میتم اشرها لم یفدک
 بانته بیونندن فعلن ماضی مؤنث مفارقت ایله
 مفاسنه فتح باء موحده ایله بین و ضی مصدر بیدر نیکیم
 فریاً کلور سعاد ضم بین جمله ایله ناظم رضی الله عنه
 حقیقه یا خود اذعار مجبوره سنک اسمی و بانته فعلنک فاعله

مؤنث حقیقی اولفعل فعله حقوق تا واجد حقیقی اولیا
 و جهان جازدر طلع الشمس و طلعت الشمس کی
 قلبی ده فاسبیه عاطفه بابت سعاد جمله فعلیه
 او زینه معطوف جمله اسمیه مک فعلیه او زینه عطفتی
 تجویز اید نمره کوره جاز کور میسر غنده سببیه محضه
 قلبی مبتدای متکلمه مضاف قلب فواد معنایه دانا
 تقلب او زره اولد یقندن قلب دینلشد و بعضی قلب
 فوادده بر مضغه معلقه در و بعضی فواد فشاوه قلبه
 علامه محشری رحمه الله فواد وسط قلبه دیدی یوم
 بو مقامده مطلقا زمان معنایه اولوب مقابل لید و کله
 و متبول کلمه سنک ظرفیدر متبول اسم مفعول و مبتدای
 خبریدر تبد الحب حجت انی خسته و جیار ایدی دیکدر
 متیم تفعیل بایندن اسم مفعول اولوب مجتهدن ذلیل
 واسیر اولان که معنایه و نیم نعت خبری تجویز
 اید نمره کوره خبر ثانی با خود مبتدای محذوف ک خبریدر
 تقدیری هو متیم در یا خود متبولک صفتیدر اثرها اثر
 کسره همزه و سکون تا مثلثه ایلد ایز معنایه لکن بوجه

بعد یادیکدر و میسک ظرفیدر با خود میسک ضمیرندن
 حال اولوب کون محذوف متعلقدر ضمیر مؤنث سقا
 راجع و مضاف الیهدر و اثرها یه بدل عنده بار و ایتی
 دخی وارد لم یفد لم حرف جوازندن حرف یقیدر
 یفد فعل مضارع مجهول اولوب لم ایلد مجروم اولفعل خبر
 حرف علت که الفدر جمله سا قاطره فدا تخلص سیر کون
 و بر بیان شینه دینمکلمه لم یفد فدا ایلد تخلص اولفعل خبر
 ریک اولور نائب فاعلی قلبه راجع ضمیر مستتر و جمله
 خبر بعد خبر در نعت و خبری تجویز اید نمره کوره با خود میسک
 صفتی با خود ضمیر متبندن حالدر مکبول کبلدن اسم مفعول
 کبل کافک فتحی و بار موحده تک سکونیده قید که بوقار
 دید کلریدر و کبل زندانده و غیره و محبوس اولفعل خبر
 شکم شاعر و بحث اذ اکت فی دایر بیسک اهلها
 و لم تک مکبولها فحول بوینده مکبول ایکی معنایه
 محذوف لکن مراد کعب رضی الله عنه معنای اولدر و مکبول
 میسک صفتیدر مفهوم بیت نار مجتبی حرفت انداز
 فواد اولان محبوبه دلش بین ادای سعاد مفارقت و عبادت

اجمعی سببیه لیوم دل پر عالم بیار در محبت و خصال الم
 اولوب جانان اردنجه از دا و اما مثل سیر و زندان بجز
 و افتراقده در زنجیر یعنی مفارقت جانان باعث ملاقات
 در دو جهان اولی و بعد بولون کو کلم غم فرایده ملول و اردنجه
 زنجیر مجتهد مقید اسیر مکتوبه دیکله
و ما سعاداً غداً البین فی رحلوا الا اغرن فی قضیض الطرف کحل
 و او عاطفه بانست سعاد جمله سی او رزیه معطوف
 ما نایه سعاد مبتدا در مانک اسمی دکله الا ایله نفی
 منقض اولد یعنی دن ایچون اصل اولان و ما بهی دیکله
 ایدی لکن تکرار اسم محبوبه ایله استغناء قصدنه منبسی ظاهر
 ضمیر دن انابه ایدی غداً فتح غین معجمه ایله مطلقاً زمان
 معناسنه در مقابل عشی دکله و غداً ظرف زمانک
 عاملی بینک متضمن اولد یعنی تشبیهه زیرا معنی آنها
 تشبه وقت رحیلها ظمناً اغرن دیکله وجه تشبیه نفور
 قاصد معناسنه زیرا رحلت وضعی ذهاب و نفور در
 وظیفی نفور ایله مشتمل اولد یعنی حذف اولمشه
البین بان بین دن مصدر در مفارقت معناسنه

۱۰
 شکیم مرور ایندی و غداً تک مضاف الیه لام تعریف
 جنبه با خود بانست فعلندن استفاد اولان بین از سببه
 عهده محموله و بین وصل معناسنه ده کله یکی بو بیتدن
 معلومه **لقد** فرق الواشین یعنی و بینها و وقت
 بذک الوصل عینی و عینها اذ ظرف زمان و غداً تک
 بدلدر **رحلوا** رحلتدن فعل ماضی جمع مذکر اولوب محلی
 مجرور و اذ کلمه سنک مضاف الیه به از حال رحلت
 کو جملک معناسنه صیغه جمع مذکر کنور دیکلی سعاد توبیه
 رحلت ایندیکنه با خود تقطیع قصدنه مبنیده و ان شئت
 حرمت النساء سوکم مصرع غده اولد یعنی کبی الا ایجاب
 ایچون اغرن بهره و غین معجمه تک فتحی و نونک تشبیه
 افعل و زتنده صوتنده غننه اولانه وینور غننه ضم و تشبیه
 اول صوت لذبتدر که انقدن خروج ایدر و اغرن مرفوع اولوب
 سعاد مبتدا سنک خبری اولان ظمناً محذوفک صفتیه
 تقدیر الا ظمناً اغرن دیکله و ظمناً محذوفک فخر و با
 سکونیه کیلک دید کله حیوان معروفک اسمیه
 تعیین موصوفه دلیل اولدر که ظمناً کثر با غننه ایله وصف

اولمغنه کویاغنه وصف مخصوصی اولمشد هر زمانه
 غنه ذکر اولسه ذمه طبعی تبادر اید غضیض فعل
 بمعنی مفعول غرض غین و ضا و مجتنب و فتح و تشدید
 اشغی بافق معنای اولوب ترک تحذیر و
 استیفا نظر دن کنایه اولنور و بومقارده فاعل
 و کسور العین دیکدر یعنی نظرده کسور و فتور خلقین اولان
 دیکدر که مقبول و حمد و حد الطرف ط و ر مهملین
 و فتح و سکون چشم معنای هم واحد و هم جمع بلین
 ان العیون التي فی طرفها مرض قلتانم لم یجین قتلانا
 و غضیض کلمه سی طرفه مضاف اولوب اضافی حسن الوجه
 کبیر و غضیض الطرف طبعی محذوفات صفت ثانیه سید
 مکحول کلمه ن اسم مفعول اولوب کحل فتحینده علا کما
 جفون عینه مستعلی اولان سواد در با خود ضم کافیه کلمه
 سوره معنای لکن بوجده مراد مفا اولدر انا کحل
 کلمه ندر فتحینده غیر بدین دیکدر مکحول و فی طبعی محذوفات
 صفتیه مفهوم بیت هنگام فرقت انجام رحلت سعادت
 وقت بینونت و مفارقت اول زمانه اش حسرتی

سوزنده قلوب و الابد اولان معشوقه طبعی التفای سعادت
 دیکدر الاجشم بیارنده کسور و فتور خلقی اولان آهوی لذت
 الغنه کجیل العیندر یعنی زمان مفارقتده سعادت نفور
 و ذهابده طبعی کجیل العینه مشابهد دیکدر
 دقیقه دانان فن بیایه خفی دیکدر که بویبیده واقع اولان
 تشبیه استعاره سید مختلفه اولوب سید
 و قلانه ز محشری و سکاکی رحمت الله امثالی صبره فن بیان
 عند لرنده تشبیه بدیع اولوب استعاره دیکدر صلا
 اتفاق و اختلاف اعتبار بیه فاسم ثلثه و منحصره اولوب
 قسم اول اتفاق تشبیه که مشبه و مشبه به و ادواته تشبیه
 مذکور اولمقدرد زید کالاسه کبی قسم اول اتفاق استغناء
 که مشبه بهک ذکر بیه اقتصار و انفا اولنور تشبیه کور مقدر
 اولما مقدر رأیت اسد فی الحام کبی قسم ثالث مختلفه
 ادواته منرون و مشبه به باید کور مبتدئ خبری اولمقدرد
 و الذین کذبوا بآیاتنا ضم و بکم فی الظلمات آیه کریمه سنده
 اولدیغی کبی که بیت کعب رضی الله عنه بوقیلند
 با خود مقدر مبتدئ خبری اولمقدرد بیت نجوم سما

کلمه الفتن کوکب . به کوکب تا وی الیه کوکبه بینه
اول یعنی کبی که هم کجوم سما و بکدر پس قسم تا لکه بیت کعب
رضی الله عنه انذره عنه البعض تشبیه و بعض آخره کوره

استعاره در لکن تشبیه اولی استعاره
تجملو عوارض فی ظلم اذا **کانه منهل بالراح مفعول**
تجملو جلا دن فعل مضارع موش اولوب فاعلی سقا
راجع ضمیر مستتر در جلا فاعلی جیم و لام و آخره الف مد و ذمه
کشف و اظهار معانسه و جلا ی بصر و جلا ی سبف
کسر و تله در عوارض ضا و معجمه الیه عارضه با خود عارضه
جمعی اولوب اسنان یعنی دیشتر معانسه و تجملو کلمه سنک
مفعولید . ذی ظلم ده ذی صاحب معانسه اولوب
فم محذوفه ک صفتید یعنی عوارض فم ذی ظلم و بکدر ظلم
ظلم بجمه تک فتحی و لامک سکونیه ما اسنان
و بریق دندان با خود دندانک رقی و بیا ضلقت
شدتی معانسه و ذی کلمه سنک مضاف الیه
اذا ظرف زمان و منصوب المحل اولوب نا صبی
تجملو در اینست افعال یا بندم فعل ماضی موش

اولوب فاعلی سعاده راجع ضمیر مستتر و جمله فعلیه تک
محتی مجرور اذ انک مضاف الیه بیدر ابتسام ضحکدن
اونا اولان نیمخته معانسه کان حروف مشبهه بالفظه
اواة تشبیه ضمیر فم محذوفه هاند و کان کلمه سنک
منهل افعال یا بندم اسم مفعول اولوب کان کلمه سنک
خبری و جمله سی فم محذوفه ک صفتیدر انهل نونیه اسفا
معانسه منهل فتحینده شرب اول یعنی دوه بر دغه
سقی اولنه قد ه نهل و مبر کنه بعد الود بر دخی سقی
اولنه قد ه نهل و نهور بالراح ده با منهل کلمه سنه
متعلق راح حاره و جمله الیه ضمیر معانسه مفعول
عقدن اسم مفعول نهل فتحینده شرب تا بندم نیکم و
ایندی و مفعول مؤخر بندم در مفهوم بیت برقی عشقی
سامان سوز دل ناش اولان محبوبه سعاده صبح
آسا کلر یزئی خنده به کش دو بر یکی زمان درج
دهانندن غایبه سفید و براق کنالی ابدار دندان
کشف و ارا نه ایدر کویا دانی صهبای ناب مصفا
ایله مره بعد آخری اسفا اولنمشدر یعنی سقی شرب

لسانی دندانه آب و تاب برآید و بگوید
شجرت بدی ششم من مجینه صاف با بطح اصحی و هو مشمول
 شجرت فعل ماضی مؤنث مجهول نائب فاعلی راجع
 ضمیر مستتر و جمله نیک محلی منصوب راجع حال یا خود
 مجرور اولوب راجع صفت شجرت فتح شبن معجمه
 و تشدید جمله کسر و شق معانسه خم ما اینه مجرور اولوب
 اگر مجله وقت کسب اینسی مراد اولوب سوره شجرت الخمر و اگر
 و اگر سوره سی کسر اولوب یعنی اراده اولوب سوره شجرت الخمر و اگر
 کسر سوره سنده مبالغه قصد اولوب قتل الخمر و بنویس
 تکلم شاعر معجز بیان جناب حسان رضی الله عنه بگوید
 ان التي ناولتني فردوسها قتلت قتلتها قتلتها قتلتها
 بدی ششم ده با شجرت کلمه متعلق ذی ششم مضاف
 و مضاف الیه اولوب ما محذوف صفت تقدیر
 بجا ذی ششم بگوید ششم شبن معجمه و بار موصوفه نیک فتح اولوب
 بردشید معانسه من ما مجرور ما محذوف نیک
 صفت ثانیه سی یا خود حال مجینه جار محله و نون
 و مشاء تخیه اینه موعظه و زنده دره نیک منحنی اولوب

۱۵
 محلی منعطف الوادی معانسه که صویب غایبه صاف
 و رفیق اولوب و مجینه نایک مضاف الیه صاف
 مجرور اولوب نایک صفت با بطح جار مجرور نایک
 صفتی یا خود حال و بطح بار موصوفه و طار و جار مطلق
 اصح و زنده و اسع اولوب محلی سبیل که انده سنکر زنده
 اولوب و بطح غیر منصرف اولوبه حالت جزی فتح اینه در
 و منع صرفه علت و صف اینه وزن فعله اصحی
 افعال نامة دن یا خود ناقصه دنر تانه دن اولوب یعنی
 وقت صحابه داخل اولوب دیگ اولوب فاعلی مایه
 راجع ضمیر مستتر و ما بعد نه کی و هو مشمول جمله سی حال
 و او ابتدایه اولوب ناقصه دن اولوب یعنی تقدیرده خبر نیک
 مجرور عنده وقت صحابه ثبوتی افاده ایدوب ضمیر مستتر
 اسمی و ما بعد نه کی جمله خبری و او زنده اولوب مشمول
 اسم مفعول اولوب ریج شمال اولوب مفعول برودت حاصل
 ایدن کوله غیر مشمول و طعی بار و اولوب شرابه خمر مشمول
 دینور مفهوم بیت غنچه قم سعادت سقی اولوب شراب
 اولوب صهیای نایک که دره نیک و اسع اولوب حصاف

جمع اولش محکمه منعطف اولان برینک وقت صحیح
 اوزرینه ریح شمال بهبوب اتمکله برودت کسب ایدک
 صونیدن مار بار دصاف ایله مزج و کسر اولمشدر یعنی
 بو اوصاف ایله موصوف اولان ما غایتده برآق و
 مصفی اولمغله فم محبوبه سقی اولان ریح انکله مزج و کسب
سقی الریح القندی عنده و افراطه من صوب ریه بیض بغالیل
 تنفی نفی ماده سندن فعل مضارع نفی طرد معناسنه
 الریح ریحک جمع و تنفی فعلک فاعلی القندی مفعول
 اولوب جمله سی اضحی کلمه سی ناقصه اولد یغنه کوره حیرت
 تامه اولد یغنه کوره اضحی تک فاعلنه حاله با خود
 جمله مستانف در قندی قافک فتحی و ذال معجمه و الف مقصود
 بکوزه و شرابه ووشن خوب و غبار مقوله سی نسته
 واحده سی تا ایله قذاة در عننه جار و مجرور ضمیر مایه راجع
 و افراطه ده و او عاطفه افراط افعالدن فعل ماضی
 ضمیر مفعولی و البظمه راجع افراط فاعله و راطه مفعول
 ایله بو مقامده املا یعنی طولدر مق معناسنه من صوب
 جار و مجرور صوب صاد محکمه ایله اوب ورننده

مطر معناسنه ساریه سین محکمه ایله جاریه ورننده
 کیجه کلان سحابه معناسنه و صوبک مضاف الیه
 بیض بانک کسر ایله بیضک جمعیکه خلاف سواد و
 و افراطه فعلک فاعلیدر بغالیل مشتاة تحیه وین ^{مطله}
 ایله ابابیل ورننده یعولک جمع یعول بیاض مفرط
 معناسنه و بغالیل بیض کلمه سنک صفتیدر و بو مقامده
 بیض بغالیل قولندن مراد افراط اوزره بیاض اولان
 جبالدر مفهوم بیت فم سعاد سقی اولان صهبیا
 مزج و آمیخته قبلنان ما اخذ اولند یعنی آب صافکه
 مار منعطف الوادیدر اول بانک اوزرنده اولان
 غبارک ریح طرد و دفع ایدوب صاف و برآق
 قیلار و دره تک واسع و مجمع خصاة اولان محکمی زیاده
 بیاض اولان طافکر کیجه کلان سحابک باراننده
 طولدر دیکدر یعنی مار مطر ایلد جباله نازل اولوب
 بعد الاجتماع و التکثر و ادمی به نزول ایدوب اندک
 دره تک منعطف اولان محکمی طولوب انده صفا
 و رقت کسب ایدرکه میابک رفیق و اعلاسی ^{لور}

اکرم بها خلة لو انما صدقت موعودها اولوان النص مقبول
 اکرم بها فعل تعجب ثان مؤنث خلة تمیزیت اوزره
 منصوب و خده فاعل معجزه نام ضمی و لامک تشدید
 صدیقه معناسنه اید و کی بو بیدن منفرد
 الا فصح صد الوشاة و قولهم فلانة اضمحت خلة لفلان
 و بعضی صدیقه و ضی اطلاق اول نور دیوب بو شعر ایل
 اشتها و ایتدیر . الا بقفا خلتی جارا . بان خلیک
 لم تقفل . تحطت النبل احشاه . فاضروها و لم تعجل
 و جسته لال شاعوک خلتی قولنده جارا قولنی
 ابدال تمیزید لو انما ده لو تمنی ایچون ان حروف
 مشبهه دن ضمیر اسمی و سعاده راجع ان اسمیده فعل
 محذوف فاعلی تقدیرک لو ثبت انها دیکدر باخود
 مبتدا اولوب خبری محذوف قدر صدقت فعل ماضی
 مؤنث فاعل ضمیری سعاده راجع و جمله سی ان کلمه
 خبریدر و قول ثانی به کوره مبتدا نام خبری نکت الیاد
 قولی اولوب لو انما صدقت نلت المراد دیک اولور
 موعودها صدقت کلمه سنک مفعولی موعود اسم مفعول

اولوب

اولوب شخص موعود یا خودشی موعود معناسنه در
 ضمیر سعاده راجع او حروف عاطفه دن اولوب
 جمله بی جمله اوزر به عطف ایچوندر لو ان النص مقبول
 قولنک اعراب لو انما صدقت اعرابی کبیر فرقی شو قدر
 مقدم ان کلمه سنک خبری جمله فعلیه بونده مفرد
 مقبول کلمه سیدر نصح ضم نونده بند نصحت مقبول
 مرضی معناسنه در مفهوم بیت سعاده و سنلق
 جهتنه زنجیر کبیر مجتبه و عد ایتدی کی شیده خلف
 اینمیوب صدقت ایتمنی باخود سعاده نصحت
 مقبول اولمسی تمنی ایدرم دیکدر بوندن کعب ضعیفه
 عندهک مراد وقوع احد الامرینی تمنی اولمیوب
 بلکه وقوع امرینی تمیزید حتی او و او معناسنه
 کللمنی جائز کورنر بو بیتد استنها و ایتدیر
 لیکنها خلة قد سبط من دینها فجع و ولع و اخلاف و تبدل
 لکن حروف مشبهه نه با ضمیر اسمی و سعاده راجع
 خلة خبری قد تحقیق ایچون سبط فعل ماضی
 مجهول آمیخته اولندی معناسنه و شین معجزه ایل

شیط وخی بو معاده لغتد لکیم عمر بن اذینه تک بیت
 لقد علمت وما الاشراف من خلقی ان الذی هو رزقی سوف
 یا بینی . بینه اولان اشراف بر شینه منتظر اولوق معناه
 اولوب سین مهله ایلر اسراف وخی جاز اولدی یعنی کبی
 لکن ظاهر اولان شین معجمه ایلر اولمقد بیتک اشغی
 استغی له فی عینی تطلبه . ولو جلت انانی لا یعیننی . اولوق
 بو قطعه حقه بر حکایه لطفه ذکر اولمقله ثبت صفحه بیان
 قیندی شاعر بو قطعه فی نظم ایدوب مدینه منوره دن
 شاه غنیمت و خلفای امویة دن هشام بن عبدالملک
 عرضله استدعای عنایت ایتد کده چونکه حال مطابق
 نیچون طلب رزق ایچون حجاز دن شاه شد جل ایتد
 دیملکه یا امیر المؤمنین بنی ایفاظ ایتدک دیوب اصله منوره
 و مقام اصلیبی اولان حجاز جانبته ایتدک غنیمت ایلدی
 هشام اول کجه مرقومی تذکر و قبیده قریشدن بودیه شاعر
 جرب زبانی تهی دست ارجاع ایتدک کلام ایتد
 امین اولنه مسمیه جفنی تفکر ایدوب علی الصباح ایکیوز
 عدو دینار مستوجب الاشراف ایلر غلاملر دن برینی

ارسال و مرقومه بولده یثوب ویر سچون تنبیه و تانیه
 ایلدی غلام بولده یثوب مدینه منوره ده خانه سنه
 واروب مبلغی تسلیم ایلد کده امیر المؤمنین بندن سلام ایلدی
 و سویله که کلا تک صدقی ظاهر اولدی زیر این رزق ایچون
 سعی ایتدم رد اولندم و یا یوس و مخزون خانه نه کلام
 رزق مقسوم ایاغمه کلدی دیدی من دها جار و مجرود
 و مضاف ایلر من فی معانسه ضمیر خله به راجع دم معروض
 اولوب اصلی یا ایلر وخی و جمعی کسر له دمار در جمع قانک
 فتحی و جیمک سکونیده امر مکر و ایلر مصاب قیلیمق و جمیع
 مصیبت معانسه در و جمع سبط فعلک ناسبت
 اولوب جمله سر خله تک صفیدر و او عاطفه و لغ و او
 فحیدر دروغ اخلاف و عدنده خلف ایتدک تبدیل
 شیبی شی آخره بدل قیلیمق لکن بو محله خلیلی خلیل دیکره
 دکنک معانسه در مفهوم بیت لکن سعاده بر صدیق
 محنته جور و ادا و دروغ عاشقرب ایلر ناز و استغنا
 و اخلاف و عد و خلیلی خلیل آخره تبدیل ایلر نقص عهد
 ایتدک خونیده میخته و مخلوط اولمقله بو خصال کند و یه

طبیعت را سخته اولوب اصل زوالی نامول دکله
فان تدوم علی حال تکون بها کما تلون فی الثوابها القوی
 فاسبیه مائیه تدوم دوام فعل مضارع مؤنث
 فاعل ضمیری سعاده راجع علی حال جار و مجرور تدوم کلمه
 متعلق یا خود ظرف مستقر اولوب حاله حال اکادینو
 خبر و شدن ان انک اوزرینه بولسور تانیثی تکیرندن
 کثیر در تکون فعل مضارع مؤنث فاعل ضمیری سعاده
 بها جار و مجرور ضمیر حاله راجع اولوب تکون بها جمله
 محلی مجرور حالک صغیر رابطه ضمیر مجرور کما ده کاف
 حرف جر ما مصدریه اولوب صلته سیده کاف مجروری
 تلون نونک ضمیده تفعیل باینده فعل مضارع اولوب
 اصلی تلون اولفله تخفیف بکون تا ثانیه حذف اولشه
 تلون فحان و تشدید ایله برهینت اوزره قرار ایتمک
 فی الثوابها جار و مجرور و مضاف الیه ضمیر لفظاً متأخر و
 متقدم اولان غولوله راجع الثواب ثوبک جمعی ثوب
 لباس معناسنه الفول غین معجمه تک ضمیده انان
 اغنیال ایله هلاک ایدن لسنه اما بوجله سعاینتک

واحکمد و سعالی طائفه جنک اناشید عرب بعض صحرا
 غول کورینوب تلون ایتمکله آدمی بولندن اضلال و
 اهلاک ایدر دیوزغم ایدر لکن عنف کبی اصل و حقیقتی
 شکیم شاعر تثلیث ایدر دیمشدر **بیت الجود و الفول و العفا**
ثالثه اسماء اشیا لم تحق ولم تکن و غول تلون فتلونک
 فاعلی اولوب جمله سی مانک صلته سیدر مفهوم بیت
 صدیقه سعاده اخلاق مذکوره ایله مجبوله اولمسی سببیه
 بولنده یعنی حال اوزره ثابته و مستقره اولم غول ثواب
 وهینته تلون ایتدیکی کبی تلون ایدر یعنی بر حال اوزره
 دائم و ثابت اولمیوب پری مثال دانا تبدیل صو
 و اشکال ایتمکله گاه صورت مهر و وفا و گاه هینت
 و جهاده کورینوب بر حاله اعتماد اولنمزدیکدر
ولا تمسک بالعمه الذی الاکما تمسک الماء العوی
 و او عاطفه لائیه تمسک ضم تا و کسر مین
 ایدر تفعیل بایندن یا خود تا وسین مشده تک
 فتحه لریده تفعیل بایندن فعل مضارع مؤنث و حه ثابته
 کوره اصلی تمسک اولوب احدی انانین تخفیف

حذف اول شد تمسك تمسك امساك استمك
 جمله سی بر معنایه در که حفظ اینکده تمسك کلمه سنك فاعل
 ضمیری سعاده راجعه بالعهد جار مجرور تمسك کلمه
 متعلق عهدین و بیان معنایه الذي اسم موصول
 زعمت فعل ماضی مؤنث فاعل ضمیری صدیقیه راجع
 و موصوله عائد محذوفه تقدیری الذي زعمت به در
 جمله سی الذي کلمه سنك صله سید زعم فتح را بیده کفایت
 معنایه اولفله زعمت تکفلت و یک اولور اما
 قول مشکوک و باطل معنایه اولان زعم زانک
 حرکات تشبیه جارور الآ اداة استفا
 کما ده کاف حرف جر ما مصدریه و صله سیده کافک
 مجرور جار مجرور به تمسك فعلک مصدر بیک
 ضمیر نون حاله یعنی و ما تمسك الا شیهالهنه الا
 یا خود محذوف مصدرک صقیه تقدیری الامتکا
 کله الامساك دیکدر تمسك افعال بینه فعل مضارع
 مؤنث الما مفعولی الغرابیل غرابک جمع و تمسك
 فعلک فاعلید مفهوم بیت صدیقیه سعاده تکفل و

نعمه ابتدایی عهد و سعاده حفظ ایتمز الا غرابک ابی
 حفظ ایتمز ابی کبی حفظ ابدر یعنی اصلا ایفای عهد و ایجاز
 و عهد ایتمز شاندن و کله دیکدر تکلم شاعر همیشه
 وان حلفقت لا یقض النای عهد یا فلیخص الیکان عین
فلا یقرنک فامنت و ما وعد ان الایمانی والاحکام تفضل
 فآ سبیه لا ناییه یقرنک نون مخفیه ایله مؤله
 فعل مضارع و محلی مجرور زیر نون تاکید مباشرتیه
 مبنیه غور باطله طمعه دو شرک والدا تمق
 معنایه کاف مفعول اولوب خطاب یا غیر معینه
 یا خود تجرید طریقیه ناظم رضی الله عنک کنده نفعه
 بو تقدیر چه تکلمه خطابه التفات اولور ما اسم موصول
 الذي معنایه و مرفوع المحل اولوب یقرنک
 فاعلید منت اصلی یا ایله منیت یقرنک تفعیل باند
 فعل ماضی مؤنث و مصدری تمسك در تفعله و زعمت
 امیده دو شرک معنایه فاعل ضمیری صدیقیه
 راجع جمله سی الذي کلمه سنك صله سی و عائد محذوفه
 تقدیری الذي تمسك آیه دیکدر و ما وعدت ما

اور زینہ معطوف و وعد خیرده و ابعاد شرده مستعمر
 اولد یعنی بو بیتدن ظاهر در **بیت** وانی وان او وعدته
 او وعدته، **الخلف** ایعادی و منجز موعدی، ان کسره
 الامانی تشدید یا ایله اُمینیه تک جمعی وان کلمه سنگ
 اسمیدر اُمینیه ضم همزه و تشدید یا ایله مقصود معانی
 والاحلام امانی اور زینہ معطوف و **حکم** جمعی حکم
 ضمیتند خیال خواب معانی **تضلیل** تفعیل **ان**
 مصدر اولوب **تضییع** و ابطال معانی وان کلمه سنگ
 خبریدر مفهوم بیت سعادت سنی امیده دو شریدی
 وعد وصله زینهار مغرور و امیدوار اوله و انجام
 ایدر ظن اینه تحقیق مقاصد و مراد و اضفان و احلام
تضییع اوقات و ایامدر یعنی محبوبه بیوفانک
 دوشیزه پر جفای دنیا مثال و عهدی باطله و ایام
 و عهدی کاذبه اولوب خیال خواب کبی بی اصل
 و حقیقت اولمغله بهوده فکر خامه دوشوب **تضییع**
 اوقات اینه زیر محبوبه تک انجام و عهدی محال
 و عهد نه فریفته اولوب امید وصال اینک خیال **بیت**

کانت موعید عرقوب لیا مثلاً و ما موعید ما الا ابطال
کانت فعل ماضی مؤنث و ناقصه در اسمک بر وصفه
 وصف آخوه تحوکنه دلالت ابد که صار معانی مفیدر
موعید میعاد تک جمعی و کانت کلمه سنگ اسمیدر میعاد
 میلت کسر بیه وعد معانی **عرقوب** عین و راز محبتین و
 قافله کلثوم و زنده دانسته مشهور بر کسنه تک اسمیدر
 منقولدر که فرجور بر درنه بر افواج خرم او عهد ایدوب **ان** متنی اذ
 اذا طلع النخل یعنی افواج حیچکنده که کل دیش و افواج
 حیچک احد قدده اذا ابلج یعنی قورق اولد قدده کل و قورق
 اولد قدده اذا ازهی یعنی قرار قدده و بعد الاحمر اذا اظرب
 و اظرب اولد قدده اذا صار تمراً دیوب تمراً اولد قدده همان
 بر کجه جمله سنی دو شروب و در انبار ایدوب بردانه در
 و بین العرب اخلف من عرقوب مثل ساردر **بیت**
وعدت و کان الخلف منک سجیه موعید عرقوب **خاتمه**
لها جار و مجرور کانت کلمه سنه متعلق ضمیر سعاده راجع
مثلاً خبر کانت ما نایفه موعید نامت ضمیر سعاده راجع
 و ضمیر مکر اولمق او زره دخی مرویدر بو صورتده عرقوبه

راجع اولور الآ اذ استنا باطلک جمعی و مبتدا
 خبر بیدر و باطل ضد حقد مفهوم بیت بین الناس خلف
 مشهور اولان عرقوبک مواعیدی صدیقه مذکور ایچون مثل
 ساز و اجلاف و عدا یمسی السنه نامده دالر در و محبوبه
 مذکور بک با خود عرقوبک مواعیدی دکدر الآ ابا طیل
 و اکا زیدر قطعاً اعتماد و اعتبار اولمز دمی کدر
ارجو و امل ان تدنو موودتها و ما اخال لیدینا منک تنویل
 ارجو رجادن و امل بهمز نیک مذنبه و مینک ضمیده املک
 نفس متکلم اولوب معناده متحد اردر بعضدر رجاء الحق مکنده
 و امل مکنده و مستحیده مستعده دیدیر بیت السبقده فایز نیک
 خطاب کعب رضی الله عنهما کند می نفسنه اولدیغی تقیه
 ارجو خط بدی شکله التفات اولور و الا هیچ برنده التفات یوقده
 ان مصدریه تدنو و نودن فعل مضارع مؤنث تقریب
 معنایه و تدنو کلمه سنده فعلان سابقان تنازع
 ایشکریله فعل ثانی یعنی امل کلمه سی اعمال و فعل اولک مفعول
 حذف اولمشدر و تدنو آن ایله منصوب اولمغله و او مفعول
 اولمق اقتضایدر کن اسکان اولدیغی ضرورت وزن ایچونیدر

مودنها تدنو کلمه شک فاعلی ضمیر سعاده راجع مودت محبت
 و صحبت و الفقه مراعاة اینک معنایه و ما اخال ده و او استنا
 ما نایه اخال نفس متکلم اولوب بهمزه سی قیاساً مفتوح و
 استعجالاً مکسور در که افسح و کثیر اولان کسور و اخال افعال
 قلوبدن اطن معنایه اولمغله خصایص افعال قلوبدن اولان
 نصب مفعولین و الف و تعلیق بونده دخی جاری اولوب
 مفعول واحده اقتصار جائز دکدر پس اعمال اولدیغی ضو
 اخال کلمه سنده مضمیر ضمیر شان محذوف مفعول اولی و ما اخال
 لیدینا منک تنویل جمله سر مفعول ثانیسی اولور لیدینا مقدم
 تدی لامک فتحی و آخرنده الف مقصوره ایله عند معنایه ظرف
 مکاندر ضمیر متکلمه مضاف اولمغله الفی بایه قلب اولمشدر
 منک جار و مجرور محذوفه متعلق و تنویلک صفتدر لکن
 او زینه تقدم اینه بکندر حال اولمق او زره اغراب اولور
 و منک قول غیبندن خطابه التفاتدر تنویل تفعیل بایه
 مصدر اولوب عطا معنایه در لکن بو مقامده وصل محبوسه
 کنایه و مؤخر مبتدا در و ما اخال کلمه سنده کی ما موصوله اولمق
 دخی جار اولوب بو صورتده محذوف مرفوع مبتدا و اخال کلمه سنده

مفعول اولی مایه عائد ضمیر محذوف اولور که تقدیری احواله
 و مفعول ثانیه منک و تنویر مبتدای خبری اولور و
 الفاصولیه مایه نایه احوال او زینیه تقدم اینه بکندن
 قصد بر محضی از لایحه عملی ابطال اولوب کویا که و مال دنیا
 منک تنویر و پیش کبی اولور و تعلیق صورتی بود و جمله در که
 اصل اولان لام اینه لکن دنیا اولمغه لامله تعلیق یعنی
 لفظا عملی ابطال و معنی ابقا اولوب بعده لام حذف
 اولمغه تعلیق باقی فالور و مفعول منک جذبی من سیم کل
 مشکله اولد یعنی کبی که من سیم خبر آجده که ظن دیکدر
 مفهوم بیت محبوبه سعادک قرب مودتهی رجا و تمنی
 ایدرم و ظن انجمله بزم عنده مرده سعادت دن وصل اوله
 یعنی امید ابلکه بنی وصلنه نه اولر انجمله شاد کام المیه
 زیر ابیات سابقه ذکر اولان اخلاف و عهد و نمون
 و عدم محققه عهد کبی صفات محبول و مفظور اولد یعنی امید
 وصلت حصوله مانقدر دیکدر بو مینده صنایع بیه
 رجوع صنعتی وارد رجوع شاعرک تقریر ایدیمی
 شینه نقض بیه عودت انجمله بو مقادیر محبت دن

شدت حرمت و فرط و شستن شیدر
امست سعاد بارض لا یبلغها الا العناق النجیات المراسل
 است افعال دن فعل ماضی افعال ناقصه دن صایه
 معنانه سعاد اسمی مقام ضمیر ده اسم ظاهر کتور
 ذکر بیه نلذذدن ناشیدر بارض جار و مجرور باقی معنی
 لا نایه یتبع تفعیل یا یندن فعل مضارع اولوب ایکی
 مفعوله تعدیه ایدر بونده احد مفعولین محذوفه که
 لا یتبعیها تقدیرنده در ایصال اتم معنانه یا خود
 تحفیظه لا یتبع معنانه در که و اصل اولمزدیک
 اولوب بو تقدیرجه بر مفعوله تعدیه ایدر و ضمیر
 ارضه راجع و یتبع فعلک مفعولیدر الا اداة
 استثنا العناق عین جمله منک کسر بیه کرام
 عتقک جمعیکه او و آت مفعوله سند کرم الا
 معنانه در و استثنا مفرغ اولمغه عناق یتبع کل
 فاعلیدر النجیات نجیه منک جمع و نجیه کریه معنانه
 یار شده اینه نجیات روایتی وضعی وارد سر بقا
 معنانه المراسل مفاعیل و رنده کسر بیه

حرسانك جمعید ناقه سرجه السیر معانسه بحیات
 و مر اسبل عنك صفتك بد مفهوم بیت سعادت
 باید در روز مفارقه رحلت ایدوب برارض بعد
 احت طه یک اول محله ایصال اینم الا کرام الاصل
 سرجات السیر اولان ناقه ایصال ایدر دیگر
ولکن یبلغها الأعداء ذفرة لها على الأین ارقال وین
 واو عاطفه کن حروف نواصب ان تا کید تقی ایکن
 یبلغ تفعیل بایدن فعل مضارع اولوب کن ایله منصوب
 یا ضمیری ارضه راجع الا استثنایه عذرة عین جمله
 ضمی و ذال معجمه وفا کسوه و را جمله به سخت و قوی
 و شدید و عظیم اولان ناقه معانسه و یبلغ کلمه سنگ
 فاعلیه لها جار و مجرور مقدم خبر ضمیر عذرة به راجع
 علی الاین جار و مجرور عذرة دن حاله علی بونده مع
 این ممره تک فتحیه تعب و ایجا معانسه ارقال
 مؤخر مبتدا و افعال بایدن مصدر اولوب ناقه تک
 بر نوع سرعته مشیدر و تفعیل ارقال اوزرینه معطوف
 و تفعیل بایدن مصدر اولوب عنق ایله جمله یعنی اوزر

اورانو اورانو یور و تک ایله یورعه لمق بینده بر نوع
 مشیدر کویا سیر سرع بقاله تشبیه ایله تفعیل و تفعیل
 مفهوم بیت محبوبه سعادت اولد یعنی ارضه ایصال
 اینم الا ناقه سخت و قوی و عظیمه سیردن ایجا و تفعیل
 بیله ارقال و تفعیل تسمیه اولنان ایکی نوع سیر سرع ایله
 رفتار ایدر مشیدن تعب و کلامی اولد یعنی زمان درجه
 سرعت سیرنی وار قیاس ایله دیگر
من کل نضاحه الذفری اذاع عرصها طامس الا علم محمود
 من تبعضیه کل مجروری جار مع المجرور محلا مرفوع
 عذرة تک صفتی یا خود مبتدای محذوف هی ضمیر تک
 خبری و منصوب المحل اولوب عذرة دن حال اولمق
 دخی جائز و نضاحه نون و ضاد و خا و ج و نین ایله تواتر
 و زنده رش ما یعنی صوصا محقق معانسه جار جمله ایله
 دخی بو معناده لغت و اولدن فعل بنا اولنمیبو ناسید
 اولنور و نضاحه موصوف محذوف تک صفتی اولمقله
 من کل ناقه نضاحه تقدیرنده در الذفری ذال معجمه وفا
 و الف مقصوره ایله ذکر می و زنده دوه تک قولاشی

اردند و اولان بر در که دوه است اول محکدن تر لر فحشینه
 ذفران مشتقد و ذفر مطلقا ریح در طیبه اولسون کریمه
 اولسون و مسک اذفر مغار اولدن ورجل ذفر ثانیة
 ماخوذ و ذفری مفرد ایکن بونده تثنیه مقامنه فاعله
 مفرد و جمع تثنیه محکده مستعمل اولد یعنی بوبیت شاد
 فالعین بعدهم کان حدیثا **سجلت بشوک** و هی عورت مع
 و ذفری نضاحه نکت مضاف الیهی اولوب مفعول به
 تشبیه اولتمق اوزره محکم منسوبدر و بولصب نعلیت
 اوزره رفعدن ناشید که اصلی نضاحه ذفرها در
 بعده است و ذفران ضمیر ناقه به تحویل اولوب ذفری
 مفعول به تشبیه اولتمق اوزره منتصب اولمشدر
 زیر اوصوفه شبیدر و الف لام ضمیر دن انا به اولمشدر
 اذ نضاحه نکت ظرفی اولوب جوابی محذوفدر یعنی اذ
 نضحت ذفرها و یکدر عوت رانک کسریه فعل ماضی
 مؤنث فاعل ضمیری ناقه به راجع عرق فحشینه تر معانی
 عرضتها مبتدا ضمیر ناقه به فاعله عوضه عنک ضمید
 همت معانسه مبتدا ایله خبر بدینده مفاربت اولتمق

ایچون حذف مضافه مقصود همتها و یکدر طامس
 اسم فاعل اولوب آثار محو و مند سر اولمغه ناید
 اولان نسته یه دینور محذوف طریقک صفتدر
 یعنی طریق طامس الاعلام و یکدر طامس مبتدا نکت خبر بدر
 الاعلام اقلام و زنده علمک جمعی علم فحشینه علامه
 معانسه و اعلام طامسک مضاف الیهی اولوب
 بو اضافت خبر نضاحه الذفری اضافت کسیدر مجهول
 معروف و طامسک صفة مؤکده سیدر زیر اطر اس
 مجهولدر مفهوم بیت ارض سعاده ایصال ایدن
 ناقه عذافره خوی افشان اولد فده نضاحه الذفری
 یعنی قولقدرندن مبالغه تر صابیحی اولان ناقه لردن
 اولوب مقصود همتی و مطلوب غنیمتی مندس
 اولمغه علامات و آثار محو اولمش طریق معلوم
 یعنی طریقیدر که اول طریقیه هیچ بر حاذق ما بر اهند
 ایتمک ممکن و منصوره یکدر و یکدر مراد سرعت سیر
 ناقیه بی بیان و یکدیگی راه هیچ بر ناقه نکت کیده بیله
 کعب رضی الله عنه بوند نصکره مبلغ محبوبه اولان

ناقه عذره بی وصف و عادت عرب او زره نظیر

ایدوب بیور

ترمی القیوب یعنی مفرد لهن اذ التوقد الحی من المیل

ترمی فعل مضارع مؤنث فاعل ضمیر ناقه به راجع

ترمی اتمق معنای القیوب حیوب و زنده فایک

یا خود غیبک جمعید فایک جمع اولی اولاد دیو

ابن هشام جمله تصدیق ایدوب غیب فی الاصل مصدر

صکره مجازاً غایبه اطلاق اول نشد و میش فایک

حاضرک مقابلی و غیوب ترمی فعلک مفعول بهید

یعنی ده با ترمی به متعلق عینک تنبیه سی اولی

اضافه نون سا فطر صفت و ایکی مضاف الیه

حذف اولیوب موصوف مضاف الیه ثانی محذوف

صفتیه اضافه قبلت شد که تقدیری بعینین مثل عینی

الثور المفرد یکدیگر یعنی عینک صفت اولان مثل حذف

اولیوب ثور محذوف مضاف الیه ثانیید انک صفت

اولان مفرد مضاف قبلندی مفرد اسم مفعول

صفتی او زره دلشیدن ایدوب یا لکر فالان

ثور وحشیدر بوبید اولان تورک نظر و تحد یعنی کثیر

نشاط و جنبشی و فیر اولی لهن فتحینده ثور ابیض معنای

مفرد دن بدل کل من الکلمه اذا ظرف زمان مستقبل

توقدت تفعل یا بیدن فعل باض مؤنث توقد علوی

مشعل اولی معنای حیران کسر حاء جمله و تشدید

رای مجرایه حرزیک جمع اکنه غلیظه معنای با خود

ضد حرزیک جمعیکه جیل غلیظه معنای در و حران توقد

فعلک فاعلید و المیل حران او زره معطوف

میل کسر میله میلا کلمه سنگ جمعید میلا فتح میم

والف محذوفه ایله بر برینه یا پشمش بیوک قوم یعنی

معنای مفهوم بیت ناقه موصوفه شدت حرارت

صیغدن اراضی غلیظه توقد و اشتغال ایدوب

جبال و تلال ناب کرمان دوزخ مثال اولی یعنی زما

حدت نظر و خفت جسم و مزید نشاط و جنبش

انتاشنی فاقد اولی غده نظر و تحد یعنی کثیر اولان ثور

وحشی به مشابهدر یعنی جنبش رفتارده انک

کبیر وقت حرارتک غیرنده بیجه اولی کبیر

ضم مقده با عمل مقیده یا **فی خلقها عن بنات النخل**

ضم ضاد و خاء مجتین و فتح و سکون هر شینک عظیم یا خود
عظیم الجرم و کثیر اللحم معنایه اما ابو مقاده مراد غلط است
ضم کلمه سنده ز رفع و نصب و جر جاز اولوب مرفوع است
تقدیرده مقده بانک خبر مقدمی یا خود مبتدای مجزوف
هی ضمیر نک خبری یا خود عذافره نک صفتی یا خود
مبتدای و مقده با که فاعلیه خبر مقامنه قائمه منصوب
اولد یعنی تقدیرده مقده اندم فعلتک مفعولی یا خود
عذافره دن حاله و مجرور اولد یعنی تقدیرده انضائیه
صفتی اولور مقده با اسم مفعول صیغه سی او زره
دوه نک بویفند ز قلا ح موضع بو مقاده مراد ناقه
غلط رقبه ایله و صفت اصمعی قولنه کوره بو وصف
خط در زیر ناقه نک مقبول بوینی اینجه اولاند لکن
مراد کعب رضی الله عنه رقبه ناقه نک قوت اولوق
دخی احتمالدر عمل عین مهله و بای موحده ایله و زنا و
و معنی و اعراباً ضم کبیده مقیده یا و زنا و اعراباً مقیده یا
کبی اولوب موضع بقده که مراد ناقه نک قوایم و اطراف

فایله نعم مقیده یا و ابی دخی وارد در نعم و زنا و معنی ضم کبیده
فی خلقها جاز و مجرور مقدم خبر ضمیر ناکه یا ز جاز
خلق خلقت معنایه عن علی مقاده تفضیله متعلق
بنات مجروری و بنات جمعی محل فایله فتحی و حاصطه
سکونیده حیوانک ارکانه اطلاق اولور بناتک
مضاف الیهیدر تفضیل تفعیل یا بندر مصدر و مؤخر
مبتدای در بر حجان و امتیاز معنایه مفهوم بیت
مبتلع محبوبه اولان ناقه عذافره نک کردنی و
اطراف و قوایمی غلیظ و عظیم و کثیر اللحم اولمقدسه
ورفتارده غایتده قویه اولوب خالقنده بنات
فعل یعنی ساز ناقه لر او ز زینه بر حجان و امتیاز
یعنی کندنده اولان حجان ساز ناقه لر اولمقدسه
بیشل و بیهت او و جوله ممتاز و مستشار و یکدر بونیک
مضارع اولنده صنایع بدیعیه دن مقده ایله مقیده بنیده
جناسی مضارع وارد در که مخالف اینده کلوی لاطه
بانک محر جبری متقاربه یعنی کلماتک مخالف
ایتده کلر حر فایله محر جبری متقاربه اولور

جناس مضارع تسمیه اول نور و هم بهون عنه و ^{تبارک}
عنه کریمه سنده اول یعنی کبی و اگر متقارب اول مراد
جناس لاحق دینور و بل لکل بجزیره کبی و صنایع
تسبیح وارد در تسبیح کلمات فریناتک حرف غایبه
انفاقیدر مقدمه ایله مقیدتک دالده انفاقوری کبی
و ترصیع دخی وارد در ترصیع کلمات سبحان تواریخ
حریری رحمه اللهات و بطبع الاسماع بجا هر لفظه
و بفرع الاسماع بزواج و خطه قولی
غلباء و جناء فلكوم مذکرة فی دنها سعة قدما میل
غلباء غین معجمه و باء موحده ایله صها و زنده
غلیظه الرقبه معناسه مذکرة اغلب و جمعی ضم غلبه
غلب در و جناء جیم و نونله بر وزن مذکور عظیمة
الوجنتین معناسه و جنان و جهنم یکی جانبه
دینور که سان ترکیده اکابحاق تعبیر اول نور فلكوم
عین مهله ایله کلثوم و زنده شدیده معناسه
اولوب دوه به مخصوص وصف و تذکیر و تانیثی
جائز در جمیله کلثوم دخی بو معنایه در مذکرة مؤنث

مضارع

مقابلی یعنی ناقه مذکوره عظم خلقته و شتر زکبیر و یکدر و بو
درت کلمه مرفوع اولوب عذافره تک صفتدیر یا خود
مبندای محذوف بی ضمیر تک خبر لیدر و نصب و جوار
دخی جائز در کما سبق فی دنها جار و مجرور مقدم خبر ضمیر
مضاف الیه اولوب ناقه به راجعه در دال غایبه
فتحی و فایک تشدید یله جنب و بهلومعناسه یونده
دخی مفرد تثنیه دن انابه اولمشدر و فراده اولدی یعنی
سعة فتح سینله وسعت معناسه قیاس اولان
سینک کسر بیدر چه کبی لکن عرب بو مصدرک عین
الفعلنی اکثر مفتوح قیلدیر مضارع غده مفتوح اولدی یعنی
سعة وضعه کبی و سعة کلمه سی مؤخر مبند در قدما
مقدم خبر ضمیر مضاف الیه و ناقه به راجعه قدوم
و تشدید ایله جهات سندن خلفت مقابلی امام معناه
طرف مکان مبهم اولمغه اصل اولان ظرفیت اوزن
منصوب اولمقد لکن مرفوع اولمسی دخی جائز در
تکلم محسن و جوه البیان جناب حسان رضی الله
عنه مرفوعه القوانی اولان ابیاتندن **بیت**

نُصْرًا فَتَلْقَى لَنَا مِنْ كِتَابِهِ . مَدَى الدَّهْرِ لَا جَبْرٌ لِي مَا
 بَيْنَهُ أَوْلَانِ أَمَا هَا تَوْلَانُكَ ارْتِفَاعِي كَيْبِ مَيْلِ كَسْرِي
 دَرْتِ بَيْتِ حَطْوِهِ بَعْدَ دَنْ عِبَارَتِ وَمَوْضِعِ مَبْدَأِ
 قَدَامِهَا مَيْسِلٌ قَوْلُهُ مَرَادُ كَرْدَنِ نَاقَةِ لِي أَوْ زَوْجِ مَعْدَةِ وَصَفَةِ
 زِيَادَةِ قَسْمَدِهِ كَرْدَنِ دَرِزَلِقِ مَقْبُولِ وَحَدِّ مَقْنُومِ
 نَاقَةِ مَوْصُوفَةٍ أَوَيْلَهُ نَاقَةٍ كَمَا رَقِبَهُ سِرْفَلِيظٌ وَوَجْهَانُكَ الْكَلْبِي
 جَانِبِي عَظِيمٌ وَعَرِيضٌ وَكُنْدِي شَدِيدَةٌ وَقَوِيَةٌ أَوْلُوبِ عَظْمِ خَلْفَتِ
 وَجَسَامَتِ وَهَيْبَتِهِ اشْتِرَاؤُهُ عَدِيلٍ وَهَيْلُولِي
 وَاسِعٌ وَكَرْدَنِ سِرْفَرَاؤِي غَايَتُهُ مَدِيدَةٌ وَطَوْبَعْدَرِ دِيكَلَرِ
 أَوْصَافِ مَذْكَوْبَتِكَ جَمْلَةٌ سِرْصَفَاتِ مَدِّ وَخَمَلَةٌ
وَجِدْهَا مِنْ طُومٍ لَائِيَتِي **طَلْحُ بَضَاجِيَةِ الْمُتَشِينِ مَهْرُولِ**
 وَجِدْهَا مِنْ جِلْدِ مَعْرُوفِ ضَمِيرِ مَضَافِ الْبَيْهِ أَوْلُوبِ
 نَاقَةٍ بِهَ عَانِدٍ مِنْ طُومِ جَارِ وَجَرُورِ خَيْرِ طُومِ طَائِفِيَّةِ
 صَبُورِ وَزَنْتَدِهِ سَحْفَاةِ جَرِيَةٍ كَمَا دَرِيَا قَبُولِ بَغْفِيَّةِ
 نَاقَةٍ زِيَادَةِ سَحِينِ أَوْلَدِ بَغْفِيَّةِ جِلْدِي نَعُومَتِ وَطَلْسَتِ
 سَحْفَاةِ جَرِيَةٍ جِلْدِيَّةِ نَشْبِيَةِ أَوْلَمَشْدَرِ كَمَا وَجِدْهَا مِنْ جِلْدِ
 كَجِلْدِ الطُّومِ تَقْدِيرِنْدِهِ دَرِ مَائِيَتِي دَهْ مَا نَاقِيَةِ يُوْبِيَسِ

تفعل

تَفْعِيلِ بَابِنْدَنِ فَعْلِ مَضَارِعِ تَابِيَسِ تَابِيرِ وَتَدْلِيلِ مَعَانِي
 ضَمِيرِ مَفْعُولِ أَوْلُوبِ جِلْدِهِ رَجَعْدَرِ طَلْحِ طَائِفِيَّةِ نَكِ
 كَسْرِي وَلا مَكِ سَكُونِيَّةِ كُنْدِ دِيكَلَرِ دَوِيَّةِ مَعْرُوفَةٍ كَمَا
 دَوَهُ وَقِيُونَ مَقُولَهُ سِي جِيَوَانِدِهِ أَوْلُورِ وَطَلْحِ يُوْبِيَّةِ نَكِ
 فَاعِلِي وَجِلْدِ فَعْلِيَّةِ خَيْرِ تَابِيَسِ رَضَاجِيَّةِ دَهْ بَانِي مَعَانِي
 أَوْلُوبِ جَارِ وَجَرُورِ بِلْمِ طَلْحِ صَفِيَّةِ رَضَاجِيَّةِ ضَاوَجِيَّةِ مَعْدِيَّةِ
 نَاقِيَّةِ وَزَنْتَدِهِ مَابِرِزَتِ لَشَمْسِ بَعْنِي كَوْنَتِ مَكْشُوفِ
 أَوْلَانِ نَسَبِ جِيَوَانِكِ صَرْتِ وَبَانِي كَلْبِي الْمُتَشِينِ مَشْدَرِ
 تَشْبِيهِ سِرْ وَضَاجِيَّةِ نَكِ مَضَافِ الْبَيْهِ أَوْلُوبِ اَضَافِ
 حَسَنَةِ الْوَجْهِ كَبِيرِ وَنَتْنِ مَبْجَلِ فَتْحِي وَمَشَاةِ فَوْقِيَّةِ نَكِ
 سَكُونِيَّةِ رَقَبَةِ مَكْنِي صَابِعِيَّةِ وَصَوْلَدَانِ أَوْرَتِنَاتِ وَ
 سَكْرِ مَعَانِي وَتَدْ كَبِيرِ وَتَابِيَسِي جَارِ دَرِ وَالْفِ لَامِ ضَمِيرِ
 مَعْرُوفِ أَوْلُوبِ بَضَاجِيَّةِ مَتِينِيَّةِ تَقْدِيرِنْدِهِ دَرِ وَبُونَدَنِ
 مَرَادِ نَاقَةِ نَكِ مَتِينِنْدَنِ كَوْنَتِ آخِرِ أَوْلَانِ بَرِ لَرِيدِ
 مَهْرُولِ هَزَالَدَنِ اسْمِ مَفْعُولِ أَوْلُوبِ ضَعِيفِ وَآرِقِ
 مَعَانِي وَطَلْحِ صَفِيَّةِ مَقْنُومِ بَيْتِ نَاقَةِ مَوْصُوفَةٍ
 جِلْدِ كَالِ سَمْنَدَنِ نَاشِرِ قُوْتِ وَغَلَطِ وَشَدَّتِ مَلْسَتِ

سحفاة بحرية جلد نه مشابه اولمغه متينند كوتاه كشتوف
 اولان ير لرنده كمال جوعدن ضعيف ولاغرا اولان كنه
 ثابت و پايدار اولوب التصاق والتراق ايله نامة ي
 اضغاف و تذليل ايله مر بعني جايغ و مهزول اولان
 كنه هر نقد رشيد الاستمك ايله دفعي جلد نامة نك
 كمال ملاستند تر ارق ايتك ممكن دكلد و ميسك
حرف اخوها ابوها من محبته و عظمها خالها قودا شميل
 حرف مبتدا محذوف بهي ضمير نك خبري يا خود
 عذافه نك صفتيه بو مقامده حرفه مراد حرف الجبل
 يعني جيبك قطعه خارجيه سي و اعلاسي اولوب نامة فوت
 و صلابته الكا تشبيه و لنتشر يا خود حرف خطه كه
 تراكت و دقتده حرف كيدر ديك اولور حرف تشبيه
 محذوف يا خود تشبيهه مبالغه قصد نه مبني نفس حرف
 نامة اسناد اولنشد اخوها ابوها مبتدا خبر و عظمها
 خالها كنه نك مبتدا خبر و ضمير لر نامة به راجع بونده
 ايكي وجهه معني وارد در بري تشبيهه كه كريم الاصل اولمغه
 قوداشي با باسي كبي و غني و ايبسي كيدر ديكدر معاني

نامة مذكوره اهل كرام سلاله سندن اولمغه حفظا للنوع بعضي
 بعضنه حمل اولنوب نسبة اجنبي داخل اولماشون صورت
 بو كه بر شتر زكندی دختريني با صوب اندن ايكي ولد ذكر
 حاصل اولوب بونلك بري مادونه آشوب نامة مذكوره
 وجوده كشمش **تقارب** انساب دوه جنسده مكد و حده
 زير كريم الاصل اولان ايتك نسبة اشتر فرو مابيه مخالط
 اولماشون ايكون حفظا للنوع برينه حمل اولنوب **محبته**
 جار و مجرور مبتدا محذوف نك خبريه تقديره هي من نامة
 محبته ديكدر يا خود نامة نك صفتيه محبته تفعيل بانه
 اسم مفعول صيغة سي اوزره كريمه الاصل اولان نامة معانه
 قودار قافله سودا و زنده صفت مشبته در ظهر و غنى طوبى
 اولان نامة به ديور مذكوره اقدور افعال و زنده شميل
 كرشين مع ايمه الكليل و زنده خفيفه و سر بعه اولان نامة
 معانسه و قودار و شميل نامة نك صفتيه يا خود مبتدا
 محذوف خبر ريدر مفهوم بيت نامة مذكوره فوت و
 و صلابته يا خود دقت و تراكتده حرف الجبل يا خود
 حرف خطه مشابه اولوب كريم الاصل اولمغه قوداشي

بایست و عظمی دایمی کبیر یعنی بعضی بعضی حمل اولی
ایل کرام نسند اولمغه نسبه اجنبی و فرومایه مخاط
اولماتش ناقه کریمه الاصل و طویله العنق و سر تقیه برده

دیکر

بمشی القراء علیها ثم یزلقه منها لبان و اقرب زبالیل
بمشی مشیدن فعل مضارع القراء فاعلی و قراد ضم
قافله طلح معانسه که کنه دید لکر حیوان صغیر در جمعی کافر
قرادند علیها جار و مجرور ضمیر ناقه به راجع ثم عاطفه برقی
ضم یا ایله افعال بایند فعل مضارع از لاق بر نسبه یا
مکاشندن آبروب بعد اتمک و قاید رتی معانسه
ضمیر مفعول اولوب قراده راجعدر منها جار و مجرور
ضمیر ناقه به راجع لبان فتح لام و بار موحده ابله ان
و س از حیوانک صدرنه یا خود صدر نک و سطنه
یا خود ایلی مکنک او رته سنه دینور بعضدر اجنح ذوق
اولان حیوانک صدرنه تخصیص انبیلر بو معایه کون
بونده استعاره اولور و لبان بزلقه کلمه سنک
فاعلی اولوب جمله بمشی القراء جمله سی اوز زینه معطوفه

و اقرب لبان اوز زینه معطوف اقرب فتح مخرجه
اناب و زنده قریب جمعی قرب ضم قافله خاصره
یعنی بوش بو کر معانسه زبالیل زالی بجمه نیک
فتحه زهلولک جمعی زهلول ضم زابله امس و یومش
معانسه و زبالیل لبان ایله اقربک صفتدر
مفهوم بیت ناقه شار البهائک اوز زنده کنه
یورده صدر و خاصره سی حیوان مذکور ای قاید
دو شر یعنی کمال سمند جمله ای امس و الین اولمغه
کنه باپشوب ثابت اوله مز و بلکه یور و مکه دفعی ق
اوله میوب لغزیده یا اولور و دو شر دیکر بو بیت
و جمله یا من اطوم یعنی موکده اولمغه جینه ذکر اولم

اعذب اولور دی

عیرانه قد قوت بالخص من عراض مر فقها عن بنات الزور مقبول
عیرانه عین ممدت فقی و ثناء تحیه نک سکون و را
ممد و نونله نشاط و سرعت و فوت و صلایته
حمار و حشی به تشبیه اولمان ناقه در زیر عجز حار و حشیه
و عیرانه ممد ای محذوفت خبری یا خود صفتدر کما مر

قذفت قذف فعل ماضٍ مؤنث مجهول نائب فاعل
 ضمير مستتر اولوب ناقه به راجع و جمله سی غیر انه نك
 صفتیه قذف قاف و ذال معجمه و فایله رمی معنائه
 و تشدید ذال الله قذفت روایتی دخی وارد در تکثیر معنایی
 اقامه اینک ایچون بالخفض جار و مجرور خفض نون
 و حاء معده و ضا و معجمه ایله و زنا و معنی لحم کبیر حتی باللحم و
 دخی وارد در عن عرض جار و مجرور و عرض عن و را
 معلیبتک ضمیر است و ضا و معجمه ایله جانب و ناجیه معنائه
 مرفعه مبتدأ ضمیر مضاف الیه و ناقه به راجع مرفعی
 مجرور و زنده دیر سک معنائه عن بنات الرؤ
 جار و مجرور و مضاف الیه عن مفتوله متعلق زور
 زای معجمه نك فتحی و واو ک سکون و راهله ایله
 صدرک و سطر با خود اعلی سی او موزاره و ارجحه
 با خود عظام صدرک مجتمع اولدی یعنی محل بنات الرؤ
 با موقده مفتوحه و نون ایله اطراف صدر و صد
 متصل اولان اضلاع معنائه مفتول فادتا
 فوقیه ایله اسم مفعول صیغه سی او زره در سک صدر

بعید و مدور و حکم اولان ناقه معنائه و مبتدأ نك
 خبریه مفهوم بیت ناقه مدوحه قوت و صوبه
 محاذ وحشی به مشابه اولوب طحال سمندن اطراف
 لحمه اتمش یعنی کثیره اللحم و در سک صدر زدن
 بعید و مدور و حکم اولمغه قولتقی بار طر و جو کدی
 زمان مرفعی کو کسند کی یومری به اصابت ایدو

کسر و قانه فرد یکله

كانَ مَافَاتٍ عَيْنِيهَا وَبَنِيهَا مِنْ خَطْمِهَا وَمِنْ لَحْيَيْهَا
 کانت اداة تشبيه بالذی معنائه و محل منصوب
 کانت کلمه سکت اسمی فات فعل ماضی تقدم معنائه
 فاعل ضمیری ما به راجع عینیها عنک تشبیه سی و
 فات فعلک مفعولیه و نون تشبیه اضاقده
 مضاف الیهی اولان ضمیر ناقه به راجع و بنیها
 عینیها او زره معطوف مذبح اسم مکان صیغه سی
 او زره کردن حیواندن ذبح اولنه جن محل من خطمها
 من بیانیه ضمیر ناقه به راجع خطم فاعله نك فتحی و
 طر معده نك سکونیه موضع خطام یعنی یولا محلی

و من اللجین من خطرها اور زینہ معطوف الف لام
 مضاف الیہم عوض اولوب من لجهها و بکدر
 و لجان فتح لامه لجهک تثنيه سیدر که وجه انک
 ایکی جانبند اولوب اور زنده لجه بتن مکله
 و سار جیوانده در خونک نظیره اطلاق اولور
 بر طیل تا بوجه نک کسری و طار صله ایله جدیدن
 کولنک و قازمه مقوله سر و حجر طویل مفاسته
 و کان کلمه سنک خبریدر مفهوم بیت کوباکه ناقه
 موصوفه ناک موقع خطا مندن کوز لرینی تقدم ایله
 که وجه ناقه دن عجز ندر و محل ذبحنی تجاوز ایدن که
 الف و لجهنی و سار بریدر جگر استطیده مشاهد
 و بکدر مراد ناقه بی کبر اسله و صفدر که دوه جنبه

بزرگ سر اولق محمد و حدر
تمثل عیب النخل ذاخل فی غار زلم تخونه الاحالیل
 تم افعاله فعل مضارع مؤنث فاعل ضمیر
 ناقه به راجع امر از کجرات مفاسته مفعولی ذنب
 محذوف اولوب تم زنباً و بکدر مثل ذنب محذوف

صفتیه عیب عین و سین مملتین ایله عیب
 وزنده حرما بد انگلک دندن یوقار و پیراق تمین
 و پیراق بتن برینه فتحیده سغف دینور و عیب مثلک
 مضاف الیهیدر النخل نونک فخر و فاعل کونیه
 حرما افاجی و عیبک مضاف الیهیدر ذاصاحب معنی
 و ذنب محذوفک صفت ثانیه سی یا خود تم فعلنک
 مفعولی اولوب مثل اندن حال اولور حوصله خارجه
 و صاد مملتک ضمیر لریله حوصله نک جمعیدر حوصله
 ضم و سکونه شعر جمع یا خود بر مقدار قبل مفاسته و
 ذانک مضاف الیهیدر فی علی مفاسته غارر مع لفظ
 بارز وزنده قلیل اللبن مفاسته تا بو مقامه در لم
 حروف جوازندن تخونه تفضل یا بندن فعل مضارع و
 لم ایله جرز و مدر اصلی تخون اولوب احدی التائین تخفیف
 ایچون حذف اولمشدر تخون تنقیص مفاسته ضمیر
 غارزه راجع و مفعول بهدر الاحالیل حاره مملت ایله ایله
 وزنده مخرج لبن که مملتک باشیدر مخرج بول مفاسته
 ذخی کلور اما بو مقامه مراد معنای اولور و احالیل تخون

فعلتك فاعلها مفعول به نامة موصوفة خرماد لانه
 مشبه به وشعر مجتمع صاحب ذنب امر ايد شول محمك
 او زنده كه اول محمك سودني مخرج لبس تنقيص انحراف
 نامة مذكوره حابل اولوب اصل حامل اوله لغيدك سودك
 صاعقه كند و به ضعف ككاشد و مشي و سيرة غايه
 قويدر ديكدر زير سودي صاعلان نامة به ضعف طار

اولوب سیرت سیرت قالور

قنوار في حريتها لتبصيرها **عشق مبین و فی الخدیج بن سہیل**
 قنوار قاف و نون صها و زنده اقی کلمه شک مؤنثه
 انفسه احد يداب اولانه و بنور که طوفان بور و نلی تعبیر
 اول نور مبتدای محذوفک خبری با خود صفندر کما غرر
 فی حريتها جار و مجرور مقدم خبر ضمیر نامة به راجع قرآن جا
 و رار معلنین و ضم و تشدید ابله حرة نك تشبه سى حرة
 قولق مفاضة بوبیت سموع حضرت رسالتنا
 عليه صلوات الاله اوله قد حصار اصحاب کرانه ما
 حرتا با بوروب کیمی عینا با قوبله جوابه نصدی و کیمی
 سکوت ابله کده بها اذنا با بور و فکری مرویدر البصیر

جار و مجرور بها جار و مجرور ضمیر نامة به راجع البصیر بها
 الواقف با مورها مفاضة یعنی شتر احوال الذن خبر
 دیکدر عشق عین ممله نك کسر و تا فوقه نك
 سکونیده کریم الاصل اولوق ما ایتین العشق فی وجهه
 نجب ظاهر در کرم و نجابت نك و جهنده دیکدر و
 عشق مؤخر مبتدای **مبین** بار موصوفه ایله معین و تنه
 اولوب مفاضة ظاهر و عشقک صفتیه و او عا
 فی الخدیج جار و مجرور مقدم خبر خدیج جار محمک
 فتحی و دال ممله نك تشدید ابله حدک تشبیه سى
 یکاق مفاضة تسهیل تفصیل با بند مصدر
 و مبتدای مؤخر در سئل الخدیجین یکا فکری قبیل اللحم
 ولین اولانه دینور مفعول به نامة مشا رالها
 محذوفه الالف اولوب احوال شتره واقف و
 علامات حسنه عارف اولنده کوشنده انا
 کرامت و نجابت و خدرنده سهولت و ملاحظت

ظاہر و باہر در دیکدر

خدی علی سیرت و فی لایحه ذوابل و معین الایض

تحدی خارجی و دال جمله ایله کنجی بایدن فعل مضارع
 اولوب فاعل ضمیری ناقه یه راجعده مصدر
 فتحه ضدی و ضدی باند که دوه وات مقوله سبک برنوع
 سیر بدر علی سیرات جار و مجرور سیرات فتحه ثانیه
 قوایم خفاف یعنی خفیف ایا فکر معنایه سیردن
 مشتقده و بی ده و او زنده در یا خود حالیه در که کوه
 حال کلمه مساع و ارد در بی بند و سیراته راجع لاحقه
 خبری جمله سی سیرادن حاله لاحقه جار جمله و قافله
 اسم فاعل صیغه سی او زره خفیفه اللحم معنایه ذواب
 دال سبک نکت فخر و بار موحده نکت کسریه ذابک
 جمعیه بابس و قوری معنایه و ذوابل خبر ثانی
 یا خود بندای محذوفک خبر بدر تنوین ضرورت و
 ایچوند و فعهن مبتدا ضمیر مضاف الیه و سیراته
 راجعده وقع و اولک فخر و فاک سکونیه وقوع
 معنایه و فاعله مضاف مصدر در الارض و فاعله
 مفعولی تحلیل و فعهن مبتدا سبک خبری و تفعیل
 بایدن مصدر اولوب تحلیله القسمه ان ناخود و

و تحلیله القسم ان بر شیبی ایشکله بین اینه که ه
 قسمدن تحلیله ایچون اول شیدن جزئی ایشکله صکره
 کثرت استعماله هر شبیه که انده مبالغه اولمیه
 تحلیله القسم دینلدی و حدیث شریفده لایموتین
 لاحکم ثلثه من الولد فتمت النار الا تحلیله القسم
 وارد اولمشدر مفهوم بیت ناقه مذکوره خدی تغییر
 اولنور برنوع سیر ایله رفقا راید خفیفه اللحم و بار
 اولان قوایم او زینه که اندک زمینه وقوع تحلیل
 مقدار یدر یعنی باری ناقه مس زمینه بین ایش اولسه
 قسمدن تحلیله مقدار مس ایله ممکن اولور سه
 یره اولقد بصر دیکدر سرعت سیر ناقه مبالغه
 قصدنه مبنی یاغی یره طوقور طوقور مشی ایدر

و یکدن کنشیه در
سم العجایات یترکن الجصار یا لم یفهم و س الکم تفعیل
 سمر ضم سینه حمز و زنده سمر نکت جمعیه که سیاه
 سیاه بنیده اولان لون ایله متصف شیده و
 مبتدای محذوفک خبری یا خود صفدر العجایات

عین مملکه تک ضمی و جمیده عجایبه تک جمعی عجایبه دو تک
 و بزندن اشقی با غنه دک این سکره متصل اتکلر در
 یا خود فرسک فولرینک با طنده اولان طریق کبی سکره
 و طرفه متصل اولان سکره دخی دینور الحاصل بو
 مفاده مراد قوایم ناقه تک سکره بدر و سمرک
 عجایبه اضافی حسنه الوجه کبی اولوب سمر عجایبها
 تقدیرنده در بترکن فعل مضارع جمع مؤنث فاعله
 قوایم راجع ضمیر مسترد الحصاصه تک فحسیده
 تا ایله حصایم جمعی سنکریره لر مفاسنه و بترکن
 فعل تک مفعول اولی زینما مفعول ثانسی زیم زینما
 کسری و مشاة تحیه تک فخر و مبله متفرق و طاشق
 مفاسنه لم یقمن وقایه دن فعل مضارع مجزوم و
 مفعل الاخر اولمغه جزمله آخردن حرف علت سا^{قطه}
 ضمیر مفعولی اولوب قوایم راجعدر وقایه و اوک
 کسریه حفظ مفاسنه رؤس رأسک جمعی اولوب
 حذف جار ایله منصوبدر تقدیر من رؤس الام
 و بکلر الام ضمیره و سکون کاف و میله ضمینه

انگدن محفف اولوب فتحات نشاید که تک جمیده
 طاشق و قیلق اولان نشسته لر یا خود طاشقردن کوچوک
 تیه لر یا خود اطرافدنه زیاده مرتفع اولوب تخریمکه بالغ
 اولمیان غلیظ یر لر مفاسنه و رؤسک مضاف الیه
 تنغیل تفعلیل یا بندن نغملک مفاسنه و لم یقمن فعل تک
 فاعله مفهوم بیت ناقه محدوده سیر کثیر الیه مجن و
 و مشقت و غیره جمله که ایا فکرینک سکره کثرت
 مشیدن سبایه مانل اولوب مع هذا قوایم تک
 زمینی شدت و طندن سنکریره لر متفرق و بترکن
 ترک ایدر و ایا فکرینی طاشق و قیلق اولان نشسته
 و تیه لر دن فعل حفظ ایتمز و اکا تنغیل کار کر اولمز بلکه
 قوایم فایده سخت و قوی اولمغه نغله اصلا احتیاجی
 بوقدر و بکلر مراد ^{ناقص} متناق و محنت کثیره به متحله اولمغه

وقوت و صلابت قوایم نمایند
کَانَ أَوْبٌ عِنْمَا أَوَاعِقَتْ وَقَدْ نَفَعَ بِالْقَوَائِمِ قِيلٌ
 کانت اداة تشبیه اوب فتح همزه و سکون و اوایلده
 ادم اتمسی یا خود ناقه سکره در کن قوایم تک سرعت

جمع و حرکت و ادب کان کلمه سنگ اسمی اولوب فاعله
 مضاف مصدر در ذابها او بک مضاف الیهی و ضمیر
 ناقه به راجعه در اعان ذابک تشبیه سر ذراع ذال معجمه الیه
 باز و مفاصله اذ طرف زمان اولوب عاملی او ب
 کلمه سید عرفت باب رابعه فعل ماضی مؤنث فاعله
 ضمیری ناقه به راجع و جمله سی اذ انک مضاف الیهید
 و اذ عرفت در یکی زمان دیگر اولوب شدت حوائج
 کنایه در واو حالیه قد تحقیقیه تفعیل تفعیل بایندن
 فعل ماضی تفعیل او و تو تک مفاصله بالقور جار مجرور
 قور ضم قافله نور و زنده قاره کلمه سنگ جمعید
 قاره جبل صغیر مفاصله العاقیل عین وسین
 محلتین و فافله با طیل و زنده جمع اولوب مفردی یوقد
 سرب مفاصله که ایام حاره ده صحرا رده در یا یکی کوی
 و عاقیل تفعیل فعلک فاعله مفهوم بیت ناقه مذکور
 تر یکی زمانکه شدت حرارت شمشیر کنایه در اول
 و فقهه کمال شمشیر و نشاطه رهسجای منزل دلار
 اولور کن ذابک ادم اتمسی یا خود سرعت تفعیل

حال بو که شدت حرارت بدن جبال و شمال سربله اولوب
 دیگر مشبه به بوندن او حنجری بنیده ذرا عاقیل تفعیل
 که ناقه تک ذرا عرق عبطک ذرا عریه مشبه
 و بنیه جک ان شمار احد تعالی محله بیان اولور
 و قافی سنان معنایه پوشیده و کله که بو بنیه
 قلب وارد یعنی مصراع تا بنک معنایه معلوم
 زیر معنی سرب جباله او و تولدی دیگر اولوب
 بلکه جبال سربله او و کله پس اصل اولان قد تفعیل
 القور بالعاقیل و قلبک مقبولیتند و خوبون
 ایله بیایون اختلاف ایدوب خوبون ضرورته تخفیف
 ایله بلا ضرورته مقبول و کله در بیدر بیایوندن
 بر فرقه مطلقا قبول و فرقه اخوی مطلقا رد ایدو
 حق اولان بود که معنایه لطیفی متضمن اولوب
 مقبول و الامر دود و بنیه تضمین وارد
 تضمین او در که بیت مفاده مابعد نه محتاج اولوب
 احتیاج لازم ایله بونده مشبه ایله مشبه به بنیده و
 زیر مشبه او ب اولوب مشبه به بوندن ایلی

بیت صکره کلان بیده کلور که ذرا عا جطل قولیدر
 واخصی تضمینی عبوبدن عدا باشد و پوشورده اولان
 تضمین فجد شعر و لیس المائل فاعلمه بال من الاموال
 الا لندی برید به العلاء و تمهید لاقرب افریه
 و لفصی زیر موصول ایه صله بینه و اقعده قضی

فتح فاعله بعید معانسه

یوما یظن به الحر بال مضطی کان ضاحیه بالشمس مملول
 یوما بیت سابقه کی تنفع فلتک یا خود اوبک
 ظرفیه یظن باب رابعدن فعل مضارع اولوب
 ظن یفعل که کوند زایشدی و بات یفعل کیجه ایشدی
 و بکدر تکلم امره شاعره دیشدر **بیت** اظن انزعی اوبیت
 اظن الموت من بعض الحیاة ایهون و یظن کلمه سی
 بو مقاده افعال ناقصه دن صار معانسه در به
 جار و مجرد یظن کلمه منتهی و ضمیر یومه راجع
 الحر بار جار و راهلین و بار موحده و کسر و سکونیه
 که تنکله به مشابه بر نوع حیواندر که دوه اور کی کبی اور کی
 اولوب دانا شمسی استقبال و شمسی نه یانه دوزر

اودخی اول طرفه توجه ایدر و حرارت شمسه الوان مختلفه
 ایدر متلون اولور و کولکه ده یشل کورینور و حر با یظن کلمه
 اسمیه و مصطلحه اجزیه اولوب جمله سی یومک صفتیه
 و مصطلحه صاد و طار مهلتین و خار سجه و دال ایه افعال با بده
 اسم فاعل اولوب تالی افعال طایه قلب اولمشدر
 کوننده قران سنه معانسه اصطلحه الحر بار حر با کوننده
 فردی دیمکدر کاتن اداة تشبیه ضاحیه اسمی ضمیر حر با
 راجع ضاحیه ضاد معجمه ایه هر شبک کوننده ظاهر اولان
 محلی کاتر بالشمس جار و مجرد مملول ملة دن اسم مفعول
 ملة فتح میله عند الاکثر صحافی کول معانسه اولوب انک
 اچینه پشن کلمه مملول دینور و مملول کاتن کلمه سنک خبریه
 مفهوم بیت بیت سابقه مرور ایدن حیال صفار سر ایه
 اور تولدی شول کوننده که اول کوننده حر با شدت حرارت شعله
 محترق اولور کوباکه حر بانک جسمندن شمه ظاهر اولان
 محنتک لونی صحافی کولده پشن الکک لونی کبیر یعنی حر با
 حرارت شمسه مالوف ایکن اول کونک حر شد بدنه شکل
 ایدر فرد بکدر مراد حرته حر با تاب آور اولمیان کوننده

ناقه همان خوب کرده اولمغه شفت و عنابه درجه تخمینی
و قال للقوم حاد بهم وقت جعلت ورق الجنادب رکضن لخصا قیلوا
 و او عاطفه قال فعل ماضی للقوم جار و مجرور قال کلمه سینه
 متعلق قوم رجال و ان بر جماعت یا خود رجاله
 مخصوص اولوب لسا تبعینه داخل اولور حاد بهم
 قال کلمه سنک فاعلی ضمیر قوم راجع جمله سی قد ترفع جمله
 او زینه معطوف اولوب محلی منصوب بر زیر معطوف
 علیه حاله حادی حاد و ال مملتین ایله حد و دن اسم
 حد و فتح و سکونه دوه بی تفسی ایله سور کلمه که عربک عادی
 و او حالیه قد تحقیقه جعلت فعل ماضی مؤنث شرعت
 مفسسه افعال ناقصه دندر کان و اخوان کی عمل ایله
 ورق و ادک ضمی دراهمه نکت سکونیه او ترک
 جمع اوراق اخضر و زنده سیاهه مائل اولان بیشل
 مفسسه و ورق جعلت کلمه سنک اسمیه الجنادب
 مناسب و زنده جنبه جمع جمع جندب عجم و ال مهمله
 ضمه لرسه و ما بینده نونک سکونیه جگر که انواعه دن
 بر نوعه یا خود جگر که نکت صغیریدر جنادب و ترک

مضار

و ترک مضاف الیهیدر برکضن صناد معجمه به فعل
 مضارع جمع مؤنث رکض رفع انک و دیک مضاف
 فاعل ضمیر جنادب راجع الحصاصاتک جمعیه که
 سنکریره مفسسه و برکضن فعلک مفعول وجهه سی
 جعلت فعلک خبریدر قیلوا قال یضیل دن امر حاضر
 جمع مذکر اولوب مصدری قیلوله در نصف نهاده
 نوم مفسسه و قیلوا جمله سی مفعول قولدر مفهوم بیت
 شدت حرارتهم جبال صغار سز به اولوله و قولک
 حاد بی یعنی سائق جمالی قیلولت ایدک دیدی حال
 بوکه سیاهه مائل بیشل جگر که لرسنکریره لری بالریله
 رکض و دفع ایدر یعنی حصاة شدت حرارتدن
 چهار ناره دو نمکله جگر که لرخل ایده میوب یا قیلوله
 دیوب صحرار لر بویله اولان حرشیده سیر مسافه
 مخاطره عظیمه اولمغه سائق جمالی قوم نزول و قیلوله
 ایدک که بویله وقت حرارتده بوله کینک سزه مضر
 و خطر عظیمه دیدی دیکدر قال و قبل بنیده اولان

جناس خفی و کلمه

شَدَّ النَّهَارِ ذِرَاعًا عَيْطَلًا نَصْفَ قَامَتٍ فَجَاوِبَهَا نَكْدَةٌ مَشَابِلُ

شَدَّ النَّهَارِ شَيْنٌ مَجْمَعٌ وَدَالٌ مَعْلُومٌ وَقَمْعٌ وَتَشْدِيدٌ بِأَنَّ رِفَاعَ نَهَارٍ
مَعْنَاهُ وَبَعْضُهُ عِنْدَهُ أَصْلُ شَدَّ النَّهَارِ أَوْلُوبٌ
بِهَمْزَةٍ مَحذُوفَةٍ شَدَّ ظَرْفُهَا أَوْزَرُهُ مَنْصُوبٌ وَنَهَارٌ مَضَافٌ
إِلَيْهِ تَقْدِيرِي فِي شَدَّ النَّهَارِ أَوْلُوبٌ بَيْتٌ سَابِقُهُ
فِي الْوَاكَلَةِ مَتَّعْتُهُ ذِرَاعًا عَيْطَلًا ذِرَاعُكَ تَشْبِيهُ سَيِّ
وَعَيْطَلُهُ مَضَافٌ أَوْلُوبٌ بَيْتٌ سَابِقُهُ كَانَ أَوْ فِي أَعْيَانِهَا
قَوْلُهُ أَوْلَانٌ كَانَ كَلِمَةُ سَنَكٌ خَيْرٌ بِرُكْبَةٍ حَذْفٌ مَضَافُهُ
كَانَ أَوْ بِي ذِرَاعِيهَا أَوْ بِي ذِرَاعِي عَيْطَلًا وَيَكْدُهُ عَيْطَلًا
عَيْنٌ وَظَاوٍ مَعْلُومَتَيْنِ وَوَلَامَةٌ جِيدَةٌ وَزَيْدَةٌ طَوْبَةٌ الْعَنْقُ وَالْأَنْقُ
عَوْرَتٌ مَعْنَاهُ نَصْفٌ فَتَحْتَمِلُهُ شَبَابٌ أَيْ كَهْوَلَةٌ
بَيْنَهُ أَوْلَانٌ عَوْرَتٌ وَرَجُلٌ مَعْنَاهُ عَيْطَلٌ
صَفِيحَةٌ قَامَتٌ فَعْلٌ مَاضِي مَوْنَتْ فَاعِلٌ ضَمِيرِي عَيْطَلُهُ
رَاجِعٌ فَجَاوِبَهَا دَهْ فَاعِلٌ جَاوِبٌ مَعْنَاهُ بَابِنِ
فَعْلٌ مَاضِي ضَمِيرِي مَوْنَتْ مَفْعُولٌ وَعَيْطَلُهُ رَاجِعٌ جَاوِبٌ بِرُكْبَةٍ
نَكْدَةٌ ضَمُّ نُونٍ وَسُكُونٌ كَافَّةٌ أَوْلَادِي يَأْتِي مِيَانُ يَأْتِي
سُودِي جَوَقٌ أَوْلَانٌ عَوْرَتُهُ مَعْنَاهُ جَمْعٌ أَوْلُوبٌ

واحدة

واحدة سِي فَتَحٌ نُونَةٌ نَكْدَةٌ وَنَكْدَةٌ جَاوِبَةٌ فَعْلَانِ فَاعِلُهُ
مَشَابِلُ نَارٌ مَثَلَةٌ أَيْ مَصَابِيحٌ وَزَيْدَةٌ تَكْلَامٌ كَجَمْعِهِ
جَوَقٌ أَوْلَادِي فَوْتٌ أَوْلَانٌ عَوْرَتُهُ مَعْنَاهُ وَنَكْدَةٌ
صَفِيحَةٌ مَفْهُومٌ بَيْتٌ حَادِي قَوْمٌ أَرْفَاعٌ نَهَارٌ زَيْدَةٌ
قَوْمٌ قَبُولُهُ أَيْ كَبُورُهُ حَرٌّ شَدِيدٌ يَدْرُجُ يَدْرُجُ كَبُورُهُ
وَقْتُ شِدَّتِ حَرَارَتُهُ كَوَالِي نَاقَةٍ نَكْدَةٌ ذِرَاعُكَ نَكْدَةٌ
سُرْعَتٌ رَجْعٌ وَحَرَكَةٌ طَوْبَةٌ الْعَنْقُ وَشَبَابٌ كَهْوَلَةٌ
بَيْنَهُ أَوْلُوبٌ أَوْلَادِي غَائِبٌ أَيْ تَمَكُّلُهُ جَمْعٌ وَفَرْعٌ وَنَدْبَةٌ
قِيَامٌ أَيْ مَشَى وَكُنْدِي كَبِي أَوْلَادِي مَفْقُودَةٌ وَيَأْتِي مَرْ
أَوْلُوبٌ كَثِيرَةٌ اللَّبَنُ أَوْلَانٌ عَوْرَتُهُ جَاوِبَةٌ بِرُكْبَةٍ
قَالَ قُوبٌ حَرَّتُهُ أَيْ دَائِمَتُهُ أَوْلَانٌ عَوْرَتُهُ ذِرَاعُكَ
رَجْعٌ وَحَرَكَةٌ كَبِيرٌ وَيَكْدُهُ مَرَادٌ سُرْعَتُهُ سِرِّي وَصَفَةٌ
زَيْرَةٌ أَوْ مَفْقُودَةٌ أَوْلَادِي نَارٌ مَشَابِلُ مَجَاوِبَةٌ
أَيْ كَدَةٌ هَيْجَانٌ حَزَنٌ وَحَرَقَةٌ سَبَبٌ أَوْلُوبٌ يَوْمٌ

ذِرَاعُكَ سُرْعَتٌ أَوْزَرُهُ حَرَكَةٌ أَيْ
نَوَاحِي حَرَقَةِ الصَّبْعَيْنِ لَيْسَ لَهَا لَمَّا نَعَى بِرُكْبَةٍ أَيْ مَفْعُولٌ
نَوَاحِي تَشْدِيدٌ وَأَوْلُوبٌ نَبَاحَةٌ مَبَالِغَةٌ صَيْفَةٌ سِي أَوْزَرُهُ

زیاده نوحه ایچی عورت معنای اولوب عبطک
 صفتی با خود میندای محذوفک خبر یا خود مقدمه
 فعلت مفعولی اولوق اوزره مجرور و مرفوع و منصوب
 اولوق جار در رحوة را معلک فتحی و خا معجم تک
 سکونیه رخا و ندن اولوب کوشک و صالیبوریش
 نسه معنای بود خیا ابر بدن و جوه نشه مذکوریه
 محمله الضبعین رحوة تک مضاف الیهی و فتح ضا
 معجمه بضبع تشبیه سجد عضد یعنی قول معنای
 جمعی خلاف قیاس اوزره اضباع لبس افعال نصبة
لها جار و مجرور منصوب المحل اولوب لبس کلمه سنک
 خبر مقدمی ضمیر مرآه به راجع لما سیبویه عند نده حرف
 اولوب غیرک و فوعندم ایچون واقع اولان امر جو
 و بعضر عند نده طرفه حین معنای نغی فتح عند
 فعل ماضی اولوب مصدری فتح و سکونیه نغی در خبر
 معنای بکر یا نغی فعلت مفعولی ضمیر مرآه به راجع بکر
 با موصده تک کسر لیه اول اولاد در ذکر اولسون
 انشی اولسون الناعون نغی یا ده سنه ن اسم فاعل

جمع مذکر اولوب اصلی ناعیوندر ضمه ایله یا تفل و التقا
 ال کینندم ایچون حذف اولوب جمع و او نه موافقت
 ایچون عینک کسره سی ضمه به تبدیل اولمشد و ناعون
 نغی فعلت فاعلیدر معقول صیغه اسم مفعول اولوب
 مصدر اولوب عقل معنای و لبس کلمه سنک
 اسم مؤخریدر مفهوم بیت مرآه مذکوریه کثیره النیاحه
 و کمال حزن و المدن سرخیه الیدین و قولدرک سریح حکمه
 اولوب ناعون یعنی موت خبری و یرکبیدر وله بنک
 خبر موتنی و یرمکله عقل و شعوری منسلب اولوب
الیدیه صدرنی و کردنی و کوملکنی جاک ایدرو ویولنور ودو

و کلمه تکلم بیت آتیده بیان ایدر
تقری اللبان بکفیها ویدرهما مشتق عن زینهار عاقل
 تقری فایده فعل مضارع مؤنث تقطع معنای فاعل ضمیر
 عبطله راجع اللبان با موصده ایله جهان و رننده
 صدر معنای و تقری کلمه سنک مفعولیدر بکفیها
 با استعانه ایچون کفین کفک تشبیه سی اولوب بانک
 مجرورک و ضمیره اصافله نونی سا فله در و او حالیه

مدرها مبتدأ مدح ميم و مملأته مرفوق و زنده فميصر معناه
 مشفق تفعیل یا بیند اسم مفعول اولوب شق کثیر ایله
 مشقوق یعنی یاره یاره معانسه و مبتدأ تک خبرید
 عن مشفق کلمه سه متعلق ترقیها بحروری و بینده اولو
 ضمائر ثلثه عبطله راجعه تراقی مشاة فوقیه و راجعه
 و قافله تر قوه تک جمعی تر قوه خریده و زنده عظام صدر
 معانسه که قلام الملک او برینه واقع اولور راجع الی
 راجعین محلین و باء موصده ایله بابیل و زنده قطعاً
 معانسه راجعت اللوم اتی یاره لدم دیکدر و راجع الی
 مشفق کلمه سنک صفتی یا خود خبر ثانی و تفری جمله سی
 عبطله صفتی یا خود نواحه تک ضمیر بندن حال و جمله سیمیه
 تفری فعل تک فاعله خبر یا خود نواحه تک ضمیر بندن حال
 مفهوم بیت مرأة مذکوره و لکنه حال درجه تاسف و تلهف
 اللدیه سینه سنی ضرب ایدر عظام صدر زنده خبر پیرینی جان
 جاک اولمش اولد یعنی حالده یعنی اقراق فرزند ایله دو کور
 و یولنور کوملکی یاره یاره اولوب عظام ^{صدر} مگشوفه اولد یعنی
 حالده پس بو او صافله موصوفه اولان مرأة تک قولوری

رجع و حکنده بیجه سرعت ایدر سه ناقه تک در اعلمی دخی
 وصف اولنان حرشیدده او یله سیرج الحکره در دیکدر
 مراد ناقه تک مشاق سفره صابره و متحد اولوب زیام

تیز قار اولد یعنی افاده در

تَسْعَى الْوَشَاةُ جَنَابِهَا وَقَوْلُهُمُ إِنَّكَ يَا بَنِي إِسْمَاعِيلَ لَمَقْتُولٌ
 تسعی مفتوحة العين فعل مضارع مؤنث مصدری کسر له
 سعایه در غم و تفاق معانسه یا خود فتحه تسعی در سکر تک
 معانسه یا خود تسعی ایله قولندن یا خود در اتی ایله یعنی کما
 کله می دیک اولور الوشاة شین معجمه ایله قضاة و زنده
 و استینک جمعی غایز معانسه و تسعی کلمه سنک فاعله
 غارزه و اشی دیندیگی دروغه فروغ و بروب ترین کلام
 ایتدیگیچوندر زبیراوشی بز الوان رنگله بو یا یوب
 الاجه ایتکدر جنابیهها جنابک تشبیه سی اولوب ظرف
 مکان مبهم اولمفله ظرفیت او زنده منصوبه در ضمیر
 ابن هشام رحمه الله سعاده عانده در دیش لکن ناقیه
 راجع اولمسی راجع جناب فتح جمیله ناجیه و جانب معناه
 و فتح لامله حوائیهها روایتی دخی وارد معاده فرقلری بوقدر

و قولم ده و احوالیه قولم مبتدا و جمله آیه خبر در ضمیر
 و شانه راجع قول و قبل و قال و قاله و مقادیر بوندن
 جمله سی قال بقول دن مصدر ردی حتی بنیده قیلیم و ابی
 رضی وارد در آن تحقیق کاف ضمیر خطاب و آن کلمه سنک
 اسمی با حرف نه ابن منادی اولوب مضاف اولفله
 منصوبه ابی سلمی مضاف و مضاف الیه و ابوسلمی
 ضم سین ممد و آخرنده الف مقصوره ایله کعب رضی
 عنک جاتینک کنه سید و عوبده بوندن غیر ابی
 سلمی یوقدر بنوتنی جده نسبت ایله ی تکلم حضرت صا
 الوعد الامین علیه صلوات الله فی کل جین انا البنی لاکه
 انا ابن عبد المطلب بیور ایبرکه عبد المطلب جده رسول الله
 لمقول ده لام تاکید ایچون مقبول اسم مفعول و این کلمه
 خبر یدر مفهوم بیت نافه موصوفه مذکور تک اطرافنه
 و اشیر و غایر کلوب سعی ایدر حال بوکه انک
 کلامی ای ابن ابی سلمی تحقیق سن مقنول سن کنجون
 خلاصه مجال یوقدر قولیه یعنی بکادیمر لآ بو کلامی
 سویدر و بنی قلله تریب و تحویف ایلر دیکدر زیرا

مقدمه ده بیان اولدیغی اورزه حضرت سلطان عثمان
 علیه الصلواة والسلام کعب رضی الله عنک و منی پدر
 آیه کلرنده اعداسی اطرافنی الوب هو مقتول قولیه
 آتش خوف و خشیتنی تسبیح ایدر لردی سعی الوشا
 جمله سی مستأنف اولوب تخلص للمدح ایچوندر
و قال کل خلیل کنت آله لا الهینک انی عنک مشغول
 و او عاطفه قال فعل ماضی کل فاعلی و بو مقادیر کل کلمه سی
 احاطه افراد ایچون اولوب تکثیر و مبالغه ایچوندر اغرض
 الناس کلمم عن فلان کبی خلیل کل کلمه سنک مضاف الیه
 اولوب ضم خایله خلة دن فعل بمعنی فاعله خلة صدقت
 و دوستلق مفاشته کنت فعل ماضی نفس منکم و ده
 اولوب تا ضمیری اسمی آله همزه تک مدنی و سنک
 ضمیده فعل مضارع نفس منکم اولوب مصدری فحینه آله
 رجا و امید معنانه آله ارجو خیره و منفعة دیکدر
 فاعلی تحتد مسترانا و ضمیر بارز مفعولی اولوب خلیله
 راجعه جمله منضوب المحل و کنت کلمه سنک خبری و کنت
 اسمی و خبریه مجرور المحل و خلیلک صغیره لا نافیة الیه

افعال با بنان نون مشتده اینه موکه نفس منکم اولوب ضمیر
انا فاعلی وکاف خطاب مفعولی و جمله سی مفعول قولدر ایها
اشغال معنایه اولمغه لا الهینک البته سنی اشغال تیمم
دیگ اولور لا انا فیہ دن صکره نونه تاکیده و اختلاف
اولوب جمهور عندند ضرورت شعریه اولمغه نثرده واقع
اولمغ امانا نامه و نصکره نثرده وقوعی قیاس اولمغه
متفق علیهم ولا تحببن الله غافل کریمه سنده اولدیغی
ولا الهینک کلمه سنده اولان لانا نامه اولمغ وخی جار
بو تقدیرجه معنی البته سنی اشغال تیمم بن دیک اولور
انی ده ان تحقیق ایچون ضمیر منکم اسمی عنک جار مجرور
مشغوله متعلق مشغول اسم مفعول اولوب ان حرفک
خبریدر مفهوم بیت کنندن نفع و خیر و عون و نصر نامول
ایندیکیم هر بردوست و صدقیم سکا تسلیت و دروکه جار
طلبیده سنی حالکدن بهیوده اشغال تیمم تحقیق بن سندن
مشغله اخری اینه مشغول دیدی دیکدر یعنی مقدمه بیان اولدیغی
اوزره و عهد شدید سلطان انبیا علیه افضل التحیا یا
واصل سمع کعب رضی الله عنه اولدغه اجابا و احد قاسنه

الحمد

مراجعت والتجا وبتدا اولدیغی در و عظیمه التماس دو
ایندکده اجناسی خوف غضب رسول الله صلی الله علیه وسلم
اینه نولی و تبری ایدوب ای کعب سکا تدبیر و تسلیت
حالکدن اشغال و مشغول امور سازه مری ترک ایدوب
تدبیر و تسلیتکده عبت اشغال تیمم نیر اولوب بر امر عظیم و
خطب حبیم اولمغه تدبیر اند فاعلی عده ایدی سبب بخانه
اولدیغی شیبی کندک ملاحظه واجتهاد ایدوب بره اعتقاد
و استناد و سنی بو ورطه دن تکلیفیه قادر اعتقاد اینه
دولت اولمغ بائله و ناییه و خیمه العاقبه بی امر سهیل ظن ایدوب
دفعنده ایهال و تاخیری ر و الکوره الحاصل بزدن سکا قاف
دو سببه بخانه اولور عانده بو قدر همان باشینک جار
کور دیدیر دیو طحال یاس و اضطراره دو جار اولدیغین

بیان ایدر

فَقَلَّتْ خَطْوًا سَبِيلِي لِأَبَائِكُمْ فَكُلُّ مَا قَدَّرَ الرَّحْمَنُ مَفْعُولٌ
فا عاطفه قلت فعل ماضی نفس منکم و حد ضمیر فاعلی
خلوا خارججه اینه تفعیل با بنان امر حاضر جمع مذکر اولوب
تخلیه و ترک ایدک معنایه و ضمیر جمع فاعلی و سبب مفعول

وسیل و زنا و معنی طریق کبیر و یامی مشکلمه مضافه لا با
 ده لانی جنس ایچون با کلمه سی لانی اسمی اولوب کم
 ضمیر نه مضاف و معربدر و لام زانده و معنای اضافی
 ناکید ایچون اولمغله بر شینه متعلق و مقده بها دکدر
 زیر لانی اسمی مضاف با خود شبه مضاف اوله قبه
 معرب اولمز بو مقاده ایسه با کلمه سی ثبوت الف
 دلالتیه معربدر پس لام زانده اولمق اقتضای ایدر لکن لانی
 اسمی معرفه به مضاف قیلتمق جائز اوله یعنی بو لام
 صورت اضافی اوله ایچوندر و عربک لا با لکم قولی
 مدحدن و ذمدن کنایه اولنوب اگر نفی اب ایدر نفی نظیر
 اراده اولنور سه مدح و مجهول النسب اولمسی مراد
 اولنور سه ذم اولور بو مقاده معیان مجمل اولوب
 معنای ثانی اراده سی واضحدر که اصد فاسک کند و
 فائده سی اولیه یعنی فهم ایتدکه انبری ذم ایدوب
 تخفیه سبیلله امر ایدی و معنای اول مراد اولمق
 استهزا طریقیدر فکل ده فاعیل کل مبتدا مایه مضاف
 ما الذی معانسه قدر تفعیل با بدن فعل ماضی

قضی من خیر و شر معانسه عاند محذوف اولوب ما قدره
 تقدیرنده در الرحمن قدر فعلک فاعلی اولوب جمله سی
 مانک صفتیه رحمن من جن و علما حضرت نریک
 صفات جلیله سندندر واسع الرحمه معانسه مقصود
 مبتدایک خبری اولوب کائن و واقعدر و یکدر
 مفهوم بیت چونکه اجبا و اصد فاکت بکامع و ندرند
 مایوس و نا امید اولدم انزه دید که سبیلی تخفیه
 ایدک یعنی بکامانغ اولک که حضور حضرت رسول
 صل علیهم و سلمه واروب عتبه عرش مرتبه لرینه
 یوز سوروب استیجان ایدیم تاکه حقه فرمان قضا
 جو یا ندرک هر نه ایسه اجر اوله زیر واسع الرحمه اوله
 حدای متعاکت تقدیر ایتدیکی قبول تغییر دن مبر اولمغله
 لاحاله واقع و انی تدبیر عبه خاطر غیر واقعدر و یکدر
کل ابن انشی وان طارت سلمته بو ما علی الیه صد با محمول
 کل مبتدا ابن مضاف الیه انشی ابتک مضاف الیه و
 انشی ضم امره و سکون نون و آضر نده الف مقصود الیه
 متقابل ذکر و رزن معانسه وان طارت ده و او حال محذوفه

بگویند تقدیر علی کل حال و این طالت سلامت اولوب عطف
 الخاص علی العام قبیلند در وان مجرد وصل در بطا
 جزای بو قدر زیاده و این کثر مالک بخیل کبی طالت فعل
 مؤنث سلامت طالت فعلک فاعلی ضمیر اینست
 سلامت افات و عایدن این اولوب یوما کثرت
 اوزره منصوب علی الة جار و مجرور و اشبو نظر فل
 کل مبتدا سنک خبری اولان محمول کلمه سنک معمولی
 الة مذممه زایه بو مقادیر لغش یعنی تابوت
 معناسنه که موتی انکله مرقده حمل اولور حد بار جا
 و دال محلینین و بار موصده ایله صحرا و زنده آخذ یک
 مؤنثی اولوب بو محکمه مرتفعه معناسنه در که ارضک
 مرتفع محکمه حدب دیر لر با خود یک ناقه حدب اولون
 ناخود در که هرالدن بان باشند اولان کلکری ظا
 اولان ناقه در و آلت کوره ناقه حدب بایه مشابه
 محمول حملدن اسم مفعول اولوب ارفه و باش ایله
 کونوریلان شی معناسنه و مبتدا سنک خبر بیدر مفهوم
 بیت چونکه تقدیر خداش بیه تغییر دن میرادر هر این

یعنی هر ششمه ماوردن سر زده ظهور اولوب قدمنها
 دار فنا اولان کسه هر تقدیر اجل و آفات این سالم
 اولوب فی حال طول عمر ایله عمر اولور **صخره بیت** عاقبت
 اولور کونک پوشش تابوت فنا، جامه یاد شده و خرقه
 پشمین کده، فالنجه آخر محمل تابوته سوار و عازم منزل
 مزار اولور کونکر چونکه حال بویله در ای نفس ندن
 جرح و فرغ ایدرسن و ای اعدا و شامتین همچون
 فرج و سرور ایله شامت ایدرسن که نیجه مر کدن کسه
 فور تلر عاقبت سنک دفعی طعمه شیر اجل اولور تقدر
 و یکدی **بیت** فقل لثامین بنا ابقوا، سبلیک انستون

کمالینا
انبت ان رسول الله و العفو عنه رسول الله
 انبت ضم امره ایله افعال با بدن نفس متکلم مجهول
 اولوب خبر صادق ایله اخبار اولدوم دیکدر اناناب
 فاعلی و بانک تشدید بیه انبت روایتی وضعی وارد
 معنی فرقدی بو قدر ان مفتوحه رسول الله ان کلمه
 اسمی و مضاف و مضاف ایله او حدنی افعالدن

فعل ماضی فاعلی صمیمی ستر و یای منکلم مفعولی اولوب
 جمله سی ان کلمه سنک خبری وان اسم و خبریله انبت فعلنک
 مفعول و عد خیره و ایعاد شده مستعمله شکیم فصیحی
 عند الله یا من اذا وعد وفا و اذا اوعد عفا دیرلر
 و العفو بسند عفو عفویت مستحق تکرر عند طرف مکان
 رسول الله مضاف الیه و مضاف مامول بسند انک
 خبری و مرجو مفسسه مفهوم بیت بن خبر صادق
 ایله اخبار اولندم یعنی ناس بجا خبر و یردیکه تحقیق
 رسول الله صلی الله علیه و سلم بنی ایعاد ایله یعنی
 ایدار و جمله قلمه فرمان بیوردی لکن سینه به عدم
 مجازاته عفو و صفح مکارم اخلاق رسول الله علیه الصلو
 و السلام دن اولدیغی ثابت و متحقق اولمغه زمره عصا
 حصنه مبدول اولان عفو و احسان بنم حصنه دخی
 مرجو و متوقع الحصول و بیکدر اشبو بینه اسم شریف
 رسول الله صلی الله علیه و سلمی اعاده و اجبه تظیم بی
 ادا و مستوجب عفو و رضی اولان تکرار اعتراف
 رسالت ایله تقویه رجا ایکندر و من یربیه

عند کتور دیکی دخی قصد تعظیمه میندر بیت مذکور مسموع
 حضرت شافع الامم صلی الله علیه و سلم اولد قد العفو
 عند الله بیوردی مری ویدر
مثلاً به ان الذي اعطاك نافلة القرآن فيها مؤخره
 عملاً مصدر اولوب اصلی افعال دن اخیل افعال اولمغه
 بهره و الفی حذف اولوب فعل دن انابه اولندی به انک
 فعل ماضی کاف خطاب مفعولی بهی ضم با و آخرنده الف
 مقصوره ایله خلاف ضلاله و به انک لفظ خبر و معنی دعا
 اولوب غفر الله لک و صلی الله علیه و سلم کبیر و معنای
 زاوتک بهی دیکدر الذي اسم موصول اولوب صلته سینه
 به افعالک فاعلیه اعطاک افعال دن فعل ماضی فاعلی
 الذي کلمه سینه راجع ضمیر ستر و کاف خطاب مفعول اولی
 نافلة مفعول ثانیه سیدر و نافلة فائدت کسریه غیر فیه
 زیاده اولان عطیه حتی فرائض او زینه زیاده اولان عبادا
 نافلة دیکدی بو معنادن ماخوذور القرآن نافلة لک
 مضاف الیهی بو اضافت اخلاق ثیاب کبی اولمغه
 نافلة هی القرآن دیکلر اولور یا خود اضافت بمعنی فی و

تقدیر مضافه نافله فوائد القرآن دیگر و قرآن مراد رسول
 صلی الله علیه وسلم اور زینہ منزل و مصاحفہ مکتوب
 و حضرت رسول علیہ السلام متواتراً منقول اولان
 کتاب اللہ فیہا جار و مجر و مقدم خبر ضمیر ناقصہ راجع
 مواعظ مؤخرتہ و جملہ سی نافله تک صفتہ و مواعظ
 مواعظ تک جمعکہ ثواب و عقاب دن قلبی تبیین ایدن
 شیری ذکر در و تفصیل مواعظ اور زینہ معطوف و
 امر معاش و معادہ محتاج الیہ اولان شیئی تبیین معاش
 مفہوم بیت بار رسول اللہ بکامل و برستی ہدی جنت
 زیادہ ایلسون شول ذات عظیم الشانکہ عطا بای سا
 اور زینہ زائدہ اولوب مواعظ و تذکیر و امر معاش و معاش
 محتاج الیہ اولان اشیا جامع و مشتمل قرآن کریمی اعطا
 و احسان ایلدی دیگر اشبو بیتہ ما بعد ذہ اولان
 ابیات حضرت رسول کریم علیہ التحیۃ و التسلیم جنابک
 استعطا فی تہم معروضہ اولفہ بو بیتہ استعطا
 جہانہ در اول مہلاً قولیہ طلب رفق ثانی ہان الذہ
 قولیہ دعا ثالث حضرت فخر عالم صلی اللہ علیہ وسلم اور زینہ

نعمت الہیمی تذکیر در کہ شکر النعمہ زیادہ داعی عفو در
 و تذکیر نعمتی مشتمل اولدیغی ایکی و جملہ در بری ہان قولتک
 معناسی زائد ہدی اولوب طلب ہدی جدید اولفہ
 ہدی سابقی مشعر و مقتضیہ و بری دخی نافله القرآن تویہ
 اللہ تبارک و تعالیٰ حضرت مری رسولنہ تعلیم بیور و یغنی علوم
 عظیمہ دن فضلہ قرآن کریم ایہ تکریم ایہ بکنہ اشارت ایہ بکنہ
 رابع حضرت فرقان جلیل و مشتمل اولدیغی مواعظ و
 تفصیلہ اقرار پدہ خامس خذ العفو و امر بالعرف و اعزل

عن الجاہلین آیتہ کریمہ سنی تذکیر

لَقَدْ آتَوْنَاكُمْ مَقَامًا لَوْ يَقُومُ بِهِ أَرَىٰ وَاسْمَعُ مَا لَوْ يَسْمَعُ الْفَعِيلُ
 لَقَدْ فَم مَقْدَرُكَ جَوَابِ تَقْدِيرِي وَاسْمَعُ لَقَدْ آتَوْنَاكُمْ دِيكْرًا
 آتَوْنَاكُمْ قِيَامًا فَعَلْ مَضَاعِ نَفْسِ تَكْلَمِ فَاعِلِي ضَمِيرِ مَسْتَرِ مَقَامًا
 ظَرْفِ مَكَانٍ أَوْلَفْ ظَرْفِ تِ أَوْزِهِ مَنْصُوبٍ لَقَدْ آتَوْنَاكُمْ
 بِرَبِّهِ آتَى آتَوْنَاكُمْ رَوَايَتِي دَخِي وَارِدٍ لَوْ شَرَطِيه يَقُومُ فَعَلٌ
 بِه جَارٌ وَجَرٌ ضَمِيرِ مَقَامِهِ رَاجِعٌ وَ لَوْ يَقُومُ بِه جَمَلُهُ سِي مَقَامِكَ
 صَفْتِي أَوْلُوبِ رَابِطِ ضَمِيرِ دَرٍ وَيَقُومُ بِه مَصْرَاعٌ ثَانِيهِ يَسْمَعُ
 بِئِنَّه فَاعِلُهُ يَعْرِضُ الْفَعْلُ لَفْظُهُ تَنَابُحٌ أَوْلُوبِ تَقْبِيحِ

اعمال ایدرسن آخری اضمار ایدرسن بصر بین عندندہ اعمال
 ثانی اولاد ولوک جوابی بیت آئیدہ لفظ برعہ قولیدہ
 اری رویتدن واسمع سماعہ فعل مضارع اولوب
 فاعلی ضمیر مستتر در و بوندر مقامک صفت ثانیہ و ثالثہ
 و معمولی محذوف اولوب اری بہ واسمع بہ دیکدر
 و اگر قوم فعلک ضمیر ندرن حال قبلنور لرسہ حذف بودہ
 و اری فعلک مفعولی محذوف اولوب تقدیری اری ما
 لویراہ الفیل قولیدر و لو ثانیہ مقدرہ و لو ثالثہ مذکورہ
 جوابی محذوف در کہ اندرہ کو اولایک جوابی دلالت ایدر کہ
 لفظ برعہ قولیدر مالو بسمع و ہ ما الذی معناسہ بجمع
 فعل مضارع الفیل فاعل منازع فیہدر و فیل حیوان معروف
 اولوب جمعی اقیال و قیول و فیلہ در مفهوم بیت و ایسین
 بر موقوف خطیر و عظیم و جای پردہشت و بیدہ میگویند اول
 مقامہ فیل دید کلری عظیم الجثہ و شدید الشکیمہ حیوان قائم
 اولہ و بنم رویت و استماع اید یکی کورسہ و ایستہ
 جوابی بیت آئیدہ لفظ برعہ یعنی لرزناک و مرتعد اولوب
 داشتہ طاقت کتوبہ مزدیکدر بو بیدہ دخی بیت اسبق

کسی تضمین وارور زیر لو کلمہ سنک جوابی بیت اتی بہ معلقہ
 لفظ برعہ الا ان کیون کہ من الرسول باذن اللہ تنویل
 لام بیت سابقہ اولان لو کلمہ سنہ ربط جوابی بخوند
 نقل افعال ناقصہ دن صار معناسہ فیلہ راجع ضمیر مستتر
 اسمی برعہ افعال با بندن فعل مضارع مجهول اولوب
 نائب فاعلی فیلہ راجع ضمیر مستتر و جملہ سی نقل کلمہ سنک
 خبریدر از عہ فلان اخذتہ الرعۃ یعنی اتی برعہ طویلا
 دیکدر رعہ کسر ایلمہ اضطراب ایتمک و در ترہ مک
 معناسہ الا استثنایہ ان مصدریہ و حروف تنویر
 کیون افعال ناقصہ دن ان ایلمہ منصوب کہ جار و مجرور
 کیون فعلنہ متعلق ضمیر بیت سابقہ فیلہ راجع
 من الرسول جار و مجرور کیون کلمہ سنک خبری
 باذن اللہ جار و مجرور و مضاف الیہ اذن بو مقامہ
 تسہیل و تیسیر معناسہ اولوب استعارہ با خود
 مجاز مدر تنویل تفعیل با بندن مصدر اولوب
 عطیہ معناسہ لکن بو مقامہ امان معناسہ در
 مفهوم بیت بیت سابقہ مذکور مقامہ نیم مقام

انده قبل قائم اوله خوف و خستیدن جسم کوه اندامنه
 لرزه اضطراب مستولی اولوب مرتعد و مرتعش اولوب
 مکر اکا حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلمدن انبیا
 و احسان اوله یعنی اول مقامده بلکه بنم بریده اعظم حیوان
 اولان قبل قوی الجثه اوله و هشت و مهما بنه کل
 ایده میسوب زهره جاک بلکه خوف و هیندن مالک
 اولور مکر امان و لطف حضرت سلطان انبیا
 علیه الصلوٰة والسلام انک معین و دستگیری

اوله دیکدر
حَتَّى وَضَعَتْ يَمِينِي لَأَنَا زَعَمٌ فِي كَفِّ ذِي نِقْمَاتٍ قِيلَةٍ
 حتی بو مقامده فامعاسنه اولوب تقدمت فوضعت
 یعنی دیکدر و وضعت فعل ماضی نفس متکلم تا فاعل
 یعنی مفعولی یای متکلم مضاف الیه باین بو مقامده
 یه یعنی یعنی صاع ال معاسنه لانا زعمه و لانا فیه
 انا زعم مفاعله بایندن فعل مضارع نفس متکلم فاعل
 ضمیر مستر انا و جمله سی و وضعت کلمه سنک ضمیر نکر
 حاله ضمیر رسول الله صلی الله علیه و سلمه راجع

منارعه مخصوصه و چلشک معاسنه فی کف جاد و مجرود
 و صنعت کلمه سنه متعلق کف فتح و شد بدله آل ایسی
 ذی کفک مضاف الیه نِقْمَاتٍ فتح نون و کسر قافه
 نِقْمَةٌ جمع نِقْمَةٍ کسر نون و عقوبته مکافات معاسنه
 فتح نون و ذی لغتد رقیله متبدا ضمیر ذی کلمه سنه
 راجع القیل خبر و جمله سی ذی کلمه سنک صفتد
 قبل قال بقول دن مصدر در کما تر مفهوم بیت
 تحقیق بن قیام ایدوب ید یعنی می خالصه و منارعه
 جاری اولوب مطیع و منقاد اولد یعنی حاله عقوبت
 مکافات صاحبی اولان ذات عالیتد کن یعنی حضرت
 رسول اکرم صلی الله علیه و سلمک کف مبارکنه
 وضع ایدم اوبه ذات عالیتد کلام وحی از کما
 قول معتدبه و نافذد یعنی ترک مخالفت ایدوب
 امر و نهینه اطاعت و انقیاد ایدم دیکدر ذی نِقْمَاتٍ
 و قیل القیل قول لرندن مراد کعب رضی الله عنه ایدم
 ایدم و عید رسول الله صلی الله علیه و سلمک
 انجازه طلب اولوب بلکه استغای عنایتد

بر اعفو و احسان رجا سنده اولد یعنی بیت سبقت
سبقت آینه و اختلاف ایعاد شیم کریمه پیغمبر بند
بوند نضکره کعب رضی الله عنه مهابت حضور رسول
کند و به استولی اولان خوف و خشیتی وصف و بیان

ابدوب بیور
لذاک ایهیب غنبری اذ کلمه **وقیل انک منسوب و**
لذاک ده لام ابتدایه و قسم مقدره جواب اولی دخی
محمده زیر مقام قسمی مقضیدر ذاک منوط ایچون
اسم اشارت اولوب بتدا و مشاییهی مختصر فخر عالم
صلی الله علیه و سلمه ایهیب بیبتدن اسم تفضیل اولو
زیاده مهیب معناسه و خبر در مفضل علیه بیت آینه
من خادر قولیدر آرتهب روایتی دخی وارد در معان
متحدردر عنندی طرف مکان و یای متکلمه مضاف
اذ طرف زمان حین معناسه اکلمه تفعیل باینک
فعل مضارع نفس متکلم فاعلی ضمیر متحرک انما ضمیر بارز
مفعول و جمله سی مجرور المحل اولوب اذ کلمه سنک
مضاف الیهیدر کلینی روایتی دخی وارد و قیل ده واو

حالیه قیل فعل ماضی مجهول انک ده ان مکسوه اولوب
تحقیق ایچون کاف اسمی منسوب اسم مفعول وان کلمه سنک
خبری و مسؤل سوالده اسم مفعول اولوب منسوب
اوزر به معطوف ان اسمی و خبریه مفعول و قیل کلمه سنک
نائب فاعلی و جمله سر حالییه در طرفان مذکور ان ایله جمله حالییه
عامل اسم تفضیلدر لکن عامل حال اکلمه کلمه سی اولوق دخی
احتمالدر انک منسوب و مسؤل و یک سنک سندن نقل
اولنان شیلردن مسؤل سن و یکدر مفهوم بیت قسم
حضرت سلطان انبیا علیه افضل النبی یا حضورنده
مشول سعادتیه نائل و دولت مکالمه لریده محسود او اخر
و اوائل اولد یغده و حال بوکه اندن مقدم بجا تحقیق سن
معاذ رسالتینا هیله مشرف اولد یغده احوالکدن
بحث و سندن نقل اولنان اموردن سوال آینه
دینلکله خوف و خشیم درجه کماله رسیده در پس
اول حیده عنده حضرت بادشاه انس و جان علیه
صلوات الرحمن جنابدر بیت آینه ذکر و بیان اولد یعنی
اسد مهیب الیهیکله زیاده مهابتلو در یعنی بجا

عظمت و مهابت پیغمبرین حاصل اولان بسم و هراس
اسد آتی البایدن حاصل اولوق عدیم الاحتمالدر و بیکدر
بویبده و خنی تضمین وارور زیر افضل ایله مفضل علیله

یعنی تفریق اولمشدر

من خاور من لیون الیئ مسکنه من بطن عشر غیل دونه الغیل
من خاور ده من بیت سابقه ایب کلمه سنه متعلق
خاور موصوف محذوف صفتی اولمعه ایب من بیت
خاور و بیکدر بیت ثناء مثله ایله ارسلان و بیکدری حیوان
و خاور خار جمعه ایله خدر نه داخل اولان اسد معنانه
خدر کسر له اسد ساکن اولد یعنی بیشه که اکافتح جمله اجمه
دخی و برار من لیون جار و مجرور خادرک صفتیه
و لیون ضمینه لیشک جمعیله الاسد ضم و سکونله
اسدک جمعیله لیونک مراد فی و مضاف الیه بیدر
و شینک مراد فیه اضافتی کثرت استعماله ناشی جا
مسکنه مبتدا و خاوره راجع ضمیره مضاف و اسکنه
من بطن جار و مجرور غیل کلمه سنه حاله فی الاصل صفتیه
اولوب اوزرینه تقدم ایله بکنده حال اولوق اوزره

معدود

معدود بطن جوف معنانه و عشر کلمه سنه مضافه
عشر جین محله تک فتحی و ثناء مثله تک تشدیدیه بر
محلت اسیدر که انده ارسلان ساکن اولور و غیره
منع صرفه علت علیت ایله وزن فعلدر غیل غیل معنی
کسر ایله فی الاصل شجر ملتف یعنی بر برینه کبریش افکار
معنانه اولوب صکره ارسلان یثاغنه نقل و نقل
و غیل مسکنه مسکنه خبری اولوب جمله سی خادر
صفت ثانیه سی با خود حالدر دونه ظرف مکان
و غیلله راجع ضمیره مضاف و خبر مقدم اولوب
غیل تان مبتدای مؤخر و جمله سی غیل اولک صفتیه
مفهوم بیت بیت سابقه مذکور اولد یعنی اوزره
حضور حضرت سید المرسلین علیه الصلوٰة والسلام
قیام و کمال خوف و خشیتد تکلم و عوض نیاز و مرام
ایتمیم جین سعادت فرینده اول بادشاه سرچر
لاهوت و شهنتا هفت اوزر تک ملکوت علیه الصلوٰة
و السلام بنم عنده شبر جمله سنه شول
اسد شدید الیکیمه دن بیتلو در که اول اسد

مسکنی عظیم و مهیب شیر الحلی اولوب عشر تعبیر او
 موضعک جو فنده بیشه زار ایجره بیشه زار در بعض
 بر برینه کیرمش اشجار ملتفه ایله محاط کوه سارده
 اسد اشده البطش نه درجه ده مها بتما ایسه
 اندن هزار مرتبه افزون مها بتنوند در یکدر
 کعب رضی الله عنه مفضل علیه اولاسدی

وصف ایدوب بیور که
یَعْدُ وَيَلْمُ ضِرَّغَايِينَ عَيْشَهَا لَمَّ مِنَ الْقَوْمِ مَعْضُورًا ذَبِيلًا
 یعد و عدان فعل مضارع اولوب اول نهاده طریقه
 ایله کیدر و یکدر فاعل ضمیر اسده راجع و جمله سے
 اسدک صقیدر فاعله لیم افعال دن فعل مضارع
 اولوب فاعل ضمیری اسده راجعده الحام اطعام
 مفاسنه ضرغایین ضرغامک تثنیه سی اولوب
 یلیم فعلک مفعولیدر ضرغام صناد و عین معجمین
 و ما بینده را جمله و کسر و سکونه ارسلان مفاسنه
 عیشها مبتدا و مضاف الیه اولان ضمیر تثنیه ضریحا
 راجعده عیش عین جمله تک فتحه قوت یعنی اصل

اولوب

اولنه حق سنه مفاسنه لیم خبر اولوب جمله سی ضرغایینک
 صقیدر من القوم جار و مجرور حک صقیدر معفور عفر
 اسم مفعول اولوب عفر عین جمله و فاعلک فتحه لر
 و را جمله ایله تراب مفاسنه اولمفله معفور تریبه القا
 اولمش سنه دیک اولور خازیل خا و ذال معجمین و
 میانده را جمله ایله ابابیل و زنده قطعات مفاسنه
 خردت اللحم اتی طوع ایوب یاره لدم دیکدر دال مهله
 دخی لغدر و معفور ایله خازیل حک صقیدر بد مفاسنه
 اولیه اسد خادر که یا و رولر کچون اول نهاده بیسنه
 صیده حیفا را اولیه یا و رولر که طعالمری تراب اولنده
 یاره یاره القا اولمش انسان لجمید پس صید دن
 عودت ایدوب یا و رولرینه لیم بدیرر و اصل صیده
 عودت اینم یعنی اسد مذکور اول رتبه ده صیاد و
 درنده در که هر صباح انسان صید ایدوب ولد لته

و اما آدم اتی بدیرر دیکدر
اَوَّابًا و قَرِيْنَا لِأَيُّكُلُ لَهْ اَنْ يَبْرُكَ الْفِرْنَ الْاَوَّابُو
 ادا ظرف زمان استقبال یا و مفاعله با بندن

فعل مضارع مساوره موافقه معنائه که بر برینه آید
 جمله ایملکه فاعل ضمیری اسده راجع و جمله سر اسده ک
 صفت قرنائت و فعلتک مفعولی قرن قافک کسر یه
 شجاعت و علم و سائر سنه ده سکا مقاوم و مخاصم اولان
 اولان که لانا فیه یحل فعل مضارع بو مقامده جائز اولم
 معنائه کویا که خلاقی کند و به حراند که جار و مجرور ضمیر اسده
 راجع ان ترک ناصب و منصوب اولوب فاعلی اسده
 راجع ضمیر مستتر القرن مفعول و الف لام عهد ایچوند الا
 استثنایه و ایجاب نفی ایچون و او حالیه هو ضمیری قرینه
 راجع و مبتدا مفعول فایده اسم مفعول اولوب مکسور و منزه
 معنائه و مبتدایک خبر بید مفعول برینه تجدد اول روایی
 دخی وارد زمین الف اولمش معنائه مفهوم بدیت
 اسده درنده مذکورک شدت وصولتی او درجه ده که
 شجاعته کندینک نظیر و مانند ی بر شیرایه مطارحه
 و مبارزه اینسه انی ترک ایشی جائز و ممکن اولم الا منکر
 و منزه یا خود میتی ارضه الف اولمش اولد یعنی حاله
 ترک اید یعنی اکا خصمی ترک یا خود فرار حراند مخاصمی

ایملک ایملکه مبارزه دن فارغ اولم و یملکه
منه تطل سباع الجوز ضامرة ولا یشی بوادیه الراجیل
 منه جار و مجرور تطل کلمه سنه متعلق ضمیر اسده راجع تطل
 فعل مضارع نصیر معنائه کما تر سباع کسر له سباع جمعی
 سبع سین مهله تک فتحی و باء موصده تک سکون و ضم
 و فتحیده ریجی جانور معنائه و سباع تطل کلمه سنک اسمیه
 الجوز سباعک مضاف الیهی جو جیمک فتحی و و اول تشبیه
 بر و اسع معنائه و ارضه سماتک بدینه جو اطلاق
 اولنور اما بو محله مراد معنای اولد تا نیدر دینر خطایله
 دیوانین هشام رحمه الله تصحیح ایشدر ضامرة ضا و ذ
 معناین و میانده میله ضمیر بضم زدن اسم فاعل مؤنث
 اولوب ساکت معنائه و تطل کلمه سنک خبر بید
 ولا یشی تشبیه شینه تفعیل باینده فعل مضارع منفی
 اولوب یور و مز و کرم معنائه بوادیه جار و مجرور
 یشی فعلنه متعلق ضمیر اسده راجع وادی طایغاره سی
 دوره معنائه الراجیل یشی کلمه سنک فاعلی و اجملک
 جمعی ارجال رَجُلُک جمعیده ضم جمیله و قاموسه الراجیل

الصيادون ويكلمه بو معنى اذنى مقامه مناسبه مفهوم بيت
دشت و بيا بانه اولان اسود و سباع درنده و دوش
و بهام كرده اسد مذكور خوف و هيبت ساكن و صفت
اولوب سسرى جيفر و انك ساكن اولد بغيري و اولد
انسان و صياد لركر زوب يور و يه مر بغيري ساكن اولد بغيري
و ادى بي ضبط اتمش اولمغه اولمغه اولمغه انسان و سار

حيوان وار متق مكن و كدر و كدر
ولا يزال بو اديه اخو ثقتي مطرح البر والدر سان باقول
و او عاطفه لا يزال فعل مضارع منفى اولوب افعال ناقصه
تامة دن اولانك مضارعى يرزول در بو اديه جار و مجرور
لا يزال كلمه نك مقدم خبرى و ضمير مضاف اليه اسده راجعه
اخو لا يزال فعلك مؤخر اسمى اخ معروف ثقتي تامة
كسر عليه اعتماد معناسنه اما بو محله اخو ثقتي دن مراد شجاعت
اعتماد ايدن كسره در و اخو ثقتي مضاف و مضاف اليه
مطرح تفعيل بايند اسم مفعول اولوب الفا اولممش
بسنه معناسنه و اخو نك صفت البر باره موقده نك
فتحى و زامى معجمه نك تشديد بيله منفعه بر از ايله سلاح

مغزى

مغزى بيننده مشترك اولوب بو مقامه مراد معناسنه
و البر كلمه سى مطرحت مضاف اليه بيدر و الدر سان البر و
مغطوف و در سان دال و اوسين معلمات و كسر
در سك جمعى اخلاق ثياب يعنى باره لشمس بر لرمعناسنه
ماكول اكلدن اسم مفعول اولوب اخو ثقتي نك صفت ثابته
مفهوم بيت اسد مذكور و اديسنده قوت و شجاعت
اعتماد و اغترار ايدن مرد و ليرك اسلمه و الاتى و زور بجه دن
صد باره اثواب و تجلاتى خاك ذلتده مطروح و مقهور و
كندوسى طعمه شير مذكور در يعنى انسان و حيواندن اكاظفر
بولور بر مخلوق يوقدر بس حضرت شاهنشاه تحكاه
رسالت عليه الصلوة والسلامك مهلبت و عظمتى
او صاف مذكوره ايله متصف اولان اسد اشته
البطش هيبتدن هزار مرتبه افزون و بالاتر در و كدر
ان الرسول سيف تضاويه عمد من سيف
ان تحقيق ايجون الرسول اسمى سيف خبرى لام تاييد
ايجون سيف معروف بتضار استفعالده فعل
مضارع مجهول اولوب بو مقامه بيننده يه الى الحق

مفاسسه به جار و مجرور استضافه فعلتک نائب فاعل
 و جمله موصوف ایله صفت بیننده جمله معترضه در
 عهدت سبک صفتی اولوب اسم مفعول صیغه سی اور
 منسوب الی الهند مفاسسه در که افضل سیوف
 سبک هندیدر و هندیان دخی دینور من سیوف
 جار و مجرور و مضاف الیه مسلول سبک صفت
 اولوب سئل سئل دن اسم مفعول و جلوب حقیقش
 نسه مفاسسه اما بو مقامده غلافه عربان دیکدر
 مفهوم بیت حضرت سلطان سده سریرا مکان
 و صاحبقران یکتا سوار عسکاه ختمیت علیه الصلوٰه والسلام
 قبضه قدرت الهیه ده سیوف التهدن برسیف
 مسلول نور افشان و مصصام بنیام هدایت بقائده
 که ضیای شعله انوار بله طریق حقه اهندا و در جا
 فوز و بجاته ارتقا اولنور دیکدر اسبو بنیده حضرت
 فخر عالم صلی الله علیه و سلمی سبک شبه تشبیه بلیغ اولوب
 استعاره دیکدر زیر استعاره ده شرط مشبه علی او نقطه
 تکلم سابقه بیان اولندی کعب رضی الله عنه بو بیت

قصه

حضور رسول الله علیه الصلوٰه والسلامه من سیوف
 دیوانت ایدوب جانب رسالتنا هیدن من سیوف
 بیور بیغله بو کلام درتی النظام اقوال قاطعه الحضام

بنو تین اولمق اوزره مریدر

فی قبیة من قریش قال قائلکم بطن کلمة لما اسلموا زولوا
 فی قبیة جار و مجرور بیت سابقه ان کلمه سنک خبر
 آخری یا خود مسلوله متعلق قیة فاکت کسری و
 مشتاة فوقیه نکت سکون و مشتاة تحیه ایله قی کلمه
 جمعی قی فاکت فتحی و آخرنده الف مقصوره ایله تحی
 و کریم مفاسسه پیر اولسون جوان اولسون شاب
 مفاسسه دخی کلور بو مقامده مراد معنای اولدر فی
 غضبیه روایتی دخی وارد در غضبه عنک ضمیده اولوب
 فرق بیننده اولان جامعده من قریش جار و مجرور
 قیة نکت صفتی اولوب حذف مضافله من قبیله قریش
 دیکدر و قریشک وجه تشبیه سر حرم کلمه مکرره به جمع
 ایند کلریدر زیر افتخاره قریش شیک بعضنی بعضنه
 ضم ایکندر و قریش قبیله سنک جد اعلا لری نصر بن کنانه

اولوب كسانه و ما فوقك اولاد لینه قریش و ینیز
 قال فعل ماضی فاعلم فاعلی قائل قوله اسم فاعل اولوب
 قیبه به راجع بهم ضمیر نه مضاف و جمله سر مجرور المحل و
 و قیبه نك صفتیه و قائله ن مراد حضرت عمر رضی الله
 عندهم ببطن ده با طرفیت ایچون بطن جوف معناه
 مکه بطنك مضاف الیهی و غیر منصرفه علی علمیه
 تائیدر لما سیبویه عنده حرف و بعضه عنده
 حین معنایه ظرفه کما مر اسلموا اسلامه ن فعل
 فاعل ضمیر قیبه به راجع زولو زال بزول دن امر
 جمع مذکر اولوب انتقال و هجرت ایدک معنایه
 وزولو فاعلیله جمله سی مقول قوله مفهوم بیت
 حضرت رسول الله علیه الصلوة والسلام سیف الله
 قبیه جلیله قریش دن اولوب سخا و کره منصف
 اولان ذوات کرام بینه که انرا سلامه مشرف
 اولد قدرنده قائلر یعنی حضرت فاروق رفیع الخبا
 عمر بن الخطاب رضی الله عنه مکه دن انتقال و هجرت
 ایدک یعنی بین المشرکین تضعیفه اولوبك

اولوب

ارض الله واسع در مدینه منوره به کیدک و وطن اصیل
 والفت قدیمه به التفات اینمیک دیدی و بو وجهله مهیا
 رضوان الله علیهم اجمعین حضرت امی هجرت و انتقاله بحررضی الله
 عندهم

زالوا فزال انكاس و لا کشف عند اللقار و لا میل معانی
 زالوا زال بزول دن فعل ماضی جمع مذکر در ذمه او استقلوا
 معنایه یعنی انتقال و هجرت ایدک و یکدر فاعله
 مازال فعل ماضی منفی اولوب افعال تامة و ندر انكاس فاعله
 و نك جمعیه نكس کسرتونه رجل ضعیف و نهین معناه
 و لا کشف انكاس او زینه معطوف و کشف کاف
 و شین معجمه نك ضمیر لربه انكاس جمعیه کشف افعله و نك
 حریده قفقاز اولمیان مکه معنایه عند طرف مکان
 اللقار مضاف الیه و لقار بو مقاده قرانه طایفی اولوق
 معنایه و لا میل کشف او زینه معطوف میل معنی
 کسرتیه امیلک جمعیه امیل افضل و زنده جنگده سیفی
 اولمیان ایله اتمه نیکی سلیه یکندن اگر او زنده طوبه میان
 مکه معنایه مشترک اولوب بو معنایک ایکیسی

محله مناسبه معارضيل عين مهله و زای معجمه بیه مفاغیر
 و زنده معرکات جمعی اولوب سلامی اولمیان که لر
 مفاغسه و سواده اولان سیماک یلدز لرنیک برینه
 راجع و برینه اغول دیندیگی سلامی اولدیغی ایچوندر **شعر**
 لا نطلبین بغیر خطی رتبه قلم البلیغ بغیر خطی مقرر
 سکون السیماکان السماء کلها **بها** به الهمج و هذا اغول
 مفهوم بیت مهاجرین رضوان الله علیهم اجمعین حضرت
 مکرمه دن هجرت و انتقال ایتدیله نوایا و تام الاله
 و عند طاقاة العده صاحب باس شدید کوفارس میدان
 و غا و فارس فنون هینجا اولد قلرک حالده و میان
 بینه مذکور صفات مذمومه ایله منصف فرد واحد یو
 دیگدر بقدرین کعب رضی الله عنه بر قاج بینه مهاجرین
 رضی الله عنهم جناب لریک قوت قاهره و شوکت باهره

وصف و بیان ایدوب بیور
شم العزیزین ابطال لبوسهم من نسج داود فی الیجا سراج
 شم شین معجمه نیک ضعی و میمک تشدید به اشکات جمعی
 اشتم اصم و زنده قصبه انضده علوی یعنی بوک کلک اولو

اعلائی الفی مستوی اولان که به اطلاق اولنور و سید مفاغ
 وخی کلور و شتم فنیه نیک صفتی یاخود مبتدای محذوفک خبریه
 تقدیر به هم شتم العزیزین و یگدر العزیزین عین و راه محفلین
 عزیزینک جمعی و شتمک مضاف الیه سیدر و عزیزین که عینیه
 الف و سید شریف مفاغسه **بیت** ان العزیزین تقفا
 محذوفه و لا تری لیلنام الناس حث و ابطال افعال
 بطلک جمعیه بطل فحشینه قتل ایتدیگی که نیک ادمی به
 اولوب کندنن اخذتار اولنه میان و مبارزه ده حلیه
 ایله اکا ظفر ممکن اولمیان که مفاغسه و ابطالک اعا
 وخی شتم کبیر لبوسهم مبتدا و ابطاله راجع ضمیره مضاف
 لبوس فقول و زنده لباس لکن بو مقاده سلاحه
 تلبس اولنان لسه مفاغسه من نسج جا و جبرور
 سراجیک صفتی اولوب او زینه تقدم ایتدیکنده حال
 اولمق او زره متصبر نسج فتح نوند مصدع بمعنی مفعول
 اولوب منسوج یعنی طوقمش مفاغسه داود انبیاء کرام
 علیهم السلام ز برنتی ذیث نیک اسم شریفی دیر که ایتدا
 زره نسج ایدن انرور تکلم و علمناه صنعه لبوس لکم الام

اندر حقه نازل اول شد. داود علیه السلام مقدم زره
 صفای اولوب حلقه صفای ایله ابتدا سردایدن انگر
 ایدیکی قناده رضی الله عنده مروید. و داود نسجی
 مضاف الیه اولوب غیر منصرف و منع صرفه علت
 بحکم ایله علمت در فی الیهجا جار و مجرور لبوسهم کلمه متعلق
 الیهجا بانک فتحی و مشاء تحتیه تک سکون و جیم و الف
 محذوره ایله جنک مفسانه و الف مقصوده ایله دخی جائه
 اولغده بو محله مقصوده در سر ایل منته انک خبره
 و کسر سین محله ایله سر بانک جمعیه زره مفسانه
 مفهوم بیت ذکر اولان فیه کرام سادات اشرف
 عظامدن اولوب قوت و قدرت و شجاعت صاحب
 اولدیله قتل اید کلر که رک دلمری به اولوب
 انردن اخذتار و بطریق الحمله انره ظفر غیر مقدر در و
 صین محاربه ده تلبس اید کلری لباس حضرت
 داود علیه السلام نسج و انشای بیورد قلمی

در وع آفتاب لموعند دیکله
بعض سوانج قد شکلتها خلق کانهما خلق القفا و مجدول

بعض بانک کسر ایله ایلینک جمعیه ضد سواد و بو محله
 صافی و مجد مفسانه سوانج غین بحکم ایله طویل و تام مفسانه
 اولان سوانج جمعیه و بعض و سوانج سر ایلک صفت
 قد تحقیقه شکلت فعل ماضی مؤنث مجهول شک فتح شبنه
 شینک بعضی بعضه اذخا ایتیک بو مقامده زره یک
 حلقه لرین بر برینه کجور و ب اولرک مفسانه و بو انجق
 در وع مضاعفه اولور و سین محله ایله شکلت روایتی
 دخی وارد در ضیققت مفسانه که زره یک حلقه لرینک
 مابین ضیق قیلندی دیک اولور ایلها ده لام شکلت فعله
 متعلق ضمیر سر ایله راجع خلق جار محله و تحقیقه حلقه تک
 جمعی و شکلت فعلک نائب فاعلی و جمله سی سر ایلک
 صفتیه کانهما ده ضمیر حلقه راجع و کانه کلمه شکلت اسمی
 و خلق ثانیه خبری اولوب جمله سر خلق اولرک صفتیه
 القفا قانک فتحی و فانک سکون و سین محله و الف محله
 ایله ارض او زره منبسط بر افاجک اسمیه که زره
 حلقه لرک اکا تشبیه و لنور و خلق مضاف الیه
 مجد اول جیم و دال محله ایله اسم مفعول صیغه سی او زره

حکم و مصنع اور ویش زره معانسه و حلقک صفت
 و وصف بالجمله تک و صف بالمفرد اوزرینه تقدیمی جاز
 و فصیح مفهوم **فتیه** کرامت رالیها علیهم رضوان الله
 الملك الاعلی جنابدینک حروده تبتس سور و قری
 دروع داودیه مصفی و مجلی و دراز و تاته و مها بتنا
 اولوب صلفه لری بربرینه نسج و تشکلیک بیه تصنیع و
 تضعیف و حکیم و ترصیف اولمش اولمغه قفعا
 اسمیده مستی اولوب ارضه منبسط اولان شجرک
 حلقه لرینه مش بهدر یعنی حلقه لرے غایتده ضیق

و کمال صنعتله نسوج و مشکوکه و علبه
لَا يَفْرَحُونَ إِذْ نَالَتْ رِيَا حَمِيمٌ قَوْمًا وَلَيْسُوا إِجْمَارًا إِذْ
 لَا تَأْتِيهِ يَفْرَحُونَ فرجه فعل مضارع جمع مذکر مسرور اولمگر
 دیکدر فاعل ضمیری فتیه به راجع جمله تک محلی صفت با خود
 حال یا خود بتدی محذوفک خبری اولمق اوزره مجرور
 و منصوب و مرفوع اولمق جازدر کلامر مثالده اذ اظرف
 زمان اولوب معنای شرطدن مجرور و عالمی یفرحون کلید
 نالت نال نیال دن فعل ماضی مؤنث اولوب اضنا

ایندی معانسه رماحهم نالت فعلتک فاعلی اولوب
 جمله تک محلی مجرور اذ نالت مضاف الیه بیدر رماح سلاخی
 و زنده ر محک جمعی اولوب ضمیره مضاف و ضمیر فتیه
 راجعدر قوما نالت کلمه سنک مفعولی و او عاطفه
 لیسوا فعل ماضی جمع مذکر اولوب ضمیر جمع اسمی و فتیه
 راجعدر مجازیقا لیسوا کلمه سنک خبری و مجازع
 مکاتیب و زنده مجزاعک جمعی مجزاع سبک کسریه
 کثیر الجرح اولان مک معانسه اذ اینلوا اعراب
 اذ نالت اعرابی کبیر و اینلوفعل ماضی جمع مذکر مجرور
 اولوب نائب فاعلی اولان ضمیر جمع فتیه به راجع
 مفهوم بیت اوصاف جمیله لرے ذکر زبان جمید
 قیلنن فتیه معظم بایه عالی رتبه تک علوتقت
 و شدت صبر و شجاعتلری اول حده بالفدر که
 اعد الرینه ظفر بولد قدرنده فرج و سرور ایتمر لر و عد
 کند لره ظاهرا و له جرح و فرغ قلم لر و متاثر اولمگر
 یعنی انرا و بیه ذوات مکرم صفات عالی همتده لر که
 عند لرنده غم و سرور توأم و صفا و سور مساوی

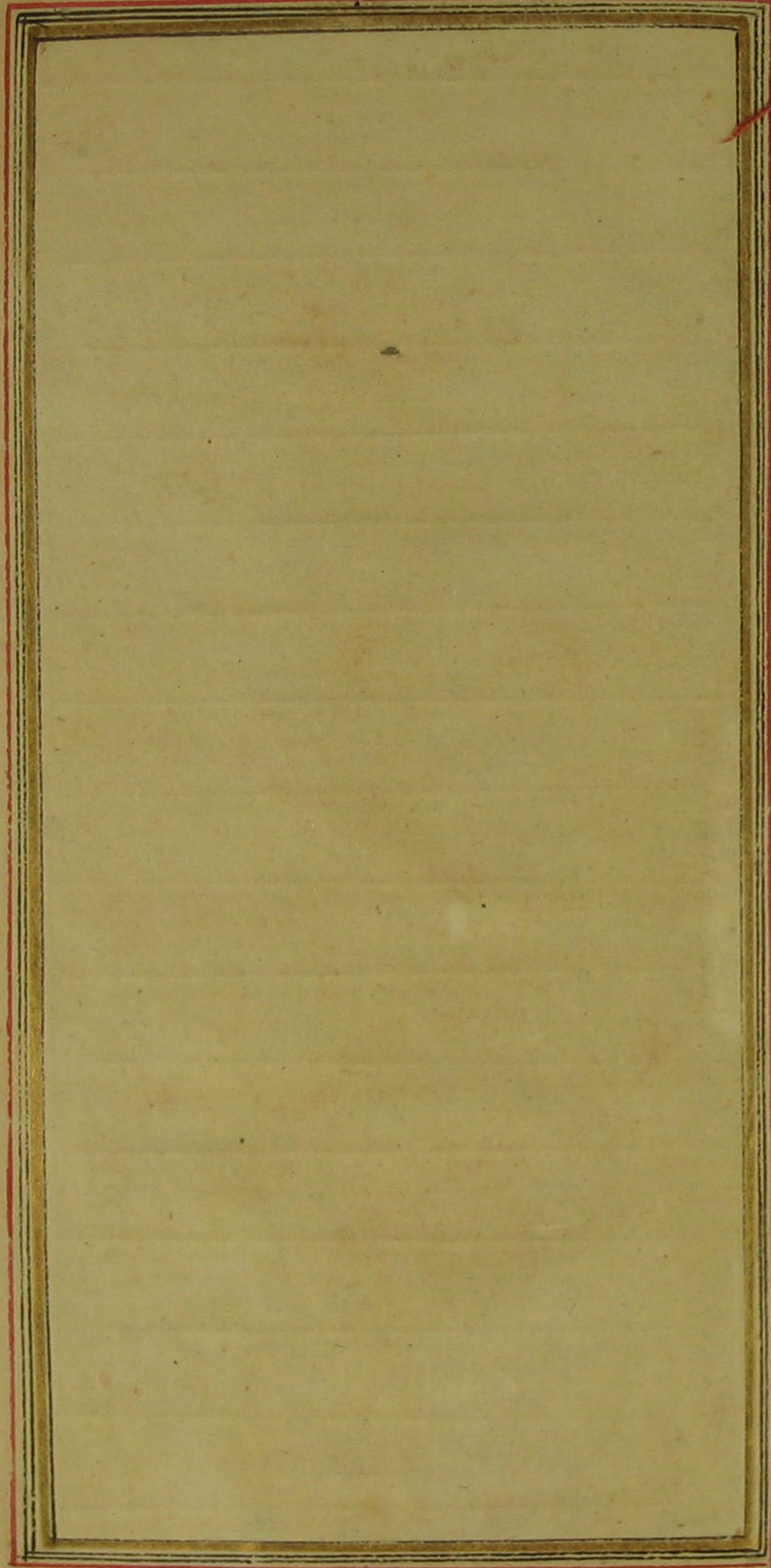
و طبع کردون و قار لری دانما بر حال او زره ثابت
 و بر قرار دور اصلا تبدل و تغیر قبول اینمزد یکدر
 بو بیت دلا را تعبیرده لکنیاتا سوا علی ما فاتکم و لا یحزبوا
 بما انکم آیه کریمه سنک عبیر معنای شریفند آن
 نغحه وارد و بو شعر دلکش ادا دخی معنای مذکور
 ایجا تیمکله کشیده سلک اطلاق یکنندی **بیت**
 فتی غیر مفرح اذا الحیرته و من نایبات الیه غیر جزو
بیشون مثنوی جمال الزهر بعصم ضرب اذا عود السواد
 بمشون فعل و فاعل و جمله سی صفت مثنوی مصدر
 و مبتدئ نوعه و فی الاصل مصدر صفت محذوف
 تا نبیدر که مشیا مثل مثنوی دیگر **الجمال جملک جمعی**
 و مشیک مضاف الیهیدر **الزهر زای معجمه نیک**
 ضمی و هانک سکونیکه ابیض معناسنه اولان انزهر
 جمعی و جمالک صفتیه **بعصم** فعل و مفعول اول
 انری اعدان حفظ و حمایتده کفایت ایدر دیگر
ضرب بعصم فعلک فاعلی اولوب جمله سی **بیشون**
 کلمه سنک فاعله حاله ضرب معروف اذا

ظرف زمان اولوب عاملی بعصم کلمه سیدر عود مهله
 تفعیل بایندن فعل ماضی تعریده فرار و اعراض معناسنه
السود عود فعلک فاعلی اولوب جمله نیک محلی
 مجرور اولانک مضاف الیهیدر و سود جود و زنده
 اسود کن جمعیکه ابیضک مقابله **التابیل** تفاریق
 و زنده تنبالک جمعی تنبال کسر مشاة فوقیه ایله قصیر
 معناسنه مفهوم بیت توصیف اولان قیه مقلایه
 عظیم الخلفه نیک قامت طوب باخر اطری بالا و مدید و وجه
 منور قرارت ساطری شیر خالصدن بیاض و سفید
 اولوب قد سرفراز لرینه رخصت تمایل و اهتراز
 و بر دیگرنده جمال مژهر لون آهو مثال کبی کمال مسکت
 و وقار ایله خرام و رفت ایدر که بویلر رفار دلیل سو
 و شرافت و علامت علوه همت و کرامتد و انزهر
 اعدای بد تباردن ضرب شمشر و طعن ریح صاعقه تاثر
 حفظ و حمایت ایدوب قهر و تدمیر دشمن دینده قوت
 بازوی شیخی غمگفایت ایدر اول زمانده که اسود و
 قصیر القامه اولان جینا مقابله صفوف و مجادله ریح

سیوف مشاهده ایندگر نکرده جنگدن اغراض و ارتکاب

ایدرد و میسکند
لَا يَفِيعُ الطَّعْنُ إِلَّا فِي حُجُورِهِمْ وَمَا لَهُمْ عَنْ حِيَاضِ الْمَوْتِ بِهَيْبِلٍ
لَا يَفِيعُ فَعْلٌ مَضَاعٌ مَنفَى الطَّعْنُ فَاعِلٌ وَجَمَلَةٌ سَمِي صَفْدَةٌ
طَعْنٌ طَاءٌ وَجَمَلَةٌ نَكْتُ فَعْمَلَةٌ رَجْعٌ وَسَارُ نَسْنَسَةٍ أَيْلَةٌ دَرْتَمَكُ
مَفَاسِنَةٌ إِلَّا إِيحَابٌ لَفِي أَيْحُونَ فِي حُجُورِهِمْ جَارٌ وَجُرُورٌ
يَفِيعُ كَلِمَةٌ مَنفَعَةٌ ضَمِيرٌ قَبِيهٌ بِه رَاجِعٌ حُجُورٌ جَارٌ وَجَمَلَةٌ سَمِي
وَزَيْتَةٌ حَرْكٌ جَمْعِي حَرْكٌ لَوْ نَوَكْتُ فَعْمَلَةٌ صَدْرٌ دَنٌ مَوْضِعٌ فَعْلٌ
وَأَوْجَلَةٌ فِي جَمَلَةٍ بِه عَطْفٌ أَيْحُونَ مَا تَأْتِيهِ لَهْمٌ جَارٌ وَجُرُورٌ
مَقْدَمٌ خَبْرٌ ضَمِيرٌ قَبِيهٌ بِه رَاجِعٌ عَنِ حِيَاضِ جَارٌ وَجُرُورٌ نَهْيٌ كَلِمَةٌ
صَفْتِي أَوْلُوبٌ أَوْ زَرِينَةٌ تَقْدِيمٌ أَيْلَةٌ بَكْنَةٌ فِي حَالٍ أَوْلَمَقُ
أَوْ زَرَةٌ مَعْرُوبَةٌ فَاعِلٌ لَهْمٌ كَلِمَةٌ سَمِيهٌ حِيَاضٌ جَارٌ وَجَمَلَةٌ
كَسْرٌ وَضَادٌ مَعْمَةٌ أَيْلَةٌ حَوْضٌ جَمْعِيهٌ مَعْرُوفَةٌ دَرْتَمَكُ
حِيَاضٌ مَضَافٌ إِلَيْهِ نَهْيٌ تَفْعِيلٌ بِأَيْلَةٍ مَصْدَرٌ
أَوْلُوبٌ رَجُوعٌ وَتَأْخُرُ مَفَاسِنَةٌ وَنَوْحٌ مَبْتَدَأٌ
مَقْشُومٌ بَيْتٌ ذَكَرَ أَوْلَانَانَ قَبِيهٌ كَرَامٌ وَغَضَبَةٌ عَطْفٌ نَكْتُ
طَعْنٌ أَعْدَا طَعْنٌ لَرِينَةٌ وَاقِعٌ أَوْلَمَزٌ مَنهَزٌ مَا جَنَكْدَنْ زَوْكِرْدَانُ

اولمزر که حتی طعن ظهر لرینه واقع اوله بلکه قهر و تدمیر عده
اقدام و اهتمام مقابله دشمنه ثابت و استوار
اولمزر به حسب القضا طعن واقع اوله و حتی صدر لرینه
اولوب ظهر لرینه اولمق احتمالی یوقدر و اول نهنکان
در بانی شجاعت ایچون حیاض ریاض شهما و تدن
رجوع و اغراض منصوره و کله یعنی اصلا موتدن تحاشی
ایتمزرد و بکله مراد مدافعه اعدایه کمال کوشش و اهتمام
بیاندر نکاشته صحیفه و ایتد که کعب رضی الله عنه
بویت بلاغت بنیادی حضور نبویده انشا و بکله
حضرت سید الشقین علیه الصلوٰة والسلام حصار
مجلس ملائک جلیسری اولان اشرف قریش
توجه عطفه التفات بیور و ب کویا زبان ایجا ایله
اسمعوا خطاب مستطابنی ابراد بیور و بکله بوندن
مراد هما یوندر دلاوران قریشی تحریض جهاد و غزا
و دشمن دین ایلد حین مقابله حثبات و اقدام و
شاید و احوال قتاله صبر و اتقانه ترغیب و اغرا
ایدی تاکه دنیاده ذکر جمیل و عقبا ده اجر جزئی نائل

وغنمت وشهادتهن احدى الحسينيه واصلا وتوف
 مراد ومقصود الرى تمام ونتيجة احوال الرى قربين ختم
 اوله اللهم اختمنا بالخير بجاه نبيك سيدنا محمد طاهم
 الانبياء وارزقنا شفاعته يوم الجزاء وصل وسلم عليه
 وعلى آله الاطهار واصحابه الاخير المهاجرين منهم و
 الانصار وعلى بقية الصحابة والتابعين والعلماء
 والصالحين الاولين والآخرين
 ما دامت السموات والارضين
 والحمد لله رب العالمين

وقع الفراغ من تبويضه في منتصف شهر مولد النبي
 عليه صلوات الله الغنى من شهر
 سنة ثلث وثلثين وثلثين
 والف

	Abdurrahman Abdi Paşa	Seyyid Ahmed Üsküdârî	Abdulbâki Abdî	İsâmüddin el-Üsküdârî	Mollacıkzâde Mehmed Râ'if	Necib Efendi	Eyüp Sabri Paşa	İskilipli Mehmed Emin Efendi
1	اِثْرَهَا	اِثْرَهَا	اِثْرَهَا	اِثْرَهَا	اِثْرَهَا	اِثْرَهَا	اِثْرَهَا	اِثْرَهَا
2	النَّجِيَّاتِ	النَّجِيَّاتِ	النَّجِيَّاتِ	النَّجِيَّاتِ	النَّجِيَّاتِ	النَّجِيَّاتِ	النَّجِيَّاتِ	النَّجِيَّاتِ
3	عَبْلٌ مَّقِيدُهَا	فَعِمٌ مَّقِيدُهَا	فَعِمٌ مَّقِيدُهَا	عَبْلٌ مَّقِيدُهَا	عَبْلٌ مَّقِيدُهَا	عَبْلٌ مَّقِيدُهَا	عَبْلٌ مَّقِيدُهَا	فَعِمٌ مَّقِيدُهَا
4	قَذِفْتُ	قَذِفْتُ	قَذِفْتُ	قَذِفْتُ	قَذِفْتُ	قَذِفْتُ	قَذِفْتُ	قَذِفْتُ
5	بِالنَّحْضِ	بِالنَّحْضِ	بِالنَّحْضِ	بِالنَّحْضِ	بِالنَّحْضِ	بِالنَّحْضِ	بِالنَّحْضِ	بِالنَّحْضِ
6	جَنَابِيهَا	جَنَابِيهَا	جَنَابِيهَا	جَنَابِيهَا	جَنَابِيهَا	جَنَابِيهَا	جَنَابِيهَا	جَنَابِيهَا
7	قَوْلُهُمْ	قَوْلُهُمْ	قَوْلُهُمْ	قَوْلُهُمْ	قَوْلُهُمْ	قَوْلُهُمْ	قَوْلُهُمْ	قَوْلُهُمْ
8	أُنْبِئْتُ	أُنْبِئْتُ	أُنْبِئْتُ	أُنْبِئْتُ	أُنْبِئْتُ	أُنْبِئْتُ	أُنْبِئْتُ	أُنْبِئْتُ
9	لَقَدْ أَقَوْمٌ	لَقَدْ أَقَوْمٌ	لَقَدْ أَقَوْمٌ	لَقَدْ أَقَوْمٌ	لَقَدْ أَقَوْمٌ	لَقَدْ أَقَوْمٌ	لَقَدْ أَقَوْمٌ	لَقَدْ أَقَوْمٌ
10	أَهْيَبُ	أَهْيَبُ	أَهْيَبُ	أَهْيَبُ	أَهْيَبُ	أَهْيَبُ	أَهْيَبُ	أَهْيَبُ
11	أَكَلِمَهُ	أَكَلِمَهُ	أَكَلِمَهُ	أَكَلِمَهُ	أَكَلِمَهُ	أَكَلِمَهُ	أَكَلِمَهُ	أَكَلِمَهُ
12	مَفْلُولٌ	مَفْلُولٌ	مَفْلُولٌ	مَفْلُولٌ	مَفْلُولٌ	مَجْدُولٌ	مَفْلُولٌ	مَفْلُولٌ
13	فِي فِتْيَةٍ	فِي عُصْبَةٍ	فِي عُصْبَةٍ	فِي فِتْيَةٍ	فِي فِتْيَةٍ	فِي فِتْيَةٍ	فِي فِتْيَةٍ	فِي فِتْيَةٍ
14	شَكَّتْ	شَكَّتْ	شَكَّتْ	شَكَّتْ	شَكَّتْ	شَكَّتْ	شَكَّتْ	شَكَّتْ

[Mollacıkzâde'nin şerhinde farklı rivâyetleriyle beraber aktarılan kelimelerin diğer Türkçe Kasîde-i Bânet Su'âd şerhleriyle karşılaştırılması]

Kaşide-i Bānet Su'ād

(Ziyā'u'l-Furād a göre tam metin)

- { ۱ } بَانَتْ سَعَادُ فَقَلْبِي الْيَوْمَ مَتَبُولُو / مُتَيِّمٌ إِثْرَهَا لَمْ يُفِدْ مَكْبُولُو
- { ۲ } وَمَا سَعَادُ عِدَاةَ الْبَيْنِ إِذْ رَحَلُوا / إِلَّا أَعَنَّ غَضِيضُ الطَّرْفِ مَكْحُولُو
- { ۳ } تَجَلُّو عَوَارِضَ ذِي ظَلَمٍ إِذَا ابْتَسَمَتْ / كَأَنَّهُ مُنْهَلٌ بِالرَّاحِ مَعْلُولُو
- { ۴ } شَجَّتْ بِذِي شَبِيمٍ مِنْ مَاءٍ مَحْنِيَّةٍ / صَافٍ بِأَبْطَحِ أَضْحَى وَهُوَ مَشْمُولُو
- { ۵ } تَنْفَى الرِّيَاحُ الْقَدَى عَنْهُ وَأَفْرَطَهُ / مِنْ صَوْبِ سَارِيَّةٍ بِيضٍ يَعَالِي
- { ۶ } أَكْرَمَ بِهَا خُلَّةً لَوْ أَنَّهَا صَدَقَتْ / مَوْعُودَهَا أَوْ لَوْ النُّصْحَ مَقْبُولُو
- { ۷ } لَكِنَّهَا خُلَّةٌ قَدْ سَيْطَ مِنْ دَمِهَا / فَجَعَّ وَوَلَعَّ وَ إِخْلَافَ وَ تَبْدِيلُو
- { ۸ } فَمَا تَدُومُ عَلَى حَالٍ تَكُونُ بِهَا / كَمَا تَلَوْنُ فِي أَثْوَابِهَا الْغُولُو
- { ۹ } وَلَا تُمْسِكْ بِالْعَهْدِ الَّذِي زَعَمْتَ / إِلَّا كَمَا تُمْسِكُ الْمَاءَ الْغَرَابِيلُو
- { ۱۰ } فَلَا يَغْرُنْكَ مَا مَنَّتْ وَمَا وَعَدَتْ / إِنَّ الْأَمَانِيَّ وَالْأَحْلَامَ تَضْلِيلُو
- { ۱۱ } كَانَتْ مَوَاعِيدُ عُرُقُوبٍ لَهَا مَثَلًا / وَمَا مَوَاعِيدُهَا إِلَّا أَبَاطِيلُو
- { ۱۲ } أَرْجُو وَ أَمَلُ أَنْ تَدْنُو مَوَدَّتْهَا / وَمَا أَخَالُ لَدَيْنَا مِنْكَ تَنْوِيلُو
- { ۱۳ } أَمَسَتْ سَعَادُ بِأَرْضٍ لَا يُبَلِّغُهَا / إِلَّا الْعِتَاقُ النَّجِيبَاتِ الْمَرَّاسِيلُو
- { ۱۴ } وَلَنْ يُبَلِّغُهَا إِلَّا عِدَا فِرَّةٍ / لَهَا عَلَى الْأَيْنِ إِرْقَالٌ وَ تَبْغِيلُو
- { ۱۵ } مِنْ كُلِّ نَضَاحَةِ الذِّفْرِى إِذَا عَرَقَتْ / عُرْضَتْهَا طَامِسُ الْأَعْلَامِ مَجْهُولُو
- { ۱۶ } تَرْمِي الْغُيُوبَ بِعَيْنِي مُفْرَدٍ لَهَقٍ / إِذَا تَوَقَّدَتْ الْحِرْزَانُ وَالْمِيلُو
- { ۱۷ } صَحْمٌ مُقَلَّدُهَا عَيْلٌ مُقَيَّدُهَا / فِي خَلْقِهَا عَنْ بَنَاتِ الْفَحْلِ تَفْضِيلُو
- { ۱۸ } غَلْبَاءُ وَجَنَاءُ عُلُكُومٍ مُدَكَّرَةٌ / فِي دَفِهَا سَعَةٌ قُدَامَهَا مِيلُو
- { ۱۹ } وَجَلْدُهَا مِنْ أَطُومٍ لَا يُؤَيِّسُهُ / طَلَعٌ بِضَاحِيَةِ الْمُنْتَنِينِ مَهْزُولُو
- { ۲۰ } حَرَفٌ أَخُوهَا أَبُوهَا مِنْ مُهْجَنَةٍ / وَعَمُّهَا خَالُهَا قَوْدَاءُ شَمْلِيلُو

- يَمْشِي الْقَرَادُ عَلَيْهَا ثُمَّ يُزْلِقُهُ / مِنْهَا لَبَانٌ وَ أَقْرَابٌ زَهَالِيلُ {٢١}
- عَيْرَانَةٌ فُذِفَتْ بِالنَّحْضِ عَنْ عُرْضٍ / مِرْفَقُهَا عَنْ بَنَاتِ الزَّوْرِ مَفْتُولٌ {٢٢}
- كَأَنَّ مَا فَاتَ عَيْنَيْهَا وَ مَذْبَحَهَا / مِنْ حَظْمِهَا وَ مِنَ اللَّحْيَيْنِ بَرَطِيلٌ {٢٣}
- تُمْرٌ مِثْلُ عَسِيبِ النَّخْلِ ذَا خُصْلِ / فِي غَارِزٍ لَمْ تَحَوَّنَهُ الْأَحَالِيلُ {٢٤}
- قَنْوَاءٌ فِي حُرَّتَيْهَا لِلْبَصِيرِ بِهَا / عَتَقَ مُبِينٌ وَ فِي الْخَدَّيْنِ تَسْهِيلٌ {٢٥}
- تَخْدَى عَلَى يَسْرَاتٍ وَ هِيَ لِاحِقَّةٌ / دَوَابِلُ وَ فَعَهَنَّ الْأَرْضَ تَحْلِيلٌ {٢٦}
- سُمُرُ الْعَجَايِبِ يَتْرُكْنَ الْحَصَا زَيْمًا / لَمْ يَقَهَنَّ رُؤْسَ الْأَكْمِ تَنْعِيلٌ {٢٧}
- كَأَنَّ أَوْبَ ذِرَاعَيْهَا إِذَا عَرِقَتْ / وَ قَدْ تَلَفَعَ بِالْقَوْرِ الْعَسَاقِيلُ {٢٨}
- يَوْمًا يَظَلُّ بِهِ الْحَرْبَاءُ مُصْطَخِدًا / كَانَ ضَاحِيَهُ بِالشَّمْسِ مَمْلُوءٌ {٢٩}
- وَ قَالَ لِقَوْمِ حَادِيهِمْ وَ قَدْ جَعَلَتْ / وَرُقُ الْجَنَادِبِ يَرُكُضْنَ الْحَصَا قِيلُوا {٣٠}
- شَدَّ النَّهَارِ ذِرَاعَا عَيْطِلٍ نَصْفٍ / قَامَتْ فَجَاوَبَهَا نُكْدٌ مَثَاكِيلُ {٣١}
- نَوَاحِيَةٌ رَخْوَةٌ الضَّبْعَيْنِ لَيْسَ لَهَا / لَمَّا نَعَى بِكَرْهَا النَّاعُونَ مَعْقُولٌ {٣٢}
- تَفْرَى اللَّبَانُ بِكَفَيْهَا وَ مَدْرَعُهَا / مُشَقَّقٌ عَنْ تَرَاقِيهَا رَعَابِيلُ {٣٣}
- تَسْعَى الْوُشَاةُ جَنَابِيهَا وَ قَوْلُهُمْ / إِنَّكَ يَا أَبِي سَلْمَى لَمَقْتُولٌ {٣٤}
- وَ قَالَ كُلُّ خَلِيلٍ كُنْتُ أَمْلُهُ / لَا أُلْهَيْتُكَ إِنِّي عَنْكَ مَشْغُولٌ {٣٥}
- فَقُلْتُ خَلُّوا سَبِيلِي لَا أَبَالِكُمْ / فَكُلُّ مَا قَدَرَ الرَّحْمَنُ مَفْعُولٌ {٣٦}
- كُلُّ ابْنِ أُنثَى وَإِنْ طَالَتْ سَلَامَتُهُ / يَوْمًا عَلَى آلِهِ حَذْبَاءٌ مَحْمُولٌ {٣٧}
- أُنْبِتْنَا أَنْ رَسُولَ اللَّهِ أَوْعَدَنِي / وَالْعَفْوُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ مَأْمُولٌ {٣٨}
- مَهْلًا هَدَاكَ الَّذِي أَعْطَاكَ نَافِلَةً / الْقُرْآنَ فِيهَا مَوَاعِيظٌ وَ تَفْصِيلٌ {٣٩}
- لَقَدْ أَقَوْمٌ مَقَامًا لَوْ يَقُومُ بِهِ / أَرَى وَ أَسْمَعُ مَا لَوْ يَسْمَعُ الْفَيْلُ {٤٠}
- لَظَلَّ يُرْعَدُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ لَهُ / مِنَ الرَّسُولِ بِإِذْنِ اللَّهِ تَنْوِيلٌ {٤١}
- حَتَّى وَضَعْتُ يَمِينِي لَا أَنَاذِعُهُ / فِي كَفِّ ذِي نَقِمَاتٍ قَيْلُهُ الْقَيْلُ {٤٢}
- لِذَاكَ أَهْيَبُ عِنْدِي إِذْ أَكَلِمُهُ / وَقَيْلُ إِنَّكَ مَنْسُوبٌ وَ مَسْنُولٌ {٤٣}
- مِنْ خَادِرٍ مِنْ لُيُوثِ الْأَسَدِ مَسْكُنُهُ / مِنْ بَطْنِ عَثْرٍ غَيْلٌ دُونَهُ الْغَيْلُ {٤٤}

- {٤٥} يَغْدُو فَيَلْحِمُ ضِرْعَامَيْنِ عَيْشُهُمَا / لَحْمٍ مِنَ الْقَوْمِ مَعْفُورٍ خَرَادِبِلُ
- {٤٦} إِذَا يُسَاوِرُ قِرْنًا لَا يَحِلُّ لَهُ / أَنْ يَتْرَكَ الْقِرْنَ إِلَّا وَهُوَ مَقْلُوبٌ
- {٤٧} مِنْهُ تَظَلُّ سِبَاعُ الْجَوِّ ضَامِرَةً / وَلَا يَمْشِي بِوَادِيهِ الْأَرَاجِيلُ
- {٤٨} وَلَا يَزَالُ بِوَادِيهِ أَخُو ثِقَةٍ / مُطْرَحَ الْبَرِّ وَالذَّرْسَانَ مَأْكُولُ
- {٤٩} إِنَّ الرَّسُولَ لَسَيْفٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ / مُهَنْدٌ مِنْ سِيُوفِ اللَّهِ مَسْئُولُ
- {٥٠} فِي فِتْيَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَالَ قَائِلُهُمْ / بِيْطْنٍ مَكَّةَ لَمَّا اسْتَلَمُوا زُؤُلُوا
- {٥١} زَالُوا فَمَا زَالَ أَنْكَاسٌ وَلَا كَشْفٌ / عِنْدَ اللَّقَاءِ وَلَا مِيلٌ مَعَارِيزُ
- {٥٢} شَمُّ الْعَرَانِينُ أَبْطَالٌ لِبُؤْسِهِمْ / مِنْ نَسَجِ دَاوُدَ فِي الْهَيْجَا سَرَابِيلُ
- {٥٣} بَيْضٌ سَوَابِغٌ قَدْ شَكَّتْ لَهَا حَلَقٌ / كَأَنَّهَا حَلَقُ الْقَفْعَاءِ مَجْدُولُ
- {٥٤} لَا يَفْرَحُونَ إِذَا نَالَتْ رِمَاحُهُمْ / قَوْمًا وَلَيْسُوا مَجَازِيعًا إِذَا نِيلُوا
- {٥٥} يَمْشُونَ مَشَى الْجَمَالِ الزُّهْرِ يَعْصِمُهُمْ / ضَرْبٌ إِذَا عَرَدَ السُّودُ التَّنَابِيلُ
- {٥٦} لَا يَقَعُ الطَّعْنُ إِلَّا فِي نُحُورِهِمْ / وَمَا لَهُمْ عَنْ حِيَاضِ الْمَوْتِ تَهْلِيلُ

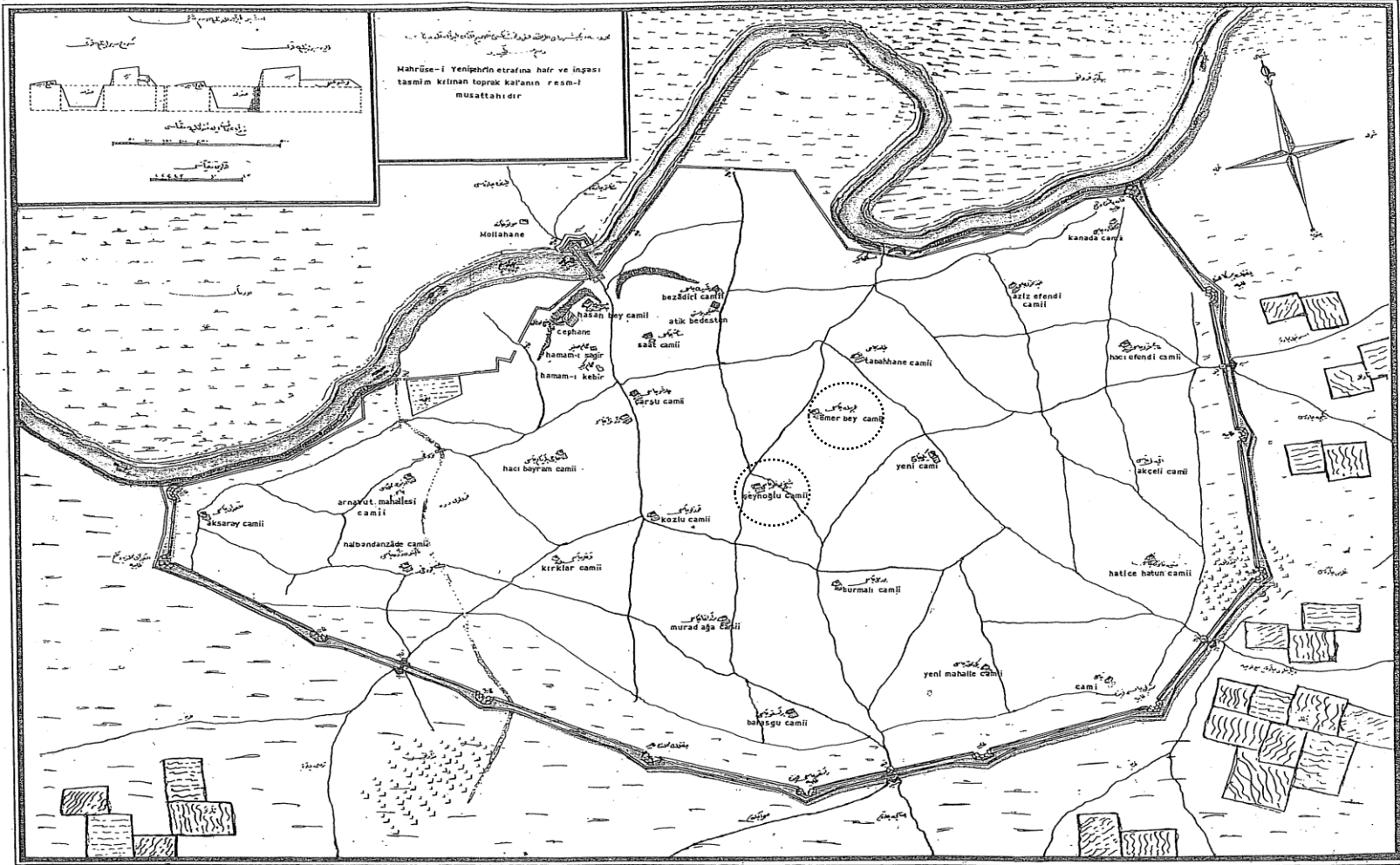
تظوم کلمه
 اخذی دایم کونوردی بولمده اولدی ابراهیم اخذی هیچ اولدی ذرا سیمان باشا عفا ذمالی رخی اولودلری دایم دخی
 حرمان لغتلی اولدیجه قدر دکله عاکف زاده مملوک اولدی موالیدک اولنک تاس بوغیر مقدم وزیر لغتلی اولوب قریس
 مولودن کلر قوی امام زاده نصیب اولنوم موالیدک اولنزه کوزور و اهریس مدریندن هاندا غایب قوی قسای اولوم
 مویجه زاده دایم اخذی نصیب اولنوم بوندک ایلیسی دخی هوزنی و عطفیف اولمورد

عینتو سیمو عطفیتو دخی ابراهیم کلمه اخذی تارک حشر تری
 حرمین شریفین قنیشلی ایلیجه عارف فذینک بولار تصدیق سینه واقعه خط است ماه سچون و بریک چنال عصاره دینیه قوم قنیش
 سفینت قوم ایلی سور شریفیه دیکه شرف اشغال ایدسنه اولشش نیر کلب چنال اعلام بوزر بیکینی عصار اولدی قسایان ایلی سچون
 جب رتدر بو خطا هابی یونی اخذی دخی کوزور سفینت شریفی عزال و دالو جزیره سینه لغتی ای و سب سینه سینه حشر بولج ایلی
 سفینت نصیب اولنوم ایلی سوزنی بولمده دس طرک کوزور رسون جیو طرف سها و کوزور خطا با شرفی قنیش و اولان
 خطا هابیون عصاره قنیش پان رسیده دست قنیش و کوزور و مچ سینه قنیش بولان نکره عالی دخی نصیب دخی علم شرف اولدی
 بر سچو امرو زمان هابیون حضرت مشهت هابی و حشر قوم عارف اخذی سفینت کوزور عزال و دالو جزیره سینه لغتی ای
 اولنوم سچون طرف شرف کوزور ایلی قنیش ایدان شرفت باب عالی یا ارسال و سفینت کوزور ایلی عصاره اولان و عصاره سینه
 اخذی دخی سینه سینه بولمده سینه سینه و عصاره سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه
 عین سها دخی توراری بولمده نکلور دخی بروقت مناسبه یا سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه
 مانول شرف عصاره

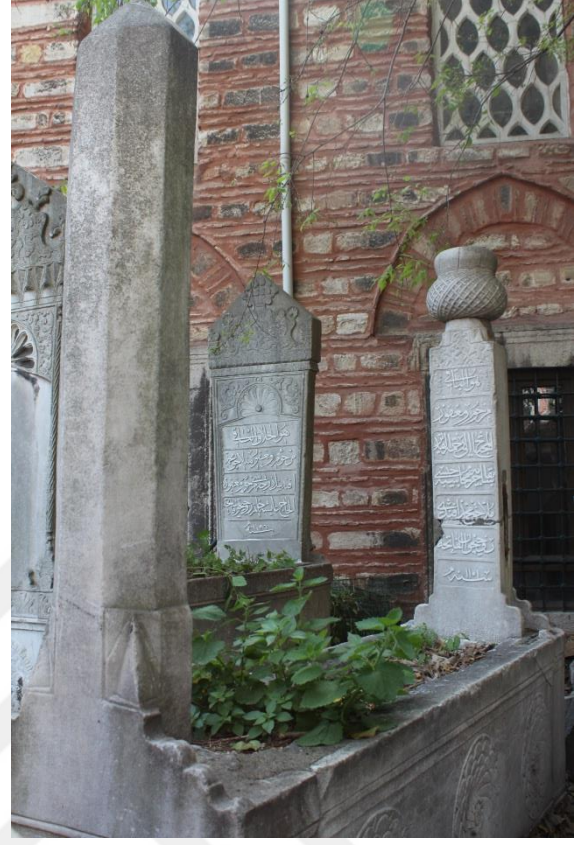
OSMANLI ARŞIVI		
HAT		
1553	50	2

[Mollacıkzâde Mehmed Râ'if'in Ağa Kapısı kassâmı olarak vazifesini sürdürdüğüne dair arşiv belgesi (BOA, HAT, nr. 1553/50, st. 3-4, 29 Zilhicce 1235 / 7 Ekim 1820)]

[Mollacıkzâde Mehmed Râ'î'ın vefat tarihi dolaylarında (1823) Yenisehr-i Fenâr'daki Osmanlı mimari eserlerini gösteren çizim. (Yuvarlak içine aldığımız eserler, Mehmed Râ'î'ın, haziresine defnedilmiş olma ihtimali bulunan camilerdir.) Harita için bkz. Yusuf Halaçoğlu, "Teselya Yenisehri ve Türk Eserleri Hakkında Bir Araştırma", Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, S. 2-3, İstanbul 1974, s. 89-100]

Huve'l-Bākī

Merhūm ve mağfūr

el-muhtāc ilā raḥmeti'l-Ḳadīr

Sābıkā cizye muḥāsebecisi

Mollacık Muḥammed Efendi

rūḥiyçün el-Fātiḥa

Sene 1151 [1739]

Fotoğraf I ve II: [Hartavî serpuşuyla, Mollacıkzâde ailesine ismini veren Mollacık Mehmed Efendi'nin Beyazıt Kaptan İbrahim Paşa Camii haziresinde yer alan 94 numaralı mezartası görsele (ayaktaşıyla birlikte)]

Huve'l-Hallāku'l-Bākī

Merhūm ve mağfūr Monlacık Muḥammed

Efendi'nin zevcesi merhūme ve mağfūre

el-Ḥāc 'Āyşe Ḥanım rūḥiyçün Fātiḥa

Sene 1156 [1743/44]

Fotoğraf III ve IV: [Mollacık Mehmed Efendi'nin zevcesi Ayşe Hanım'ın Kaptan İbrahim Paşa Camii haziresinde yer alan 83 numaralı mezartaşı görseli (ayaktaşıyla birlikte)]

Huve'l-Bākī

Sābıkā Rūm-ili Kādīaskeri

merhūm ve mağfūr^{um} leh Mollacızkāde

el-Ḥāc İshāk Efendi rūhiyçün

rızā'en lillāhi te'ālā el-Fātiha

Merhūmuñ güftesi ve vaşıyyetidir

Encümen-gāh-ı fenādan nice oldumsa nihān

Levh-i qabrimde de nāmım olur elbet pinhān

Umarım rahmet Settār u Kerīm u Ḥay'dan

Cürm ü işyānımı da setr ide kef-i mīzān

Sene 1195 [1781]

fī 14 Z [1 Aralık]

Fotoğraf V ve VI: [Örfî serpuşuyla, Mollacızkāde Mehmed Râ'if Efendi'nin dedesi, Rumeli Kazaskeri İshak Efendi'nin Kaptan İbrahim Paşa Camii haziresinde yer alan 107 numaralı mezartaşı görseli (ayaktaşıyla birlikte / Nazmın vezni: fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)]

Merhūm Mollacıķ Meħmed Efendi'niñ

kerimesi ve ħālā mektūbī-i

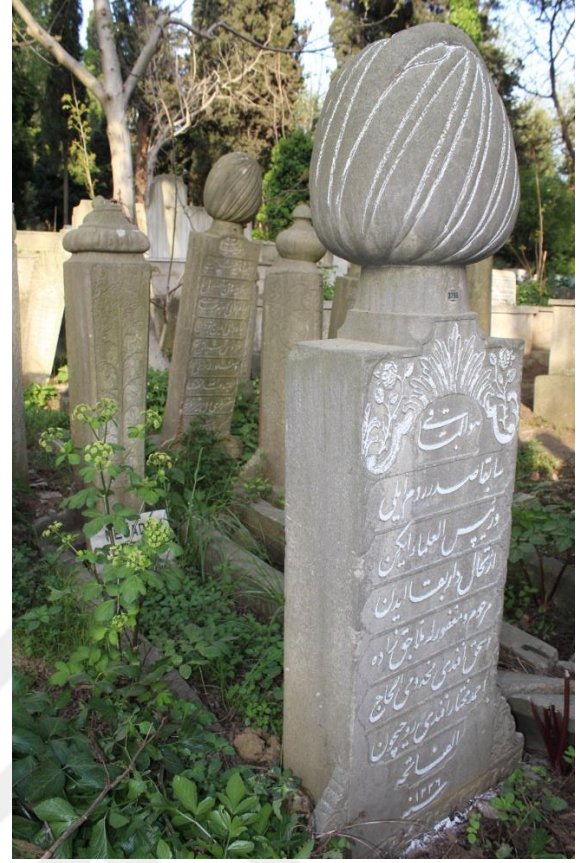
Şadr-ı Ālī Rāğıb Efendi'niñ

zevcesi Lebābe Ħanım

rūħuna el-Fātiħa

Sene 1153 [1740/41]

Fotoğraf VII ve VIII: [Mollacıķ Mehmed Efendi'nin kızı ve Sadrazam Koca Rāğıb Paşa'nın zevcesi Lebābe Hanım'ın Beyazıt Kaptan İbrahim Paşa Camii haziresindeki 88 numaralı mezartaşı görseli (ayaktaşıyla birlikte)]

Huve'l-Bākī

Sābīkā Şadr-ı Rūm-ili

ve re'īsü'l-'ulemā iken

irtiḫāl-i dār-ı bekā iden

merḫūm ve mağfūr^{üm} leh Mollacıķzāde

İşḫaķ Efendi maḫdūmı el-Ḥāc

Aḫmed Muḫtār Efendi rūḫiyçün

El-Fātiḫa

Sene 1226 [1811]

Fotoğraf IX ve X: [Örfî serpuşuyla Mollacıķzāde Ahmed Muhtar Efendi'nin Karacaahmed Mezarlığı'nda yer alan 3796 numaralı mezar taşı görseli (ayaktaşıyla birlikte)]

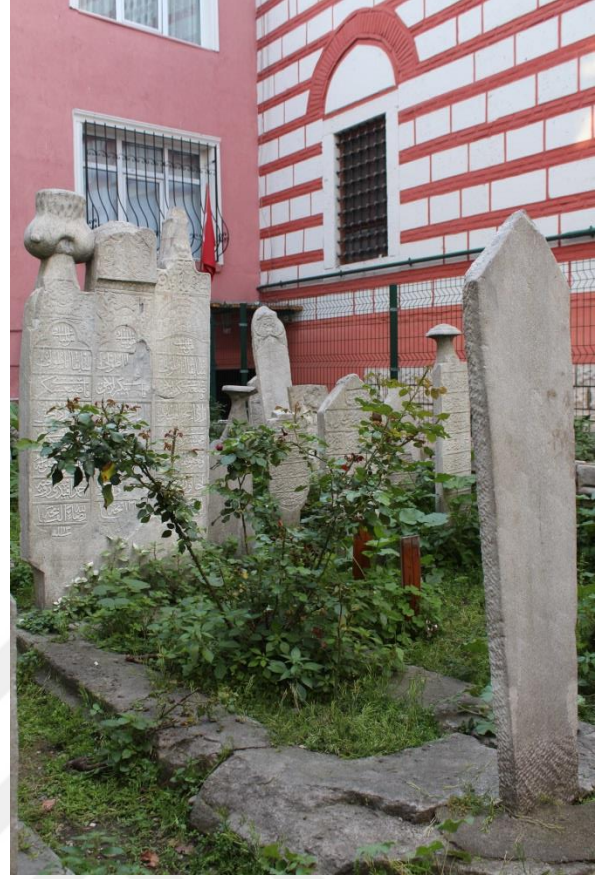
Huve'l-Hallāku'l-Bākī
Sābıkā İslāmbol kādīsī
İşhak Efendizāde
Aḥmed Muḥtār Efendi'niñ
cāriyye-i menkūḥası
merḥūme ve mağfūre Ḥācce
Esmā Kadın rūḥuna el-Fātiḥa
Sene 1210 [1795/96]

Fotoğraf XI ve XII: [Mollacıkzâde Ahmed Muhtar Efendi'nin zevcesi Esmâ Hatun'un Karacaahmed Mezarlığı'nda yer alan 3794 numaralı mezartası görseli (ayaktaşıyla birlikte)]

Huve'l-Ḥayyu'l-Bākī
Sābıkā Selānik kādīsī
MollacıkHzāde Aḥmed
Muḥtār Efendi'niñ oğ[lı]
müderrişin-i kiramdan merḥū[m]
ve mağfūr Muḥammed Mes'ūd
Efendi rūhiyçün
[el-Fātiḥa]
[Sene 1199] [1785]

Fotoğraf: XIII: [Örfî serpuşuyla MollacıkHzāde Mehmed Mes'ūd Efendi'nin Karacaahmed Mezarlığı'nda yer alan 3797 numaralı mezartaşı görseli (bazı kısımları dökülmüş ve öne doğru yatmış bir vaziyette)]

Huve'l-Bākī

Huve'l-Bākī

Huve'l-Bākī

Sābıkā Anaṭolī

[Sābıkā Ana]ṭolī

Sābıkā Anaṭolī

Ḳādī'askeri

Ḳādī'askeri Mollacıḳ

Ḳādī'askeri Mollacıḳ

Mollacıḳzāde İṣḫaḳ

[zāde] İṣḫaḳ Efedī'niñ

zāde İṣḫaḳ Efedī'niñ

Efedī'niñ dayısı

[ḳayın vā]lidesi

hemşiresi merḫūme

merḫūm ve maḡfūr^{um} leh

[merḫūme ve maḡ]fūr^{um} lehā

ve maḡfūr^{um} lehā Ḥādīce

Aḫmed Efedī rūḫuna

Rū[ḳıyye Ḥātun] rūḫuna

Ḥātun rūḫuna

rızā'en lillāh el-Fātiḫa

[rızā'en] lillāh [el-F]ātiḫa

rızā'en lillāh el-Fātiḫa

Sene 1113 [1701-02]

[Sene 1166] [1753]

Sene 1144 [1731-32]

Fotoğraf XIV ve XV: [Nezkep serpuşuyla, Mollacıḳzāde İṣḫaḳ Efedī'nin, Fatih Atpazarı civarında bulunan Manısalı Mehmed Paşa Camii haziresi 14 numarada yer alan dayısı ile 15 ve 16 numaralarda yer alan kayın validesi ve kız kardeşinin, bitişik / üçlü mezartaşı görselleri (ayaktaşıyla birlikte / Bazı kısımları büyük ölçüde dökülmüş bir vaziyette)]

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Ömer Said		GÜLER
Doğum Yeri ve Yılı	İstanbul		1991
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Arapça		İngilizce
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2006	2010	Çapa Anadolu Öğretmen Lisesi
Lisans	2010	2014	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Yüksek Lisans	2014	2016	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.			
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	seyfeddinomer@gmail.com		
	Tarih	20.04.2016	
	İmza		
	Adı Soyadı	Ömer Said GÜLER	

